

CSALOG ZSOLT
Parasztregény

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ BUDAPEST

©CSALOG ZSOLT, 1978

T. c. Csalog Zsolt Budapest

*Kedves Uram! De szeretnék én még beszélgetni Magával! Úgy emlékszek azt mondta hogy író is. Volna nekem vagy három kötetre való témám, eltudom gondolni és mondani szépen, csak nem tudom hol kezdjem el írni és nem is szeretek írni, éntöllem sajnós soha meg nem lesz írva. De ha valakinek lediktálnám nagyon szép könyv lenne belőle. Úgyis számított még Tabra jönni, szánjon rá pár napot nem bánja meg! Az uram is szeretettel várja. Mi elég jól vagyunk bizony sokat rettegünk most a Tiszától, sokat ránk ijeszt és sok kárt tesz de azért mi csak szeretjük. Most pedig zárom levelem szeretettel búcsúzó a viszontlátásig.
Muharos Bálintné. Tiszatab 1CJO. november 24.*

Régi Matvejek, Patonaiak

Idesapám mesélte, ű meg a nagyapjátul hallotta. Hogy az ezerhétszázas évek derekán gyöttek űk Oroszországbul. Hogy űnekik a nevek is orosz, „Matvej”. A nagyapám nagyapjának az anyja egy grófi családnál vót szakácsnő, Oroszországba. Aztán oda járt egy nagyon híres magyar muzsikus. De hogy ki, azt nem tudta mán senki az én időmbe. Aztán azt a magyar muzsikust szerette a grófné. De az meg szerette az öregnagyanynkat is! Három gyereke lett ennek a szakácsnőnek túle. De mán a grófné annyira szekírozta űket, hogy el kellett gyönniök. Azt mondta a muzsikus, hogy gyöjjenek el ide Magyarországra, itt vesz nekik házat meg földet, hogy itt íljenek. Meg pízta is adott nekik. Valami uraság vót itten, ismerős avval a muzsikussal, az idehozatta űket. De mire elővergődtek Oroszországbul, csak az egy fiú – nagyapámnak az apjae? vagy nagyapja? –, az maradt meg. Megvót a két jány is, de – elhülyült. Olyan borzasztó hideg vót az úton, mikor gyöttek kocsin meg szánkón meg mindenhogyan, hogy a kezek, az ujjaik is lefagytak, a két kisján meg, mire ideírtek, elnyomorodott, megtébolyodott. Mer olyan úttalan utakon gyöttek.

Már ezerhétszáznemtomhánytul van itt bejegyezve a Matvej név. De hogy honnat gyöttek, az nincs az anyakönyvbe, nincsen semmi, csak így egy szájhagyomány szerint tudom hogy Oroszországbul. Sokáig ílt még az a két hülye nő, a kisjányok, akik az úton meghülyültek. Az anyjok egy orosz nő vót, az apjok meg valami nagy muzsikus, nem tudjuk a nevit, de magyar származás vót. Nagyon sajnáltam én azután, idcsapámnak is mondtam, hogy hogyan nem érdeklődte meg, hogy hogy hittak az ű öregnagypajkní? Hát mindegy most mán. – No így kerültek a Matvejek Tabra.

Idesapám nagyapjárul azt tudom csak, hogy mikor pici vót még, az egygyik hülye nagynénje kirántotta a böcsőbül aszt valami ficamja lett, olyan nyomoríkan, bicegve ment. Pedig derík szíp emberek vótak ezek a rígi Matvejek. Van nekem egy unokaöcsém, Matvcj Sanyi – csudára szeretem is, ha testvírcm vóna se szerethetném jobban –, nagy magos egyenes ember, no űrá mondta mindig idesapám, hogy olyan mint ezek a legelső Matvejek vótak.

Én Matvej nagyapámat mán nem ismertem. Mán ű nem ílt mikor én megszülettem. Se nagyanyám, Matvej nagyanyám, már egygyik se ílt mikor

én születtem, már én ennél a háznál születtem. Nem ípp ebbe a házba: az udvaron keresztül vót egy kis nádtetős ház – nem is kicsi, rendes két szoba vót, vót ekkora hosszú, csak valamivel alacsonyabb vót, meg nádtetős ház vót, de szíp, elég szíp nagy ablak vót rajta, mint ennek a mostaninak az alja – hát az akkor még nagy vót, hogyne, nagynak számított! Elég rendes ház vót az. Mán akkor űk nem íltek. Nem tudom hogy mikor halhattak meg, nagyapám tán kilencszázhat körül halt meg, azt hiszem.

Nagyanyám gazdag jány vót, de Matvej nagyapámék nem vótak gazdagok, vót egy kevés földjök, de nem sok vót, meg házok. Idesapám amikor a Matvejháztul elkerült, annyit hozott, hogy a házat vették meg, mikor szíjjelment a vagyon, nagyapám meghalt. Nagy házat vittek pedig addig. Hát vót háromnégj fejős tehén, öt hízó, hatot is öltek, Miklós napra, Sára napra, Sándor napra, húsvítra, pünkösdre, mer csak ősszel, Miklós napra kettőt, a többit elosztva, csak egyet, hogy mindig legyen friss húсок. Hát rengeteget kerestek a Társulatnál, a fuharozással. Űk napszámra nem is mentek. Meggazdagodhatott vóna Matvej nagyapám, de – szegíny nyugodjon! – ű meg Honti jedzõnét szerette, oda hordta el a píz. Bizon nem nagyon vettek földet, abbul a sok pízbul. Na, jól írjheadta a jányait, úgy hogy mindnek annyi jutott a vagyonbul, hogy egyegy kis házat tudott venni magának. Meg tûpíz is adott, kistaírozta a jányait, gazdagon, bûsígesen. De hát sokat kerestek, rengeteget, hát három fogatot elő tudott állítani nagyapám, meg egy háta lovat, az mindig vót. Árvízkor meg aztán – amennyit ki látott mondani, annyit keresett. Mer gyerek is vót elég a kocsira, nagyapám meg megin külön elment õrnek, puskával járt, aszt ű is sokat kapott.

Nagyanyám Lovas Sára vót, az ű nagyapja vót nevezetes: Lovas György. Ezernyócsáz negyvenkettõbe űneki adtak Tabon elősször földet az urak. Sok földet, mer minden düllõnek harmadánál több a Lovas György nagyapóé vót. Valamennyit idesapám is jussolt még Lovasféle földet, másfél vagy két hódat, Kútvõgyet meg a Nagynyíri Võgyet. De az mind ott vót a düllõ szílin, mer a Lovasföld az első vót minden düllõbe. Nem is vót jó: Aki ment ki kapálni, mind ott haladt el mellettünk, sokat kellett köszönni, meg mind hozzászólt a dolgunkho – idesanyám ezt nem szerette.

Három fia vót Matvej nagyapámnak, meg nígy jánya. Megvan még most is a rígi Matvejféle ház, csak az elejét vették újra azúta. Két szobakonyha vót, mint a többi mind, „kétvígu ház”, úgy mondták az ollyat, csak még a vígibe is vót egy szoba – az vót a fiúgyerekeké. Mer mán iskoláskortul nem

hattá nagyanyám hogy a fiúk a jángyerekekkel háljanak, viszont űvelők se hálhattak, kaptak akkor külön szobát – no hát ez nem nagyon vót még akkor másutt. Ahogy aszt idesapám nőült, kilencvenötbe, előgyött idesanyám, akkor űk kapták el a legínszobát. Sándor bátyám is megnősült hamarossan, űk is egy szobát kaptak, az őregek a jányokkal vótak a harmadikba, a legkissebb fiút meg kitették az istállóba, Laci ott hált azután.

Matvej nagyanyám, Lovas Sára hamar meghalt, ötvenkét éves korába. Nagyapám kikapós vót addig is mán, de amúgy eggy okos, jóhumorú ember, ha hívták a Társulatho valamiér, mondta mindig:

– Jaj, anyjuk, mellik zsebembe van mán egy kis hazugság? Jól van, ebbe is van, amabba is kicsi – maj helyrehozok akkor mindent!

Kikapós vót azelőtt is nagyapám, de aszt ahogy özvegyen maradt, elrosszúlt nagyon aszt nem sok pízt hagyott maga után. Sándor bátyám vót vele mint házas, meg két nagyobbacska jánya még, Julcsa meg Teresa, űket aszt Nagy Eszter ángyom, Sándor bátyám felesége adta firjhe. Idesapámék akkorra elgyöttek ide lakni, kilencszáz hétbe már.

Matvej Sándor bátyámat, a mostani Matvej Sanyi apját ismertem, szerettem is. Mikor idesanyám a Matvejházho került, még legínkedett ű – idesanyám sokat mesélt rólla. Egyszer a kom jávai valahunnat az Alvígrül lopott egy pelenkát, száradt a kötílen aszt leakasztotta Sándor kapcának. Matvej nanám olyan szelíd szavú asszon vót, mondta a fiának:

– Jajj jajj lelkem gyerekem, mir csináltál íllyet! Elhoztátok most avval a tejit annak az asszonnak!

– Nem baj idesanyám, – aszondja Sándor – csak tejbe ne gyöjje!

Ott viccelték aszt a legínyek, hogy na hátha maj tínleg tejbe gyön. Hát, egy pár nap múlva, csak lesik ám Sándor bátyámat: ott ücsörög, húzgálja a vállát, egyengeti magát – hát mi van evvel?

– Mi lelt tíged fiam? Hát mir nem mígy dogodra, vagy a faluba vagy valami?

– Jaj idcsanyám! – aszondja Sándor. – Rettenetes bajba vagyok. Nem akartam mondani, de mán szít szakadok! – Hát olyan vót a két mejje, akar a dinnye! Teli vót tejjel!

Ott rítt neki nanám, – Hát mit csináljunk neki gyerekem? Hát én nem tudom, hogy most ki kelle fejni, vagy borogatni vagy micsoda, – nahát elhítták akkor a bábaasszont. Szígyelte rettentő Sándor bátyám, mer csúfolták a legínyek is, a komjai, meg Erzsi néném is otthol vót, megtudták a jányok is aszt nevették Sándort. Szígyelte, hát hogyne, legínyember, aszt

tejre hozták, még meg közbe szenvedett is hozzá, hát még a hónalja is teli vót! Szaladt akkor nanám a zsidó bábaasszonyír, aszt az aszondta, fogja Sándor a kapcát, fejjen rá tejet, aszt vigyík oda vissza, ahunnat ellopták. Hát aszt hogy attule, vagy mástul, de csákugyan eloszlott a teje Sándor bátyámnak.

Laci vót a harmadik fiú, ű meghalt fiatalon. Valami gígebajba halt meg, daganat gyött a torkára. Hogy mi vót az a daganat – nem tudták. A bábaasszon se tudta, nem is gyógyította, de Soltész János bátyám, Orvos Soltész János se nyúlt hozzá, azt mondta ezt ki kék venni, ű meg késsel nem gyógyít. Vigyík fel Pestre, ottan kivágják, meggyógyul még, de ki kék venni. Dehát – Óó, – aszondták

– akkor nem lessz egísz ember, ha valami ríszit kiveszik! – Hát oszt inkább megfojtotta a daganat, mint hogy kivegyík. Csak állt Laci a tükör előtt aszt nízegette mindig, mind a két ódalt ilyen nagyra feldagadt, ott nízte magát a tükörbe, simogatta a nyakát, aszt mondta, hogy űtet ez meg fogja fojtani. Meg is fojtotta. Nem diftéria lehetett, mer eggy év is kellett hozzá míg betegeskedett, azután meghalt. Huszonhárom éves, szíp derík gyerek vót.

Sándor bátyám is meghalt eiíg fiatalon, azt mondták hogy megfázott a fuharba aszt hektikás lett, abba meg is halt. Emlíkszek, csak így súgva mondták, a háta megett: – Hektikás ... – Most mindenki a betegsígít tárgyalja, kiterigeti még a bélit is a másiknak, egyébrül se tunnak má beszílgetni – no akkor nem így vót. Valósággal szígyeltík a betegsígít. Még a halálról jobban lehetett hallani, ha így valakirül gondolták, meg is mondták neki:

– Aa, maga nem soká íl mán! Öreg is, meg sovány nagyon! Meglássa, nem soká húzza!

De hogy a betegsígít hangosan tárgyalták vóna – nem. Itt a sarkon lakott Forgács Péter bácsi, rákja vót, elíg soká ílt vele, kéthárom esztendőt is szenvedett – de ű azt soha nem említette, hogy beteg vóna. Csak úgy a háta megett sugdosták egymásnak, mint mikor megszólunk valakit: –Rákos, csúnyanyavalyája van! – De ű maga nem mondta. Annyit megtett, hogy nem ivott senkinél, ha úgy el is ment tanyázni valahova, nem ivott soha – hát erre az ezelőttieniek is ügyeltek, hogy ne fertőzzík egymást.

Julcsa néném, idesapám húga is meghalt fiatalon. Aszondták tályog vót a hasába. Hogy aszt az miféle vót nem tudom, de gondolom vakbél lehetett az, mer aszt elfakadt a tályog aszt genny gyött el Julcsa nénémtül. Ezek a

furcsa nevű betegségek vótak ezelőtt, hektika, rossznyavaiya, tályog – mán átkeresztelődtek azóta ezek mind. A tályogot sokat emlegették, ha szidták is egymást: „A tályog öljön meg!” Ha kicsi gyerek halt meg – „megölte a kelevény”, néhány hetes, mondjuk még két hónapos, akkor mindre azt mondták. Nem tudott kitisztulni a bélé, bennmaradt az a szurkos bélsár amit még az anyjába magába szedett, aszt „megölte a kelevény”. De mennyit!

Teresa néném asszonkorába halt meg gyerekágyba. Azt mondták benne maradt a gyereknek a „mássá”. A kicsinnyé is meghalt, meg ű is, körülbellül tizenhétbe, kicsit emlekszek rá, magos szőke asszon vót, más mint idesapám. Hozott nekem níha két deka savanyúcukrot.

Erzsi néném Szûrszabó Ignácné lett, Eszter néném Korcsmáros Bálintné. Eszter vót a legkisebb Matvejány, idesanyám nagyon szerette, kisján vót még mikor idesanyám a házho gyött. Kis húmcút eleven ján vót, elkűdték minden reggel negyed liter pájinkáír vagy felír, mikor mennyien vótak fröstökre – aszt hozta hazafele a pájinkát, benne a nyelve az üvegbe.

– Micsinász te Eszter?!

– Hát begyugtam, mer kilotyog! – de jó nagy híjjá vót má mindig!

Eszter néném soká ílt, nígy éve halt csak meg. De megvilágtalanodott elsőbb, hályog lett a szemin aszt nem vetették le neki. Pedig nagyon kérte a fiát, hogy vigyík orvosho – de nem vitték. Én is mondtam a menyinek is:

– Vigyétek el, aszt ha nem akartok rákötteni, hát legalább mondja azt a doktor hogy gyógyíthatatlan! Úgy mégis belenyugszik!

De nem bírtam rávenni űket. Ugy halt meg azután világtalanul Matvej Eszter néném.

Hát ennyit lehet mondani a Matvejekről. Ez nem mind, mer a mostaniakat nem is lehet elősorolni, elég sokan vannak. De az ezelőttieniekből is maradt ki – hát nem tudom mindet. Azt mondják, egy valamikori Matvej István egyszer kenyeret pirított, aszt görbe lett a kenyér; hogy visszaegyenésítse, rátérgepelt a pirítóásra. Meg úgy is hallottam ezt emlegetni, hogy nagy szél fűtt mikor Matvej István frostokolt, aszt hogy el ne vigye, azér térgyepelt a pirítóásra.

Szólás is lett ez Tabon: „térgepeli, mint Matvej a pirítóst”. De mán hogy mellyik vót ez a nagy eszirül nevezetes öregapám, azt má nem lehet tudni.

Idesanyám rokonsága, a Patonaiak, azok Derzsen laktak.

Patonai nagyapámék tizenhatan vótak testvírek. Özvegy lett öregnagyapám, hat gyerekkel maradt el, aszt elvett egy özvegy asszont,

annak is hat vót, az tizenkettő, na akkor még ugye ezt keveslették, hát még kellett négy, a magoké. Ebből a tizenhatból aztán vót Derzsen minden, pízárnok, jedző, kondás – a Patonaiakból minden kitelt.

De még egy betyár is vót köztök, nagyapám egy testvérje, Sándor bátyám.

Otthon lakott egyszerre háromnégy nő fiú is, meg még az öregek, meg hozzá a fiatalok akik még nem házasodtak – no jó egy páran ugye. Ott lakott Sándor bátyám felesége is, Sára néném a fiával, – nohát Sándor bátyám szegény ű nem sokat vót otthon, betyárkodott, járt szanaszíjjel, ment egész Gyöngyösig, Gyuláig, mindenüvé, csak a maga falujába nem – hát ott azért nem lopott soha, azt azért nem tette meg. Mikor idesanyám olyan nagyobbacska kisján vót, akkor járt náha haza Sándor bátyám, hordta a sok píz. Mondta is neki az anyjok, nagyöreganyám:

– Adjá mán, – aszondja a fiának – te rossz teremtis, nekem is! Itt tartjuk a családodat, aszt nem adsz?

– Ides, – aszondja Sándor bátyám – ebből magának nem adok. Mer ehhe vir is ragadt!

De a feleséginek hozott azért, rengeteg mindent. Ruhánakvalót vígszámra, gyönyörű csizsmát, meg adott píz is, vett disznót, tehenet míg otthol vót – jószágot mindig az apja nevre, hogy el ne vegyik.

Otthol vót egyszer Sándor bátyám két napig. Akkor gyöttek írté a pandúrok. Bezárta az ajtót, az ablakho állt, aszt úgy lövődözött rajok kifele! Azok meg kintről lűttek be! A felesége meg fíltette, hogy golyó ír az urát, aszt odaugrott, odatartotta a két kezit – aszt űt írté. Szítlűtték a jobbkezeit tisztára. Így megjárta szegín Sára ángyunk.

Csak elvitték azután az urát is, elzárták tíz évre.

Mikor idesanyámat kilencvenötbe idehozta idesapám, akkor gyött elő Sándor bátyám a börtönből. Tudták hogy szabadul, csak nem tudták a napját, még úgy rettegtek hogy csak meglegyen az esküvő addig – no meg is lett. Mán itt vót idesanyám, akkor gyött ki Sándor bátyám. Gyött Szolnokból erre fele, a Búszerező csárdának – híres betyárfiszek vót az is, lerombolták aszt a csendörök –, aszt begyött Tabra. Kérdezgette itt a faluba, hogy ismerike Patonai Sárát. De nem ismerte senki, hát pár héttel előbb hozták elő idesanyámat, nem tudta még senki a nevit, ű meg nem tudta idesapámét. Így aztán ment tovább szegíny, Derzs fele. Hát januárba, gyalog – megfagyott aszt Abád alatt az Apasírnál, ott lették meg holtan. Csak aztán hallotta meg idesanyám, hogy űtet kereste egy ember, hosszú fehér haja vót

– rögtön tudta akkor hogy a Sándor bátyja vót. De mán az akkor messzi járt, vagy kuporgott a hó alatt csonttá megfagyva.

Derzsen temették el aszt idesanyám nagybátyját, Sándor bácsit. A feleségit, Sára nénit ismertem még, vót is egyszer itt nállunk a fiával. Nem emlékszek mán a fia nevire, de nem Sándor vót, nem az apja nevire keresztelték.

Derzsi nagyanyám árva ján vót, de vót nagyon jó mostohája. Öt gyerek vót ott, egy meghalt, Róza, nígy lett azután, Klári a legöregebb – Kaláris, úgy mondták –, akkor gyött Eszter nagyanyám, meg még kettő: Zsófi, Bálint. Újra megnősült nagyapó a nígy gyerekekkel, de kapott fáin asszont, hát jólkereső iparosember vót, asztalos. De nagyon szerette a jányait az új anyjok.

Akkor még a lábbeli csizma vót vagy papucs, visellőnek meg bocskor, ha jutott; úgy mentek nyáron is csizmába templomba. Csak még az iparosjányok meg a gazdagabbak kezdték akkor a cipőt, amit az urak hordtak – „topánka”, úgy hittak. No meg is vette a cipőt mind a három jánnak a mostohájok, de nem merte mindjár megmondani az urának. Mán abba jártak rígy templomba nagyanyámék, csak az úton visszafele kifűzték, levették aszt mezítláb írtek haza, mer öregnagyapót még csak akkor kezdte rávenni a felesége:

– Halljae kend! Ezeknek a jányoknak mán topán kék!

– Nem uradzunk! – aszondja öregnagyapám.

Nahát mit csináljanak akkor? Hordták haza tovább is a kendő alatt a cipőt a jányok. Egyszer aszt Kaláris – mán eladó ján vót – megunta: û nem veti le! Rajtahatta, úgy gyött haza – csak ki kell egyszer úgyis tudódni!

– Na, ha meglátta kend, – aszondta a mostohaanyjuk – tudja meg akkor: megvettem mán! Mer az én jányaaim ne járjanak alábbvalóan mint a másik! Hát iparosember kend! Mit akar a pízivel?!

De nem haragudott aszt öregapó, örült inkább hogy jó anyjok van a gyerekeinek.

Nagyra vót az öreg Porkoláb a három szíp jányával. Kalárist a poroszlai bíró fia vette el, de úgy várták hogy nagyanyám még jobban megy fírjhe, mer magossabb vót, elíg szíparcú is, szíp kerekarcú, feketeszemû, meg olyan fekete haja vót, hogy még a földön is húzott belüle. Úgy vót mindig, hogy eggy ágat feltett kontyba, avval tele vót a feje. Két ágat meg visszakötött. Úgy hogy kétágba le vót vóna eresztve, de a vígit vissza felkötötte, aszt úgy írt le csípőig neki. Az valami csudálatos vót! Még

hetven éves korába elgyött hozzánk gyalog Derzsről szüretre az unokatestvőremmel – de a Zsuzsanna úgy elfáradt! Aszondta neki nagyanyám:

– Ugyan kisjányom, mire hozzáfogtunk vóna gyönni, mán ide is írtunk!

Meg a fogával törte a diót, itt a szüretelőknék. Kilenc gyereke vót!

Úgy várták, majd jól megy írjhe. Na aztán mi lett a szíp jánbul? Hát elvitték Poroszlóra is a bálba, sok udvarlója akadt, meg bámulója annak a gyönyörű hajának, meg magostermetű vót, oan nagy derík vót. Ászt ILLYEN kicsi emberhe ment hozzá! Ahun tizenhatan vótak testvőrek! Hogy nem tudta öregnagyapám, hogy agyonüsse? vagy micsináljon vele?! De hogy Rózával, a legelső jányokkal úgy jártak mán, hogy elígette magát szerelemből, hát nem mert szólani. Hazament nagyapám a katonaságtul, mán akkor ősszel el is vette Esztert. De alig is udvarolt neki – hozzáment. Pedig olyan jó partijai lettek vóna – aszt ehhe ment. Nagyon okos ember vót Patonai nagyapám, a Patonaiak mind nagyeszű emberek. De viszont akkor eggy alacsony, görbelábú, szőke göndörhajú fiatalember vót, az én szememnek szíparcú, de mán nagyanyám mellé nem illett egy cseppet se.

Nagyapámat szerettem jobban, nagyanyám olyan mogorva vót. Nem vót kedves. Hát hiába szíp valaki ha nem kedves – én nem szerettem mint gyerek. Általába én a férfiakat jobban szerettem, így társalogni is vélek, azokat jobban rendes korlátok közzé tudtam szorítani, de a nők – hát azoknak a száj okkal nem bírtam aszt ezt nem szerettem.

Nagyanyám húga, Zsófi néném aszt elég jól ment írjhe, bár özvegy emberhe, Szalókra, de szíp derík ember vót Koltai Laci meg gazdag is, egy kisjányal maradt özvegyen. Szíp öregembernek ismertem mán én, idősebb is vót jóvalmint Zsófi néném, de jó ember vót nagyon Koltai sógorom. Zsófi néném alacson termetű, de szíparcú, csinos vót, gesztenyeszín hajú – hanem elcsúnyult azután: himlős lett szegíny, aszt nagyon elpocsíkolódott az arca. Szerettem őket, sokat is jártunk hozzájuk, mer útba estek ha Derzsre mentünk. Ugye míg busz nem vót, gyalog jártunk nagyapámékho, gyalog trappoltuk le nígy órahossza alatt a tagosi utat, aszt félúton megpihentünk mindig Zsófi nénémék Szalókon.

A Patonaiak mind jóeszű emberek. Öt fiú van most is Patonai, de három doktorált belűle. Van egísz csapat unokatestvőrem, meg a másod-, harmadunokatestvőrek is – de mind olyan okosak azok! Patonai nagyapám mán a kilencvenes évekbe a gyerekeit mind iskolába járatta – mondjuk a jányokat nem, de a fiúkat mind. Hat osztály vót akkor meg két ismétlő, de a

fiúk azt mind kijárták. Dani bátyám tanító lett, Balázs bátyámat is gimnáziumba adta nagyapám de az megszökött, Sándor bátyám, a legfiatalabb meg villanyszerelő lett, elsőbb kovács, aszt kilencszáz húszba kitanulta a villanyszerelőt – hát az nagy szó vót akkor! Meg mind olvastak is a Patonaiak, mind úgy szerették a könyvet! Nagyapám nagyon – má derzsi nagyanyám nem annyira, az nem olvasgatott, ű hímzett. Meg Karcagra tervezte a tányírokat, minden minta után kapott hat tányírt – hát most népművész vóna derzsi nagyanyám biztos!

Balázs bátyám se vót buta ember, amér otthatta a gimnáziumot, csak gyerekeklegínnek vót rossz nagyon. Avval nemigen bírt nagyapám, pedig ű nagyon szigorú igazságos ember vót, ha jó is. Mulatós vót Balázs bátyám meg kikapós, meg a testvérjeit is örökké bosszantotta: Kirakta nekik nagyanyám egy tálba az ítélt, ű meg beleköpött, hogy ne egyen a többi. Illyen pimaszságokat csinált mindig, hát nagy bűnei mondjuk nem vótak, de legínkorába bizony amihe hozzáfírt elvitte otthonról, hogy legyen miből mulatni.

Kiment aszt Balázs bátyám Amerikába, kilencszáz tizenegybe. Ott dógozott sokáig, csak a tizennígyes háború után bírt hazagyönni, hozott akkor elég sok dollárt. Egy ríszit mindjár beváltotta, adott nekünk is köccsön egy tehénre valót, meg bevásárolt: egyik nap vett egy lovat meg kocsit de másik lovat má nem íkezett venni a kocsiho, mer másnap lepecsételték a pízit. De olyan hirtelen vót ez, mindenkinek vinni kellett a pízit, lepecsételték aszt megfelezték. No akkor az az ember követelte vissza a lovát, vagy még pízit. Aszondta, hogy Balázs bátyám biztosan tudta a pecsételíst, csak azér vette a lovat hogy a pízitül szabaduljon. Per lett belûle, el is bukta Balázs bátyám, pedig hát úgy tudta ű is a pecsételíst előre, mint a többi – hát ki tudta azt? No akkor fogta ami dollárja még vót, elindult Pestre hogy beváltsa. Ászt ahogy utazott a vonaton, hát elkezdí ám ott mesélgetni, hogy vót mint vót Amerika, hogy járt itthol a pecsételíssel, hogy bukta el a pert, meg hát hogy ű most megy fel egy Klájn nevű tabi zsidóho aki Pestre költözött, majd az űneki segít beváltani a többi dollárt. Megszóltál akkor ott mellette egy ember:

– Oo, – aszondja – a Klájn Izidorho megy? Hát az nekem testvérem! De nem ott lakik mán ahun maga mondja, elköltözött onnat is! No nem baj, – aszondja – majd én elvezetem magát Pesten űhozzá!

Megköszönte szípen Balázs bátyám, aszt ahogy beírt a vonat, elindultak egygyütt. Bementek egyszer egy kapualjba, akkor aszondta az idegen ember:

– Na adja a dollárt, aszt itt várjon rám, felszaladok megnízem itte a testvérem, gyövk, de innét ne mozduljon! Vagy hogyha szóllok, gyöjjön!

Odaadta a dollárt Balázs bácsi, aszt várt. Várt fél órát, meg várt estig, akkor arra gyött egy rendőr, annak szólt. A rendőr aszt megmutatta neki, hogy az eggy átjáróház.

Szípen hazament Balázs bátyám Derzsre, aszt elállt cselédnek. Annyija maradt jóformán, hogy mink megadtuk a köcsönt aszt vett egy tehenet. Még ami ruhafélít hozott is magának, abbul is kintelen vót eladni, annyira píz nélkül maradt.

Pedighát világjárt vótí Node mit jelent az is? Annyit, hogy ugye kivitte Amerikába a hajó a többivel, ott elment egy munkahelyre, kalapált egy vasat kilenc esztendeig aszt hazahozta a hajó. Szóval nem mondhatni hogy attul olyan nagyon megokosodott vóna!

Dani bátyám tanító lett Igaron. Úgy nagyon sok dogom űvele nem vót, még kisján vótam, iskolás, akkor Tabra udvarolt, de aszt Igaron nősült, meg nem is sokára meghalt, harmincöt éves korába. Ángyom aszt Füredre kötözött a két árvával. Szerettem űket mer jó vót ángyom, rokonszerető, nem mutatta mifelénk hogy ű úriasszony, jártak is hozzánk, meg leveleztünk soká. A fiuk detektívnyomozó vót Kecskeméten a második háború alatt, utánna jól megverték meg tíz évre elzárták. Nyóc év után mondták neki hogy adjon be egy kérvínt, akkor elengedik a többi időt. De azt felelte: Nagyon szípen megköszöni, de ű eleget akar tenni a büntetésinek, ű nem akar a demokráciának adóssá maradni. Kapott akkor szigorított börtönt a vígíre is. Aszondta azután is, hogy isten látja lelkit, ű soha senkit nem bántott, űneki nem is az vót a reszortja, ű kiadta az elfogató parancsot ha valakit elő kellett hozni, ez igaz, de aszondta a politikai bűnösöket a németek kivették az ű kezibül, azokat ű ha akarta vóna se bántotta, mer még a kihallgatásukat se hallgathatta. Hát, én nem vótam ott.

Dani bátyám jánya hozzáment egy főhadnagyho, leventeparancsnokho. Emlíkszek, száz pengőt adott idesanyám, hogy vegyek Gabinak stafírungot, nászajándíkot, hát abbul sokminden telt, szíp halóingek, törülközők, asztalnemű nagyon sok szíp minden. Most ípitészmírnök mán az ura, van má tíz éve is hogy írtam nekik Miskolctapolcára. „Özvegy Patonai Dánielné” – így írtam a borítókra, aszt visszagyött Gabitul a válasz, hogy meghalt az anyja. Nagyon restelli hogy nem értesített, tudomisen mi mentsíget hoz hát erre ugye nem írtam má többet neki. Nagyon bántott,

hogy így szerettük űket, aszt nem is értesített mikor meghalt az anyja. Most meg mán a címje sincs meg, az ura nevire se emlékszek.

Balázs bátyámnak két gyereke nyött fel.

Egyik vót Zsuzsanna – nahát űvele nagyon sokat vótam együtt íletembe, űvele mindig, hát nagyon szerettük egymást. Velem egykorú Zsuzsanna, három héttel vagyok csak öregebb. Derzsen ha olyan helyre mentűnk, ahun engem nem ismertek, úgy mutatott be hogy a nagynénje vagyok. Na, gondoltam, megállj Zsuzsanna, erre ráfizetsz! Megyűnk megín, nagy társaság, Zsuzsanna mondja:

– Muharosné, a nagynéném Tabrul!

– Igen, – mondom – a nagynénje vagyok, három héttel öregebb nálla, de meg is látszik, mer én sokkal írettebbeszű vagyok mint ű!

Hű de haragudott! Kiegyyeztűnk akkor, hogy mind a ketten abbahagyjuk ezt a játíkot.

Ide gyött Zsuzsanna Tabra írjhe, aszondta azér hogy a közelembe legyen – hát valóba, szomszídok is vótunk soká, Tálás Andrásné lett, itt lakott egísz közel. De sok bolondságot megcsínáltunk mink egyűtt, míg fiatalok vótunk!

Fiatalasszonyok vótunk, hát örökké vidámak – na megyűnk egy reggel a Tiszára vízír. Lakott itt nem messze egy kovácsmester, Forgács Flóri bácsi, tíz évig ű vot a kovácsunk, de nem fizettűnk neki pízt sose, hanem az uram lefuharozta, úghogy rendbe vót mindig a számlánk. Mondta aszt az uram, ahogy indultunk:

– Hallode, – aszondja – vigyél mán el eggy ekevasat Flóri bácsiho, add be hogy élezze meg, aszt gyövet hozd is el mer kell!

– Jó, – mondom – maj Zsuzsanna viszi a kannát, én meg az ekevasat.

Elindultunk. No oszt, hallottam én mán emlegetni, hogy Flóri bácsiék az utcai szobát ki szokták adni így magános uraknak, meg azt is hallottam hogy most az új jedzű lakik benne, dehát ugye nem vót vele semmi dogom, nem ismertem a jedzűt, nem vettem én figyelembe se. Odairunk Zsuzsannával Forgácsék elé, mondom:

– Én most ide bemegyek, beviszem az ekevasat, várjál meg!

– No, – aszondja Zsuzsanna – nem tom nem a jedzűhű mígye!

– Azám, – mondom – most jut csak eszembe! Hány óra is van? Hétre adtam randevűt a jedzűnek! El ne kíssek mán!

Nyitok be a kiskapun – ott áll a jedzű. Aszitem megdermedek! Nem láttuk a kaputul, ott állt, hallott minden szót! Félreáll, utat enged, aszondja:

– No, háromnegyed hét, még van negyed óra idő. Visszamenjek addig?

De én annyira mentem be, le is vertem a nagylábomujjárul a körmöt – hát mezítláb vótam –, majd elvittem a küszöböt, úgy mentem befele! Csupa vir lett a lábom, ott kötözték be, Etelka néni, meg Flóri bácsi két öregján testvérje.

Zsuzsanna meg elfutott! Úgy megijedt, hogy meglátta a jedzöt: elszaladt, be a falu fele. Ott gondolta megvár, megállt ahogy az üzletek vannak, elmálékodott – akkor utolírte a jedzö. Meglátta Zsuzsanna, megint nekilódult, meg se állt a Tiszáig! Ott tanáltam aszt rá.

Egyen meg a fene, – mondom – mit jár a szád!

– Te is bolond vagy, – aszondja – hát te mondtad a randevút!

Ott leültünk a parton, míg ki nem nevettük magunkat nem bírtuk a kannát se megmeríteni.

Elíg fáin fiatalember vót az új jedzö, még nőtlen akkor. Kérdezte aszt Forgácsné, Etelka nénitül:

– Milyen asszony az, aki reggel az ekevasat hozta?

– Oo, az egy nagyon rendes, komoly asszony! – aszondja Etelka néni.

– Iígen? – aszondja a jedzö. Mosolygott aszt, akárhánszor meglátott. De vót azér olyan rendes, hogy nem juttatta eszembe mit beszíltam.

Nohát Zsuzsannával mindig ilyen bolondságokat csináltunk. Az uram is de sokat viccelte – mer filös is vót Zsuzsanna. Hittük egyszer, gyöjjön segítsen gyûteni. Mentünk aszt hárman Akolhátra, ott vót a színánk, gyönyörû nagy rít. De benn vót az az ártérbe, úgy kellett oda menni: át a Gónátlaposszon – ha a Tisza kigyött, abba mindig megállt a víz. Az uram ideát kifogott, aszt neki a víznek, gyalog! Én tudtam má hogy mily, mer előttenap is ott gyûtöttünk, de hogy Zsuzsanna filös vót, az uram elhitette vele hogy csak térgyigérö.

– Jaj Bálint, hát itt víz van, – aszondja Zsuzsanna hát én nem megyek!

– Nem baj az, hát térgyig se ír! Mit akarsz, hát ittmaradsz magad? Gyertek csak, majd én megyek elől!

Hát, felfogtuk a ruhánkat, elsőbb csak térgyig, combig, de aszt mind feljebb, kötözködísig! Utoljára mán a hónunk alá vettük, hát írt a víz majd hónaljig, csak éppen hogy fel nem emelt! Zsuzsannán meg még bugyogó se vót! Sipított kegyetlen! Hátraníz Bálint, rákiált:

Zsuzsanna!! Nem szígyelled magad?! Hát ki van a segged! Ereszted le azonnal a ruhádat?!

– Jaaj, ebadott, egyen meg a fene! Belecsaltál a nagy vízbe, hogy felfogódzkodjak!

– Le ne engedd mán, – mondom Zsuzsannának – hát had beszéljen! Huncut kutya, hát csak incselkedik, le ne engedd azír!

Óó, de vidámak is vótunk akkor még!

De Zsuzsannát nagyon szeretem most is. Oan nagyon egyszerű, nagyon jó asszony.

Balázs bátyám másik gyereke Balázs vót.

Olyan jó kis ügyes gyerek vót Balázs, elállt kubikra napszámosnak, még kisgyerek korába, aszt ahogy keresett mán annyit, ültetett tyúkot, eladta a csirkét, addig-addig hogy lovat tudott venni. Akkor lóval is kubikolt, gyűtötte tovább a píz, úgy hogy egy év alatt két lovat összeszerzett! Télen avval fuharozott, addig dógozott a lelkem, hogy utoljára lett má nígy lova! De csuda szorgalom vót abba a gyerekbe!

Node akkor gyött a front. Elvitték a németek munkaszolgálatra a lovakkal, aszt odalett Balázs. Hazaszöktek egy este, itt vótak a Zsuzsanna urával. Ászt Tálás András sógorom aszondta, ű bizon nem megy vissza, nem bujkál, megvárja inkább míg hátramennek a németek, begyönnek az oroszok – mer itt vót majnem a Tiszánál mán akkor a front. De Balázs meg olyan kötelessígtudó vót, ű visszament hajnalba a Tiszán. Nem is tudta még szegíny, hogy itthonhatta a fiát, hogy teherbe hattá a felesígit. Kivitték mint munkaszolgálatost Németországba, ott aszt egy gránát elvágta a két lábát, elvírez Balázs. Kilenc hónapra szíp kis fia született, de mán akkor ű nem ílt. Hozott valaki levelet Németországbul, úgylahy Mariska feketíbe vót mán ahogy kereszteltük a kis Balázst. De még elsőbb majd ű is utánahalt az urának, mer ahogy begyöttek az oroszok, az apósaik, Balázs bátyámék bedugták a kemencíbe; aszt ott kender száradt, annak a gőze majnem megölte, úgy húzták ki eszmíetlen Mariskát.

Sándor bátyám vót még idcsanyám testvírje, aki villanyszerellő lett. De ű is ípp harmincöt éves vót – hirtelen meghalt. Maradt tûle öt fíú – na azok az én gyerekeim lettek azután. Én neveltem űket soká, de szíjjel szíledtek azok is, egy mírnök Pesten, egy meg nyomozó őrnagy most Szolnokon.

No az uram családja, a Muharosok – űk meg Torontál megyébül kerültek elő! Muharos István, az uram nagyapjának az apja agyonütött ott egy embert. Cseresznyét enni felmászott az uraság fájára, a csősz meg odament; Muharos István lehajintott hozzá egy szőlőkarót, de úgy eltanálta hogy meghalt a csősz. Akkor aszt rögtön elszökött aszt idáig futott. Tizennyóc

éves vót hogy előgyött, itt megnősült, lett is két fia, de egy verekedésbe agyonütötték. Borbílyék vették aszt pártfogásba a két gyereket.

Még akkor Borbí Géza úr nagyapja, Sándor úr vót. Kőművesnek taníttatta Sándor úr Istvánt, a nagyapánkat, János bátyám meg kertészkedett, később meg megkapta a szeszfőzdét, pájinkafőző lett, űk lettek az Alvígesi Muharosok, Istvánék meg a Felvígiesiek. De tartjuk most is nagyon a rokonságot.

Nagyapánk aszt ípített. Rengeteg házat ű ípített a faluba, még van níhány most is azokbul. Olyan vallásos ember vót, az soha nem káromkodott, pedig az isten egyfolytába csak űt verte. Meghalt a felesége, újranősült, nagy családja lett, sok gyerek, tönkrement, lábraállt, megin tönkrement – de olyan türelmes ember vót, mindent kibírt.

Vót itt egy mírnök a Társulatnál, Kulifai. Annak a felesége egy papot szeretett. El is helyeztette magát innét a pap, szabadulni akart mán az asszontul, hát maga restellte mán hogy az mindig megy utánna. De ahogy a pap elment, az asszony úgy megőrült, hogy felgyútotta a Polgári Kört, ahun laktak. A bizottság meg kimondta, hogy vót a kémínbe egy vas, attul tüzesedett át a gerenda, úgy gyúlt fel a ház. így aszt mivel nagyapánk ípítette a Polgári Kört, fizetni kellett. Akkor az Urikaszinóba kaptak helyet Kulifaiék. Átkötöztek – felgyútotta azt is Kulifainé! Azt is nagyapánk ípítette! Megincsak ráfogták hogy ű az oka, ugyanúgy: rossz vót a kémíny – újra fizetett!

No harmadszorra aszt felgyútotta Kulifainé a búzaasztagot a lógerba^[1]. Azt mán az ura nem bírta. Fellűtt az égbe, aszondta hogy lelövi az istent, mer ezt mán nem lehet kibírni! Fellűtt, aszt összerogyott, ott halt meg Kulifai mírnök.

Hlyen szerencsítlenül járt Muharos nagyapánk. De újra kezdte mindig! Mikor az urak elszegínyedtek, adósságra vett tőlük sok földet, Tólaposon, Tóparton, Gyendai Rétbe, hát nagyon szegínkedett nagyapánk hogy ki bírja fizetni, de ki bírta, roppant türelemmel. Még ípített is két házat a Tópartra, egyet apóssomnak, egyet meg a másik fiának, Bálint bátyámnak, úgy halt meg aszt.

Szelíd csendes ember vót, istenfilő, presbiter is, meg mindenbe nagyon rendes magaviseletű ember vót nagyapánk. A káromkodást nem tűrte, ha valaki olyan galádul beszílt, még az úton is megszólította Muharos István. Ha ípített aszt napszámot fogadott, mindig megmondta az elejin, hogy ne

káromkodjon, mer ű azt nem szereti. Egyszer aszt egy Sárándi nevű ember azt felelte neki vissza:

– Semmi közze hozzá, úgy beszílek ahogy akarok! – Ászt hozzá is fogott, ott cifrázta fenn az állványon.

– Akkor fiam fogjad a cókmókodat, – azt mondta neki nagyapánk – de RÖGTÖN! Ászt mehetsz. Mer az én házamat nem ípítik káromkodással!

De soha többé nem adott Sárándinak munkát! Úgyhogy ilyen nagyon rendes ember vót Muharos István, jó meg igazságos. De mind köztiszteltebe álló emberek vótak a Muharosok. Ennyit tudunk róluk.

Az uram szülei hamar meghaltak, elsőbb az apja, de nemsoká az anyja is, Bálint bátyám nevelte a két gyereket, nagybátyjuk. De engem az úgy bánt, hogy azokrul az öregekrul még egy fénkép se maradt! Ahogy az uram testvérje, Miklós bátyám is meghalt, Bözsi ángyom minden iratot elígetett, befűtöttük, elpusztult minden. Azt se tudjuk, Bálint szülei mikor születtek, mikor haltak meg, Bálint még a nagyanyja nevit se tudja! Kérdeztem egyszer Bálint bátyámtul, meg kértem hogy mondja el a családot aszondta rá:

– Óo, hát még ezt se tudjátok? Hogy lehet az? Hát ilyenek vattok? No ilyen a fiatal, ugye nem törődik –

Ászt vígeredmínbe nem mondta el, nem mondott semmit. Hát ugye hunnat tudhatnánk? Csak tûle! így aszt nem tudunk semmit.

Mer én amit hallottam a rígiekrul, azér azt megjegyeztem, meg úgy megbecsültem mindig a rígi dogokat. Még amíg fiatal vótam tán nem annyira, de most hogy mán öregszek, nagyon. Ezelõtt úgy csudálkoztam még, hogy az apósomnak a húga úgy ragaszkodott vóna a rígi bútorokho. Mindig gyõtt ide ríva, hogy űtet hogy bántja, hogy az anyja kaszlija Miklós bátyámik van, hogy az űt illetné! Úgy nevettem még magamba: – Óo, hát ennyire ragaszkodik! No most má jobban megértem űt is.

Abbul a bútorbul, amivel fírhementem, nem sok maradt, azt elvitte a beadás. Azt még idesanyám kapta ahogy ű fírhement, kilencvenõtte a nagyapja csinálta. Egy kanapé, meg az én ágyam van má csak azokbul. De a benti kis kaszli még öregebb, ezernyócsáz ötven körül kízült, Lovas Mari nénémé, nagyanyám testvirié vót. Nincs benne az év, arrul tudom csak, hogy van egy Zsoltárom is, az is az üvé vót, ezernyócsáz ötvenkettõbe nyomtatták ki – na akkörüllí lehet a kaszli is. Mer csak megcsináltatták a bútort jánkorába Mari nénémnek is, csak ű aszt soha nem ment fírjhe. Öreg kort írt, én is ismertem még, idesapámék viselték gondját, úgy örökölték a

pár bútor meg tán két hód Lovasféle földet. Tizenhétbe halt meg Mari néném, még arra nagyon emlékszek, térgyepeltem az ágyán asztalra lestem, hunygyon ki belülről a lélek. Nem volt benn senki, idesanyám kinn beszélgetett Katona Rozi nénémrel a ház előtt, akkor halt meg Mari néném. Mentem ki asztalra jelentettem:

– Idesanyám, nem lélekezik má Mari néném, de a lelket nem láttam kimenni!

Begyött akkor idesanyám – hát tényleg meg volt halva szegény kis öreg.

Ászta most itt őrzöm a kaszliját.

De ahogy öregsze, valahogy fontosabb nekem is mána az a rossz öreg bútor is, meg a sok történet róluk.

Legfontosabb a Tisza

Én úgy gondolom, hogy a mi falunkba tán legfontosabb a Tisza. A nevünkbe is elől a Tisza van – TISZAtab –, meg hát itt minden csak a Tisza között történhetett, úgy körüi vagyunk véve a nagy kanyartul. Ahogy Burátul gyön, elmegy Tab mellett, megy le egész Súlyig; akkor ott hirtelen visszafordul, gyön újra Tab alá a Tisza, úgy megyén azután tovább.

Még én emlékszek a tutajokra, a tizenígyes háború végéig jártak még azok is erre. Gyöttek rajtok a szálasolájok, hozták a szíp fericskaalmát – így hittük, kis sárga alma vót az, feketepontos. Ha kötött ki tutaj, szaladt idesanyám, vitte a búzát víkába, aszt hozta a víka almát. Szíjjelkapkodták hamar, hát itt akkor még nem olyan sok gyümöcsfa vót, nekünk vót a szőlőbe, de ilyen finom fericskaalmánk nem vót, ezen a tájon olyan nem termett. Hozták a sok gyönyörűszíp fát is a szálasok, rakták ki Nagyháton, onnat vette meg aki épített.

Vót sok haszna a Tiszának. Ezelőtt a vizet mind onnat hordtuk, de az ítellevet onnat hozzuk most is. Húslevest, bablevest nem is főzünk másba, ha lakodalomba szakácsasszon vótam is, mindig Tiszavizet hozattam főzni. De rígen azt is ittuk. Ha zavaros vót is, lehiggadt oszt megittuk. Tűzrevaló fánk is csak a Tiszáról vót, a kubikokba rengeteg termett. Kisújszálláson jártam iskolába, bizony ottan nem vót tűzrevaló, kijártunk a gyepre ganyét szedni aszt avval tüzeltünk – no Tabon illycn nem vót, mink bűvibe vótunk a fának.

Halász vót mindig háromnigy is Tabon, de még akkor azoknak vótak legínyeik. Bontáék vótak ezelőtt halászok, meg Kockás Gábor bácsiék, kisján vótam még akkor nagyon. De rengeteget fogtak! Fogtak itt olyan harcsát, hogy a farka a kocsirul lelógott! Szûrszabó Bálint bátyám is halász vót, az uramnak unokatestvírje, az anyja meg az anyósom egytestvírek vótak. Ű gyerekkoraiul mindig csak halász meg vadász vót, még meg tavaly télen is ment vadászni a hetvennigy esztendejivel, gyalogolt egész nap a fiatalokkal, aszondta nem fáradt. Szíp kis öregember most má beteg nagyon.

Szórakozásra is a Tiszapart vót nekünk. Ott sétáltunk a Tiszagáton, nyócan-tizen egycsapatba cimborák, összefogtunk aszt mentünk, a fiúk meg gyöttek utánnunk, űk harmonikáztak, mink énekeltünk! Kétszer egy héten este vót térzene is, a Sebestó szílin vagy a gát tetejin húzták, mentünk akkor aszt hallgattuk. Híres jó bandák vótak itt, nígy is egyszerre, Cicis Jani bácsi,

Morzsa Elemér, Mici Gyuri, nem is emlékszek mindre, főképp még György grófnak megvót a birtoka sokat muzsikáltatta őket, hogy szórakozzon a falu. Meg vótak majálisok, mán mikor én még meg se vótam rendeztek majálist a parton, a gáton belől – még akkor jó sok hely vót, messzebb vót a gátho a víz.

Még az én emlékezetemre is a Tiszagáton belől vót a ríkunyhó,* ott laktak a rívíszek, akik Súlybe, Túlatiszára hordták a nípét ladikon. A ríkunyhó körűi meg nagy fícfás vót – most semmi sincs belüle, annyira elmosta a víz, a ríkunyhót a gáton kívül kellett hozni, mán a gátig leszakadozott a föld. Idesapám mondta, meg Katona Sándor bátyám is emlékezett még rá, hogy az ű gyerekkorukba hogy vót: Most ahun a Tisza közepe van, ott vót egy csárda. De hát az már rígen, ezernyócszáz hetven körül megszűnt, elszaggatta azt is a víz.

Most mán rí is csak egy van, lentebb, a Nagyrí. Abba is mán alig van mozgás – de rígen nagy vót a forgalom, mer míg kövesút kevesebb vót, mindegy vót hogy merre mennek a földúton, mentek aszt a Nagyrínek, keltek ott át. Tartozott egy csárda is a Nagyríhez, kinn egísz a malomnál, a falu alatt, mégis nagyon jólmenő csárda vót az, jártak ki a legínyek is mulatni, meg akik ott átkeltek, piacozni, vásárokra – nagy forgalom vót ott ezelőtt!

Vót Tabnak rígen túl a Tisztán is területje, úgy hittak: Akolhát. Nincsen meg mán, átadták Heves megyéhe Pélynek, ahová Töröcsik Mari való. Ahogy az urammal megesküdtünk, vettünk ott is egyköblös földet, egy nyilast, eggy illetmint, ezerhatszáz kodrátot. Árterület vót, mentetlen az, de sokan mégis feltörtik, nem sokszor járta víz, védtük az árvíztül, sokszor meg is menekedett, csak ha falut veszélyeztetett, olyankor ráeresztették a Tiszát. Adósságra vettük az akolhái földet, no szidott is érte Bálint mindig, hogy én akartam. Ű haragudott Akolhátra, mer az első esztendőkbe ha mentünk át, mindig megáztunk. Kaptunk ott olyan essőket, hogy majd bele fúltunk, úgy mentünk vissza a ríhe mint az elázott ürge. Az uram nem szerette Akolhátat, de én meg nagyon. Jó föld is vót, szerettem benne dógozni, meg szerettem azt is hogy remek Tisza vót ott, meg is fürdhettünk kapálás közbe.

No nem olyan nagyon vót divat akkor még a fürdis. Bizony idesanyám még meg nem fürdött vóna, még felsőszoknyába se nagyon! Hát meghalt itt nagyon sok ember úgy, hogy egyszer se fürdött meg a Tiszába! Hacsak a lábát bele nem áztatta, de még oan is vót hogy annyit se tett meg. Úszni

ugye nem tudtak – mondjuk a halászok igen, de más aszt nem –, hát nem szerették a vizet. Én meg szerettem mindig, most is pancsolok sokat – ha megírem veszek is még fürdőkádat. Mer bajos így a nagymosakodás egy liter vízbe, hát ha nyárba jó porossak vagyunk, galuskának lehet kiszaggatni utánunk a vizet! De valahogy a fürdís mégse vót divat. Nahát azér meg külön is megszóltak hogy fürdőruhám vót, Akolháton abba kapáltam.

– Hogy a fene a szemírmetlenjít, – aszondja – hogy ott leseti magát a férfiebberekkel! Ki van combja, mindene! Aa ...

Mer jány, asszony ha fürdött is kevés ezelőtt, csak ingbe fürdött. Hát csukott bugyogója se vót még legtöbbnek, csak az ingünk alját tűztük össze, úgy mentünk a vízbe. No én aszt – fiatal ján vótam még – vettem fürdőruhát. Szerettem mindig a szípet, meg ami helyyes, jó – praktikus, most így mondjuk.

Szerettem mindenkipp Akolhátat. Ha ott kapáltunk, kinn is háltunk. Vittünk ki vaslábat, azon főztünk, vagy serpenyőbe – de nem lehet itthol olyan jót főzni, mint odaki Akolháton lehetett! Mán olyankor, hogy így imittamott felhúzhattunk egy sárgarípát, karalábét, zödsíget nyárba, főztünk csudás lebbencslevest, de jó is vót melléülni! A Nagykaszállóba vót odaát a csöszkunyhó, Pap Miklós bácsi vót a csösz, főzött ű is nekünk:

– Na, ha ideadjátok a szalonnátokat, főzök nektek halat! Vótunk níha tizen, tizenöten is, összeadtuk a szalonnát, főzött Miklós bácsi, de remeket!

Meg, hogy mindig ott vót a Tisza, az engemet úgy gyönyörködtetett! Csak nagy dísze, szépsíge vót Tabnak a Tisza, mindenkipp!

Azt én csak idesapámtul hallottam, hogy ezernyócszáz-hetvenhatba vót itt nagy árvíz. Akkor begyött a faluig a Tisza, itt a társulati hivatal előtt fogták a halakat az úton, gyönyörű nagy halakat, akkor mindig halat ettek! Itt erre mindenütt vízbe vót akkor a falu, csak a Pattancs nem, a határbul meg a Verestanya maradt ki, meg a baltarátosi domb vót száraz. Ahogy megszűnt mán a folyás, oda ladikáztak ki az emberek, ott várták ki a vígit.

Akkor, hetvenhatba törtínt, hogy Szapári gróf híttá Kunhegyest is, segítsen az árvízet fogni. Ászt azt üzente vissza Kunhegyes, ígyák csak meg a tabiak, az övüké. De olyan mírges lett erre Szapári gróf, hogy Taskonynál átvágatta a gátat. Ászt szaladt a víz Kunhegyesnek! Úgy hogy űk egy nappal hamarább vízbe vótak mint Tab. Lefutott a Mirhón Kunhegyesnek az árvíz, elment egísz Karcagig, Kisújszállásig, csak úgy fordult meg vissza Tabnak. Megüzente Szapári, hogy ezt meg nekik kűdi, ígyák csak, ez az ű porciójok.

Hát ma már ugye ezt nem tehetné meg egy úr se. Rengeteg sokba lett ez a grófnak, mer nagyon sokat kártalanított azután. A maga cselédjeivel, írnokaival íratta fel, hogy kinek mennyi karja lett, aszt ű adott nekik évi kenyeret, vagonszámra adta a búzát a szegényembereknek, akiknek mindenöket elvitte a víz. Sokba került, de viszont megmutatta a gróf, hogy Kunhegyesnek is kötelessége védeni a gátat.

Nyócvannyócba vót a másik víz, akkor is megszaladta a falut. Akkor nállunk szakadt át a gát. Ennek még emléke van máig: Ahun akkor a tőtis kiszakadt, ott lett egy nagy forgó, egy mily gödör, de abbul a mai napig se szárad ki a víz. Kisján koromba még nem láttuk soha a fenekit, de azután száraz esztendők gyöttek, pár nagyon aszályos év, jól be is van rakódva már, tele van kákasással nyőve – öthat éve láttam, már csak kötísig írő gödör vót. De ha egyéb nem, egy kis tocsogó most is van a helyyin.

Ahogy a temető fele megyünk, ott is van egy nagy gödör, azt úgy híjuk hogy BalogTisza. Hogy mér BalogTisza – nem tudom, ezt valahogy sose kérdeztem kiskoromba, most meg már nincs kitől. A régi árvizekkor az is mindig megszaladt vízzel, de meg a Tiszával egygyütt nyő abba a víz, úgy látszik a Tiszának egy eriről táplálkozik. Az se szárad ki soha égiszen, vót már úgy hogy keresztül lehetett járni rajta nagyon sok ideig, de csak egy nyomot kellett ásni akkor is, aszt ott vót a víz. Most az árvízkor jól felgyött, most magos megint, a fenekit vígig víz lepi.

Idesapám jól tudta ezeket a régi dogokat, az árvizeket különössen, ű ugye hetvenkilencbe született, a nyolcvannyócas árvizet má gyerekkorba átílte – hát a hetvenhatosról ű is csak hallott, de ű nagyon jól megjegyezte így a régi dogokat, aszt elmesélgette nekem. Oo, még rígebben törtínteket is, mer a hatvanhármás nagy ínséget emlékszek ahogy mesílte, hogy meleg tél vót, nem vót se fagy, se hó egy szem se, nem zsírozta a hó a földet, aszt nyáron se lett egy csepp eső se, meghasadozott a föld, nem vót mező, kipusztultak a jószágbul is, szedték a ríten a gyíkintüvet, azt ették, de maj meghaltak íhen – így beszílte idesapám. De a Tiszáról különössen sokat tudott, mer legnevezetesebb is vót, meg ahogy az Armentesítő Társulatnál vót ű fuharos, ott ugye mindig a Tiszáról folyt a szó, meg mindig be vótak űk fogva kíszenlítbe ha gyött a Tisza.

Mesílte idesapám: Ezelőtt ha felgyött a Tisza, a túlatiszaiak mindig megkísérelték, hogy átvágják a gátunkat. Mer akkor ugye megmenekül az az ódal a víztől. Egyszer is éjjel három súlyi ember gyött át ladikon csákányokkal, hogy megbontják a tőtist. De őrség vót ugye, nagyapámék

kinn ícakáztak puskával, eggyik ōr leste mán űket, várta mán hogy kikötnek. Ászt ahogy lípett ki az első, egycsapásra agyonvágta Mónus Kis Jakab, a másikat meg beletaszította a Tiszába, azt elvitte a víz. A harmadik tudott csak visszamenekülni. Az isten se fogta érte törvínbe Kis Jakabot, nem kérte számon senki se. Jakab bácsit ismertem is még kisján koromba – mutatta idesapám hogy na ű vót –, de nagyon öregnek mán.

Hát mentek át ilyenkor ugyanígy Tabrul is, sűlyi ódáira gátat vágni. Vót mindig aki vállalta a faluér. Nem kűdtík űket, vagy legalábbis nem hivatalossan, ha tudtak is róla úgy tettek mintha nem hallanák. Aki megnyeri, megnyeri – aki nem, azt agyonű.ik. Ennek nem vót törvénye. Egyszer karácsonkor gyött ránk a víz. Kisján vótam még, kilencszáz húszba, a templomba vótunk karácson másnapján, aszt elkezdtík fēreverni a harangot istentisztelet közbe – gyött a Tisza. Előző évbe vótak benn a románok, aszt bunkerokat ástak a gát errűsű ódaián; úgy maradtak a bunkerok, nem lettek eltűmve, ott tört át a víz, de mint egy marhaderík, olyan vastagon szakadt! Meglátta valamellyik ōr a dohánbevéáltónál, onnat szaladt, fēreverette a harangot – hát nagy riadalom vót. Ha fél órát késnek, vagy nem figyel az ōr, biztos hogy vígunk van, kitágul a lyuk aszt szítmegy az egísz gát. Szaladt ki mind a níp a templombul, vitték hamar a homokzsákokat, estek neki a lyuknak aszt tömtík el.

Meg még egyszer gyött a víz jánkoromba, huszonűtbe, akkor meg hűsvítba. Még akkor nem vót megmagosítva a gát. Abba az évbe nem vót locsolkodás, mer mind kinn vótak a legínyek a tőtisen. Mink is mentűnk ki vizet nízni, mondták is:

Na gyertek, gyertek, locsolunk, most van hozzá víz!

De nem mertűnk közel sc menni, csak ahun kövezett vót a gát, onnat nízűnk, hogy karózták le a rűzsét, hordták megé a fűdet. De mán akkor csapkodott a gát tetejin a víz! Ha egy kis szél gyön, vígunk! Ott rítt, imádkozott a falu, hogy csak amarra fűjjon a szél, Sűlyön szakadjon el a gát, odaát! – De nem lett nagy baj azután.

Harminckettűre emlékszek még, akkor nagy veszíly vót. Itt is nállunk, de még inkább Taskonynál, ott majd elszakadt a gát. Az uramat is odavezínyelték kocsival, én meg ípp terhes vótam János fiammal. Két kis csikónk vót, hónapos meg hetes csikók, vinni kellett azokat is a kancákkal, a kissebbik bele is pusztult – hát mindig mentek, mindig csak mentek, nem vót kifogás majnem huszonígy óráig aszt elpusztult a kis ártatlan. Hordták kocsikkal a fűdet, követ, aszt úgy álltak hogy mán a vígin ha felmentek a

gátra, a lábokat csapdosta a víz, má sodorta valósággal őket! A főmérnök, Berecki órjasinagy vaskarót üttetett a gátba, nagy erős láncot tettek rá, aszt a derekára kötötte, hosszúra eresztették, úgy szaladt a főmérnök a gáton errearra, mutatta hogy hová tegyék a követ. De borzasztó örvínlett a víz, győtt a hullám, keresztülcsepott a gáton, utánna ahogy húzódott vissza, mindig utánnaszakadt egy darab a gátbul. Ollyan víkon maradt mán utoljára, hogy nem bírtak lovaskocsival se menni a tőtísen. Mán úgy rimánkodtak Bereckinek, hogy mán most gyöjjön onnat, úgyis minden menthetetlen! De azt mondta hogy űneki addig ott kell lenni, míg csak egy kicsi remíny is van.

Ügy megőrizte az isten azér őket, hogy egy nagyon szörnyű nap meg ícaka után lecsendesedett a szél, azután meg elkezdett apadni a víz. Akkor aszt már rohamosan csendesedett.

Harminckettő május elejin vót ez. Össze vótam kűszűlve, hogy ha elgyön az óráam, szűlnöm kell, elvisznek tiszteletes úrék Mezőtúrra – akkoriba ment oda írjhe a jányok. Elvisznek, hogy majd ott meglessz a kicsi. De aszt megszületett itthol, május tizennegyedikén, szípen nyugodtan, május első hetibe megtért a víz.

Vót akkor halhínek is rakva – szokás vót ez árvízkor, majnem minden háznál ípítettek halhít. Rőzsébűl csinálta az uram az udvaron, mielőtt elment, órjasi nagy oszlopokat leásott, lccsömőszölte, aszt rakta közíjők a rőzsét, keresztbe is, mindenhogyan, magosra, vót vagy öt méter hosszú, beípítették az eperfát is, meg körülfogták kötíllel. Annak a tetejibe pakoltunk fel azon az kakán. Mindig vót sűtve előre egy kemence kenyér, három nagykenyér meg egy kis cipó, meg felvittünk ódalszalonnát, zsírt, sót, cukrot. Én még pakoltam el vetemínmagokat is bádogdobozokba, babot, uborkamagot, tökmagot, mindent, hogy ha az árvíz el is visz mindent, abba esetleg megmarad. A pízta meg zacskóba tettem, úgy viseltük a nyakunkba.

Most, hetvenbe nem vót má halhí, nem csináltunk. Én nem tudom, csudát vártunk? Tán azér hogy több most mán a lehetősíg, gépek, motorcsónakok, helikopter, ebbe bíztunk – hát még harminckettőbe nem sok íllyen remíny vót! Pedig most is nagyon nagy vót a veszíly. Még a gát magossága bírta vóna, még tíz centit, másutt húszat is bírt vóna, de úgy át vót ázva, hogy nem lehetett tudni, mikor hun mállik szíjjel. Tocsogó vízbe jártak a gát tövin az örök, úgy szivárgott át a tőtís. Két hónapig, majd háromig szípen vídekeztek, de mán a kimerüllísíg. Még meg az vót a

mentségünk, hogy nem vót szél. Eső vót, de szél nem. Mer ha szél is fű, akkor menthetetlenül odavagyunk! Mer nagyon sokkal magosabban vót a víz mint a falu!

Nahát aztán nem kellett annak árvíz se: sokat megölt a Tisza.

Az öreg Dónáték mind a ketten belehaltak. Akolháton vót Donát bácsi csősz, aszt a felesége ebídet vitt neki. Mikor hozta vóna visszafele a Tiszán által az öreg, borzasztó szél támadt aszt felborultak a ladikkal. Mind a kettő belehalt. Matvej Sándor bátyám kisgyerek vót meg, ű látta a gátrul:

– Jaj idesapám, nízze mán, ott meg beleesett valaki a Tiszába! Ahun van a nagy szoknyája! – mer az öregember lemerült hamarább, Panni nénit feltartotta még a bűszoknya. De mán akkor nem tudták kihúzni űt se.

Kifogták Panni nénit hamarább a rívíszek, az urát csak pár nap múlva Süly alatt, jól lehozta mán a víz. Vártak még egy ideig a temetíssel, de aszt hogy az öreg Donát nem lett meg, eltemették Panni nénit – ű katolikus vót, hát katolikus temetőbe. Na akkor meglett az ura is. Az meg református vót. De nem engedte be Fülöp Imre tiszteletes urat a katolikus pap a katolikus temetőbe, a boncháznál prédikált tiszteletes úr, tovább nem ment, pap nélkül temették az öreg Donátot a feleség mellé.

Mónár István bácsi halt bele egy karácsonkor a Tiszába. Tuskókat szedett ki, aszt belerántotta egy tuskó a vízbe. Bizony ű soha nem is lett meg. Keresték halászok is, meg cipót is úsztattak, de nem tanálták.

Szokás vót az is: ha jány megesett, ment a Tiszának. Egy Zsíros-ján vót ilyen, az is így vígezte. Meg Kalapos Margitot tudom, rólla nóta is vót:

Szíp Kalapos Margit lement a Tiszára, Telemertté kannáját, letette a partra. Kiment a testvirje, nem győzte benn várni, – csak eddig tudom, nem emlékszek tovább. A nővíre megvan most is Kalapos Margitnak, de restellem tûle megkérdeni, hogy van a vígé. Kalapos Margit nem megesett, ha mást szeretett, nem akihe szánták. Pattantyús István vót a vőlegínye, a szülei ezt pártolták, de ű másikat szeretett. Nem mondta ű azt István bátyámnak, hogy nem szereti, nem szólt egy szót se! Csak megölte magát a Tiszába. Szíp ján vót, aszondja István bátyám tetszett is neki, dehát nem vette vóna el ű erőszakkal, ha tudja ezt! De hát nem tudta, hogy az anyjáék kénszerítik. Szíp legín vót pedig Pattantyús István, szíp fekete szemű, fekete hajú, meg jó kiállású, de ugyanolylan szegényember, mint a másik, akit Kalapos Margit szeretett – mégis a Tiszának ment a kisjány.

Lcgínt is tudok aki így halt meg: Demeter Gyula. Ű meg azér, hogy roppant szekánt vót az apja. Komisz ember vót Demeter András,

mindenkihe, az egész családjáho, ütötte is a jányait meg a fiát. Kisján vótam még, tizenöt éves tán, aszt a gátrul níztük vígig a Demeter Gyula halálát. Tót Mari vót ott, meg a Gyula húga, Demeter Bözsi, Szûrszabó Eszti is, meg Bálint, az uram, akkor udvarolt – mentünk fel a gátra. Ászt ahogy felírtunk, Demeter Gyula ípp ereszkedett befele a ladikbul a vízbe. Bözsi olyan vicces ján vót, aszondja:

- Egy pillanat, aszt majom a víz alatt!
- Mondhatom, Bözsi, – aszondja Bálint – mer Gyula bátyád ugrik ípp a Tiszába!

Úgy emlékszek, a kalap ahogy a fej in vót, szípen a víz tetejin maradt, úszott lefele. Gyula meg lemerült, mer követ kötött a lábára. Még előtte láttam ahogy kiszült, kötözte át a követ, kérdeztem is még:

- Mit csinál, Gyula bátyám?
- Semmit, – aszondja – ne kíváncsiskodj! El akarok utazni!

A nagyapja, az öreg Korcsmáros rítt nagyon, siratta Demeter Gyulát, szidta nagyon a vejít, hogy az az oka, mert olyan a családjáho hogy az bírhatatlan! Rítt nagyon az öreg, mer szerette az unokáját.

Még egész kisján koromba – begyött egyszer idesanyám, egy hajnalba, begyön aszt nagyon rí. Felébredtem rá, kérdezem, mér rí?

- Kípzeld, – aszondja – Rózsa Zsuzsa nekiment a Tiszának! Ászt utánna ment a szeretője, Csákó Károly is! Olyan hatodik éves lehettem akkor.

Rózsa Zsuzsa lement a Tiszára, aszt beleugrott. Ki is fogták holtan, kifektették a víz szélire, úgy szóltak aszt Csákó Károlynak. Csödörös vót az, nem idevaló, ide vót vezírelve mint huszár. Gyött haza a járatásbul, úgy mondták meg neki hogy Rózsa Zsuzsa meghalt. Ment aszt szaladva Károly a partra, nem szólt egy szót se, ott feküdt Zsuzsa a víz szélén letakarva, felhajtotta Csákó Károly a takarót, megnízte, letérgyepelt, ott csókolgatta – akkor aszt felkelt, elkezdett szalanni, hiába mentek mán utánna, ott a Hebri Járójánál belement û is a Tiszába.

Feltartották szegín Zsuzsát három napig, hogy majd egygyütt temetik el Károllyal, de Károlyt nem tanálták. Mondta akkor is valaki, hogy pinteken sült cipóval keressék, emlékszek is ahogy úszott lefele a cipó, bele vót dugva egy szál gyertya, úgy vitte a víz, ott lesekedtem én is a többivel – de aszt nem írkeztünk kívárni hogy meglelje, mer harangoztak a Zsuzsa temetísire, mentünk oda. Temették el Zsuzsát, nem engedte az orvos mán hogy várjanak. Hát tavasz vót, meleg mán. Ahogy aszt a Balog Tiszánál vittük Rózsa Zsuzsát a temetõ fele, akkor húzták a hírharangot, hogy

megvan Csákó Károly. A Dohánbeváltón alól tanálta meg a cipó. Ott sendergett egyhelyben félóra hosszáig, úgy keresték meg a halászok: ott vót felakadva a gallyba. Kifogták űt is.

Hírt adtak aszt Csákó Károly szüleinek, apja-anyja előgyött. Rettenetesen rítt az anyja, siratta – hát hogyne, egygyes gyerek vót Károly, szerették nagyon a Kokát. Nem tudták akkor még, hogy halt meg. Megmondták aszt nekik, hogy önkínt ment Károly, hogy a szeretője nekiment a Tiszának aszt ű meg utánnament. De mindjár nem rítt annyira az anyja! Nem vót mán olyan rosszul mint addig!

– Hát ha ű ezt annyira szerette, hogy minket elhagyott írté, akkor nem is érdemli hogy sirassam!

Így tudódott aszt ki, hogy hogyan is törtínt a dolog. Írt haza Csákó Károly hogy megnősül, elveszi Rózsa Zsuzsát. Vót neki menyasszonya otthol, de hát ezt jobban szerette. Gyönyörűszip ján vót Zsuzsa, de nagy család, aszt roppant szegínyek! Visszaírt a Károly anyja, hogy ne tegyen addig Károly semmi ígéretet, míg űk azt a jánt nem látták, meg a családot meg nem nízték. Megmondta aszt Csákó Károly Rózsa Zsuzsának, hogy az anyjáék egyellőre nem eggyeznek bele a házasságba, de ne búsuljon mer azér ű csak elveszi. Mégis valahogy filhetett Zsuzsa, hogy nem veszi el Károly, aszt belement a Tiszába.

Beszílték aszt, hogy gyereket várt vóna, suttogtak a faluba – de azt mondta Bodnár doktor, hogy tegyék csak nyugodtan a fejire a koszorút meg a fátyolt, mert ez a jány megérdemli. Hát ugye ű megvizsgálta. Úgy is temették el aszt, koszorúba-fátyolba Rózsa Zsuzsát. Csákó Károlyt meg melléje. Most a tavaszon leltem meg ípp a sírjokat, viletlenül hogy arra mentem. „Csákó Károly – Rózsa Zsuzsanna” – eggyüvé temették űket.

Most a nyáron is halt bele valaki a Tiszába – a cigánprímás. Ráállt egy kûre, meg akart mosdani. Ott csak bokán fejül írt neki a víz, de hogy megmozdult alatta a kû, kifordult alóla, ott mindjár mily vót a Tisza, aszt vitte magával szerencsítlent. Nem is lett meg. A halászok meghaltak mán, akik meg vannak öregek, Porkoláb Sándor komám uram idős is, meg beteges nagyon, Fekete Lajos csak velem eggyidős de beteg vót ípp, nem mehetett, hát nem vöt aki keresse. Szûrszabó Bálint bátyám, az uram unokatestvírje ment ki, íppen szél írté, de fel tudott kelni mán, űt kivítették aszt ű magyarázta ott hogy hogy keressik, de nem vót aki a hálót kivesse. Úgyhogy Kûtelken fogták ki aszt a prímást, sokkal azután.

Hát így szerepel, ennyit jelent a Tisza Tabnak.

Én szeretem nagyon. Nagyon szerettem mindig a Tiszapartot, mer sok szíp vadvirág vót ott, tavasztul őszig mindig. Van egy kik fajta, azt íletembe sehun másutt nem tanáltam, csak a kubikba: olyan mint a harangvirág, csak sokkal nagyobb, de remek illata van! De szeretem télen is a Tiszát – általába: szeretem a telet, olyan jó fáradtságot érzek akkor magamba –, kimegyek aszt hallgatom mikor zajlik. Az van olyan szíp! Pedig réműletes is, különösen mikor tele van a Tisza! Ahogy csattog, zúg, megy egymásnak a jég, gyûrődik egymás hátára! Ügy elgondolom, hogy ott is bizony a kissebb szenved meg, a nagyobb ott is uralkodik, lenyomja a másikat a víz alá. így ha zajlik télen, kimegyek most is még minden évbe, nízem sokszor egy órahosszát, míg össze nem fagyok, meg hallgatom.

Idesanyám története

Szegíny jó idesanyám mondta sokszor, hogy írjam meg az û történetit. Az û szenvedísit. Mer sok szenvedís jutott idesanyámnak.

Nemcsak ûnéki, mer soknak – rígen a szerelembül nagyon sok szenvedís lett. Most má máskípp van ez talán, de rígen sok tragédia vót a szeretetbül.

Nagyanyám apjának a húga halt így meg, Porkoláb Rózának hittak. Nagyanyám mán olyan hároméves körüli kisján vót, mikor ez megtörtínt. Egy német óráslegíny járt az országba, aszt elvetődött ûhozzájuk is. Mer ezelött úgy vándoroltak a segédek. Azt mondta az óráslegíny, hogy û mindig iparoshelyen száll meg – idesanyám nagyapja meg nagyon híres jó asztalos mester vót. Aztán ott aludt a mûhelybe Stefán, csináltak neki ott ágyat, ott aludt. Onnat járt be a kastílyokba órát rceperálni, meg újakat is csinált, nagyon szíp órát csinált az öregnagyapónak – dédapám? ûkapám? nem is tudom mi vót –, annak is. Na Róza meg mán olyan tizenhét éves ján vót, az öregnagyapó húga. Nagyon szíp ján vót a Porkoláb Róza. Aztán – megszerették egymást. Azt mondta ez a fiatalember, hogy û csak egy év múlva tud írtegyönni, de pontossan egy év múlva itt lesz. Legyen Róza nyugodtan, û elveszi. Három hónapig vót Derzsen, addig udvarolgatott Rózának, tanította németül, az meg hát tanította vóna magyarul, de nagyon nem kellett, mer Stefan elég jól tudott mán magyarul, mer talán ez vót mán az utolsó stációja. Azt mondta hogy hazafele menet száll még meg egy pár helyen, ahun órákat javít, még pár órasmesterbe elmegy, de egy év múlva itt lesz. Igen ám, de nagyon eltelt az idő, mer beteg lett Stefan. Valószínű hogy tífuszos lett, még itt Magyarországon, aztán nem tudott gyünni egy évre. Közbe meg Rózának több kíróje vót. De nem ment fírjhe. Ászt vígre

egy ispán is megírte. Hát jóállású ember vót ugye, a Szilasi uraságnál ispán, egy parasztjánho! – mer ű csak parasztján vót – hát a szülei szekírozták, hogy menjen hozzá. Mán egygy éve, mégse gyön Stefán – azt mondták Rózának, hogy egy hetet adnak még neki, ha nem gyön addig a fiatalember, akkor hozzá kell menni az ispánho. Mer ilyen partit nem szalajthat el, ilyen jó alkalmat.

Nem gyött meg. Akkor mán elmúlt egy hónappal is az esztendő. Ászt egyszer egygy este, szalad be nanám, mint kisján még, aszt mondja, kiabálja:

Öregmama! Róza meg magára dûtötte mindet aszt meggyútotta! Ahun íg ni!

Hát leöntötte magát olajjal. Ászt felgyútotta, meggyútotta. Úgy ígett, az udvaron, mint a fáklya! Semmit se tudtak neki csinálni, ott ígett el szegíny a szemek láttára.

Alig hogy ez vót, pár hétre rá gyött kocsin Stefán, apjaanyja gyött vele, hogy meg is esküdnek. De mán akkor el vót Róza temetve. Mondta Stefán, hogy ű három hónapig nagyon súlyos beteg vót, mikor gyönni akart. Aztán meg még sokáig lábbadozott, úgy hogy egy fél esztendő eltelt a betegsígivel, nem tudott gyönni, se írni nem tudott az utolsó időbe. Aztán most meg mán jól vót, hogy most mán elgyöhet, akkor meg csak meg akarta űket lepni. Aztán ez lett a meglepetís. Hogy Róza el vót temetve.

Sokat hallottam ezt a Rózát idesanyámtul, meg nagyanyáméul is hallottam még mesélni, dehát ugye íi se emlékezett vóna rá ha nem emlékeztetik, mert olyan pici vót még akkor, azt se tudta megmondani hogy mivel öntötte le magát Róza. Csak mondta hogy „mindet rádûtötte aszt ahun íg ni!”. Kiníztek az ablakon, hát úgy ígett, mint a fáklya. Idesanyámtul meg nagyanyámtul elhallgattam sokszor ezt a törtínetet, aztán mostanába meg mán kutattam is utánna, de senki nem emlékezett rá. Egygy öreg nagybátyám vót még, nagyapámnak unokatestvírje, az mondta hogy ű emlékszik, hallott róla, gyerekkorába meséltik a Rózát. De másoktul, így idősebbektul is hiába kérdeztem, nem tudtak mán róla, nem emlékeztek rá. Se nóta nem vót Rózárul – mer még azt is kérdeztem. Pedig még egy óra is vót a Stefántul. Patonai Dani tanító lett, annak jutott ez az óra, amit Stefán csinált. De az hogy hova lett, mi lett a sorsa – nem tudom. Mer aszt mikor Dani bátyám meghalt, még én jártam azután náluk Füreden vagy kétszer, de mán az órát akkor nem láttam.

Szegín Madarasi Sárít mán én is ismertem, mán én asszon vótam mikor az meghalt. Mikor menyasszon vótam is itt vót a lakodalmamba. Mer az

egész környéket összejárta. Oan hibbant vót. Azt mondta nagyanyám, hogy az is a szerelembe űrült bele. A cselédjekbe vót szerelmes. A cselédjekbe lett szerelmes, nem adták hozzá aszt megörült. Ászt úgy járta itt erre a környéket. Nagyon járt nagyanyámho is Derzsre, meg ide is eljárt, idesanyámho. De olyan jóindulatú vót, hogy idesanyám mondta este hogy

Jaj, Sára néném, de jó vóna, ha elmenne Derzsre! Kukoricát törnék hónap, ha elgyönné iclesapám segíteni!

Reggelre itt vót nagyapám kocsival. Odáig szaladt Sára néni! Nagy derík asszon vót, oan mily hangja vót. Azt mondták, hogy le kellett vóna kötözni. Akkor belehalt vóna, aszt nem öregkoráig járta vóna itt a világot, szegínke, mint az űrült.

Mikor menyasszon vótam, akkor is Tabon vót. Elgyött hozzánk, idesanyám meg mondta neki hogy

Na Sára néném, hónapután esküdik a jányom!

– Ez a pici?! – aszondja.

– Ez.

– Hogy a fene egyen meg – aszondja – de hamar fírjhe mígy! Na majd elgyövök a lakodalomba!

– Gyöjjön Sára néni, adok egy pár cipőt! – mer mindig mezítláb vót, télen is, ha adtak neki cipőt ű eladta, aszt ment a hóba, fagyba, mindenbe, mezítláb.

No osztan mikor gyöttünk az esküvörül, itt állt a társulati saroknál. De a társulati urak is kigyöttek mind, engem megnízni. Nízte Sára néni is a menetet, aszt egyszer nagyot kiáltott:

– Az háljon a menyasszonnyal, aki az urak közt a legmagosabb!

Összeníztek – hát Török úr, a píztnok vót az! Jaj istenem de resteltük a dogot! Én ugyan nem oan nagyon, mer nem is nagyon vettem figyelembe hogy mit mond Sára néni, de Bálint haragudott, meg is fenyegette. De ű meg visszafenyegette, aszondja:

– Jó, otthol vagyok én Matvejék, ne fílj – aszondja – tíged onnat kidúrlak!

De azután csak megszerette Bálintot.

Na ez vót az egyik ilyen eset, errül sokat nem is tudok csak annyit, hogy a cselédjüket szerette vóna, nem adták hozzá, ütöttik-vertik írté, aztán beleörült. Mer a cseléd oszt megnősült. Hát látta hogy nem adják hozzá, hiába vár Sára nénire, aztán megnősült aszt ez meg belezavarodott.

Idesanyám mondta el, hogy űneki egy kis barátnője meg hogy járt. A kisjánt Rozikának hittak, tizennígy éves vót, tizenkilencedik a nénje – idesanyám meg tizennyóc éves vót. Aztán csak elíg a hozzá hogy a kis Rozika szerelmes lett a nénje vőlegényibe, Pozsgai Imrébe. De olyan szígyellős szende kisján vót, nem merte ű áztat ki se mutatni, csak mikor megcsinálták a csigát, akkor vettük észre, hogy a kisján másnap jár a faluba, aszt hí mindenkit újra csigát csinálni.^[2]

– Hát mir? Hát megcsináltuk az este a csigát!

– Azír mer Pozsgai Imre engem vesz el! Engem szeret. Nem igaz hogy Julcsánkat szereti, hanem engem!

Ászt úgy elcsudálkozott rajta mind, hogy olyan bátran beszél, az a halszavú kisján, meg hogy azt mondja hogy űtet szereti. Hát meglepődött a vőlegény is, hogy hát ű soha – mint kisjánnyal úgy néha incselkedett vele, meghúzgálta a haját, meg hogy – „ne süsd le a szemed mindig, ha legínnyel beszílsz!” – meg így beszélgetett hozzá de az soha eszibe se vót, hogy ű hitegesse. De mán annyira vót, annyira járta a falut, meg mondta mindenkinek, hogy „Julcsánkat úgyse veszi el, engem vesz el”, hogy orvost hittak hozzá, Füredről hoztak hozzá doktort. Az meg azt mondta, hogy ha nem akarják hogy úgy járjon mint Madarasi Sári, ha nem akarják hogy szaladós bolond legyen, akkor kötözzük le. De akkor egy fél év alatt meghal.

Akkor azt mondta a vőlegény meg, a menyasszonyának, hogy ne haragudjon, de ha Rozál jobban lessz, azt veszi el. Mán csak azér is, hogy kiípüljön. Hogy nem azér, hogy ű abba szerelmesebb, hanem azér hogy íletbe tartsa. Hogy mihelyst azt a kort eléri, rögtön elveszi, ha a tizenhat évhő közel lessz, akkor elveszi. Űgy hogy szerencsítlen lett aszt mind.

De bizon meghalt Rozika, egy fél év se kellett neki. De úgy kiabált, aszondja idesanyám, hogy roppant sajnálnivaló vót. Kihallott az útra, mindig híttá Imrét, mindig annak kiabált! Hát az sok idejit ott is tőtötte, este különössen, meg ott hált ícaka, mer nagyon sajnálta azt a kisjánt, dehát – belehalt. Utóbb mán eggyáltalán nem bírták megetetni se. Mer úgy vergődött, hogy ne egyen. Ebbe belehalt.

Ezek aztán még megesküdtek. Jó íletek lett, hogyne, jó, szíp, lett öt családjuk Pozsgai Imrééknek, igen. De el is kerültek azok aztán, messzire, csak nem otthon laktak. Nem tudtak otthon űk lakni. Elkerültek fiatal házaskorukba, csak hallott róluk aztán idesanyám. De szíp jó íletek lett. Hát szerette ű azt a jánt, akit el akart venni, a Julcsát, de kát bizon Rózáikat meg

sajnálta. Azt mondta hogy csak azt veszi el, ha kijavúl. Vagy ha vóna rá kilátás, aszt nem tizennígy éves vóna, rögtön elvinné. Hogy íletbe tarthassák. De nem. Azt mondta az orvos hogy nem lesz jobban, hanem ilyen szaladó bolond lesz. Ha megkötözik az ágyho, hogy ne tudjon menni, meghal, ha meg nem, ha sajnálják hogy ott kötül közt vergődik, akkor ilyen futó bolond lesz. Hát lekötöttük inkább a szülei.

A szerelem. Igen.

De idesanyámat akartam mondani, meg idesapámat.

Patonai nagyapám – Patonai Balázsnak hittak – az egy olyan nagyon rendes, akkurátus ember vót, jólelkû, az úgy tudott bennünket szeretni! Vót kilenc gyereke. De mindet imádta, szerette! Idesanyám vót a legelsõ. Talán ûtet szerette legjobban. Mégis tönkretette az íletit.

Mer neki az adott szava többet ért, mint az ílete! Azt mondta: Ü inkább meghal, de û az adott szavát míg él, nem szegi meg.

Úgy törtínt a dolog, hogy behítták nagyapámat ténleges szolgálatra. Aztán, észrevettük a katonák, hogy û olyan szelíd természetû. Másképp olyan kemínyen beszílt, de csak szelíd természetû vót, vallásos nagyon. Észrevettük a katonák: este imádkozott. Nahát aszt attul kezdve olyan szekáláson ment keresztül, hogy mán azon vót: agyonlövi magát. Nem bírta a katonaságot.

Matvej nagyapámat, Matvej Miklóst akkor hittak be, ilyen újonckiképzísre. Mint õrmester szerelt û le még legínkorába, akkorára meg mán nõs vót, úgy hogy mán idesapám is megvót, mán nyóc éves vót akkor, tán kilencedik, mikor behítták újra nagyapámat. Osztt ott megtudta, hogy Patonai nagyapám is ott van, közeli község mihozzánk ahová való, hát mint földi, felkereste. Ászt elpanaszolta neki Patonai nagyapám hogy hogyan szekírozzák a többi katonák. Na aszt û pártját fogta. De úgy megszerettük egymást, hogy utoljára Patonai nagyapám azt mondta Matvej nagyapámnak:

– Én bátyám nem tudok magának máskípp elíggé hálás lenni, de megígírcm, hogy ha nekem jányom lesz, a maga fiának adom!

Elfogadta Matvej nagyapám az alkut, aszt evvel váltak el. Persze még nõtlen vót akkor Patonai nagyapám.

Még meg különösképpen összehozta a sors ûkét, avval, hogy az Ármentesítõ Társulatnál vót Matvej nagyapám itt Tabon fuharos. Vót hun hét lova, hun kilenc – azért páratlan, mer egy hátas ló vót. Aztán eljártak Füredig is, fizetni. Vitték a sok pízt a Társulat munkásainak, meg mindent

úgy intéztek, kocsival. Meg idesapám – mán akkor nagyobbacska vót – ű hordta lúháton az üzenetet, Füredig – még telefon nem vót akkor, csak kilencszázötbe gyött a telefon. Na aszt clíg a hozzá, hogy ha Derzsrc mentek, Patonai nagyapáméknál szálltak. Meg hát Patonai nagyapám is gyött sokszor Tabra.

Aztán egyszer üzente Patonai nagyapám, hogy megszületett a menyasszony. Idesanyám. Sára nevű lessz a kisján, meghítta Matvej nagyapámékat a keresztelőbe. Persze vitték a vőlegint is magokkal, meg a kis Lacijokat – már itt vót három vagy négy gyerek, nem is tudom, mer itt is vótak kilencen. Hát nem vót mit egymás szemire vetni, nagy családdal vót mind a két nagyapám. Hát nagy keresztelője vót idesanyámnak.

No azután aztán mindig számot tartottak rá Matvejék, hogy Derzsen van a menyük. Hát idesapámnak nagyon tetszett, ű majnem tíz évvel öregebb vót ugye, ű mán mindján meglátta benne a szíp kisjánt vígig, míg csak felnyött.

Viszont idesanyámnak meg iskolás korátul vót egy nagyon kedves szeretője, Kis Zsiga nevű. Oszt azt meg behítták katonának. Idesanyám mán akkor tizenöt éves vót, kilencvennégybe – a másik őszön már fírhő ment, kilencvenötbe. Kilencvennégybe ősszel vitték be Kis Zsigát, osztan hát nagyon fogadkoztak, azt mondta idesanyám: szó se lehet rúla, hogy ű ahho a tabi fiúho menjen, 0 nem megy hozzá, mert hát nem szereti. Nagyon sokat rimánkodott idesanyám. Hogy inkább kűdje szógálónak nagyapám, ha sok a gyerek, nem akar mán neki kenyeret keresni, megkeresi ű a kenyérit, csak ne adja fírhhe ahho akit nem szeret! De azt mondta nagyapám:

– Kisjányom, csak úgy menekülsz meg ettül a házasságiul, ha a vőlegínyed lemond rólad.

De idesapám meg ám nem mondott le. Aszondta: Neki kell.

Behívatta nagyapámat a derzsi tiszteletes úr is – úgy emlegették a nevit, hogy „az öreg Gyüre”, Gyüre László asziszem, az vót ott a pap –, az is beszílt neki. De nagyapám nem hajolt rá. Aszondta: Szó se lehet, hogy ű megszegje a szavatl Ha nem bírja a család rívását nízni, elpusztítja magát, de míg ű il, addig a szavát nem szegi meg! Értsík meg, ű ezt megígírte, a vőlegínnek kell, hat menni kell idesanyámnak!

No aztán, Kis Zsigának megsürgönyözték ezt. Bécsbe vót akkor mán, elsőbb a vegyes huszároknál, azután átkerült a testőrsíghe, mer nagyon szíp derík ember vót. En is ismertem, mán öreg korába, de még akkor is nagyon szíp mutatós ember vót, pedig lehetett mán akkor hatvan éves mikor

először beszéltem vele. De látni láttam már előbb is, mer ha én elmentem az édesanyám falujába, mutatták, hogy mellyik vót az. (Fia is vót, szíp, úgy gondoltam hogy na majd hozzámegyek én a fiáho! Dehát nem vót Derzsen akkoriba bál. Mer mindig verekedtek! Csuda haragudtam írté, mer szerettem vóna elmenni, de nem bírtam, mer be vót tiltva két évre a bál. Hát én tizenöt éves koromtul tizenhétig vártam – én is fíj he mentem.)

Elíg a hozzá, hogy a testőrsíghé tettik Kis Zsigát, mer szíp ember vót. Ászt ilyen külső testőrök vótak azok, úgy hogy nem a király személye körül vótak, de azér Bécsbe a testőrsíghé tartoztak. No, aztán nyáron, nem tudom, születésnapja vót-e a királynak vagy mi, csak ki kellett nekik vonulni díszbe. Díszszemlét tartott a katonaságnak Ferenc Jóska, aszt megakadt a szeme ezen a szíp szál barna legínyen. Megkérde hogy hová való, aszt aszondta:

– Remílem, Bécsbül viszel haza menyecskét! De a Kis Zsiga azt felelte hogy

– Bocsánatot kérek, felsíges uram, otthon hattam a mátkámat!

– Hát akkor – azt mondja a király – rendbe van.

No osztan, erre gyött hogy megsürgönyöztík, vagy valahogy hírt adtak a fiúnak, hogy mikor lessz a kézfogója idesanyámnak. Az meg elszökött. Elszökött a kincstári lovon, aztán mikor az kidült alóla, lopott másik lovat, úgy hogy mire a kézfogó vót, itthol vót Kis Zsiga. Egísz kaka avval táncolt idesanyám! Egyszer se ment el a vőlegényivel! Azt monda: Ha nem tetszik neki, gyöjjön haza Tabra, de ű avval táncol akit szeret!

Uú, annyira táncoltak, mesélte idesanyám, még a papucs is elszállt, messzire! Papucsba táncoltak, kinn az udvaron, még akkor jó idő vót, ősszel. De bizon reggelre már írtemetek a fiúír, aszt megvasalva vitték el a kézfogóru.

Hát, nem vót semmi remíny a kiszabadulásra, ugye, hír se gyött, mindent beszéltek, hogy fel is akasszák, mer két lú kidöglött alóla, ellopta a kincstári lovat, meg katonaszökevény lett – mindent mondtak. Vígíre aszt el is lett ítélve, de csak három esztendőre. Mer ahogy ű azt a lovat lopta, megírta, ott levélbe meghagyta, hogy az árát megtéríti a lúnak, meg hogy maj vissza is gyön, ű csak erre az eggy ícakára szökött el.

Másik esztendőbe, hogy, hogy nem, ugye a királynak is van azér egy kis esze, valahogy eszibe jutott a Ferenc Józsefnek, hogy tavaly ű beszílt egy fiatalemberrel. Ászt kereste, hogy hun van az, akivel ű tavaly beszílt. Vót

még ott olyan, aki vele szógált, emlékezett hogy kit tüntetett ki a király a beszídjivel, aszt mondta, hogy el van az zárva.

– Hát mir van elzárva?

No lett osztan nagy keresís. Hozták aszt elő Kis Zsigát.

– Na fiam, mir vagy elítélve?

– Azér felsiges uram – aszondja –, mer hírt adtak hogy a mátkám firjhe megy, hogy mikor lessz a kézfogója, én meg elszöktem a kincstári lovon, agyonlovagoltam, agyon lovagoltam egy másikat is akit meg loptam, úgy mentem haza a kézfogóra. Ezért vagyok elítélve.

Aszondja a király:

– Azonnal szabadon kell engedni – aszondja. – Én is sok szíp lovat agyonlovagolok egyegy szípasszonyír!

Így aztán nem töött csak jó fél esztendőt Kis Zsiga a börtönbe.

De mire hazagyött, már akkorra idesanyám rígen Tabon vót.

Idesapám, idesanyám

Ezelőtt egykik falu meg másik falu öltözködése közt is nagy különbség vót. Idesanyám Tiszaderzsrül gyött, hát harmadik falu ide, de mán nagyon más viseletbe vót idesanyám, nem úgy ahogy Tabon jártak. Hogy mi vót a különbség, nem tudom, ezt nem hallottam, csak a történetet mesélte idesanyám. Hogy hogyan járt a templommal. Fülöp Imre esperes úr vót az itteni pap, de hogy az esküvő Derzsen vót, a lakodalomba meg nem tudott ott lenni esperes úr mer nem vót idehaza, hát nem látta még idesanyámat. Csak majd karácsonkor, mikor az új cimborájai elvitték először templomba, Matvej Erzsi néném, meg Teresa néném, azután Erzsi néném barátnőjei, vélek egykorúak, Hajas Zsuzsa néném, Rigó Rozi néném – az is nagyon szípen járt, divatos vót, pedig nagyon szegények vótak, inkább nem ett, de ruhájai gyönyörűk vótak –, nahát űk vitték karácsonkor idesanyámat magokkal. Dehát tiszteletes úrnak idegen vót még idesanyám. Aztán ahogy adta vóna oda úr vacsoraosztáskor a kenyeret, megállt a keze.

– Legyen szíves kérem, mondja el az úrvacsoravételi imát. Mer addig nem szolgáltatom ki a sáframentomot.

Hát idesanyám csak két évvel előbb hattá el az iskolát, könnyű vót neki, elmondta. Vót vóna az nígy irkalappal, olyan hosszú imádsága vót idesanyámnak, ismertem, mer aztán mikor halálos beteg vót már, akkor is vett úrvacsorát, akkor is elmondta, onnat tudom milyen imádsága vót. Tiszteletes úr vígighallgatta, nem szakította félbe, csak a vígin adta a kenyeret idesanyámnak.

Mikor aztán a bort adta esperes úr, akkor meg idesanyám kérte meg, hogy elmondjac az úrvacsoravétel utánni imát. De azt mondta rá esperes úr:

– Nem kérem, köszönöm, szükségtelen. Meggyőződtem rólla, hogy református.

Hát azt hihette elsőbb, hogy tán valamelyik katolikus községből gyött elő ez az asszony, aszt csak úgy belopakodott.

Este gyött aszt tanyázni esperes úr a feleségivel Matvej nagyapámékho, aszt meglepődött rajta, hogy ott tanálta idesanyámat.

Miklós! – aszondja. – Ki ez a fiatal teremtis itt?

A menyem, tiszteletes uram! – aszondja Matvej nagyapám.

– Ugye lelkem, teveled mondattam el az imádságot? Énvelem, tiszteletes uram! De tudtam jól, nem rígen tanultam!

Hát nagyon nehéz helyzete lett vóna itt idesanyámnak, de áldott jó anyósa vót. Mondta is, hogy jobban szerette, mint az igazi idesanyját. Mer oan közlíkenyebb vót, de csendes beszídû, oszt tudta hogy nem szereti a fiát idesanyám, aztán úgy magáho karolta mindig – így kedves kisjányom, úgy – pedig ûneki magának is vót nígy jánya, még azok azután mentek f írj he. így aszt nagy nehezen megszokott itt idesanyám.

Nem mondta soha, hogy û nem szereti az urát, vagy idesapámnak se mutatta. Aki kívülrül nízte azt mondta vóna, hogy nagyon szíp íletek van! Mer soha nem veszekedtek. Soha! De ha egy hónapra ment el idcsapám, akkor se kísírte ki a kapuig, soha. Se nem kérde meg hogy mikor gyön haza. Nem érdekelte. Akar merre ment! Nem törődött vele. Sokszor idesapám visszagyött, elment egy darabon, visszagyött.

Hallode anyja, legalább a kapuig kísírj ki!

Nem szólt rá, csak összeszorította a száját, nem szólt egy szót se. Soha nem kísírte ki. Én nem tudnám megtenni, én akar mi dogom van, teszem félre ha megy el az uram, kimegyek a kapuig vele, nízek utánna. Meg ha már ott van az idő hogy mán gyönni kell neki, akkor is de sokszor kinízek a kapun! Pedig én se vótam olyan jajdenagyon szerelmes bele! Mi a fenét is szerettem vóna rajta, rossz kutya vót mindig, de hát azér

Nagyon csinos asszon vót idesanyám. Szíp nagy barna szeme vót, meg veresses szõke haja mint az apjának, derzsi nagyapámnak, kis kerek, szíp piros arca – de azér olyan szomorúság vót mindig a szemibe! Szomorú vót, hogy még a virágot se bírta a háznál. Nem túrte! Ügy hogy énnekem sincs ültetve egy szál virágom se. Mer û nem ültetett, aszt engem se szoktatott hozzá, nem is tanultam meg azt a babrálós munkát. Az ugye csak olyan, nem lehet belevágni a kapát aszt húzom – én inkább kukoricát kapáltam mint virágot. Nem haszonlesísbül, hanem ahho vótam szoktatva, nehezebb munkáho. A virágot én nagyon szeretem, hozok is mindig vázába, ha nem is ültetem, ha így a mezõn már nincsen, piacon veszek, de valami virág mindig kell legyen a háznál. De idesanyám idejibe nem lehetett. Nem, aszondta, nincs ûneki olyan kedve. Nincs olyan virágos kedve.

Hát csak tönkre vót menve az ílete, hogy nem ahho ment akit szeretett. Úgy idegen nem vette ezt észre, mer tisztelettel beszílt idesapámho, meg nem veszekedtek ûk különben – csak nem is érdekelte cggyátalán. így aki idegen látta, azt mondta vóna hogy remek íletek van, egy hangos szó nincs soha. Hát nem vót. De halk se.

Idesanyám erről sose beszélt. Idesapám se, soha nem beszéltek erről még gyerekek előtt. Egyszer megkérdeztem idesanyámat. Mondtam neki, mit hallottam Derzsen, hogy űneki milyen nagy szerelme volt. Akkor ráhagyta, hogy hát igaz. De csak úgy, egy szóval. Mikor más asszon voltam, inkább beszélt róla, de idesapám akkor se. ű nem szólt egy szót se, soha. Csak tûrt mindent. Mer biztosan nagyon szerette ű meg. Hát az ű ílete se lehetett valami virágos. Mindegyik nagyon szerencsétlen volt.

Egyszer, más asszon voltam, nagyon meg is bántottam idesapámat. De akaratlan! Mer mink Bálinttal mindjárt összehörböltünk mindenben; vagy ű felcsattant, vagy én valamiért, csaholtunk valameddig egymásra – de az csak addig tartott, vágé is volt. Idesapám csak elhallgatta mindig, hogy Bálinttal civakodunk. De egyszer azt mondta rá:

– Hát, halljátok, má harminc két éve ílek anyáttal, de ezalatt ennyit nem zsörtölödtünk, mint tük!

– De nem is bíkúttek ki sose! – Csak úgy kiszaladt a számon.

Idesapám nem szólt rá semmit, csak kiment az ajtón. Csak utóbb mondta, hogy ketten voltunk:

– Kisjányom, még énnekem íllyen nehéz szót nem mondtál. Ez nekem annyira fáj, hogy még ílek, nem felejttem.

– Idesapám! – mondom. – Nem úgy gondoltam én! Csak azt akartam evvel, hogy hát aki nem haragszik, nincs mér bíkúljön!

– Nem, – aszondja – tökéletes igazad volt! Mer én még nem bíkúltem íletembe! Nem is haragudtam, nem is bíkúltem, nem is örültem! De ezt a szót többet ne halljam.

Hát én csakugyan nem bántani akartam, nem is volt eszembe az ű íletek! Őszt szegíny, hát ű nagyon magára vette. Hát így volt, igaz. Haragba se vóttak űk soha, meg nem is örültek egymásnak. Ez volt az igazság.

Idcsanyám azt a nótát szerette nagyon, hogy

Nehéz avval egy vántkosán fekünni,

Kit nem tudunk tiszta szívbül szeretni.

Így valahogy van.

En más tudom, mer ma sokat próbállom,

Még az ellensígemnek se kívánom.

Nem danolt ű, csak el-elmondta párszor. Egyszer meg hallottam tûle, hogy mondta: ez az ű nótája. Nem tudtam megtanulni se jól ezt a nótát, mer hallani se szerettem. Mikor má felfogtam ésszel, hogy mér mondja, hogy

mér ez az ű nótája, hát olyan víghetetlen sajnáltam írté, hogy nem bírtam még hallani se ezt a nótát.

Idesanyámnak nígy jánya lett, nígyen születünk testvérek. Margit, Zsófi, Eszter, meg megin Eszter – én vótam az utósó. Margit nevű vót a legelső, arra ráéjtette Nagy Erzsébet az iskolába a csepegőt. Egy cément edént – de nagy, mint egy hordó, mint egy cement hordó – olyanba vót a víz. Azon vót csap, aszt úgy ittunk a csapbul. Mán az én időmbe nem vót meg ez a cément, akkor mán olyan nagy bádogtartály vót, mint most ez az essővizes vashordó minálunk, de annál is úgy, csaprul ittunk. Tolakodtak a gyerekek, aszt Nagy Erzsébet azt mondta Margitnak: Nem te leszel itt is az első! – mer első tanuló vót, harmadik osztályos vót mán akkor, de mindig első vót. Mer úgy ültettek bennünket ezelőtt, ahogy tudunk, aki legjobban tudott, az első vót mindig.

Nem te leszel itt is az első! – azt mondta Nagy Erzsébet, aztán nekidűlt – erős nagy tohonya ján vót – aszt rádűtötte a cement csepegőt Margitra. Eltört a bal combja, meg meghúzódott egy ér a szívitül, három hónap múlva halt meg. Nem tudom hányba halhatott meg, nyócba, tízbe – nem tudom. Én még nem vótam meg, mikor ű meghalt. Zsófi vót még csak, azt hiszem.

Margit, Zsófi – azután születünk még mink, a két Eszter. Kilencszáz ötbe született Eszter, körülbellől – igen, mer akkor vót oda idesapám telefont csinálni, amikor Eszter testvérem született. Oszt szegíny idesanyám azt hazudta neki hogy fiú. Nagyon örült neki idesapám, egy hétig gyönyörködött a fiába. De úgy megharagudott, mikor meglátta hogy kisjány! Úgy megharagudott, hogy elment ennivaló nélkül egy hónapra telefont szerelni. Hogy alig tudta magát szegíny feltartani, de nem akart elfoganni idesanyámtul semmit. Olyan mίrges lett! Hogy mir csapta be! Hát szereti ű a jányát is – de mir kellett azt hazunni hogy fiú!

Eszter meghalt pici korába – szegín Zsófi tömte meg pattogatott kukoricával, abba halt meg három hetes korába. Idesanyám elment, itthatta a kisjánt, ment a Tiszára vízér. Ászt rítt nagyon a kiest, Zsófi meg – lehetett oan nígy éves – hogy ne ríjon, teletömte a száját kukoricával, hogy egyen pattogatott kukoricát. Nem rögtön fűlt meg, de a kis tüdejire rakódott az a kukoricapehe – szóval csak megfűlt, három nap alatt belehalt. Zihált, kapkodott, húzott, aszt meg is halt bele.

Én ezerkilencszáz kilencbe születtem, február negyedikén. Olyan hóvihar vót, hogy idesapám a bábaasszont a hátán hozta a társulati saroktul, olyan hófűvás vót! Csepp kis asszon vót a bába, Kopasz Zsuzsa néni vót a

neve, de csak úgy hittak hogy Gólya mama. A nyaka közt hozta elő idesapám ícaka, Gólya mama meg mírgelődött, hogy ilyenkor kell gyónni:

Hát hihetetlen, hogy ilyenkor is járjon a gólya!

De sokat hallottam tûle felnyõtt koromba:

– Na ebadta, maj bele fûltam miattad a hóba, mikor születtil!

Mer û vót énvelem aztán, mikor az én gyerekeim születtek is, mind a ngyhe û bábáskodott. Ügyes picí asszon vót, ezervalamennyi gyerek gyött a világra a kezín. No, Szitás sógorom meg, Zsófi ura ût szidta azután:

– Maga az, aki két ilyen jó embert szerencsítlenné tett evvel a két jánnal! – már hogy Zsófiival meg énvelem, ûtet meg az uramat.

Hát így lettünk Zsófiival ketten, idesanyám két jánya.

Idesapám nagyon jó vót, nagyon szerettem. Otet szerettem jobban mint idesanyámat. De meg is vót minden okom rá, mer idesanyám mán engem egy cseppet se szeretett. Zsófi szegíny, û rimánkodott neki hogy szoptasson, hogy ne haljak meg. Mer még szoptatni se akart. Úgy hogy Zsófi nevelt engemet, tulajdonkíppen. Mer annyira nem szeretett idesanyám. Nem tudom mér! Nem szerette eggyátalán hogy születtem. Valószínű – mer hát egyebet nem árthattam neki, kicsi koromba! Hát mit ártottam vóna? Idesapám meg nagyon szeretett, ûneki meg én vótam a mindene. Ű jobban is az õlibe vett. De idesanyám nekem soha nem mondta, hogy *kisjányom*. Ugye már amikor felnyõttem, jobb is vótam; ha botba elmentem, má mikor asszon vótam is, nem a gyerekeknek igyekeztem – annak is hoztam egy kis cukrot –, de idesapámnak dohánt, idesanyámnak is cukrot; idesanyám: „mm, jó van”, ha odaadtam neki, de idesapám a fejemre tette, így, szinte ráejtette a kezít a fejemre:

– Kis cselédem, te csak gondolsz énrám ...

Én mindig elláttam bûven dohánnyal, így én vótam a kedvence.

Idesanyám soha, û énnekem egy karácsonra vett csak egy brosstû. A nénémnek is vett. De nekem csak odalûkte:

– Nesze te, – aszondja – pedig te nem érdemled meg. Hát a gyerekkorom – az nem nagyon jó vót. Mer hiába hogy nagyon szeretett idesapám, mindig irigy vótam Zsófiira. Mer û mán nagyján vót, aszt mégis idesanyámho húzódhatott. Meg annak mondta hogy *kisjányom*, aszt ez engem roppant szerencsítlenné tett! Mindig Zsófi vót példakípnék állítva:

Látod, te! Az a jó! Nem olyan, mint te vagy! mindig ez vót a jelszó. Hogy én míllyen lehettem – hát nem tudom. Tudja a jóisten, mér haragudott rám.

Egyszer eltört idesanyám egy fazikat. Én meg örültem nagyon, hozzáfogtam táncolni, boldogan:

De jó, hogy nem én törtem el! Most jaj de kikapnék!

Hát nagyon kikaptam. Nagyon megvert idesanyám! Hogy én űtet kinevettem! De akkor egyszer idesapám is közbeavatkozott:

– Ide figyelj! – azt mondta idesanyámnak. – Ha ez a ján nem kell neked, tudd meg, te meg énnekem nem kellesz többet! MÉR kellett ezt a kisjánt most ilyen nagyon megverni?!

Amire jól emlékszek még így apró korombul – hogy kitört a háború. Idesapámat nem vitték el mindjár, csak tizenhatba. Hanem a szomszédbul ment el Szűcs István bátyám. Nagyon jó szomszéd vót, nagyon szerettem én is István bátyámat, mer oan tréfás ember vót, úgy emlékszek rá, hogy így a nyaka közzi vett aszt szaladt velem! Meg játszott is velünk gyerekekkel sokat.

Jó leszel te kedves menyemnek! – azt mondta nekem. Mán akkor vót két fia meg egy jánya neki. Hubert grófnál vót kocsis.

Na aszt dobolták kifele, hogy kitört a háború, mellyik évtől, mívellyen korosztály menjen be. Hát ű abba beleesett. Úgy előttem van most is, ahogy mosdott a konyhába, hogy megy el.

Na aztán, szeptemberbe – egy kis malacot ölt Rozi néném, Szűcs István bátyám felesége. Adta neki a gróf. Öltik a malacot, aszt ípp aznap levél gyött. A mi Zsófinak hozta el.

– Rozi néném, levele gyött! Tábori levél.

– Elolvastad-e?

– Nem, – aszondja Zsófi – nem olvastam, idesanyám azt mondta, nem szabad elolvasni a más levelit.

Úgy az ajtófélen, kívöl egy kis padka vót, ülőke, vályogbul csinálva, szípen be vót meszelve, meg letakarva rongypokróccal. Oda leült Rozi néném, aszt elkezdte olvasni. Hát, egyszer csak elhajintja a levelet, rí nagyon. Hát Matvej Józsi bátyám írta, komja István bátyámnak. Azt írta:

„Kedves komám asszony, meghalt komám uram. Eltemettem, aszt azonnal írok is. Három lövíst kapott, az arcába is, szívébe is, úgy hogy rögtön meghalt. Nagyon sajnálom hogy nekem kellett megírni, hogy az én kedves komám meghalt, de hát mit csináljak, csak tudatni kell.”

Matvej Józsi bátyámnak meg ez vót az utósó levele. ű meg rákövetkező nap halt meg.

Azután aszt úgy beletörödtünk valahogy a háborúba, vagy tudomiséén. Íltünk abba is. Tizenhatba elvitték idesapámat is. Sokat dolgozott akkor idesanyám, íletibe se annyit, mer nem vót túl kapkodós asszon, de akkor sok vót a baj. Bornyúkat hagyott itthol idesapám, megerősödtek, azokkal fuharoztunk. Zsófinak nem sokat segített, mer beteg lett, felkerült Pestre kórházba, onnat aszt írjhe is ment. Bizon nagyon nagy nyomorúság szakadt ránk. Miránk még nem is annyira, mer két tehén táplált bennünket, el is adtunk a tejekbül, meg pízst kerestünk az igájokkal – de általába, a falura nagyon nagy nyomorúság vót. Jegyre adtak sokmindent, vagy ha nem is jegyre, de csak úgy kiosztották. Sárga cukrot kaptunk, emlékszek rá – jaj de nagyon örültünk neki, szerettük a sárga cukrot, gyerekek. Meg olajmécseünk vót, vagy zsírt ígettünk. Bádogbul vót ilyen kis kerek csinálva, mint egy bokszos katulya, teteje is vót, meg fogója, kis csöve is, abba húztunk perdit, olyan gyapjú ruhadarabot, azt mondták a gyapjú a legjobb bele. Ászt olyannál olvastunk, én avval tanultam meg olvasni. így ment a háború.

Meg eljártunk a postára. Rengeteg levél gyött, sokfelőrrül. Paksi Miklósné vót a postás, de nem kellett kihordani neki a házho, mer minden este mentünk a postára, az vót a dogunk. Paksiné olvasta, kiabálva – de hallom most is! hogy kinek van levele. Jaj de boldogan hoztuk hazafele! Pedig hát vót abba rossz is. Vót abbul jajgatás is – de hallom még!

Én nagyon megsínylettem, hogy idesapám oda vót. Mer ű nagyon szeretett. Nehezen vártam, hogy hazavergődjön, hát rendkívül szerettük egymást. Idesanyám hordott magával fuharra, mindig mentem vele, hajtottuk a marhákat csak ültém mellette a kocsin szomorúan. Hiánzott idesapám.

Gyött aszt haza, fáradtan, hogy vígé lett a háborúnak. De nem sokat mesélt.

Idesapám csendes vót amúgy is. Akik nem nagyon ismerték, bizon még tán azt is ráfogták, hogy mulya. Pedig nem vót az, egyáltalán! Nahát én nagyon szerettem, még ha hiba lett vóna benne se látom meg esetleg. De mulya biztos hogy nem vót. Lehet hogy azér is mondták rá, amér elvette idesanyámat, annak ellenire hogy nem akart hozzámenni – dehát ennek is megvót a magyarázata: ű is a szípet szerette ugye, azér vette el. Hát csendes vót, kevés beszídű idesapám, de azér az egy nagyon okos ember vót. Sok szava eszembe jut, megmaradt bennem, mer voltak olyan komoly, bölcs mondásai. Például ha valahova mentem, elmagyarázta:

– Ötözz fel kisjányom, szípen mosdjál meg! Nem csak azér, hogy szebb legyél, azér is kell: szívesebben tekint az ember egy rendes, tisztességes ötözetű jányra; de azér is, hogy megtiszteld vele azt aki hitt, hogy nem akárhogy állítol be a házáho.

Meg ezelőtt, ha süttöttünk, járt kenyér csősznek, pásztornak is. Idesapám tartotta számon, ű szólt mindig, hogy süssünk mán a héten valamellyiknek, meg ű vigyázott, hogy azé legyen a legnagyobb kenyér. Elmagyarázta ezt is, hogy mér így kell. Mer azok szegényebbek mint mink. Meg azok őrzik a vagyonunkat, érdemlik. Meg általába, ha ad az ember, akkor mindig a legnagyobbat adja.

Sok ilyen dogot tûle tanultam meg, hogy még most is eszembe van. Sokat lehetett tûle tanulni így, meg engemet különösen tanított, énvelem tudott leginkább beszîlni.

Arra is emlékszek jól: háború után, hogy rendbe gyöttünk kicsit, ípítettünk. Mán akkor nem is kicsi vótam. Akibe addig laktunk, azt kilencszáz hétbe vette idesapám, még nem vótam meg. Az udvaron keresztbe vót a kis nádtetős ház, aki rakta, nem tudta a hasításra tenni, mer darabportája vót csak, aszt rajta vót a Varga Miklós bácsi dohánpajtája is, nem fért tûle. Miklós bácsival meg nem bírt alkudni, aszondta neki:

Köpjön kend egyget, aszt ahová esik, oda ípít! Mer én azér ezt a rossz pajtát nem bontom el! – Hát így ípítkeztek valamikor.

Na így lett az a rîgi kis nádas ház keresztül az udvaron. Nem vót azér az kicsi, csak alacsony vót, ilyen vót akkor a divat. Dehát nem fért be egy koci mögéje, nem vót hely hátramenni, pedig hátul ugyanakkora kertünk vót, mint elöl. Nem nagy, de szîp jó kert vót, sokmindenünk vót benne, meg gyönyörû gyümölcsös. Hát aszt idesapám megunta a kis ügyetlen keresztbeházat, meg a szoroskodást, nekifogott ípíteni. Nem így akarta ű, ahogy lett, ha görbe házat akart, az utcára két szobát, mer hátul nem mehettünk a kúttul. Hozzá is fogtak, az alapot úgy ásták meg. Mégse úgy lett. Solti Sándor bátyám, az alsó szomszîd nízte a munkát, aszt átszóllott a kerítîsen:

– Mit csinálsz, szomszîd? Nem tudod, hogy a szegínyembernek a háta görbûl, nem a háza?

Idesapám nem szólt semmit, behúzatta az alapot.

Hiába könyörögtem neki, mindig hallgatott rám – akkor nem. Hogy űtet ne csúfolják egy íleten át! így lett újra kicsi ház, akibe most is vagyunk, tizenhárom és fél méter. Emiatt, az egy szó miatt! Hlyen is vót idesapám.

Karácsonkor idesapám adott kenyeret. Idesanyám meg kalácsot. Megvót ennek is a jelentősége. Mer ugye mégiscsak idesapám vót a kenyérkereső, oszt az nyútotta a kenyeret, jelezve, hogy ű adja nekünk az íletet. Idesanyám meg a kalácsot törte meg. Ugy tört belőle mindnyájunknak egy darabot. Ez meg annyi vót, hogy ugye hiába hogy az ember adja a kenyeret, de a jobbat csak az anya tudná adni. Hát körülbellől ilyesfélít jelentett ez. Ugy hogy szóval nem magyarázták ezt meg, de ilyesmit jelentett. Láttam én ezt több helyen is, hogy így csinálják. Máskor nem vót fontos, hogy ki vágja a kenyeret, de karácsonkor idesapám.

Paraszt maradtam

Érdekessen tanultuk meg mink az ábécét: palatáblánk vót, elsőbb azon írtunk. Az szerintem okosság, jó az! Nem tudom megvane még a palatáblám, nem láttam mostanába.

Még meg úgy tanúltunk, hogy mutogattunk a betûkhöz. Mán a fiaim nem olvastak úgy. Em betû, E betű, Ká betű – de sebessen tudtam mutogatni! Mint a motolla, úgy járt a kezem! Első vótam mindig!

Mellettem ült Sipek Etelka, ű vót a második. Keresztapja vót Hubert gróf, aszt persze azt szerette vóna hogy Etelka legyen az első. Az öreg Huszár tanítóhoz is felgyött a gróf, azt mondta neki:

– Hát Pista bátyám ez lehetetlen, hogy az Etelka, az én keresztjányom az olyan buta vóna, hogy nem lehet első!

– Mondtammán, hogy nem lesszü – aszondta az öreg. – Mondtam, punktum!!

Ugy hogy nem ültettek lejjebb Hubert gróf kedviér se. Soltisz Rozikám is segített vóna neki pedig. Ilyen finom dógai vótak Etelkának, táska, tolltartó, ceruzák, ilyesmik, a gróf vette neki – Soltisz Rozi meg kitanálta, hogy majd ű az Etelka ceruzáját beteszi az én tolltartómba, rámfogják hogy elloptam, oszt engem leültetnek, Etelka lessz az első. Egy harisnyatartóér meg csipkés bugyogóér csinálta vóna ezt Rozikám – hát nagy szó vót az még, csak Etelkának vót még akkor íllyesmi, hát nekem mindig vót kis bugyogóm, de csipke nélkül, a többi jányoknak semmilyen nem vót. De olyan becsületes vót Etelka, hogy mikor mán a tolltartómba vót a ceruzája meg a radírja, odagyött aszt szólt:

– Esztikém, vegyük ki – aszondja. – Nem bírom megtenni!

Etelkával még ma is nagyon jóba vagyunk. Egy leventcparancsnokho ment firjhe Türokszentmiklóstra, mint hadnagy szerelt le az ura, de mindig tegezõ viszonyba vótunk azér, nem nízett el a fejem felett akkor se, mikor nagyságosasszonnak csúfolták. Soltisz Rozikám meg komaasszonyom lett kísõbb, három gyerekit is kereszteltettem, de sok bajunk vót egymással még azután is.

Csak első maradtam, pedig beteges is vótam nagyon kiskoromba, reumás vótam. Még tán iskolás se vótam, hogy egyszer nagyon megfáztam. A harmadik szomszídunkba vót egy velem egyidõs fiú, Szólád Jani, nem szabad vót nekem űvele játszani, mer idesanyám nem engedett fiúkkal sose, dehát csak elszõkdõstünk níha. Aztán, a Jani apja ríszeges vót, az anyjának

meg hát mindig akadt vigasztalója, mulatgatott idegenekkel a kocsmába. Ászt egyszer elzavart minket Szólád Lajos bátyám, hogy keressük meg a feleséget. Télen vót ez, egy dílelött, kis mamuszba, egy szál szoknyába vótam, egy kis kendő vót a nyakamba kötve hátra, keresztbe, úgy mentünk keresni a Jani anyját. Vígigjártuk mind az alvígesi kocszmákat, úgy tanáltuk meg Ideslyukúnál – így hittak azt a kocsmárost. Ott táncolt Mari néném, táncoltatták a dohányosemberek, akik hordták a beváltóba a dohányt – gondolom derzsiek vótak, mer mind nagy bundábaszûrbe vót –, na ezekkel mulatgatott ott Mari néném. Csak az ablakon át níztk, mer nem sokat törődött velünk, se el nem kûdött, se be nem hitt minket, csak az ablakon át hujjogott ki ránk. Ászt bizon dílután tanál tak meg ott minket összefagyva, engem mán úgy hozott haza egy ember a hátán. Ászt ebbül kaptam olyan reumát, hogy égiszen tíz éves koromig engem mindig, minden télbe fürdöztetni kellett. A Koloprul hoztak át iszapot, a túlsó Tiszaparrul, azt a híres kik iszapot, abba pakoltak, az vette aszt ki belûlem, tíz éves koromra.

De azér első osztályba is, meg vígig mindegyikbe én vótam az első.

Első osztályba Gázsó Margit vót a tanítónk, udvarolt neki idesanyám öccse, Patonai Dani, fiatal igari tanító. Gázsó Margit apja Debrecenbe vót tanár, tanította Dani bátyámat, onnat ismerte Gázsó Margitot, aszt udvarolgatott. Tanítónénike úgy szeretett engem, hogy sokszor még ott is aludtam nálla. Csak azután Dani bátyám megnősült. Elvette az igari jedző jányát – tudomisen mér, tán hogy ott vót ugye kéznél, mer áá, nem vót szíp ángyom! Áldott jó vót, az mindig sepe, kotort – dehát nagyon csúnya, szeplős is vót, gümös is, minden vót. Gázsó Margit meg nagyon szíp vót! Dani bátyám mégis elpártolt, én meg hát kiestem tanítónénike kegyeibül.

Vizsga előtt vótunk mán, még fölmentünk, de mán nem tanúltunk, csak meséket mondott Gázsó Margit, azt hallgattuk. Egyszer rámszól:

– Hallod-e Eszterke, nem figyelsz énrám!

– De igen, – mondom – figyelek.

– Még visszafeleselsz? – aszondja. – Láttam hogy lestél ki az ablakon! Cseréljete csak helyet Kozma Zsuzsannával!

Hát, meglepődtem, Zsuzsanna vót a harmadik tanuló! No, helyet cseréltünk, de úgy gondoltam én, hogy hát csak tréfa lessz ez. Hát egisz évbe én vótam az első!

– Csak te ne légy olyan vidám, – aszondja tanítónénike – most má nem vagy első!

Jól van, – gondoltam – majd a lleszek hónap!

Másnap ahogy megyünk a vizsgára, állok előre. Aszondja Gazsó Margit: Eredjél csak vissza, harmadiknak! Megmondtam, hogy leültettelek!

Mán akkor megdöbbsentem. De azér még mindig azt gondoltam, hogy – na majd a templomba!

De bizon ott se. Jancsó Géza vót a vizsgabiztos, nyugalmazott szolgabíró, ű kérdezgetett minket sorra, vizsgáztatott. Ászt ahogy kiesz lett, elővett egy hatalmas nagy gyönyörű Bibliát, aszt aszondja:

– Kisjányom, ezt azír kapod, ezt a szíp nagy Bibliát, amír egisz esztendőbe te vótál az első! – avval fogta, odaadta Kozma Zsuzsannának.

Hát ű nem tudta ugye, ki vót az első, ki nem, neki csak azt mondták, adja annak, aki legelől van! Na erre aszt elkezdtem kiabálni:

– Nem igaz! Nem ű vót, én vótam az első! Egisz éven át!

De rítam rettentő! Jancsó Géza még az ölibe is vett, hogy ne ríjak, ne kiabáljak, de nem bírtak ám elhallgattatni, csak mondtam a magamét:

Én vagyok az első! Csak tennap ültetett le tanítónénike, mer Kozma Zsuzsanna anyja vitt neki tojást! Láttam, hogy a kendermagos tyúk tojássát kaskába vitte be!

Próbáltak azok mindent. Adtak vóna egy szíp nagy imakönyvet. Nem vettem el!

– Nem kell! Enyim a Biblia, az első én vagyok, nekem nem kell egyéb! – hát tudtam is, hogy az nem nekem lett szánva, ha Sipek Etelkának, a másodiknak! Vette vóna vissza a vizsgabiztos mán a Bibliát is Zsuzsannától – de Zsuzsanna se adta! Elsőbb csak súgták neki, hogy engedjen, azután meg kínálták neki az imakönyvet, hogy adja a Bibliát – de nem. Csak Zsuzsannának maradt a Biblia. Sajnálom máig.

Hát ilyen botránt csináltam a templomba. Idesanyám szígyellte nagyon, dehát azér csak nekem adott igazat. Mer hát tudták, a szülők tudták ugye, hogy én az első vótam, Sipek Etelka második, Kozma Zsuzsanna csak a harmadik. Borzasztó meg vótam sértődve, hát hogyne! Aszondta az öreg Huszár, fenyegetett az ujjával:

– Ebadta, te mindig lázadó leszel!

De így is lett valóba, mer azóta is csak így lázadok, nem bírom elhallgatni, ha valaliun igazam van, meg még most is az a szám van aki akkor vót.

Szígyellte nagyon tanítónénike is, de ki is kapott nagyon a botrányér, pláne hogy a kendermagos tyúk tojását is kitálaltam. Ő tanított még második osztályba is, csak szerettem azér azután is. Év elejin, mihelyst

felmentünk, mindjárt az első helyre akart ültetni. Nem akartam menni. Aszondtam: Engem ű leültetett, nem ülök oda többet! Úgy hogy tiszteletes urat hittá át Gázsó Margit kisasszon, tiszteletes úr békített aszt össze minket, úgy ültem vissza az első helyre.

Harmadikba Huszár tanító úr tanított. Nagyon aranyos öregember vót, a fél száját nyitotta csak ki, úgy énekelt de nagyon szeretett énekelni. Olyan különös jó hangja nem vót, ahogy így visszaemlíkszek rá, de szeretett énekelni, aszt rengeteg énekre tanított minket. Egyébre nem is nagyon. Mán akkor elég öreg ember vót, oan jó kövír, tokás, ió nagy piros orra vót, szerette nagyon a bort. Ászt egy kicsit lustácska is vót mán, hát amit nagyon muszáj vót megtanította, utánna meg énekeltünk. Sokszor meg is rótták az egyháznál, hogy hiányos a tanítása. De mink gyerekek nagyon szerettük, mer énekeltünk.

Huszár István ötven esztendeig tanított Tabon. Két esztendeig, az elejin, lcgín korába valahun másutt, utánna vígig itt. Mesélte aszt, hogy mikor Tabra gyött, majd mindenki kukás^[3] vót itt.

– Jaj istenem, de sok itt a szegínyember! Hogy ílek meg? – aszondja. – De mikor mán az ötvenedik disznótorba jóllaktam, úgy gondoltam: csak lesz valahogy!

Harmadik vígin mondtam Gázsó Margit tanítónéninek, hogy én szeretnék elbúcsúzni a tanító úrtól – mer akkor ment má nyugdíjba az öreg Huszár.

– Búcsúzz cl Esztikém, valamit hát írájál, – azt mondta Gázsó Margit – aztán majd elmondod a vizsgán!

írtam aszt gyönyörű búcsúbeszédet. Ahogy vígé lett a vizsgának, elmondtam a templomba, elköszöntem az öregtül. Hát, nagyon tetszett mindenkinek. Annyi píztt adtak az urak, hogy egy mázsa búzátt vettek belőle idesapámék. Ez vót az első keresetem! írással kerestem.

Harmadikba, míg Huszár tanított, megin első vótam, meg én vótam mindig a vigyázó, én is kérdeztem fel a leckét. Ászt egyszer is a többek közt nagyon rosszak vótak a fiúk, aszt odamentem hozzájuk hátra, ott pereltem velők, hogy csend legyen, mer mindet felírom. Erre gyött be tanító úr. Mírges lett, legelsőbb engem vert meg. Mondom neki:

– Hát tanító úr kérem, hát van ennek értelme? Hogy engem megver?

– Hínye a kutya teremtisedet, még ezt mered kérdezni? – aszt még rámhúzott vagy kettőt!

No oszt ez a szó még visszatért. Itt a Vízüggyel átellenbe van egy palatetős ház, azt vette meg Huszár huszonhatba, oda vonult nyugdíjba. Mikor mink esküdtünk, ípp előtte pakolództak ide. Ászt ahogy gyöttünk az esküvői menetbe, ezen az ódalon, a Társulat mellett, mer itt vót a járda, û a másik ódáiba kiállott a kapuba a feleségivel nízni. Mink meg odamentünk hozzájuk Bálinttal köszönni, megállt addig a menet. Ászt aszondja az öregúr:

– Na, hát ennek van valami értelme? Amit most csinálsz?

Mondom: – Hát, még nem tudom.

– Azír, – aszondja – mer ha mán tudod, agyoncsaplak!

Aranyos öregember vót nagyon, jó szomszídok is lettünk, sokszor átüzent, hogy menjünk át tanyázni. Mer amúgy nem akart neki a felesége bort adni, mer hamar berúgott – nagyon öreg vót már; de ha ott vót Bálint, szígyelte eldugni előlük Jolánka néni. így aszt ittak Bálinttal. Míg csak én fel nem okosítottam tanítóné asszont:

– Tessék csak mondani nyugodtan, hogy nem adok egyikőjüknek se!

De csak tanyáztunk velők azután is.

Vót aztán még több tanítóm Tabon. Kis ideig tanított Juhász Kálmán rektor úr, fiútanító vót különben ü. Gyönyörű hangja vót! Csak szegíny úgy eliszákosodott, hogy Bondor Vince tiszteletes úr aszondta neki, menjen el Tabrul. Hátha esetleg úgy még szokik le valamit az italrul mer má nagyon le vót romolva. Úgy ment mán ki temetésekre is, kántorkodni: mikor az öreg Pínteknét temettük, Juhász Kálmán ráborult a fejfájára aszt úgy siratta. Hát ugye nem lehetett hagyni.

Vót azután még Ökrös Imre tanító úr. Olyan furcsán beszílt, csak dünnyögött, polipos vót nagyon. Sashalomra ment az nyugdíjba, ott láttam még egyszer, közel lakott Szitás sógoromékhó, aszt Bálinttal elsétáltunk egyszer hozzá. Kint vót ípp a kertbe. De mán akkor kilógott az orrábul a polip, olyan csúnya vót! Kinn kertíszkedett az öreg úr, megálltunk ott, csak lestünk befele a kerítésen, nem szóltunk neki. Meglátott, odaballagott, níz. Aszondja:

Ni! Ez a Batvej! Em meg az a rossz Buharos! Hogy a fene egyen meg benneteket, mir nem gyöttök be!

Nagyon örült aszt, hogy látott minket, kedvesen fogadott.

Csak u azér vót rossz tanító, hogy sok gyereke vót. Oszt nagyon lusták! Mindig mivelünk iskolásgyerekekkel pucoltatta a tyúkólat, dagasztottunk kenyeret, fűtöttünk, seprettünk – minden mivelünk ment! Különössen a

jobb tanulókkal, aki ugye tudta a leckét. Meg verekedős is vót, – Fene a szőrös fületeket! – aszt jaj de ütött minket, irgalmatlanul! Nem szerettük úgy, mint az öreg Huszárt.

Amikor idehaza bevégeztem az iskolát, kûdött idesapám Kisújszállásra polgáriba.

Vót mán ott is pártfogóm, Fülöp esperes úr. Üneki az öreg Huszár vót a sógora, húga vót Húszamé Fülöp Jolánka, hát sokat járt át ide Huszárékho, ismerős vót Tabon. Be is dicsekedett esperes úr az ottani tanároknak, hogy van itten egy kisjány Tiszatabrul, hogy az míllyen remek tanuló, maj meglátják a tanár urak, meg így, meg úgy. Szõke Balázs, Vadai tanár úr, az igazgatónk Vadainé Bíró Mária, Tábik Matild az osztályfõnökünk – no ezeknek mindnek jól be lettem harangozva. Hát aszt szegín majdnem felsült velem! Gyött év végé, mentünk vizsgára, ott furakodott akkor is esperes úr:

– Na ezt a kisjánt kell elõsszõr kérdezni!

– Hát mondd el fiam a tizenkét apostol nevit! – aszondja Sajtos tiszteletes úr, aki a hittant kérdezte.

Hát én azt soha íletembe nem bírtam megtanulni. Egyszerûen ezt az eggyet nem, nem bírtam! Mer amit én egy hallásra meg nem tanultam, azt ugyan magolhattam – hiába. Ezt kíptelen voltam! Máig se tudom!

Mondom nekik: – Engedelmet kérek, – mondom – én ezt nem tudom.

Hát ugye nagyon megrestellte magát esperes úr, hogy úgy feldícsírt engem, aszt most nem tudok! Meg is lepõdött nagyon.

– Hát hogyhogya nem tudod?

– Hiába, – mondom – én ezt az eggyet soha nem bírtam megtanulni, hiába próbálom! Nem tudom. Tessenek akármit kérdezni mást, mindent tudok, ezt nem!

Na akkor kérdezték a kilencvenedik zsótárt, a huszonnegyediket, huszonharmadikat, hatvanharmadikat, – csak így a szám ját mondták be, nem mondták hogy mivel kezdõdik, mi az elsõ sora, de hát mindet tudtam így is, mer még az öreg Huszár ezt megtanította. Kérdeztek mást is, minden félít – mindenre kitûnõen feleltem. A vígin nagyon megdícsírtek:

– Nagyon jól van kisjány! – aszondja Vadai. – Hát ezt az eggyet nem tudtad, hát van olyan, amit nem bír az ember megtanulni, hát jól van, elnizzük, úgy vesszük mintha nem is kérdeztük vóna. Mert a többi szíp vót, hát nagyon jól tanulsz!

Akkor megkönnyebbült Fülöp esperes úr is. Aszondta rá:

– Termízetes! Hát tabi!

De evvel a szóval engem úgy meghatott! Ez nekem jobban esett, mintha azt mondta vóna: Ez okos kisjány, sokat tud! – nem; aszondta: Természetes hogy tud! Mer tabi!

Kaptam is nagy egygest. Akkor még az vót a legjobb.

Kisújszálláson azér sokat is szenvedtem. Mer vigyázó vótam, mindig nekem kellett kiabálni, hogy „csengettek”.

Ászt kinevettek, mer nem bírtam kimondani. Ugye a kunok *e* betûvel mondják, nem *ë*, ha *e* – csak én mondtam egyedül, hogy „csengettek”! Ászt ezer mindig csúfoltak. Na ez lett aszt a baj Salgótarjánba is.

Hogy a második polgárit elvígeztem Kisújszálláson, akkor költöztek sógoroméék Salgótarjánba. így akkor én is átmentem oda, nállok mégis vót helyem, nem kellett fizetni lakásér. Salgótarjánba jártam aszt a harmadiknegyediket.

Ott meg a magyartanárnő mondta, hogy én nem szípen beszílek, mer nagyon mélyen mondom az *a* betût. Mondatta volna velem, hogy „Karcag”. Hát valóba, mi majdnem *o* betűnek mondjuk – de nem bírom másképp! Magyarázta Ili néni, hogy olyan könnyeden, oan félhangon mondjam ki – de egyszerűen nem bírtam. Ászt aszondta erre, hogy olyan szígyenletessen csúnyán beszílek, csupa palóc vagyok!

Megálltam – de az úristennek többet én egy szót nem szóltam. Ili néni rimánkodott, veszekedett, aszondta beír egy ötöst, megbuktat, – nem szóltam arra se semmit.

– Na majd itt áll addig, míg nem szól! Vígé lett az órának, ott álltam, nem szóltam.

– Maga is kimehet! – aszondja. Nem mentem ki.

Mán nem tudta mit csináljon velem. Behítta akkor az igazgatót. De annak se mondtam hogy mi bajjom! Gondoltam: Ili nénit se árulom el, de nem is szólok egy kutya szót se. Ha palóc vagyok, hallgatok!

Akkor hozták a tiszteletes urat. Ő nagyon szeretett, mer tizenhármán vótunk csak református gyerekek, akik akkor konfirmáltunk, kevesen – én ott is konfirmáltam, Tarjánba. Szabó Dezsőnek hittak azt a papot, de én máig se tudom, hogy ugyanaz vóte, aki a könyveket írta, vagy másik valaki. A kora összevágna, fiatal házasember vót akkor, huszonháromba, harmadik polgáriba jártam akkor – no, nem tudom. Gyött akkor Szabó Dezső tiszteletes úr is:

Jaj, hát mi lelt kisjányom! Hát te olyan jó kisjány szoktál lenni, nekem legkedvesebb tanítványom! Hát mi lett veled?

Na akkor elsírtam magam. Hogy nagyon meg vagyok bántva, mer Ili néni azt mondta hogy palóc vagyok.

– Itt úgy beszélnek, hogy három hónapig azt se tudtam hogy magyarok közt vagyok! – mondom. – Hát ha a Nagyalföldön palócok laknak, akkor hol laknak az igazi magyarok?!

Akkor biztos meg lettem vóna büntetve, lehet hogy tán kicsapva nem, csak megbüntetve valamivel, vagy lerontották vóna a jegyem, de – püspökladányi vót az igazgató. Ászt aszondta:

– Igaza van ennek a kisjárnynak! Kérem, tanárnő, – azt mondja – a Nagyalföldön laknak az igazi magyarok!

Így aszt én nyertem. Enyim lett a baktertojás.

De nem bírtam elvégezni a polgárit mégse. Mer sógorom vizsga előtt hazazavart. Valami csekélységír – valaki vendig vót nállok, nem tudom ki, beszélgettek, aszt sógorom azt mondta, hogy Törökszentmiklós ötven kilométer Tabtul.

– Nem, – mondom – sógorom, csak harminchat! De nem – ötven!

– Dehát – mondom – BIZTOS tudom, harminchat! No erre hazazavart. Aszondta, amér út meghazudtoltam, rögtön pakoljak aszt gyöjje.

Két hét lett vóna csak a vizsgáig, dehát nem vótam ott. Kerestek ott elsőbb, meg kerestettek még Tabon is, itthonrul írtam aszt, hogy el kellett gyönnöm. Nagyon sajnálták, azt írta az igazgató, hogy szívessen helyet adtak vóna, mer eggyes vót majdnem mindig a bizonyítványom, hát két hétre csináltak volna valami szállást – dehát én meg szígyelltem odamenni panaszkonni. így aszt nem lett meg a nígy polgárim.

Azt mondták idesanyámék is, csak maradjak most mán itthon. Most mán tudok kapálni, majd megílek így is. így maradtam parasztnak.

Olyan sok földünk nem vót, a kapállást még valamennyire megcsinálták idesanyámék, nagy szükség nem vót rám be is mentem mindjár a Dohánbeváltóba írójánynak. Az azt jelentette, hogy összepréselték sotúval a dohánt bállokba, mint eggy asztal, összehúzták mázsásra, mázsatízre, kilencvenöt kilóra, így, akkor azt ponyvába tekerték, úgy hittük „arc”, meg megin a tetejin vót a „tükör”, na arra kellett ráírni hogy hova menjen a bál, meg hogy hanyadosztályú – ez vót a munkám. Elíg jól is kerestem, nem tudom má hány pengőt, de egyszer egy heti keresetbül vettem egy ötözet szíp dohánszín ruhának valót.

A Dohánbeváltó vót az egygyetlen emeletes ház Tabon, nem tudom mikor épült, gyerekkoromba má megvót. A Kompakt van most ott. De akkor még

nagyobb vót, még vót hozzá hat nagy raktár, tán harminc méteres is vót egy. Emeletes vót mind, három sor dohányasztag vót benne. De akkoriba még télen be se fért minden a pajtákba, az udvarra is rakták a dohányt. Dógoztunk a szabad ég alatt is, hordták télen a meleg bort, meleg kalácsokat, sütötték a szíp kis kalácsokat a hentesek, Szûrszabó Ignác, Skoflik, Szommer, Szûrszabó Miklós, Fábián zsidó, vót sok hentes akkor, azok hordták ki a sok kis kalácsot meg pogácsát melegen a kinti munkásoknak – hát ugye níha még a hó is belepett minket. Ruhafélít nem adtak, de adtak még fél napszámot a napszámra hogy odaki dolgoztunk. Sok munkás kellett, jártak rengetegen, Gyendárul is jányok, minálunk is hált két gyendai kisjány. Vót bûven munka, mer vót sok dohány. Itt is rengeteg termett, meg hordták nagy körzetbül, Szentmiklós, Fegyvernek, Szolnokrul is, Burárul persze, Taskonybul a Nemes gróf rengeteg dohánytyát, de még Derzs, Szentimre, Szõlõs, egész Füredig ide tartozott!

Nahát így ment a dohánybeváltó, utolsó iskolám. Bejártam majd két évig, két nyáron egy télen – második õszön aszt firjherentem.

Hogy az utolsó évem sógorom miatt darabba maradt, nem lett meg a polgárim, maradtam paraszt. Nem panaszkódok, mer én evvel jól a helyyemen érzem magam, meg egy cseppet se érzem magam kissebbnek. Engem ide rendelt az isten, itt tõtöm be ami rám van szabva, ki van mírve a másik meg a másik pozícióba. Aztán ki tudja, több hasznúe az ottan, mint én itt?

Nemríg törtínt: Kinn szedtem az úton a dudvát a malacnak, kinn az árokparton. Gyõn egy autó, megáll a Vízügynél, kiszáll három nõ. Nyútózkonnak, nevetgélnek, összeállnak ott cigarettázni, aszt lesik ám, hogy én meg szedem a dudvát. De látom: nevetik. Na megálljatok, gondoltam, szóljatok csak valamit, majd adok ennetek! Megpakoltam magam, aszt gyövök elõ, erre ûfeléjek. Odaírek, köszönök:

– Adjon isten jó napot! – így szoktam az uraknak köszönni.

Fogadták, – Jónapot kívánok.

Aszondja akkor az eggyik: – Kérdezhetek-e valamit, kedves néni? – egy égiszen fiatal jány.

Hogyne, lelkem, kérdezzen csak, majd én felelek!

– Hát, – aszondja – mi a néninek a foglalkozása? Gondoltam: Anyád segge, hát látod!

– Megmondom kedves – mondom neki. – Amint látja is, parasztasszon vagyok. Még meg született paraszt! Meg nagyonis a helyyemen érzem

magam! Most magok engem kinevettek, láttam. De ám én meg magukat nevetem ki! Hogy sorbaállnak lúkolbászír! Mer nekem még most is van jó disznókolbászm, ha nem hiszik gyöjjenek be, jóltartom mindnyájukat!

– Jaj néni, de megmondta! – Pirultak nagyon.

Meg bizon kedves! Nem lehet engem büntetlenül kinevetni!

Hát várták vóna biztos, hogy most majd én mállyen zavarba gyövök, hogy fogom én most szígyelni hogy dudvát szedtem az árokba! Pedig ollyat nem csinálunk. Dehogysis szígyellem! Összeszedem én az úton is a malacomnak! Szóval nincsen énnekem avval semmi bajjom, hogy paraszt vagyok!

No, azír ez a polgári, ez nemigen vót még szokás akkor, különön jángyereknek, hát ez ritka vót nagyon. Ez valahogy még úgy furcsaságnak is számított, valami nemjót is éreztem én ebbül. Böröc Julcsa néném jut eszembe. Nagyon jó asszony vót, meg remekül sütött-főzött, tûle tanultam én lakodalmi főzist. Vótunk hárman egyszerre ûmellette, akik még nem vótunk szakácsasszonyok, Lörinc Istvánné Muharos Róza, Muharos Marika Tálás Ferencné, meg én, mink vótunk a tanúlok. Szípen elmagyarázgatta Julcsa néném, hogy mikor mellyik ítelt tegyük fel, hogy osszuk be az időt, hány szemílyre kell számolni, mit hogyan kell felkíszíteni – így, Egy háztul három szemíly, mindre egy tyúk, egy levél csiga, egy kiló hús, így kielégítő. Meg két liter bor, annyit számoltak – sört még akkor nem ittunk.

– Úgy kell azt lelkem, hogy dike mire harangoznak, itt legyetek! Hozni magatokkal laskaszedőt, húskavarófát, szitát, azon át szûrjük a csigalevest! – no így, mindent, apróra. Meg remek kenyereket sütött, gyönyörû kalácsot! De azt azér nem tudott mán akkor se szebbet mint én. Két teknőbe dagasztottunk Muharos Ferenc lakodalmára, mind a ketten önnállóan, de az enyim még foszlósabb lett, meg hamarább kelt. Meg is mondta Böröc Julcsa néném:

– Na ezt mán nem kell tanulni kedves!

No de, ami bántott engem nagyon: hogy mindenkit tegezett Julcsa néném, aki a keze alatt tanúit, csak engem magázott. Lehettem húsz vagy huszoneggy éves, û meg hát sokkal öregebb. Ászt olyan sértő vót ám ez, hogyha a magunk formájú, az idősebb nem tegezett! Ilyenkor tegezni kellett, mint ahogy mink, ha mán úgy nígy-öt évvel idősebb vót valaki, hát feltítlen magáztuk! Mondtam aszt neki:

Julcsa néném kedves! Hát Rózát is tegezi, Marikát is, engem mir magáz? Engem nem szeret úgy?

– Aa kedves! – aszondja. – Tudja, maga olyan kis FINOM, olyan félig izé!

Ászt ez úgy meg is maradt, ezek a rokon asszonyok engem mindig evvel ölték, hogy én olyan „félig izé” vagyok.

Hogy aszt hogy értette ezt Julcsa néném, hogy tán félig bolond vagyok, csak félig normális, vagy másképpen valahogy, vagy tán annak a nagyon kis iskolának a szagát érezte rajtam – nem magyarázta el.

Ennyi Tab

A templomiul erre Felvíg, amarra Alvíg.

Felvíg vót a Kisút, Nagyút – mind a kettő régi rísz. Lovas György nagyöregapám háza megvan még majd abba az állapotba Nagyúton, az vagy százhusz éves ház, most renoválják.

Külön rísz a Pattancs, ott nincs túl régi ház, a múlt század végén lett kiosztva portának. Az a legmagosabb része a falunak, de árvízidőbe nem vót még ott ház.

Külön van a gát tövibe két sor, órjási portákkal, az a Sásomódal. Régi rísz az is.

Régi az Alvíg is, csak egy új része van: Boszora. Azt csak a tizennégyes háború után osztották házhelynek. Addig Szilvás düllő vót a neve, emlékszek is rá hogy sok ősziszilvája vót ott Domonkosné nagyságos asszonnak – Sembera Paula vót az különben, tót jány, idegyött mint libapásztor, aszt elvette Domonkos Mihály úr.

Kiosztották most má Bárci Gyula portáját is, az a Bárcikert, Bura fele az út mellett, ott laknak a fiamék. Közbe van egy kiosztatlan rísz, a mi kapunk előtt, most épül oda az első ház. Ilyesmi a Sárközikert is az alvígesi ríszén, az meg egy Sárközi nevű emberé vót, ott van most a Kompakt.

Nohát ennyi Tab.

Ebbe aszt ugye sokfajta ember lakik.

Tiszteletes úr tudná megmondani, hányba vót itt először katolikusnak háza. Tab ugye református falu, sokáig nem hattak másnak házat építeni, egy Demeter nevű görög vót csak idegen – mer száz váltó forintot adott a templomra, annak engedték hogy építsen, senki másnak.

Cselédnek gyöttek később a katolikusok. A napszámos nem vót olyan lekötött, meg olyan lenézett se vót, református ember napszámos vót sok, tán kétharmada is a községnek az vót – de cselédnek református nem állt el, úgyhogy kintelenek vótak az uraságok másfelől hozni cselédet. Na így lett Tabon mégis sok katolikus. Mikor kisján vótam, sok vót mán.

Nohát ugye valamennyi idegenkedés a katolikkal mindig megvót, csak nem vót az egészen tabi. Első sorba is űk más valláson vótak. Meg cselédek vótak. Meg hát sokba másak vótak! Szinte ábrázolta a kétféle embert, hogy ezelőtt a reformátusok háza mind fehér vót! A katolikusoké meg mind ki vót pingálva! Űk magok ahogy kifestgették, meg színesre

meszelték, pirossal elhúzták az alját, kicifrázták az elejét. A református háza meg mind egyszerû fehér vót, sárga házok csak a nagygazdáknak vót.

Még az úton is meg lehetett ismerni a katolikus embert. Ruháru is: hát a reformátusság sokkal szebben járt. Ha ócskább vót is a ruhája de divatossabbra vót megvarrva, a katolikus sokkal tovább használta a bûszoknyát is. Meg azután – a református ember köszönt. Egymásnak is, idegennek is. A katolikus nem köszönt. Ott ha átment az ember a határon, észrevette a köszönísrül. – Most mán ez nem látszik úgy, hát má jóformán senki nem köszön.

Vallásossabb is vót valahogy a katólikusság, hívőbb emberek vótak, jobban betartottak lüinden kis ünnepet – csudálatos kippen nagypínteket alig! Akkor egisz nap is dógoztak! Minállunk meg ez vót tán a legnagyobb ünnep. Hát ugye ha nagypíntek nem lett vóna, az egisz vallásnak nem lett vóna semmi értelme!

Ûk lejjobb vótak műveltségbe is. Még az én időmbe is egy tanítójok vót csak, az vót a kántor is. Mán akkor minállunk nígy vót! Igaz többen is vótunk, de ennyivel tán nem.

Szóval hát Ûk sokkal masabbak vótak. Vallásossabb, szegínyebb, szerínyebb vót a katolikus níp, de a református meg őszintébb, vendígszeretőbb – én így tapasztaltam. Idegenkedtek egymástul elíggé.

Mink íppen nem annyira, valahogy nekünk úgy adódott, hogy sok dogunk vót katolikussal, mindig vót jóemberünk katolikus. A hátunkmegett való szomszíd református vót, de katolikus jánt vett el, Katona Rozi nénémet – hát Ût vígtelen szerettem, nagy pártfogóm is vót mindig. Farkas Gusztiék hivatalnokcsalád vótak, Ûk is katolikusok, de sokat jártak hozzánk, Ûket is szerettem nagyon.

Az még ezelőtt nagyon ritka vót hogy összeházasodtak, de vót azér ilyen is. Tót Imre keresztapáin is katolikus jánt vett el, Tomká Marit – no csak a református egyházho adta a gyerekeit azér. Mán mikor keresztapám meghalt, járt keresztanyám azér katolikus templomba, addig nem nagyon. Ügyes asszon vót, oda vót a tizennígyes háborúba az ura, Û meg földet vett azalatt, adósságra, azután aszt csekíly egy kaska tojásbul öthat hódat kifizetett – meg is gazdagodtak! Mer neki mert vágni, olyan bátor asszon vót keresztanyám!

Nahát aztán vót cirkusz ebbül elíg, az összeházasodásbul! Sárándi Zsiga is katolikus jánt akart elvenni, Mónár Pannit, de nem hatták. Megverte az apja kötíllel! Nagy erős legínt! Azt mondta Zsiga, Û a Tiszának megy!

Eridj a Tiszának! Azt se bánom! Akkor se hagyom!

El is maradtak egymástul aztán.

Mink idáig mondjuk nem mentünk, de azér mikor a fiaim legínkedtek, azt mondtam nekik:

– Fiaim. Lehetőleg katolikus jánnal ne is ismerkedjete meg. Mer annak az a vígé, valamellyikötök fel kell adja a hitit. Ászt nem biztos, hogy tik idővel megéritek annak a jánnak, vagy nektek megéri az! Hát nem érdemes!

Bondor Lacika, az öreg tiszteletes úr unokája nősült nemríg Debrecenbe, aszt katolikus jánt vett el. Nem mondta nekem, csak hozta a fénkípet mutatni. Nízem

– Hát – mondom – mi ez? Millyen templomba esküdtek?

– Jaj, – aszondja Lacika – tudtam hogy rágyön Eszti néni!

– Hát így kellett ezt? Hát az apja református pap vót, MINDAKÉT nagyapja az vót, hát hogy tehetete? Erössebb legínnek gondoltam!

Dehát a jánnak vót tökíletes igaza. Mer û eladó, aki megveszi, fizessen írté!

No, hát ma má minden van ugye.

Érdekes vót ez, az uram, míg vót lovunk, járt fuharba sokat. Vót aszt olyan is hogy temetísre hittak, halottat kivinni. Elögyött egyszer egyg idössebb asszony, aszondja:

– Bálint bácsi meghalt anyukám, nincs aki kivigye, aztán azt mondta az asztalos hogy Muharos Bálint szokta kivinni a halottat. Úgy hogy akkor hónap tíz órára legyen kíszen aszt anyukámat kiviszi.

– Jó, – aszondja Bálint – kiviszem.

De azt hitte valahogy az asszony, hogy ezér tán nekünk az asztalos fizet! Vagy hogy Muharos Bálintnak kutya kötelessége ez! Mer azt se mondta: „köszönöm” – semmi. Ászt ettül kezdve valahogy divat lett ez, úgy rákaptak, ha meghalt valaki csak szaladtak szólni:

– Bálint bácsi, hónap tizenegyre...

Úgyhogy pár évig akkor a fél temetöt a mi két lovunk hordta ki. Ingyen! Meg se köszönte legtöbb. Csak nevettük Bálinttal – hát û nem szólt. A lovak meg mán annyira meg vótak szokva, ha mentünk velük kocsival, öt embert megláttak az úton: megálltak – megtanulták, ha közel ér a gyülekezethe megállítja ûket Bálint. Vagy ha lakodalmas menettel találkoztunk, mentek az úton danolva: megálltak, aszt szíp lassú lépísbe megindultak utánnuk, mint mikor halottat visznek. Annyit nevettük!

Na vót aszt ezek közt katolikus temetés is. Hát az eléggé más ugye. Ezek meg református lovak vótak, szokatlan vót nekik nagyon, alig тұrtík! Télen, hideg szélbe temettek egyszer, Bálint is mίrges vót, unta is mán akkorra a halotthurcolást, a katolikus pap meg rengeteget beszίlt mer sokat fizettek neki, a templomba is, templom előtt is letettík, a temetőbe is egy sort imádkoztak – a lovak má nem akartak állni! Sírbehúzó meg kettő vót csak, nem haladtak, rettentő soká tartott! Még meg akkor megijedtek a lovak a lobogóktul – no akkor aszt Bálint is megvadult. Elkezdett kiabálni:

– Eltegyík azt a ruhadarabot onnat, mer rögtön közzivágok a lúnak aszt megyek haza!

Nem is ment akkor többet temetni, elmaradtak azután az ingyentemetések.

Református, katolikus – vótak még akkor a zsidók. Elíg sok vót ezelőtt Tabon zsidó, botosok, kocsmárosok, mίσzárosok, íllyesmik vótak. Mindnek vót neve adva – egyyik olyan csepp ember vót, úgy hittak hogy Matojták. Rendes nevit nem is tudom, így hittük csak, szembe is: – Matojták úr, hát tessék szíves hitelbe anni, mer ez meg az –

Egy meg vót a Téliződ, poshadtszínű se szőke se barna, nagy kesely ember vót, be vót ződülve az arca csakugyan, valami betegsége lehetett. Emlíkszek még Ideslyukúra – az meg kocsmáros vót, úgy kapta a nevit, hogy mindig énekelgetett a vendégeinek: „Ideslyukú vagyok én, jó pájinkát mirek én” – hát mindent elkövetett ugye hogy sok vendig legyen.

Vótak sokan, még külön zsidó iskolájok is vót, akkor szűnt meg hogy második osztályba mentem, úgyhogy másodikba má egygyütt jártunk. Tiszteletes úr kisfia hazament iskolából első nap, aszondja:

Édesapám! Tessék elképzelni, egy kisjánt meg úgy hínak az iskolába hogy Ejzum-Mejzum Remega! De ténleg úgy híják, tessék megkérdeni Esztit!

Kérdezték aszt tûlem, hogy ki vóna az az Ejzum-Mejzum Remega. Mondtam tiszteletes úrnak hogy hát az EJZENBERGER REBEKA. Barátném lett az különben, szerettem nagyon Rebust. Jártunk is össze mint kisjányok, vót sokat minállunk – csak az az egy megvót hogy soha nem ett nállunk Rebus.

Harmadikba még a sahter fia is velünk járt. Úgy hittak hogy Grünfeld, de mi csak Komléinak mondtuk. Lenyírtuk egyszer a Komfel pajesszát – hát azt nem szabad lett vóna. Felgyött az apja, kikaptunk akkor tanító úrtul.

Mikor aszt a zsidókat pusztították, vitték el őket – hát borzasztó vót azt hallani-látni, nagyon sajnáltuk őket! Jó, hogy ugye nem vót köztök földművesember egy se – de azér én nem mondhatom, hogy minekünk valami bajjunk lett vóna velők! Ha mán olyan nagyon akarták távolítani őket, hát tán lehetett vóna valahogy máskípp, de így, hogy megölni, annyi embert! Hát ez borzasztó nagy kegyetlenség, ezt én nem helyesletem.

Sokat elvittek innét is. Pedig jó emberek vótak, szerettük is őket. Ó, az öreg Fábián zsidóékat de sajnáltam! Két öreg, má nyócvan körüi vótak, aszt kinn álltak az üzletajtó előtt, kiállították a csendörök őket míg gyön a teherautó. A mészárszék ahogy a téren van, a parókiával szembe, az vót a Fábián zsidóék házok, ott álltak előtte kint a napon. Szegínyek próbáltak támaszkodni. Idegen csendör vót velők, az ordított ott, hogy ne támaszkodjanak a fálnak arra mentem ípp oda.

– Mit akar itt, – aszondja a csendör – nem szabad ide közel gyönni!

– De szabad – mondom. – Mer senki se harapós itt. Én ettül a két öregtül el akarok most köszönni. Mer egyszer én bajba vótam, aszt ezek szívéssen segítettek rajtam – hát elköszönök tülök.

Hát nem nagy dolog vót az. Oan két éves lehetett Bálint fiam, megfázott nagyon, mejjhártyagyulladás lett, aszt mondta valaki, hogy tegyek rá faggyút, fátyolhajat, az feloldja majd a belső izzadmánt. Mentem akkor Fábián zsidóho, aszt adott ingyen faggyút.

– Dehogysis kérek írté píz, kedves Muharosné asszony, – aszondta Fábián – vigye csaki, szívéssen adom, csak legyen jobban a kisfia!

Szóval hát nem nagy valami vót ez a segítség, de mégis úgy megszerettem érte őket.

Előgyött aszt még egy csendör, az tabi vót, mondom neki:

– Örmester úr! Adjon ennek a két öregnek karszéket! Nízze, má mindegyik nyóevanon fejjül van, má nem bírják. Összeesnek, hát itt hencseregjenek a porba?

De az idegen csendör nagyon akaratoskodott, hogy mit kíplek, most ezeknek bűnhődni kell, hordjam el magam. Mondom neki:

Ültesse le őket! Lehet még az magoknak hasznokra! Hát ha kínozni kell is most ezeket, ne magok kínozzák!

Kihoztak oszt nekik két oan fonott nádkarszéket, aszt leültek Fábián zsidóék.

Piros örmesternek ez mentette meg az életit. Tanálkoztam vele azután egyszer Szolnokon, megismert, megszólított az úton:

Jaj kedves Muharosné asszony, de örülök hogy látom! – aszondja. – Megköszönöm magának az íletemet!

Mer az öreg Fábián Géza fia bentrül vígighallgatta akkor, amit kinn beszíltünk, aszt ű hazakerűlt aszt elmondta a tárgyaláson:

– Ezt az őrmestert ne bántsák, – aszondta Fábián Géza – mer ez még enyhített a szüleim sorsán, le hagyta űlni űket. Tíz órahosszát várakoztak ott autóra, hát nem is bírta vóna ki állva a két öreg.

Ászt ez a szó mentette meg Piros őrmestert.

Az öregek meghaltak Németországba, nem láttuk többé űket. Elvitték a két fiokat is, megölték Sanyit is – az nagyon rossz vót, nagy bánata a szüleinek, ivott, meg egy cigányjánnyal vót összeállva, meg se nőült –, no Sanyi is odamaradt. A testvérje, Géza hazajutott, de nem soká ílt az se, elmeháborodott lett, felakasztotta magát – nem Tabon mán, mer elment, Szolnokon tán, nem tudom.

Református, katolikus, zsidó – emmellett aszt vót ugye szeginyember, meg vót gazdag.

Parasztba aki gazdagabb vót, azokbul lett mindig a bíró – az bizon majdnem mindig a leggazdagabb ember vót. Ehhez még persze erkölcsileg is megfelelőnek kellett lenni – legalább hát látszatra. Vót azér abba mindbe kutyaság, de tekintélyes emberek vótak, az biztos. Okvetlen kellett vagyonuk legyen, hogyha valami hiba van, abbul fizessenek. Jámbor János vót bíró, rá is ment a Verestanyája; nahát ugye a veje is segített neki az adósságot csinálni, Bóna Bálint, az oszt még nagyobb valaki vót mán, nagyságos úrnak hívatta magát. Boldizsár Mátyás is vót bíró egygy ideig, vót egy gyönyörű csödör csikója, azt kellett eladni, mer hiánzott a község pízibül, azt helyre kellett tenni. Aki mán bíró lett, elkutyúlt mind. Mind menyecskézett mán aki oda került, jól ílt a fene a bűrit, aszt egyébre se vót gondja! Szóval hát bírónak mindig csak köztiszteletbe álló, vagyonos embert tettek ezelőtt.

A sornak a másik vígin meg vótak a kódúsok.

Nem mondhatni hogy Tabon sokan lettek vóna, hát eltartotta a család a maga nyomoríkját, meg szígyen is lett vóna kéregetni. Egykettőre emlíkszek csak hogy ténleg a falu tartotta.

Zsódos Mihály bácsi vót ilyen kódúsféle. Az se kért sehun: elment ideoda tanyázni, aztán amit adtak neki eltette, megírte kevésel. Mondták neki hogy morzsoljon kicsit – tudták hogy úgyis adni kell –, elpiszmogott ott aszt tettek a tarisznyájába. De kérni nem kért – esetleg egy katulya

gyufát, arra nagyon rá vót szokva, abbul aszt pízelt. Gyenge szemû vót, nem annyira hogy ne tudott vóna dógozni, csak ugye lustácska vót szegíny, rokonja meg nem vót. Olyan maga szegínye, maga kódúsa vót.

Bolondunk is csak egy vót az én emlékezetemre, Kis Klári néni. Ha krajcárt adtunk neki, vagy egy kis kenyeret, akkor táncolt. Azt danolta hozzá hogy „Szekíródal, járomszeg, Kis Kalári most veszett el az eszed”. Sajnáltam nagyon hogy úgy nevelték-csúfolták a gyerekek, vittem neki mindig krajcárt hogy ne danoljon, ne álljon szóba senkivel. Vót még aszt több bolond is, de nem idevaló, úgy jártak át máshunnat. Járt Madarasi Sári néni, meg a kúnhegyesi is, Cipó Káli, meg Janika gyött Burárul – az meg mindig völegín vót meg regruta, körûi vót szalaggal a kalapja, danolt nagyon az úton! – Nem tudom mi lett aszt velők.

Azér ha kimondott kódús nem is nagyon vót, vót mindig olyan szegíny öreg akit segítettünk, kosztoltunk. Nekünk vót Rigó Zsuzsa néném, elgyött minden vasárnap, evett, meg pakoltunk neki hogy egydarabig elíg vót. Meg emlékszek vót egy beteg öregasszony, Botos Sándor bácsi anyóssá, annak a homloka folyt, a jányával lakott, az meg törpe vót, nagyon szegínyül íltek – nekik meg az egyház osztotta be hogy mikor ki vigyen. A közsíg adott nekik tűzrevalót, de egyéb segíly akkor még nem vót, hordtuk nekik felváltva az ebídet.

De magyarba ilyen se sok vót. Cigánba vót aztán sok kéregető. Dádó Pista bácsi, Sánta Juli – az még meg tegezett is engem. Tudja csuda mér, én nem engedtem meg neki, csak tegezett – hát ráhagytam, csinálja, de nem vettem jónéven. Mink ugye a cigánt általába tegeztük. Mondjuk az öregebbet nem, de a velünk egykorút meg a fiatalat azt tegeztük. Dehát azér û nem tegezhet vissza! Dolgozott különben a Sánta Juli ura, jószággondozó vót, most meg má nyugdíjjas, jobb nyugdíjkat kap mint mink mer tizenkét esztendő tötött, meg mellette dogozik még most is, bírja, jó erős – Juli néni meg kéreget! Gyön, aszt mondja:

Adja má kutyácskám! Csak egy hagymát! Meg egy kis zsírod ha vóna kimaradva, amennyin megfőzők! – hát ezt ugye nem szeretem. Most má nem is adok, egynek se. De fiatal má nem is csinálja, dógoznak most mán.

Idesanyámmal járt a Dohánbeváltóba Cicis Rozi néni, eggyidőssek vótak – no idesanyám tegezte ugye, de annak megengedte hogy vissza is tegezzé, olyan nagyon rendes jó asszon vót – no azt szerettük. Tegezett aszt engem is. Egyszer hozott nekem tippant^[4]. Egy hajnalba – meg akkor akartam fejni – kiabál:

Eszterkém, – aszondja – gyere mán ki kedves! Hoztam neked tippant!

Mondom neki: – Rozi néném kedves, nem kell! Van most tippantom!

Elkeseredett szegény, azt mondja: – De engedj be azír a kapun!

Beengedtem, begyött, úgy mondta el:

– Hoztam neked két szíp tippant. Mer emlékszel-e, hogy a télen előgyöttem hogy hozok neked két kanna vizet? Tudtam én hogy cigánnyal nem hozatol, de annyira éhes vótam, má nem vót semmim! Oszd annyi mindent adtál, hogy egy hétig clídegíltem belûle. Azt mondtam akkor: Ha az isten meg hagyja írnem a tavaszt, hát amit tudok, azt adok. Hát ezír hoztam vóna most a tippant!

– Óó, hát akkor elfogadom, nagyon köszönöm! – Adtam persze ráadást hozzá, ennivalót, ruhafélít is – hát Rozi nénit szerettem. De û inkább kivétel vót – nemigen fogadtuk el hogy tegezzenek minket.

Van elég sok cigán Tabon. Igencsak legtöbb kéregetett, télen szedték össze a fagyos rípát, krumplit bengísztek, abbul íltek ahogy íltek. Válykot vertek, tapasztottak esetleg, meg hajtani mentek. Mondták is hogy azér van sok cigány itt, hogy az urak hozták elő ûket, vadászatho, nyulat hajtani. Mer tabi ember nem nagyon ment, akar míllyen napszámír se – kivéve az uramat. Passzióbul csak, elfogadott egy nyulat vagy egy fácánt, pízta nem – csak nagyon szerette a vadászatot.

Van elég sok cigány, külön cigánsoron – Bíke utca az most. Ott laktak még a muzsikusok is, híres jó zenészek, nem szabad vót azoknak se begyönni a faluba lakni, ezelőtt tilos vót, hanem úgy csináltak hogy legvígin a sornak ípítettek takaros házakat. Cserepes ház is vót közte, szíp kis kert vót elötte – szóval látszott hogy az má rendessebb család. Hát ûk jó pízta kerestek, hintón hordták az urak ûket muzsikálni, de remek bandákat! Kellett is akkor jól tudni, az uraknak akárhogy nem muzsikálhattak!

Tab ezelőtt mindenbe elől járt a környíken. Sokat számított a hét kastíly! Tisza, nagy forgalom, meg igen sok úr – az aszt vitte előre a falut. Sehun itt olyan divatos níp nem vót mint a tabi! Ugye az úri asszonyok, úri jányok is jártak velünk, beszélgettek, sétáltak köztünk, templomba is egygütt mentünk, útûlök átvettünk, eltanultunk sokat. Borbí Jolánka, Zitás Marica, Takácsi Pannika – ezek nagyon barátkoztak, vót mindnek parasztbarátnéja is, az járhatott a kastílyba, ûk meg gyöttek bálba is hozzánk. Zitás Marica két évvel vót öregebb mint én, de járt hozzánk, én is ûhozzájok, Valdek Marika grófnő még többet gyött, mondta mindig idesanyámnak:

– Sári néni kedves, így tessék, ilyenre csináltatni a kis Eszti ruháját – aszt mutatta az üvét. Nem is bánta idesanyám, varrtunk nekem is olyat – hát persze gyengébb anyagbul, de azt a fazont.

Úgyhogy Tabon minden hamarább gyött mint más falukba. Hamarább gyött a paradicsom. A sok sütemény, mindenfajta étel. Meg a befőzések – ezelőtt az se vót ugye, idesanyámnak vót tán tíz befőttesüvegje, az se lett tele minden évbe, pedig ott rohadt a rengeteg gyümölcs! Akkoriba kezdtek még csak befőzni.

Még a beszédbe is számított ez: mink az uraktul hamar eltanultuk a szót. Mennyi van most mán, amit rígen nem mondtunk! Még meg kisján koromba az öregek úgy beszéltek: „jau”, „vaut”, „Miklaus” – ez is annyira elkopott, elmúlt, hogy Fiser doktorné nem akarta el se hinni hogy igazat mondok!

Gazdag vót ezelőtt Tab nagyon. Vót hatalmas piac! A Sebestó mellett malacpiac – de biztos vót tíz kupec, vót úgy hogy száz malac is megfordult egy piacon! Csütörtökön meg vasárnap ahun most az ábécéáruház épül, ott vót az asszonyok piaccá, ott álltunk öt sorba, annak a vígibe meg vót a tyúkipiac. Nagy vót az is, Fegyvernekrül, Szentmiklósrul gyöttek kofák csirkét összeszedni, libát, hízott kacsát, mikor minek vót szezonja – – most meg magam állok, egyedül a piacon.

Burán ha valakinek egy kakassá vót, ide hozta. Ott annyira nem vót piac, mint most itt. A sűlyiek meg idejártak mindent venni, mer ott meg nem termett gyümölcs. Hordták a ríhe a hátukon a sok portikát, veresmeggyet annyit vittek, amennyi csak termett itt! Elszoktak Tabrul űk is, meg is szűnt mán az a rí amin gyöttek, kerülni má nem éri meg.

Sűlyön egyszer jártam, orvosnál, mer híres vót Bornemissza doktor. Fegyverneken vásáron vótam, nem ismertem senkit ott – egyet csak, de kár vót azt is, csúnyaszájú vót. Abádon jártam többet mer rokon vót ott, Zsófi néném, de mást ott se ismertem – szóval nem sokat csatangoltunk ezelőtt. Gyenda pedig negyvenötig Tabho tartozott, mégis csak negyvennyócba vótam ott először: meghíttak búcsúra. Cselédek vótak azok, legtöbb katolikus, pedig valamikor tabiaknak vót ott szőlőjök, soknak, Matvej nagyapámnak is – messzi vót, megunták, eladták, így lett külön Gyenda.

Burán többször vótam, oda jártunk pájinkát főzni. Rokon is vót ott, kétfajta is, sokan mentek oda Tabrul fírjhe. Tán még Bura hasonlított leginkább Tabho: vendígszerető református níp – de azok csak borral

kínáltak. Szokták is mondani: Ha Burán be nem rúgatnak, Fegyverneken meg nem vernek, Tabon meg nem rontanak – kimehetsz a világbul!

A buraiak kereskedtek, eljárak mindennel, hajón Pestig is; a kûtelkiek elmentek a világ szilire is kubikra, meg elálltak cselédnek – Tab mán inkább arrul vót híres, hogy kevés munkával, okossan vitte az íletit, szeretett jobban ílni. Csak elníztem: kûtelki jány, otthon az apjának húsz hódja vót, mégis gyött szógálni, urakho, orvosho, zsidóho minállunk semmibe se níztk az ílyet, a Polgári Körbe bálba se engedték be a szolgálót! Elníztem Derzset is: a munkába szakadtak meg, az vót csak a virtus: ki dogozik többet. Meg is látszott: ott mán a negyven éves is fekete öregasszon vót. Ennél ugye a tabiak sokkal eszessebbek vótak, a névnapra, disznótorra vót inkább gondjok. Vidámabb, jobbkedvû níp vót ez, beszélgetősebb, behítta az útrul is az idegent, ha más nem vót kenyeret-szalonnát tett elé meg jó szót adott – Derzsen nem kínálták meg ha ettek se. Jó földjük vót, több is mint Tabnak mer kevesebb vót az úr, de nem tudtak ílni vele. Jártak a magokfestette setítkík vászonruhákba, vasárnap üldögéltek a ház előtt a lócán – ennyi vót az íletük. Derzset nagyon ismertem, idesanyám faluját, sokat vótam ott. Jó vót ez – valahogy ott tudtam meg, milyen is Tab.

Idehaza én nígý éves koromba mindenkit ismertem a faluba. Akkor még lehetett is: mindenki idevaló vót, nemigen vót olyan aki akkoriba gyött lakni Tabra. Esetleg akit idehoztak fírjhe, de lakni cselédember gyött csak, annak is jobbára az uraság adott lakást – nem is igen tartottuk azt falusinak.

Nem mint most! Hogy fele a falunak igazán nem tabi! Nem is ismerem most, felit se.

Sokan el is mentek. Disszidáltak páran – nem is kevesen. A fiaim komjaibul több, egy keresztfiam, annak az öccse is – gyött is haza belûle. Kiment több úr is, aki még ötvenhatig ittragadt az akkor ment el. Borbí Samuka is most vót itthon, hogy a hétszázéves ünnepíly vót, de csak Pestig jutott, nem mert tán Tabra gyönni. Hazagyött Rátkai Micu is, halálos betegen, hazagyött hogy itthon akar meghalni. Kérte az orvost, mondja meg mire számíthat, kitart-e az útlevele addig hogy itthon meghaljon. Ha nincs sok hátra, nem megy vissza, akkor itthon fekhet Tabon. Dehát ugye az orvos nem mondhatta neki, azt nem szabadna. Visszament Micu, két hét múlva meghalt Svájcbá. Rá egy hónapra meg az anyja halt meg Tabon. Még ípp csak vígigszenvedhette hogy a fiát elveszíti, aszt meghalt û is.

Kezdtük ezt má rígen is, háború előtt: mentek úrnak Pestre. Kertlábas szomszídunk vót Cseppentő Dani, egygyütt nyöttünk fel – elállott csendörnek. Hazagyött fél évre rá – mán akkor tiszta úr vót. Tanálkoztunk, köszön, megáll. Aszondja:

Mondja kérem, kicsoda is maga? Ugye má tanálkoztunk?

– Az anyád füle – mondom. – Na tanáld ki! Nem tudott rágyönni.

– Eredj má fel a közsígházho, szerencsétlen, kérdd meg hogy ki a szomszídod!

De minden nap láttuk egymást addig! Hát ne vegyen észre ha nem akar, de mán ilyen marhaságot ne mondjon nekem!

Vagy az a másik kiscgazdagyerek – ahogy meglett a téesz, felszaladt Pestre. Hazagyött aszt szabadságra, úgy láttam meg az úton, mondom neki:

– Jé, – mondom – Pisti, hát hazakerültél?

– Áá, neem, – aszondja – deehogy, hát ha nem laknának még itt a szüleim, ide se níznek! Úr vagyok Pesten, aszondja – meg se látom Tabot!

– Tökiletlen vagy, – mondom – nem úr. Úr vótál akkor, mikor hajtottad a gyönyörű két sárga lovatokat, az ötven mázsa búzát öntöztítek a hombárba, mindenbe nyakig vótál, akkor vótál úr! Most zsacsulóbul kosztolsz az útfélen! De jól van, azír ne szígyeljed!

Nem vót ugye se szakmája, se semmije, hát mi lehetett? Villamoskalauznak bevették vagy utcaseprőnek. Haza is gyött azután, úgyhogy most a téeszbe dolgozik.

A beadásos időbbe rengetegen szöktek meg így. Az én két fiam is így került Pestre. Mikor bevittünk harminchárom mázsa búzát, aszt nem kaptunk érte annyit hogy egynek legalább télkabátot vegyek! Ment akkor mindenki Pestre munka után. Legtöbb oda maradt, nem gyött vissza fele se. Járnak haza most is, látogatóba – most má más azér: üres bőrönddel gyön mind aszt teli bőrönddel megy vissza. Csak több van falun most megin! A beadás alatt kicsit megfordult, akkor János fiam Sztalinvárosbul hordta nekünk haza a zsírt, de utánna újra helyreállt ami MINDÍG vót, miúta emlékszek: ide mindenki üressen gyön aszt felpakolva megy el.

Nahát én többre is becsülöm mindenbe a falut a városnál. Pedig ismerem tán annyira a várost, mint a városiak a falut. A testvireméknek vót Pesten egygy ismerősök, Kodelka Dezsőnek hittak, nagy péksíge vót – na annak a felesíge könyörgött mindig Zsófiéknak, hagy gyöhessen el Tabra egyszer, mer ű még nem látott falut soha. Legyöttek akkor autón. De nem gyözött csudálkozni Kodelkáné!

– Ez disznó vóna? – aszondja a malacra. – De mér olyan pici? Tán amannak a gyereke? Hogy tudja meg hogy mellyik az anyja, mellyiket szopja? – mer még egy herült hízónk is vót a koca mellett.

Mink csak magyaráztunk türelmessen, az ura meg mentegette, hogy hát városi asszony ugye, nem látott még disznót se csak felakasztva.

– Hát fel is szokták akasztani? Jé!

– Persze, hát a hentesnél, mikor mírik!

– Hát az ugyan ez?

Gyött aszt be a gulya, előgyött egy gyönyörű órjási bika, úgy hittak: Gyémánt. Bemutattuk azt is Kodelkánénak, vígignízte jól, aszondta:

– Nahát, nem is tudtam hogy a bikának is ilyen szíp nagy tögye van!

De ott ólálkodott, lesekedett mindenütt! Megtanálta a fogkrémet:

– Hát, még magának fogkrémje van? Hogy lehet az?! Azt hitte tán a lelkem, hogy mink itten fügefalevéllal járkállunk?

Eszti! – aszondja egyszer. – Tudja hogy én értem hogy magok mit beszélnek?

– Igazán?! – mondom.

Igazán! – aszondja. – Nagyon is hasonlít, majd úgy beszélnek magok is mint mink!

Hát ezt köszönhetjük a vonatjárasnak! – mondom. Azúta van ám ez, azúta tudunk mink is beszélni, miúta az urak lejárnak Pestrül! Sokmindent eltanultunk tûlûk!

Jólelkû asszon vót, dehátNa ugye én valahogy soha nem is tudtam elájulni a városi ember előtt!

Meg nem is értem, hogy lehet városba megmaradni, ílni. Itt a faluba nekem minden megvót ami kellett, amit szerettem. A közsígháznál a sétatéren van az a rengeteg bokor, úgy hittük hogy menyasszonvirág – mikor az virágzik, minden évbe én oda elmegyek, kiülök. Az le a FŐDIG tiszta virág, mintha egy gyönyörű menyasszony állna fehérbe, olyan! Ott egy órahosszát vagy felet egy este minden tavaszon elüldögílek, nízem, gyönyörködök. Van ilyen városon? Az a nyugodtság, amit én ott kapok, mindennel felér! Nem tudom, hogy a pesti ember hogy tud meglenni a nyócadik emeleten – nem lát egy fát, nem érzi azt a jó levegőt, mint mikor itt ícaka leszáll a harmat, minden fának külön illata van bennezt a városi ember aranyér meg nem kapja! Én nem írigykedek rajok.

Ez egy kedves emlék

Ez nekem egy olyan kedves emlék!

Nem is Bálint vót tán az indító, mer udvarolt nekem közbe más is, akkor tán egy másik legíny udvarolt. Pünkösdre esett abba az évbe Eszter napja éppen. Bementünk a templomba dülután, jó korán még, nem sokan vótak még a templomba, aztán így a kar előtt leültünk, jányok, a cimboráimmal. Fenn a karba vótak a legi nyék. Ászt egyszer csak, ahogy ülünk, gyülekeztek mán befele, elkezdett rám hullani a bazsarózsa. A sok szírom, sok típett virág. De RENGETEGET összetíphettek! Má majdnem belepett a bazsarózsa! Láttam, hogy tiszteletes úr má gyön befele, aszt megáll egy pillanatra, nízi. Jaj, mondom, most én de kikapok! Csak húztam magam össze, közbe meg hullott rám a rózsalevél. Ahogy prédikált tiszteletes úr, mondta is, hogy befelé gyövet egy nagyon kedves jelenetet látott. Igazán szíp volt. Kéri mégis a fiatalságot, hogy a templomba ez többet ne forduljon elő.

Kérdezte aszt tûlem, hogy – Ki szórta rád a rózsát?

– Nem tudom, – mondom – mer én nem níztem fel... – Ugye restelltem, hát már vótak benn, meg gyülekeztek, mán énekeltek, még mindig csak hullott rám a rózsza.

Hát ez is egy szíp vót azér az íletembe. Örültem neki, nagyon.

Ooj, istenem, de rígen vót! Bizon! Ott sétáltunk a közsígháznál körülkörül, jányok, ahogy a közsígháza, meg emez ódaion a patika van, a posta meg így vót bentebb, a kovács mellett, a gáton errül, ott ment így nígyasarokra a sétatér, ott sétáltunk. A fiúk meg ott álltak, a legínyek a közsígházasarkon – úgy hittük magonk közt hogy számársziget. Ott állt a sok legíny, ott mustrálta a jányokat. Hát egyszer, ahogy arra fordulunk, azt mondja Bálint, így hí magáho, int az ujjával:

– Gyere csak ide, te kis fekete jány! Hogy hínak tíged? Hát ugye öregebb vót, engedelmeskenni kellett. Odamentem, megmondtam a nevem:

– Matvej Eszter!

– Na, – aszondja – te leszel az én felesígem!

– Aa, – mondom – neem. Hisz maga olyan csúnya!

– Nem baj az, – aszondja – ha csúnya vagyok is, azér engem fogol szeretni mindig!

Kérdeztem aszt a többitől, hogy ki ez a gyerek. Hát fiatal is még ez! Na mondják, hogy Muharos Bálint. Nem hallottam még hírit se. Ugye nem sokat vótam itthon, tizennég éves vótam hogy hazagyöttem, úgy akkörül, hát nem mindenkit ismertem. Mire mégegyszer körbementünk, azt mondja Bálint:

– Gyere csak, níz meg! Ide van írva, a közsígházra, hogy „Muharos Bálint Matvej Eszter egy pár!” Na. Megértetted? Ez hivatalos!

– Nem – mondom. – Biztossan idesanyám se adna. De azér elhittem. Hogy milyen kis buta vótam azér! Hát bizon elhittem neki, hogy az „hivatalos”, most annak mán így kell lenni!

– Maj meglásd, hogy idead!

Hát csakugyan. No ű attul a perctől mindig udvarolt.

Három év múlva mán a felesége lettem. Ászt még mindig küzdök a vín csúnyával!

Az udvarlás még akkor elíggé a rígi fajta vót. Talán nem mondhatjuk hogy szabályok, de azér sok olyan szokás vót, akihe mindenki alkalmazkodott. Szerdán, szombaton, vasárnap mehetett a legíny a jányho, vagy ha mán olyan vőlegínféle vót, akkor mehetett csütörtökön is. De más napokon ám nem mehetett, mer kinevették, hogy mindig jár a jányok után, meg hagymát tettek a zsebjebe. Az én időmbe mán nem annyira, de Zsófiék még igen. Hát tíz évvel előbb vótak űk, neki mán a háború előtt udvaroltak, ű mán olyan tizenöt, tizenhat éves vót hogy kitört a háború, mán neki vót szeretője akkor, Taba Lajos. Vette Zsófi Taba Lajosnak a GYÖNYÖRŰ rózsaszín szallagot! Annyit vettek, hogy körülírté a kalapot, meg a csizma sarkáig leírt. Meg még egy darabot, kicsit, kirojtolták a két vígit aszt a Zsótárba tették a jányok magoknak. Nagyon szíp vót ez, minden regrutának vót hosszú szallagja, egyiké rózsaszín, másiké piros, vagy fehér, fehér is sok vót, de minden színbe vót a szallag. Akinek nagy gyásza vót, apja vagy anyja halt meg, annak meg fekete szallagja vót, bizonyos ideig, ameddig a gyász tartott. A templomba, szembe az orgonával vót a karzat, ott mind legínyek ültek hát ezelőtt dugig vót az is. Ászt oda a karzat szilire lerakták sorba a kalapokat, aszt az a sok szallag csüngött le. De NAGYON szíp vót, az a sokszínű szallag, úgy hogy mint kisjány én azon úgy elbámultam!

Szabad vót utcán is beszílgetni, de este csak addig, míg a csorda haza nem gyött. Hétköznapi leginkább úgy ment, hogy elment a kútra vagy a Tiszára a jány – hát ott lestik a legínyek. Mer tudta mind, hogy ki hova jár, kútra vagy Tiszára. Akkor elkísírte, visszakísírte, úgy beszílgettek. Meg a

kapuba. Ha még nem járt be a legíny, akkor a kapuba beszéltek, de az aztán nem soká tarthatott, mer bizon kiszóltak, hogy

– Idebe is lakunk! – vagy hogy – Kíső van má, befele! Te meg fiam hazafele! – ez is megvót sokszor.

Elsőbb még nem gyött be a legíny. Ha mán annyira haladtak, megkírdezte a jántul, a jány megkírdezte az anyjátul, hogy jónak látja-e, aztán ha a szülő megengedte, akkor gyöhetett be. Hanem az első tanákozáson még nem vót megengedve hogy begyöjjön. Aa, hát olyan nem vót! Még ha annyira várta vóna is idesanyám, hogy jaj, csak ez udvarolna a jányomnak, akkor se mutathatta, nem mondhatta, hogy „gyere fiam, gyere”! – nem. Akkor is be kellett tartani az egykét hónapot, hogy csak úgy az úton kísírgesse, mire aztán meg lett engedve, hogy no vasárnap dülután vagy este előgyöhet. Kísőbb mán aszt szerdán, meg szombaton is. De hogy hétfűn, meg kedden – hát ilyen nem vót. Meg pinteken! Hát akkor biztos vereshagymát kapott a zsebjibe!

Ha mán gyöhetett a legíny, akkor má megengedtík azt is hogy a szobába bemenjenek ketten. Legtöbb helyen kint ültek a konyhába az öregek – hát minállunk nem, mán idesanyámék se szerettek a konyhába tanyázni, vagy konyhába enni; nállunk idesanyámék bementek a kisházba, mink meg a legínnyel a nagyházba – így hittük a két szobát. De az megvót, hogy gyakran beníztek, hogy beszélgetünke. Persze beszélgettünk, hát olyanrul szó se lehetett, hogy ott ne beszélgetís legyen. Vagy lehetett kípeslapot nízegetni nahát Bálinttal ugyan nem lehetett, mer útet semmiféle betű nem érdekelte, se kíp. Hát csak beszélgettünk. Azt se nagyon sietősen, mer nem vót sürgős írjhemenni, mint most ahogy van, hogy tizenhat éves, aszt gyorsan eskünni nem. Aa, még nem is níztünk rájuk olyan nyíltan, az se nagyon illet. Mondjuk ez nem vót kötelező, de azér csak mondták idesanyámék is, hogy:

– Nem kell a szeme közzé vihogni! Ne nízzetek rá se!

Nahát ünnepen nem sok szabály vót, akkor mind gyöhetett a legíny. Húsvítkor mind gyött locsolkonni. Az udvarló közbe majd vígig itt ült. Mondjuk ahova kötelező vót, elment azér locsolni, rokonjáho, szomszédho, ilyenekhe, azt gyorsan beszaladta, aztán a szeretőjinél ült, leste hogy kik gyönnek locsolni. Hát örült az is ha sokan gyöttek. A jányos háznál vót bor, cigarettát tötöttünk, előtte mán egy héttel elkísztettük. Pogácsa, kalács vót – torta nem vót még akkor. Ha gyöttek elegen, bizon tíz liter bor nem vót sok! Cigarettát sok dobozzal tötöttünk, mer bizon vót olyan szemtelen is,

hogy belemarkolt aszt eltette. De nem is csak az: sokan gyöttek, sok kellett. Zsófiék, Szitás sógoroméék akkor Sashalmon laktak, de legyöttek mindig megnízni, hogy husvítkor kik locsolnak engem. Hát, vótak ott kisgyerekek, nagygyerekek, cigányok, gróf fiúk, vót ott mindenki. Aszondta sógorom:

– Hát, olvastam kétszáznyit! De mán eluntam. Itt oszt mindenki vót!

A grófgyerekek hintón gyöttek. Gyöttek vagy nyócan egy hintón! Álltak is benne, meg ki hogy tudott. Borbí Géza még kisgyerek vót, de hozta Valdek Frigyes gróf meg Herman. Gyött Básti Miki – annak nem is tudom má hun vót birtoka, nem messzi pedig – de rígen vót!

Vót aki szappant olvasztott fel vízbe, jószagú szappant, avval locsolt – még akkor parfümmel nemigen locsoltak. De tiszta gümő vót a fejem, úgy verte nímelyik, félliteres üvegbe hozták a szappanlét aszt jaj de verték a fejemhe! De még engem is locsoltak vederrel, ment még az is, a kérőim úgy locsoltak. Egyre rá is szólt idesanyám, hogy – Ezt nem engedem tovább. Már ráhúztatok vagy hat veder vizet, nekem ez a jány jövőre is kell, meg mindig míg ílek, hát ne pusztítsátok el tülem! – Nagy, embernyi emberek vótak mán, huszonnígyhuszonöt évesek! A kiesebbeknek meg krajcár kellett, hát ezt is elunta idesanyám, hát sokallta, annyi krajcár elment, rengeteg!

– Menjetek fel a padra, – aszondja – aszt ott maradjatok! Hát én má nem győzöm krajcárral!

Felmentünk a padra. Mentek el a fiúk szomorúan. Sajnáltuk is, mer hát csak szerettük is hogy locsolnak! Kiabáltunk nekik:

– Te! Gyertek vissza, itt vagyunk a padon! Idesanyám haragudott írté:

– Gyere le, ebadta! Hát má nem álltad meg hogy ne szólj nekik?!

Hát ez is olyan játikkal kezdődött, ez a locsolkodás. Ki pallásra, ki ide, ki oda elbútt, a legínyek megkeresték, anná jobban megllocsolták. Vót egy mulya barátném, az szegíny bebútt a krumplisverembe – hát ott senki se kereste, ott is maradt. Ott ült dílfeléig, úgy gyött elő. Utóbb aszt mindig idegyött mán, együtt búttunk el. Tudta hogy akkor meg lesz locsolva.

Én mindig azt hallottam kisjánkoromba otthon, hogy csúnya vagyok. Idesanyám mondta mindig, hát nemigen szeretett engem. Nem akart velem elgyönni a bálba se sose, mer hogy én olyan csúnya vagyok, hogy úgyse táncolok. Tálas Maris barátnémat vitte a keresztanyja, Teresa néném, azokkal mentem el. Monda aszt Teresa néném idesanyámnak:

Nem gyötté el Sári! Láttad vóna – aszondja – hogy táncoltatták a jányodat!

– Aa, – aszondja idesanyám – nem hiszem én azt el, hát nem olyan jány az, hogy hát

Mindig ezt hallottam. Ezer nem szerettem sose a tükröt, se a fénkípet. Nem is tudom, életembe hússzor nízteme tükörbe. A fénkípen igazán annyira csúnya vótam, hát azon nincs mit nízegetni. Meg úgy vótam vele, hogy megmosdottam, avval eleget tettem a szípítkezésnek. Hát csúnya vagyok, na. Pedig nem gondolom azér, hogy igaz vót ez égiszen, mer mindig kapós vótam. Vót sok kírõm.

Vót egy nagyon jó kírõm, második unokatestvirem, Király Zsiga. Tetszett is az nekem, gondolkoztam is hogy tán hozzámegyek. Vót neki szeretõje, hanem az egy gazdagabb legínhõ olyan hirtelen firjhement, hogy nem is udvarolt neki az a fiú, csak elment, megkírte, másnap beiratkoztak, úgy hogy Király Zsiga is csak azután értesült róla, hogy Pap Margit, aki neki két évig szeretõje vót, firjhemegy Dékán Sándorho. No, aztán engem megszólított Király Zsiga. Nem a házunkho gyött el, hanem megkérdezte hogy elkísírhete.

– Hát hogyne – mondom. – Hát rokon is vagy, gyöhetsz. – De nagyon szíp gyerek vót, meg hallottam is hogy jó is. Tetszett nekem nagyon, hát gondoltam majd kialakul valahogy a helyzet. Mer Bálintra meg sokat haragudtam, mer hát – szóval haragudtam rá. Mer ivott is. Meg olyan rendetlen gyerek vót. Meg olyan eleven, virgonc. Ászt hun tetszett, hogy olyan eleven, hun meg haragudtam írté, mikor hogy gyött sorja, szóval nagyon vegyessen vótam mindig Bálinttal.

No aztán, aszondta Zsiga, hogy hozzámennéke, mer ha hozzámegyek, akkor elgyön a keresztapjával megkírni engem. Hû, rögtön az jutott eszembe, hogy én még nem hallottam jánkíríst. Hát hagy gyöjjön, legalább meghallom hogy míllyen az a jánkírís! Akkor tötöttem be a tizenhatot.

Ez tavasszal vót, úgy akarta vóna Zsiga, hogy má legalábbis áprilisba vagy májusba esküdjünk. De csak a kapuig gyött, aszondta maj vasárnap elgyön a válaszír, hogy mit mondok.

Szaladok be, nagy boldogan, aszondja idesanyám:

– Ki vót, aki elkísírt? Mondom: – Király Zsiga!

Û meg, egyem meg a lelkit, ott főzött a kémíny alatt, serpenyõbe, főzte a vacsorát. Itt vót ípp egy rokonunk is, eggy üdõs jány, Ambrus Julikám – úgy hittük csak hogy „Julikám”. No, újságolom örömmel:

– Idesanyám, firjhemegyek!

– Ne mondd hát! Kihe?

– Király Zsigáho!

Aszondja: – Komolyan gondolod?

– Hát, – mondom – lehet hogy nem megyek hozzá, de azt mondta ha hozzámegyek, ha megígírem, akkor elgyön a keresztapjával megkírní. Ászt még nem tudom hogy milyen a jánkírís, hát legalább meghallom. Addig maj kitanálom hogy hozzámenjek-e.

A serpenyő nyelibe vót egy lyuk. Oda vót bedugva a fakanál, mikor nem kavarta az ítélt, oda dugta idesanyám. Kivette a fakanalat a serpenyő nyelibül – de ÚGY megvert!

Tudod-e má hogy milyen a jánkírís?! Hát tudd meg, az egy rendes komoly ember! Avval nem lehet játszani! Ha előgyön megkírní – hozzá kell menned!

Ríttam nagyon. Nemcsak a verísír – sajnáltam Bálintot! Na, mondom, ha ilyen a jánkírís, hát én nem akarom hallani mégegyszer! Nevette Ambrus Julikám:

Te aztán megtanultad a jánkíríst alaposan! Jól elkentek a fakanállal!

Bálint is észrevette a dogot, látta messzirül hogy kisír Zsiga. Gyött be nemsoká, azt mondja:

– Neked meg udvarlód van?

Jól van, – aszondja idesanyám – nem kell beszílni! Az egy rendes ember, nem kibeszílnivaló!

– Jól van, – aszondja Bálint – látom haragszanak, elmegyek. Vasárnap megín gyövk, addigra megbíkül, ugye?

Mondom: – Én nem haragszok.

– Hát akkor mér rís?

Tájékoztatta aszt Julikám Bálintot, hogy megtanított idesanyám a jánkírísre.

Azután vót egy Kalocsa Dani. Az még Bálinttul is megkérde, hogy el számíte venni, mer ha nem, akkor ű elvesz.

– Áá, vegyed csak, egisz nyugodtan elveheted! Mondta aszt Bálint előre: – Este gyön legínyed, kírd gyön!

De nem gyött el akkor este. Ott vót, kitudódott, de belesett az ablakon aszt meglátta Bálintot, visszament. Pedig kért Pattantyús Mihályéktul jánkírőverset, leírva, hogy ű azt megtanulja, aztán megkír engem, elvesz.

Tanálkoztam vele másnap. Gyönyörűszip krizantínt vitt, nagy csokrot! Olyan kénsárga krizantín vót, hatalmas, nagy ritkaság vót még az akkor. De nagyon meg vót sértve Dani. Mondom neki:

Jaj Dani, de szíp virágod van! Add má nekem!

– Nem adom! – aszondja. – Maj visz neked estére a tyúkod!

– Mit beszílsz? Dehogy tyúkom, kakasom!

Nahát visszavitte Pattantyúsék a verset, ű nem tanulja tovább. Ílyen szemtelen jánt nem vesz el! Mer aszondtam hogy nem tyúkom van, ha kakasom! Hát kicsit ilyen lűke vót Dani.

Na vót még Bōdi Pista is. Csordások vótak azok. Kiállt a kerítés tetejire, aszt úgy fűtta hogy „Háromszor is beüzentem, Kati gyere ki!” Azt idesanyám űzte el, nem szerette hogy bedudál hozzánk.

Hát, nagyon ki vótam fizetve a kőrőjeimmel, eggyik lűke vót, másik űtődött. Az vót Vidor Pista is. Én vótam az oka hogy udvarolt, mer nem táncoltatta senki a bálba, hát nőválaszba elhíttam én. Mondja is Vidor Pista, azúta is ha tanálkozunk:

– Eej, Esztikém! Mindig sajnálom míg ílek, hogy nem vettelek el! De tudod, ennek a bolond fejemnek köszönhetem!

– Hát, – mondom neki – ebbe igazad van. Ezt CSAK annak köszönheted

...

Egyszer meg egy fínác udvarolt, Bazsó Dénes. No avval csakugyan nagyon megértettük egymást. Olyan erős barnaarcú, de szíp gyerek vót! Gimnáziumot is vígzett. Hordta nekem a könyveket, elkérdezgette hogy hogy tetszett, mit vettem ki belűle – szóval nagyon jól kigyöttünk. Bálint ott űlt velünk, hát ű nem tágított, mindeggy vót ha udvaroltak, ha menyasszon vótam, ű gyött! Hallgatta szípen hogy mit beszílünk.

Hozott nekem aranyláncot Bazsó, meg könyveket, meg akart kírni. De idesapám ellene vót. Aszondta ne menjek hozzá, mer fínác csak úgy nősülhet, ha van valami vagyon a jány nevin. Ű meg nem akart vóna rámíratni mindent, hát két janya vót. Magyarázta aszt Bazsó, hogyhát neki nem kell a föld, idesapám azután is ípp úgy használhatja, csak hát az államho valami be legyen jegyezve, hogy ennyi meg ennyi biztosítíka van a jannak.

Nohát errűl tanácskozgattak, mikor aszt Bazsó beteg lett. Szolnokra vitték, onnat írogatta nekem a leveleket. Alig két hete hogy oda vót, gyön egyszer Matvej Róza unokatestvírem, azt mondja:

– Hallottad, hogy ez a Bazsó fínác beteg lett aszt Szolnokba vitték?

– Hallottam – mondom. De nem mondtam hogy ollyan vőlegínfélím mán az nekem.

– Hát szegíny, – aszondja Róza – az má bizon nem nősülhet amíg íl!

– Hogyan, hát mir?

– Kiherílték! – aszondja. – Kiherílték a kórházba!

Hát ugye, fogalmam se vót, mi lehet az! Csak a Bibliába olvastam, hogy az olyan állatot akit kiherültek, még feláldozni se szabad istennek. Úgy képzeltem, valami torz, tisztátlan valami lessz az olyanbul, valami szörnyû! Nem válaszoltam többet soha a levelire. Összecsomagoltam az ajándékait, kövesgyûrût, láncot, mindent, elvittem a szemlésházának, azt mondtam legyen olyan jó adja oda Bazsó úrnak ha gyön vissza.

Elhelyezték aszt Tabrul Bazsót, csak majd később gyött egyszer elő, tizenkét év után. Nõs vót mán, egy úriasszont vett el, én meg ípp várandós vótam a negyedik gyerekemmel, mán jól a vígin.

Jaj Eszterkém, – aszondja – maga még de fiatal! Hát így áll?

– Így, – mondom – hálistennek.

Aszondja Bazsó: – Megmondanáe most mán, hogy mir nem gyött hozzám? Mondom: – Nem.

– Dehát hogy lehet, – aszondja – mi lehetett az oka, hogy olyan hirtelen meggyûlölt?

– Ó, – mondom – nem gyûlöltem én, eszembe se vót.

– Mondja má meg legalább az urának, û majd elmondja nekem!

Elmondtam aszt Bálintnak. Az meg neki.

– Bebizonyítsam, hogy nem igaz? – aszt mondja Bazsó.

– Nem, – mondom – inkább elhiszem.

Bálintot idesanyám is nagyon szerette, pártolta mindig. Hát a vígin azt én is úgy gondoltam, hogy ez nagyon kitart, hát biztos nagyon szeret – hát ehhe megyek. Mer akar ki udvarolt, û azt mind kibûtolte. Pedig hát û nem is udvarolt! Tulajdonképp azt se mondta soha hogy szeret! Csak ha valakihe hozzá akartam menni, akkor mindig megpirongatott. Ez ezír nem való hozzám, az azír nem, ez ilyen, amaz olyan, vagy túl öreg, vagy túl gyerek – közbe meg mindenki rúlla beszílt le!

Bizon még nem is verssel kért meg! Csak elögyött egy este, aszondja:

– Hallode én azt gondoltam, esküdjünk meg. Megnagykorúsítottak, azt mondta Bálint bátyám hogy amér arattam kiadja az aratóriszt, lessz újig való kenyérünk, meg van egy kis pízem a bankba az árvatörvínyszéktül, azon lovat veszünk, a földemet kiadják ôsszel, – – ennyi vót a jánkíróverse.

De még meg – mezítláb vót! Mer otthonrul nem úgy gyött el, hogy û megkér, csak egy ingbe, mezítláb. Egy komjátul kért magára kisujjast – bakkancsot is kért vóna, de kicsi vót neki a Tót Bandi bakkancsa – így oszt

mezítláb gyött megkírní. Aszondja holnap elgyön írtem, aszt megyünk a közsínházho beiratkozni.

Idesapámnak is gyönni kellett, mer kiskorú vótam. Akkor tavasszal tötöttem a tizenhetet, ahogy ősszel esküdtünk. Beiratkoztunk augusztus elejin, október tizennegyedikén megesküdtünk.

Két hónapig jártunk jegybe csak. Tiszteletes úréknak nem is mondtam hogy menyasszon vagyok, csak mikor mentünk a papházho bejelentkezni hogy hirdessenek minket. Jaj a gyerekek de haragudtak rám! János, Laci, Iduska, amér nem szóltam! Estére is mentem oda, mer bejártam fejni – vót egy nagyon rugós tehenök, csak én tudtam fejni, pár esztendeig fejtem –, hát mentem este újra. Elkaptak a fiúk:

Esztikém, gyere mán, hintázzunk legalább még egyet!

Eggy óra hosszáig hintáztattak ott, má szídültem, könyörögtem, de nevettem is – nem hagytak. Utoljára játszunk! Tiszteletes úrék vették aszt észre, úgy szabadítottak meg. Bálint meg kinn a kapuba mírgelődött, hogy nem megyek.

Az öreg Tálás Ferenc bácsi, a mostani öregnek az apja – mán az unokája Debrecenbe igazgató főmírnök – vót akkor olyan hetven körülí. Ollyan jelkíessen beszílt az mindig. Ha gyött, bekiáltott: – Na, bemegyek ha sűt a nap! – Engem hitt napnak. Hogy én vagyok a családnak a melegítője, íltetője. – Gyöjjön Ferenc bátyám! Itt vagyok!

– Bálintot meg: – No merre vonult a vihar? – Idesapámra aszondta: – Na, hát az öreg csősz? – mer az öregek vigyáznak az erínyre, hát azokat csőszöknek mondtá. No, gyön az öreg Tálás Ferenc, itt vót ípp Bálint is. Aszondja:

– Na, fiaim, hát ilyen komolyra fordult má a dolog?

– Igen, beiratkoztunk tennap.

– Aztán vettíle mán magos csizsmát, öcsém? – mondjá Bálintnak.

– Vettem – aszondja Bálint. – Mir?

Na akkor tudod, hogy elsőbb fel kell próbálni! Ászt ha bű, ha nagy, – aszondja – akkor letenni, akkor meg ne vedd! Az nem való egy íltre, az soha a lábado nem símul! Ha szűk, – aszondja – az még maj valahogy testhez áll, hozzád idomúi. Inkább szorítson!

Bálint nevette. De én csak hallgattam nagyon, hogy mit beszélgetnek, hogy hát míllyen okos öregember, hogy elmagyarázza a csizsmát – hát nem értettem semmit.

Nohát, azér ez nem úgy ment. Nem, arrul szó se lehetett! Egy becsületes fiatalember nem is kísztette arra a menyasszonyát. Mer úgyis tudta hogy az egész ílet előtte van. Bálint három esztendeig járt utánna, de soha az meg se csókolt, vagy egy olyan szót nem mondott! No, egyszer, hogy Király Zsigáho akartam menni, akkor egyszer mondta: Jól van, ha akarok, menjek ahho. De akkor ûtet fizessem ki. Mondom:

– Nincs énnekem pízem most.

– Nincs??? – aszondja.

– Nincs bizon. Még idesapámnak se. Meg különben mondom – ha gyöttíl utánna, mir gyöttíl? Nem ígírtam én azér fizetíst!

Ászt akkor úgy ráfelelt:

– Jól van, – aszondja – én se kérek.

Hát nem tudtam én, hogy nem pízre mondja! Mondom idesanyámnak is:

Még ez a Bálint, hát nem aszondta, hogy fizessem ki!

– Ejnye, ejnye! – aszondja idesanyám. – Hát hogy mondhatott í Ilyet?

– De – mondom – mondtam, hogy nincs pízünk.

– Ne is fizesd ki kedves akkor!

Nahát lehet hogy máma mán talán nevetsíges is ez, de énszerintem nem jobb ez a nagy felvilágosítás. Okossabbak tûle a jányok, de viszont nem szebbek meg nem jobbak. Csak kíváncsibb lesz tûle, aszt olyan lesz mint mikor arrul a piros almáru letörlik a hamvát. Az a mostani kisjány mán ha akarmílyen tiszta is, nincs meg benne az az ártatlanság ha mindent tud! Meg nem tud ígyse mindent. Mer mindeggy az hogy mennyit hallott rûla, azt nem tudja elképzelni úgyse hogy mi vár rá! Úgyhogy énszerintem ennek semmi értelme. Meg azután, ha valaki valakit szeret, ki bír várni egykét esztendõt utánna, csendbe is!

Na, hallottam én, hogy ideoda eljárogat Bálint, meg is haragudtam rá. Nagyon mondtam neki:

– Ne gyöjj ide, hallom hogy oda mígy!

– Megyek – azt mondta rá. – Örûlj neki, hogy megyek. Mer ide azír nem gyöhetek, amír oda megyek!

– Dehonnem, – mondom – gyöhetsz ide is, –

– Nem – aszondja. – Nem.

Varga János bácsiék lakott egy szógáló, hát ahho járt. Nahát én nem tudtam, mir megy oda! Csak haragudtam, hogy hát akkor vegye el azt!

– Nem akarom én elvenni, nem érted? Ne is beszílj íllyenrûl, – aszondja – kisjány vagy még! Nem kell neked az íllyenrûl hallani 1

Evvel vótam mindig kifizetve. Hogy hallgassak. Mer még én kisjány vagyok. De még asszonkoromba is, ha úgy valamit hallottam, – Nem kell neked még az ílyet meghallani! – még akkor is az vót a jelszó. Nem éppen hogy kisján vagyok, de hogy nem kell nekem mindent tudni.

Nahát nem is tudtam semmit se. Mer úgy hogy amíg az én fiaim nem lettek meg, bizon nagyon kicsit tudtam, nem láttam én fiút, se kicsibe, se nagyba. De csakugyan nem, mer ugye még csak a szomszídba se vót pici fiúgyerek. Azután meg furcsa vót – ugye nekem meg jángyerekem nem vót. Vót, az első kisjány vót, de hamar meghalt, én meg olyan nagybeteg vótam, hogy a kezembe se járt a kicsi. Úgy hogy mikor a kisunokám született, Zsuzsika, ahogy fürdetem, mondom az anyjának:

– Hogyan, – mondom – nízzed má meg, hát én még ílyet nem láttam!

– Hát hogyhogy nem, – aszondja – hát kisjány ez! Ugye felnőtt koromba meg a fiaimat ápolgattam, hát akkor meg a kisjányon csudálkoztam el!

Szóval, nem is sokat tudtunk, de nem is ábrándoztunk annyit mint a maiak.

Hát így kerültünk össze.

No, Bálinték nem nagyon szerettek, mer nekem egy pár hód földdel kevesebb vót, csak gazdagabbat szerettek vóna Bálintnak. A nagybátyja azér olyan igazságos vót, hogy mikor mán asszon lettem aszt beszélgetett velem egy párszor, azt mondta hogy pótolom azér azt a hiánzó pár hódát.

– Ee, te ügyvédnek készültél! – mindig azt mondta. Úgy hogy az aszt nagyon meg vót velem elígédve. De az asszonyok nemigen bíkültek meg. Nahát nem mondom hogy haragudtak rám, mai napig is járnak hozzám, én is űhozzájok, névnapokra összejárunk, úgyhogy ha nehezen is, csak befogadott a család, azér hogy szegényebb ján vótam.

Idesapámnak akkor vót hét és fél hód szántóföldje, Bálintnak vót vagy tizeneggy. Nem sok különbség, csak azér mán űket úgy írták hogy „kisbirtokos”, idesapámat meg csak úgy hogy „napszámos”, vagy hogy „földmíves”. Mán utóbb inkább földmívesnek, de míg gyerek vótam, csak napszámosnak. Nade engem nem a föld érdekelt – azt hittik azír megyek hozzá! Több föld, anná rosszabb: többet kellett dolgoznom! Valószínű szerettem Bálintot. Mir nem lehet elhinni? A bátyja is aszondta: Neki aztán mondhatom, hogy szeretem az öccsit! Mondom:

– Nízze, evvel nem engem gyaláz! Gondolkozzon csak rajta! Dehát nem szeretnivaló a maga öccse? Abba is van jóság is!

Októberbe esküdtünk, decemberbe kivettük a Bálint pízit a bankbul – veszünk lovat. Mán akkor én intéztem a pízit – dollárba vót, mind az árva gyereké, én alkudtam rá, tán egy hétig is, megírte, JÓVAL többet kaptam – hát Bálint nem értett ehhe. Én is vettem fel a pízit a bankba azt se tudtam, mellyik nevemet írjam alá, úgy kérdeztem meg Szabó Tituszt, a banktisztviselőt: mit írnak? jánynevemet? asszonnevemet?

– Hát mán asszony? – azt kérdi Szabó. – Hát mán maga írjhement Eszti?

– Hát, – mondom – persze!

– Mikor?

– Aa, – mondom – már rügen! Harmadik hónapja!

„Rígen”! Mer én azt mán nagyon sokalltam. De gyerekes is vótam még! De így a komoly dolgokat nagyon komolyan fogtam fel.

Boldogok vagyunk?

Bálint sohase mondta énnekem, hogy ű szeret! Szígyelte vóna ű áztat. Biztosan úgy gondolta, hogy szígyen az, ha ű nekem hízeleg, vagy tudomiséen. Pedig azír az csak hiánzik egy asszony íletibűl. Mondtam is oszt neki:

- Bálint! Nem szeretsz te engem!
- Oogyan mán – aszondja.
- Mondjad hát akkor, hogy szeretsz!
- Öhön! – aszondja.

Nem, hát nem mondja. Akinek mondani kellett vóna, nem mondta; aki szerette vóna mondani, annak nem hattam – így telt el az ílétem.

Nem tudott semmibe se hízelegni. Meg nem tudott ajándíkozni se. Egyszer Tálás Bandival, a Patonai Zsuzsanna urával elmentek Kűtelekre. Bandinak kecskéje vót, azt eladták a vásáron. Na, vegyenek má valamit az asszonyoknak, hát, olyan kis csokoládét, most ilyen forintos csoki vóna az, egy-eggy íllyet hoztak, így a mellényszebbe. Meleg vót, hát az ott megolvadt. Veszi elő itthon:

- Nízd, kedves anyjokom, mit hoztam én neked!
- Te, – mondom – ez szít van lapulva, ezen rajta ültetek míg gyöttetek vígig! – Hát tudtam én hogy nem ülte rajt, mer felső zsebbe vót, arra nem is ülhett, meg gyalog vótak, nem kocsin, de ű, mint ittas ember, ezt nem írhetfe fel ésszel, csak szabadkozott:
- Hát hogy gondolsz ollyat! Ennivalóra csak nem ülek! Vigyáztam én erre, mint a kincsre!

Nahát, kis szítment csokoládé ~ íllycu ajándíkai vótak Bálintnak, ha ritkán hozott valamit.

Általába mint egy – mit mondjak? – mint egy tizenkét éves gyerek. Ollyan vót. Ez meg a kűnhegyesi vásárba vót, Patócsékat fuharozta oda. Szűcs vót Patócs, aszt árultak, szíp kis bekecseket, lajbikat, ujjasokat, ollyat is hogy az egísz birkabűr vót, meg vót úgy is hogy szövet vót, csak a belseje vót birkabűr – sok szíp holmijok vót. No elvitte űket Bálint. Hát, alig hogy lepakoltak, ű eltűnik. Mikor má esteledett, aszt Bálint sehun, megíjedtek Patócsék: úristen, ez be van rűgva, valahun alszik! Hun leljűk meg?

Hát utójára megleltík a kalandáriomosnál. Ott állt egísz nap! Hallgatta, ahogy ott a kalandáriomos a kalandáriomot verte, eggyiket a másíkra, ahogy ott kiabálta:

Ez itten egy álmoskönyv! Benne van a megfejtés! Ez meg itt egy nótáskönyv! Ennek elől van az eleje, hátul van a hátulja! – aszt ezt hallgatta Bálint egész nap, ítlenszomjan! Észrevette a kalandáriomos is, hogy ott áll, álló nap, aszt MÉGjobban kiabált! Aszondja Bálint, csak úgy habzott a szájja! „Elöl az eleje, hátul a hátulja!”

Hát csakugyan, mint egy tizenkét éves! Ilyen gondolkodású! Mondom aszt neki:

– Bálint, hát felnőtt vagy tán mán! Hát még most se tanúta meg, hogy hun az eleje, hun a hátulja? Hát csak tudnod kell, hogy elől van az eleje, ha olyan valamit csinálsz!

Jól van, na – aszondja – egye meg a fene! Hát hallgattam egész nap, aszt jól van!

Ott állt, aszt csak spekulált, hogy mir kell azt mondani, hogy elől van az eleje, hátul van a hátulja...

Nem hiába, hogy mint a gyerek, de nagyon szerették a gyerekek mindig Bálintot. Meg ű is a gyerekeket. Ha szüret vót, elsőbb egy kocsi gyereket vitt ki, csak azután a hordókat. Vót hogy tizenöt, tizennyóc gyerek is lett a szüreten! – Na gyertek gyerekek, szüret van! Hozzatok kaskát, kaptok szőlőt! – Hát nem mondom hogy egy nagykaskát tele adtunk nekik, de egykét napra valót, tíztizenöt fűrtöt mindnek. Papónak híjjá mindenki – de mindenki a faluba! Gyön egyyk asszony, mondja:

– Hallod-e, az unokám meséli, hogy „Papó elhitt bennünket szüretbe, Papó néni meg szedte nekünk a szőlőt”!

A gyerekeket roppant szerette. De tûrte az öregeket is. Mindig vót vagy öregünk, vagy gyerek akit dídelgetek, aszt Bálint ezt olyan szípen tûrte. Azt mondta:

– Másnak más a szenvedílye, a tied ez. Ha neked jó úgy is hogy egy pár harisnyád van – mer ha másik is van, másnak adod –, nekem mir ne vóna jó?

Úgyhogy az ilyenekbe nem korlátozott. De másba se, semmibe! Nem mondta ű azt nekem soha, hogy „hová mígy”, vagy „mikor gyössz haza”, vagy „hun vótál ennyi ideig” – nem. Én azér beszámoltam mindig, attul kezdve hogy behúztam a kaput magam után, hun jártam, kivel beszéltem – ez olyan akaratlan vót, hozzászoktatott még idesanyám. Neki mindent el kellett mondani, amit a faluba láttam meg hallottam. Idesapám is elmondatta, de ű másír; idesanyám a szigorúság kedviér, idesapám meg szerette elhallgatni ha beszéltem. Aszondta, hogy sokat kell beszólni, meg

ügyelni arra, hogy hogy fejezem ki magam. Mer hogy az a kellemes ember, aki szípen tud meg jól beszélni. Nahát ezírt aszt csak beszéltem Bálintnak is, ha nem is követelte.

Hát nem gyerek? Illyeneket csinált:

Serves vót. De sokat szenvedett vele! Hiába rimánkodtam neki, hogy gyöjjön, operáltassuk meg – nem. Dehogy ment! Hanem inkább kivagdosta a babot két hód kukoricafődbül! Mer eggyik nap babot tanáltam főzni, utánna meg fájt a sérve – persze a babtul. Hiába könyörögtem, hát nem muszáj lett vóna azt neki megenni! Szíp, nagy bab vót, már be is kapáltuk – ment neki, mind kívágta. Egy szálíg!

Utoljára mán nem is mertem neki mondani az operállást, mer annyira haragudott írté. Meg is lepődtem, hogy egyszer mégis aszondja egy vasárnap este:

– Kiszülj, reggel megyünk a kórházba, megoperáltatom magam!

Nem tudtam, mi lelte hirtelen, csak örültem nagyon, hogy na vígre rálett, nem szenved majd annyit. Meg örültem, hogy nem nekem kell ráerőszakolni. Mikor Szolnokra értünk, kötött ki a hajó, aszondja, mégis:

– Na, mostan te engem a halálba hoztál! – Nekem mondja.

Hát, azután tudtam csak meg, mir vót az operállás. Hogy akkornap, hogy mondta, megfojtogatott egy fináncot. Ha ki nem veszik a kezibül, megöli!

Bajusz Jánossal kugliztak a Polgári Körbe, úgy ment oda két ríszeg finánc. Mán akkor az Iparoskörbül kilükdöstík űket, úgy mentek át. Ászt ugye ott kötekedtek. Biztos gondolták hogy nem merik űkét eggyenruhásan bántani. Belekötött Bajusz Jánosba is az eggyik, na akkor Bálint neki! Bevágta az asztal alá, letört neki egy kis csont így a tarkójáruul de mindján kilükte a nyelvít a finánc! Bálint rajta térgyepeit, meg is fojtotta vóna, úgy szedték le rólla. Nahát aszt persze fiit, hogy valami baj lessz, ezer kellett a kórház. De nem lett semmi se, sose hittak Bálintot. Inkább még nagyokat köszöntek neki az úton a fináncok.

Egyszer meg Bodnár doktorral akaszkodott össze. Ideggyulladásom vót. De az olyan rettenetes fájás, hátamba derekamba, hogy nem bírtam mozdulni. Vagy ha mentem is ki, csak sivalkodtam, mer azt hittem mindjár összeszakad mindenem, mint a villám, úgy járt bennem a fájdalom! Gyött minden nap a doktor ótani. Tizenhárom napig, de szakadó essőbe, még meg ingyen – hát úgy, mert előre nem adtam semmit, utólag adtam aszt. Bálint meg valahogy nem szerette ha beteg vagyok, nem is hitte tán, szóval mindig morgott, ha valami bajjom vót. Na, hogy utoljára gyött a doktor, beótott

még, aszt elmagyarázta, hogy holnap má nem fog fájni, mán csak egy napig szenvedek. Bálint meg közbeszól, aszondja:

– „Szenved”! Mikor akarja!

– Hát nem úgy van az, Bálint bácsi, – azt mondja Bodnár doktor – bizony ez rettentő fájdalom! Szeretném, ha egy transzport rohamot köcsön átvenne! Majd úgy megtudná!

– Áá, – aszondja Bálint – csak bolonddá hagyja magát tenni ettül az asszontul!

Dühös lett a doktor, – Mit gondol, vín bolond, – aszondja – azér tanultam én vagy tíz évig? Hogy egy asszony bolonddá tenne? Meg gyónnék ilyen szakadó essőbe, aszondja – ha semmi bajjá se vóna?!

– Aa, marhaság! – mondja Bálint.

– Mit? Marhaság? Marha maga! – összevesztek, de csúnyán! – Megálljon, csak beteg legyen, oan inekciót nyomok a farába, hogy elszídül!

Ritka vót azér, hogy kiabált. O inkább csendbe haragszik, de soká. Én kiöntöm, egy-kettő, aszt utánna nem neheztelek. Bálint máskípp; ha valakit kiválaszt hogy gyűlöli, nem mondja, de nem is bíkül. Nekem tán könnyebb.

A legtöbb mindent szereti. De amit meg kiválaszt nem szereti. Valami mindig van amit kiválaszt, csirke közt, kacsá közt – azt vágja, nem engedi magáho. Bornyúnk kétszer vót olyan, hogy nem szerette. De akkor annak enni se adott! Ha a többinek adott is, annak egy szálát se. Azt az eggyet én etettem mindig. Hogy mir haragudott pont arra – sose mondta meg. De annyira haragudott, egy nap azt mondta: mámmá eltakarítsam a háztul azt a bornyút. Mondom: – Hát hogy adhatom el?

– Kétszáz pengőir!

– Ne beszílj mán, – mondom – ilyen nagy állatot! hát két éves bornyú vót!

– Ne törődj vele, még ha százat adnak, akkor se szóllok írté!

No jó. Hát, ténleg, főztem a szappant a ház előtt, gyön egy fiatalember. Hogy hallja hogy van üszönk eladó. Van.

– Hogy adják?

– Nígyszáz ötvenír.

Nígyszáz húszír adtam el ... Azt is csak azér: nem vót sok időm mán estig. Tudtam, ha ottéri a reggel a bornyút, Bálint tán meg is öli! Nem vót lelkem eltaganni tûlc, csak megmondtam neki oszt hogy mit kereskedtem.

– Aa, – aszondja – ki vót az a bolond, aki ennyit adott írté?

Na, a pízhez általában nem vót gondja Bálintnak. Három süldőt adtunk el egyszer. Szípek vótak, többek huszonöt kilónál, hát úgy ezerkettőt gondoltam egyyír. Gyött a vevő, alkuszok vele, ezereggyet kínált, azt mondtam még ötvenet adjon rá. Már adni akarja a píz az ember – akkor belép az uram.

– Bálint bátyám, – aszondja ez – ezeregyszázír kérem a malacot, de nem akarja adni a felesége!

– Vidd el fiam ezereggyír! Jó lesz úgy, – aszondja Bálint – mink jó emberek vagyunk!

– Na, – mondom – százötven forint, a te pájinkád ára egy hónapra! Ászt odavan. Most nem kapol pájinkára valót!

De nem lehetne azt, hogy ne adjak. A fene se veszekedik írté, had vigye ...

Vót mán úgy is, hogy beismerte, hogy ű sokat elpocsíkol. A píz csak az én gandom, nem törődik ű avval hogy mennyi van! Az se érdekli ha nagy szűkségbe vagyunk, ugye neki akkor is kell a porciója, meg az se érdekli ha sok pízünk van. Más asszony azt se látja, hova fizetik az adót! Na minállunk meg az uram nem látta még soha.

– Csak jobb, – aszondja – ha tcnállad van a píz, mer ha énnálam vóna, azúta má nótáskönyvet árulnánk a piacon!

Ment egyszer Kunhegyesre, hogy Szalóciéknak hozzon benzint a csíplőgépjekbe. Mondtam neki, elmegyek én is vele, veszek neki egy pár ünneplő csizsmát. Nem szerette, hogy megyek vele! De hát azért elvitt. Nahát, ű elvigezte a dógát, gyerünk akkor csizsmát venni. Itt is vót egy suszter, amott is eggy, abba az utcába vót vagy három – hát bementünk egyhe. Mondom, csizsmát szeretnák venni, hogy adják? Aszondja: huszonnyóc pengő.

– Aa, – mondom – ez borzasztó drága, ezt nem lehet. Huszonnyó pengőt adok írté.

– Nem, nem, nem lehet, – aszondja a suszter – huszonnyóc.

Aszondja Bálint: – Nem írted hogy nem adják olcsóbban?! Vedd meg!

Hogy venném meg? Hogy annék írté annyit!

Hát úgy megharagudott, hogy otthagyt. Ezer, amír alkudtam! Aszondta, menjek gyalog ha akarok.

Jól van, eredj. Átmentem magamba a másik súszerho. Kértem, hogy adna egy pár negyvenkettes csizsmát. Aszondja huszonnyó pengő. Na, ez nekem való, megvettem. Hát ugye nyó pengőt nyertem, hát én azon egy

gyönyörű kendőt vettem magamnak! Ugye egy pengő ötven fillér vót akkor a napszám, hát akkor az píz vót! Vállamra vettem a csizsmát, összekötöttem fülinél fogva, elindulok, ballagok – na mehetek hazáig gyalog. Hun ríttam, hun szídtam, hun nevettem – hát ez kibánt velem! – De azért a város szilin megvárt. Elhozott, mégis. Haragudott még vagy egy hétig a csizsmáír, aszt elfeledte.

Most három éve vettem neki egy ötözet szíp fekete ruhát. Jaj istenem, de nehezen ment! Szalóci szomszédék vittek el minket autóval Törökszentmiklóstra. De azt mondtam Bálintnak, ceigruhát veszek – nem gyött vóna el máskípp. Ott az üzletbe mondom neki:

– Nízd de szíp fekete ruha van, próbáljuk má fel! Neki nem kell.

Hát hogy kéne?! Az természetes, hogy nem! Csak próbáljuk azért!

Felpróbálta, mondom neki:

– Gyere csak a tükörhő, nízd de szíp vagy! De csínos! Hát, ez csuda jó neked! Vegyük meg!!

– Hát – azt mondja – ideadják ezt annyiér, mint a cciget?

– No, – mondom – lehet hogy valami kicsivel drágább, de nem túl sokkal.

– Egye meg a fene, – aszondja – akkor vedd meg! Hát, nem vót az íppen drága, ezernígyszáz forint vót.

De nagy baj lett! Rózsika, Szobotka tanárné elárulta Bálintnak az árát hazafele. Hát nem szólt hozzám három hétig Bálint!

Alig telt el egy hónap, Tóbiás Józsi – állatorvos most Besenyszögön, akkor még itt vót Tabon – elhitt bennünket a lakodalmába.

– Na Bálint, – mondom – most azt mondd meg, MIBE mennél, hogyha ezt a ruhát nem vesszük?!

– Jól van, – aszondja – letelt az ára!

Nekem is vót szíp fekete új ruhám, neki is, aztán hát így fel tudtunk ötözni, rendessen. Mégis köztök lehattunk ugye. Akkor aszt nagyon boldog vót vele. Aj, de örült!

Hát ilyen gondolkodású. Neki jó vót, ha vót ruhája, de ha nem vót, úgy is jó. Mindig ha vettem neki új ruhát, aszondta: ű az ócskába érzi jól magát.

– De én meg úgy szeretem, – mondom – ha te vagy a legtakarossabb!

Aa, de hát ezt hiába szerettem.

Szóval nehéz űt értelmes dologra rávenni. Én nem tudom, hogy tud olyan dacos lenni, hogy még ha belátja hogy igazam van, akkor se csinálja! Na akkor ugye megcsinálom én. Ha valamit kérek, hogy csinálja:

Én nem csinálom. Csináld, ha akarod! Ha neked így nem jó!

Ezelőtt ha akartam, ha nem, meg kellett csináljam. De most má nagyon le vagyok én is strapáivá. Most már, ha így felel vissza, nem hagyom:

– Errül Bálint szokjál le, mer most már nem csinálom! Vagy úgy fordítom, mintha ű tanálta volna ki. Kérek valamit, – ű nem csinálja. Neki jó úgy is. Akkor mondom:

– Hát dehonnam csinálod, hát tegnap azt mondtad, csinálod!

– Akkor megcsinálom – aszondja – ha azt mondtam.

Dehogya ű mondta... De másképp nem megy, valahogy így kell csavarni, hogy az ű ötlete vót. Ugy nincs baj. Akkor aszt ha beválik – aaj, övé a dicsőség! Ha nem válik be, úgyis az én bűnöm. Ha meg ű valamit elgondol, akar jó, akar nem, RÁ KELL HAGYNOM. Jobb ha bele se fogok, hogy más útra térítsem. Ű ha akarja, megcsinálja. Akkor ha útjába állok, képes volna magát elpusztítani. Ha ű nem csinálhatja amit ű akar! Jó, hát csinálja. Azt úgyse csinálja amit én akarok.

Mintha két ember volna. Hogy az egyik olyan nagyon jó, a másik meg oly kemény! Ennek a másiknak nem kell a szeretet se.

A macskánkat nagyon szereti. Bebújik mindig a hóna alatt, ott eszik mindig, nem nyávog, csak les rá. De máskor meg, ha úgy gyön kedve, oanokat üt az orrára, bicska nyelivel, majd ketté hasad! Sokszor úgy sajnálom már.

– Most mir bántod szegín jószágot!

– Hát, – aszondja – ne dörzsölődzik itt!

– Hát nem tûröd, ha szeret valaki?! Nem, űtet nem kell szeretni!

Egísz íletibe egy madzaggal uralkodott rajtam. Hogy ű megy aszt felköti magát! Mer én neki ne parancsoljak hogy ne igyon! Én meg nem tudtam ellene semmit, mer mindig csak szíp szóval hadakoztam. Magyaráztam, hogy hát nem az a jóbarát, aki azt mondja, hogy gyere komám igyunk! Hanem aki azt mondja hogy elég vót már! – Nahát aszt beszélhettem én, a szót nem értette Bálint sose.

A testvérem, Zsófi másképp csinálta. Mikor Bálint fiam akart esküdni, meg vót vive a háromszáz liter bor. Na persze Bálint rájárt, a szomsziddal, Korom Mártonnal ittak akkoriba, kiveszegettek a hordóbul, úgy hogy egyszer már vettem harminchat litert hozzá, hogy ne álljon darabba. De ám megin gyön át este Márton, aszt Bálint meg akarja kínálni, megy hogy bontsa kifele újbul a hordót! Két hét még az esküvő, hát ha most megin hagyom, nem is marad akkorra semmi! Én meg harmadszor nem veszek

bort mán! Bezártam a nagyszobát, ahun a hordó vót, eltettem a kulcsot. Márton kípés vót vígighallgatni, hogyan perelünk, nem szólt semmit, Bálint meg aszt annál jobban! Hogy ű hozza a nagyfejszít, aszt ha nem nyitom ki szítveri az ajtót!

Na akkor gyött elő Zsófi.

– Hát tik mit csináltok?

Veszekedünk! – mondom. – Hát kípzeld, most vettem teli a hordót a lakodalomra, hogy ne legyen híjjá a háromszáz liternek, aszt hogy Márton inni akar, Bálint bontaná megint fel! Mintha nem ma dílelött rúgtak vóna be! Hát én meg nem engedem, a lehetséigig nem hagyom! Ezt csináljuk!

Bálint meg, hogy – hát én mit gondolok, hogy beleszólok a dógába, hogy mi űneki nem parancsolunk, ha nem adom a kulcsot azonnal, ű megy aszt felakassza magát!

Kiszalad Zsófi – de nem tudom honnat kapott elő olyan hirtelen kötelet! – esik neki Bálintnak egy darab kötéllel:

— Gyere csak! Na gyere! Akasszad fel magad! – aszt teszi Bálint nyakába a húrkat! – Na gyere az anyád istenit, majd én segítek! Gyere ki, csináljad! Hónap nem lesz mán fene bajjod se! Asziszed hagyom, hogy egyg íleten át evvel kínozd a felesígedet?! Akaszd csak fel magad, majd én is rántok rajtad egyget! – ilyen ílesbeszídű vót Zsófi. Én nem könyörgök itt mint Eszti, énnekem nincsen ahho türelmem!

Te meg kifele innét, disznó! – mondja Mártonnak. Nem szígyelled magad, hogy itt tátod a pofádat míg tele nem öntik?! – Kizavarta mind a kettőt.

Szóval Zsófi máskípp csinált rendet. El is hallgatott akkor Bálint, pár évre elhallgatott! Korom Mártonnal meg haragszunk, nem beszélünk – nem is bánom. Mer olyan vót addig, hogy az nem járt sehova inni, mer innét kitelt neki a mindennapi porciója. Hát ezt meguntam!

Szóval, így van, nagy gondviselíssel jó Bálint. Mer nagyon jó is, jó, mint a gyerek. De aszt ha megharagítaná valaki, maj megmutatná, míllyen tud lenni! Mint egy tizenkét éves gyerek, ípp olyan a gondolkodása. Tudtam én eztet, má jánkoromba, észrevettem, hogy űneki hibája is van. De úgy gondoltam: maj megnevelem! No ebbe aztán egy ján se bízzon. Hogy maj megneveli az urát! Ha ideigóraíg meg is tudja magáho szelídíteni, annak mindnek megvan tovább is a maga külön akarata, az azon az úton megy tovább. Azt arrul nem térítik le. Amellyíket meg letérítik, az meg semmibe se állja meg a helyit – én így gondolom.

No aztán, jó is ű. Azér mégiscsak vót, vót olyan eset, amikor ű csak elismerte azt, hogy érek valamit. Azér hogy így nem dícsírget engem – mer ű azt nem mondaná soha, hogy „jaj de jót főztél!”, vagy „ez a ruha de jól áll rajtad!”, vagy valami –, azér csak meg tudja mutatni másba. Azt nem felejtem, mikor meglett a harmadik fiam. Hát ahogy ez tudott örülni neki! Úgy semmibe se mutatta még ki az örömit, mint akkor! Hogy az azt se tudta, ríjjone, nevensene, az CSÓKOLT, az KÖSZÖNTE, az olyan BOLDOG vót, hogy neki HÁROM fia van! Akkor egyszer még köszönte is, még mondani is tudta.

Ű egy boldog ember. Gondtalan íl. Sokszor dicsekszik is vele, hogy űnállánál nincs boldogabb ember. Hát lehet. Nem törődik az adóval, nem törődik a ruházattal, az innivalója minden napra megvan, politikába nem ártja magát – semmi gondja. Sosem felejtem el, mikor a fiam nősült, akkornap esküdött. Felkelünk reggel, aszondja Bálint:

– Na, – aszondja – esküdik mámmá a gyerek. Hát az isten adná, hogy olyan boldogok lennének, mint mink!

Mondom neki:

– Bálint. Az ESTE veszekedtem rád! Hát olyan ríszeg vótál, mint a KUTYA!

– Az este? Ó, a jóisten áldjon meg, – aszondja – még most is eszedbe van? Énnekem nincs eszembe. Az van eszembe, hogy űk is íllyen boldogok lennének!

– Na, – mondom – hát adja a jóisten, hogy húsz év múlva a fiam is így érezze, ha te most így érzed.

– Ugyan, mi a fene bajjod van? – aszondja. – Hát hogyne vónánk mink boldogok?!

Iszik az uram

Sok szőlő vót itt ezelőtt, nagyon sok embernek vót bora. De akinek szőlője nem is vót, azért az alkalma annak is megvót. Nagyon nagy garázdaságok nemigen történtek azért a rízségsígbül, Tabon így nagy verekedís se vót. Csak hát ittak.

Nahát – Bálint is.

Mindjár ahogy kikaptuk a pízit a bankbul, előgyött egy kocsmáros, Galamb Rózsikának híjják. A kocsmatartozásír, még legíntkorából. Hát Bálint be se gyött, látta hogy gyön Rózsika, gondolta hogy ebbül baj lessz! Egy süldöt akartunk venni, annak az ára vót otthon – dehát, odaadtam a süldő árát Galamb Rózsának! Oo, még Bálintnak állt feljebb! Hogy én hogy pocsíkolok! Mondom neki:

– Igen! Te csak igyál! Én meg fizetek!

Aratás előtt újra megcsinálta. Eladtam akkor az utolsó sütet lisztet!

– Na Bálint, két napig tart a kenyérünk, ha enni akarsz, akkor keress!

– Hát hun van?

– Eladtam a lisztet, kifizettem a kocsmaadósságot. Ezt fogom csinálni veled! A jövő héten az ünneplő csizsmádat adom el, de az én uramra senki se fog az úton rákiabálni!

Jaj nagyon meglepődött. Azután aszt ügyelt egy darabig hogy ne csináljon sok adósságot, mer ha elment inni, akkor én másnap összejártam a kocsmákat, fizettem, odaadtam az utolsó fillért is! Eleinte még zúgolódott, hogy én elpocsíkolom. Hogy én milyen könnyen adom, hogy én milyen könnyelmű vagyok!

El én, elpocsíkolom! Mer én nagy hasznát látom ám ennek! Te iszol, én fizetek! Azt úgy tudd meg: akar menyinyit iszol, az mind ki lesz fizetve! Igyál Bálint, igyál! De én kifizetem. Ha a fejed alól a párnát adom is oda!

De azír csak ivott. Vót úgy három hónapig is, hogy a jószágnak nem tudott enni adni, csak reggel. Már megitatni nem tudott! Dílfelé kijózanodott, akkor esetleg még adott nekik, aztán vagy elment a kocsmába, vagy újra itthol kezdett inni – mikor milyen kedve vót. De este, dílután akkor mindig enyim vót az etetés. Má mikor a fiaim is oan kis legíntkék vótak, oan tizenhígy, tizenkét éves körülíek, sok hasznát vettem má nekik a jószág körül; de bizon addig nekem kellett a sok jószággal bánni. Etetni, fűteni, főzni, sütni, fiasdisznó vót, minden – űtet nem érdekelte, ha ű bennevót az ivásba! Két-három hónapig ez minden őszön így ment.

De hogy miket csinált mikor berúgott! Sokszor az egész falu azon derült. Még meg ű mesélte, útonútfelén! Sokszor mondtam neki:

– Ne meséld el! Hát kinevetnek!

– Nem baj, de velem nevetnek! Nem a hátam megett! azt mondta. – Úgyis nevetnének, mer figura a ríszeg ember! – De ű még szinte büszke is rá, hogy – ű valaki!

Egyszer egy dilután elment inni. Avval a tudattal, hogy majd ű GYÖN, mer neki reggel menni kell fuharba. Gondoltam, nem lesz abbul semmi atyámfia, hogy te hazagyöjj időre! De tívedtem, hajnalba beszél Bálint, hogy itthon van ám.

Hát, reggel kiabált át a szomszídbul Patócs Sándor bátyám:

– Bálint, gyere mán át, – aszondja – nízzed má, valami marha megvágta az ícaka a színánkat! Ászt telehordta az istállót DUGIG színával! Ez biztossan Sós Gyula vót vagy Fráj Pali! – mer ezek udvaroltak vóna a jányának, dehát nem nagyon kellettek Etelkának. – Biztossan mírgekbe csinálták! Átkértem Esztitül este a létrát meg a színavágót, hát, most kigyövök, látom: megvágta valaki az ícaka. De meg az ól is úgy tele van, hogy mozdulni se tudok! Az anyjok jóistenit, majd megtanítom én azokat a kölyköket!

Megszóllal akkor Bálint, csendessen:

– Ne szidja mán űket, én vótam Sándor bátyám. Aszíttem hogy otthol vagyok.

Ugy oszt elmesélte. Hogy hazagyött ícaka – csak ípp nem haza, ha Patócsík! Bement az istállóba, – Adok a lúnak, aszondja – hogy korán be tudjak fogni! – Kimegy, káromkodik, hogy nincsen szína, – Milyen nagy vágás vót még, aszt mind elpocsíkták ezek a gyerekek! – Felmászott a SZAKADÓ essőbe a kazalra, megvágta, telehordta az istállót aszt lefeküdt nyugodtan.

Reggel – felíbred. – Né, – aszondja – ezek a gyerekek mán elhajtották a lovat! Mán odavannak fuharba! – mer Patócsíknak nem vót lovok. – De – aszondja magába tán valami baj van Patócsík? Ez az ű tehenek! Hogy kerül ez mihozzánk?! – Egyszercsak szíjjelníz, észhegyön: – Hát, ez a Patócsík istállójuk! – No oszt átugrott a kerítésen, hazagyött. De nem szólt akkor még, csak annyit hogy itthon van, etet.

Nevette aszt Sándor bátyám. – Hogy nem tört ki a nyakad! Abba a nagy esőbe, setítbe felmáasztál, bolond!

Egyszer meg, László napja vót, aszt odavót valahun, reggel gyött hazafele. De nem bírt ám hazáig gyönni, a Dékán Bálint bácsiék kapújokba lefeküdt az úton, kívül a nagykapun. A kapun belől meg Dékán Bálint bátyám feküdt. Az is László napon vót, de előbb hazament, aludt mán – az tán ríszeg se vót, csak szeretett a levegőn alunni, kis füves hely vót ott, azér választotta – hát nem vót iszós ember Bálint bátyám. Nohát úgy aludtak testvériessen, a kapu két ódaián. Reggel gyött a tehéncsorda, a tehenek tanálták meg Bálintot. Körülállták, aszt bőgtík csudára, hogy ott fekszik. Bakos Zsuzsa néném ment oda aztán, hogy meglátta a csödületet.

– Jaaj, – aszondja – te rossz Muharos! Hát te fekszel itt? Nem szígyelled magadat, az úton fekünni?

Aszondja Bálint:

– Hát osztan! Fizetem az údadót! Ott fekszek le rá, ahun akarok!

Dékán Bálint bátyám beszílte aszt el ezt. De ebbül még szólás is lett: Fizeti, mint Muharos Bálint az údadót.

Egyszer megin László nap vót, Palotai rektorék vótunk köszönteni. Nahát én nem maradtam, nem vótam ott egy negyedórát, férfitársaság vót, gyöttem is el. Mondták, hogy maradjak mán, danoljak nekik, – Hát, – mondom – ha vóna még egykét asszony, akkor még inkább maradnék, hát így nem maradok. – Aszondta rektor úr: – Bálintka, de maga nem megy haza! Eszter ha elmegy, elmegy – jó; de maga ittmarad! – Nahát, ottmaradt egyedül az uram. Onnat gyött hazafele valamikor, de a templomnál, aszondja, olyan rossz szél fordult rá, hogy lecsapta az Alvígre. Ott aszt bement valahova, aszt lefeküdt.

Hát, a Fiser doktor rendelőjibe ment be! Ászt ott lefeküdt a váróba a sezlonra, hasrafeküdt, aludt. Estefeled elmondta azután! – arra ébredt, hogy rázza valaki.

Kálmán bácsi! Kálmán bácsi! Keljen fel! Mi a baj?

Ű meg gondolkozott. Ki lehet minállunk Kálmán? Nincs is a közelünkbe, hát hun jár itt Kálmán? Egyszer felníz, hát Fiser doktor hajol rá.

Hát BÁLINTKÁM, hát maga az?! Mi a baj?!

– Nincs semmi se, – aszondja Bálint – csak álmos vótam, azt lefeküdtem.

– De itt, minállunk? Szítníz Bálint, aszondja:

Hát, úgy látszik, itt! Még díbe gyöttem, csak most szólnak? De nem fogat húzatni gyöttem! Na isten áldja meg! – Felkelt, gyött el.

Másnap mondja Fiser:

– Eszterkém, tudja, hogy ott aludt nállunk? Tudom. Mondta a rossz kutya! Elmesélte! De azt nem bocsátom meg a doktor úrnak soha, hogy ki nem rántott neki vagy két zápfogat!

Mondta is még sokáig Fiser Bálintnak, ha tanálkoztak: Bálintkám! Ollyan rígen nem aludt nállunk! Mikor gyön mán?

Mer bement ám, ha eltívedt, bement akar melyik házho, bement, ment neki az ágynak, aszt feküdt, aludt. Sokszor hírt adtak, hogy

– Gyere, nállunk alszik Bálint!

Hát hagy aludjon, mit bánom én hogy ott alszik! Majd ha kialudta magát, megtanálja a kaput! Kifele se mutattam hogy merre menjen, hát befele se mutatom!

Gyön egyszer Deme Rozi. Előgyön egy hajnalba, aszondja:

– Eszti tudode hogy hun van az urad?

Tudja az uramisten, mit tudom én! Elment mán vagy három napja! – akkor ténleg nem láttam három nap.

– Én megtanáltam! – aszondja.

Na, ha megtanáta, vigye haza! Mer azt tanulja meg:

Nem azé a pottíka, aki elhagyja, hanem azé aki meglelte! Meglelte, vigye haza, legyen a magáé!

Meglepődött szegín Rozi, hogy most mit csináljon Bálinttal? Na visszament, felkötötte aszt hazairányította. Csak nem merte elfoganni!

Egyszer meg úgy járt, egy karácsony estéjin – bement egyyik házho. Még beszélgetett egy pár szót, annyi még futotta, de aszt elaludt. Mán ott elő vót készítve az ünnepi ágy, fehér ágyhaját húztak, minden. Ászt aszondta az asszony, hogy hát feküdjön le. Az ágyba. Mer hogy én úgyse fektetem az ágyba itthon. Hát ténleg nem! Mer ahun eldőlt, ott aludt! Hát nem bírtam én vele, hogy cipekedjek, húzzam fel az ágyra! Ha neki ott jó, ott alszik. Meg nem is nagyon hagyta ű magát bolygatni. Így összezárta a két kézit, aztán ha közel mentem hozzá, hogy emelem fel, akkor SZITcsapta! De vót úgy, hogy ÜGY elTAnált, hogy majd elSZÍdültem! Hát, a fene kínlódjon vele, feküdj, ha ott jó! Annyit azér mindig megtettem, hogy raktam alá valamit, ha hideg vót, hogy meg ne fázzon, meg betakargattam. De hogy én ágyba patyuláljam – hát nem.

Na, reggel, karácson reggelin gyön ez az asszony, nagy míreggel, hogy hát – jaj istenem ... – hogy Bálint belehánt az ágyába. Hogy menjek aszt mossam ki.

– Óó, – mondom – hisz ha én olyan bolond vónék! Hát, hogy akkor ű feljelent. Megy a közsígházho!

– Nagyon okossan lesz – mondom. – Ugy maj megtudják, hogy az én uram a te ágyadba feküdt! Tudod, – mondom – maj ha az én ágyamba is a te urad beléfekszik, azt csinál benne amit akar!

Én nevettem, de ű nagyon mίrges vót. Hát ugye gyött karácsony, aszt belehánynak az ágyába – hát el is hiszem. No, addig osztópereztünk ott, egyszer gyött az ura Etelkáír. Mondom neki:

Józsi bátyám! Vigasztalja má meg Etelkát, hogy fogjon a mosásho! Hát még énvelem akarná kimosatni! Igaz-e, magát én még nem fektettem az ágyamba? Hát ű akkor mir fektette oda az én uramat?

– Hát, – aszondja – mer megsajnálta. Mivel látta, hogy itthon a földön is aludt!

Na, – mondom – én nem fektettem oda! Ő feküdt! Megvan neki a becsületes ágya, mér nem oda feküdt?

Etelka csak addig-addig nyelvelt, adott neki az ura egy jó nyaklevest, lódította hazafele. Bálintot aszt kirakták.

Csak az iccakáim vótak nehezek. Ültem az ágyba, hogy ugyan merre lehet, hun esett be az árokba? Vót úgy hogy úgy aludt, nyakig állt a hóba! Semmi bajjá se lett. A sárba! Vót hogy letapostam körülte a sarat, úgy mentem közel hogy kihúzzam. Ászt aszondta hogy – hogy is mondta?

Inkább törne el a kezed, mint hogy így rángass!

Rögtön visszaengedtem!

Na Bálint! Ha soha be nem gyössz, én SOHA nem hozlak!

Azóta soha nem hozom haza. Addig ícaka is, hányszor körűjártam a falut, hogy hun lelem meg! Ászt hoztam haza, de hányszor! De akkor ÚGY megharagudtam rá, hogy én azúta egy LÍPÍST se teszek utánna. De meg se kérдем, hogy ugyan hun lehet. Se túle, utánna, hogy hun vót. Hazagyön, annyit mond:

– Hazagyöttem.

Ládd, ez a baj – mondom. – Nem az, mikor elmígy! Az mán engem nem sért! Csak ha hazagyössz!

Jutott még az is eszembe, hogy én elválok Bálinttul. Egyszer még idesanyám is mondta: – Mé nem válsz el? De komolyan tán nem akartam soha, ha szó is esett rólla.

Egyszer nagyon haragudtam rá. Rípát eggyeltünk. Vittük a sort, párossan, dehát Bálint elmaradt túlem. Másik sorral utólírtam, megin

elhagytam. Persze ivott előtte három nap!

– Hát Bálint, én ezt nem bírom! Hogy még ha dógoznál is, ilyen semmi munkát csinálsz! Én elválllok tûled!

– Oo, – aszondja – hát mit gondolsz te! Hogy mibe kerül az! Majd egész évbe azír dógozunk, hogy az ügyvédnek adjuk? Majd – aszondja – dílbe leülünk aszt kiszámoljuk hogy mibe kerül. Ha nem sokba kerül, hát, ha akarsz, elválsz.

Csak egy nagy nevetís lett a vígê. Mit csináljak, sokszor mírgembe is elnevetem a dogot.

De sokat szenvedtem azért én emmiatt. Mer hiszen nem vót ez azér olyan tréfa, mint ahogy mán így utólag elmondjuk! Első sorba is minden asszony azt szeretné, hogy az û ura legyen a legkülönb. Ászt akkor meglátja olyan állapotba! Hát sokat sírtam ezer. Aszondta idesapám is, mir nem vallok el tûle. Hát ez ilyen lesz mán egész íletibe! De annál vallásosabb is vótam hogy elváljak, ez az igazság, még akkor nagyon hittem. Azután meg ût is sajnáltam. Hogy nem vót se apja, se anyja, hova menjen lakni! Meg úgy gondoltam: nekem ezt adta az isten, evvel kell megílnem. Lehet hogy szerettem is, hát biztos szerettem. Nem vót nehéz megbocsájtani neki, ha egy jó szót adott, én rögton megbocsájtottam.

Egyszer vettem neki két új inget. Nízi, ahogy kiteszem az asztalra, aszondja:

– Mit csinálsz te?

– Hát, Bálint, – mondom – ülj le, aszt majd elmondom hogy mit csinállok. Na hallgass ide – mondom. – Akik kilencszáz huszonöttûl harmincig házasságot kötöttek, azoké érvíntelen, ha újra nem esküdnek.

– Hát, – aszondja – akkor megesküdünk újra.

– Bálint – mondom. – Én NEM. Má három esztendõ úta semmit se tudunk felmutatni, mer hát te iszol. Hát hogy gondolsz olyyat, hogy én ilyen emberrel leíljem az íletem? Nem. Megvettem neked ezt a két inget, hogy legyen annyi jó ruhád amennyivel elögyöttél, meg mindennel kielígítelek, azután – kîsz. Azt veszel el akit akarsz, olyan szabad vagy mint legínkorodba, te is, én is, aztán fordítsd a sorsodat ahogy tudod.

– Óó, – aszondja – hát ne bolondozz. Hát nem azír vettelek cl, hogy elhagyjalak!

Nem te hagysz el, értsd má meg! ÉN kûdelek! Elkûdelek Bálint! Hát ne gondold, hogy én majd tehelyetted mindig dolgozok! Te napokat odavagy kocsmába, én meg – hát nem. így nem lehet ílni. Ha tudtad, hogy nem

javulsz meg, mir nõsültél meg? Hát firjhemehettem vóna én jól, de még firjhe is mehetek még!

– Jól van, – aszondja – ne azt hánd mindig, hogy firjhemehettél vóna! – ezt nem szerette hallani.

No, nagyon megcsendesedett.

– Hát – aszondja – mikor kéne újra eskünni?

– Hát ráírunk még – mondom – egy évig. Ennyi határidõ van neki szabva.

Nem szólt semmit.

Nihánszor aszt kérdezte utánna, hogy na mi lesz.

– Mondtam! Eridj el! Hát megmondtam!

Nem, hát û nem megy, aszondja. Ha nem esküdünk is meg, a falu csak úgy tudja azér, hogy a felesége vagyok. Én nem megyek sehova, nekem jó helyem van!

Elhiszem, de nekem nincs! – no szóval lehetetlen vót lerázni. Igaz, nem is vót bennem akarat. Annyi hasznom lett, hogy vagy egy évig betartotta: alig vót berúgva. Annyira a szívire vette ezt – hát nagyon nehéz lett vóna elválni neki.

Na, aszt közbe meg megírkezett a kis Bálint. Aszondja:

– Most akkor ez a gyerek törvényes lesz?

– Hát hogyne lenne – mondom. – Hát csak együtt ülünk.

Jól van, ment minden tovább.

Elkûdöm dílelõtt sóír a botba. Várom, várom, nem gyön. Este aszt, kísõn má, hallom: nyílik a kapu. Kinízek: gyön Bálint. NÍGYKÉZLÁB! Vígig a gangon! Akkor nem szóltam neki semmit, hát hiába is beszílnék, ha ríszeg! Másnap hogy felkelt, mondom neki:

– Bálint. Hát ez borzasztó. Nem szígyelled te magad? Nígykézláb gyöttél az este!

– Nízzed, – aszondja Bálint – má díl óta nem láttalak! Má MINDENHOGY gyöttem, csak hamarabb lássalak!

Na. Hát akkor má mit csináljak neki?! Intettem, elnevettem – jól van. Nem tudok rá haragunni! Ha így egy -egy jó szót adott, rögtön megbíkültem.

Többel jó

Ferge Sándor bácsinak vót egy komor csődöre. Aztán, hát úgy el vót eresztve a többi közt, akkor hágt a föl a kancákat amikor akarta, hát tele vót a Sándor bácsi istállója jószággal. Eggyet-eggyet eladott közüle, ha nem fért már – no egyszer is eggyet elvitt a vásárba. Kérdezte a kûtelki ember:

– Hát oszt bácsi kérem, – aszondja a vevő – megye ez a lú eggyesbe?

Me?! – aszondja Sándor bátyám, mer nagyot hallott. – Me? Nem használtam én eggyesbe! Hármatnigyet fogtam be! Többel jó!

No ebbül aszt fennmaradt a szóllás, hogy „többel jó”. Sándor bátyám pedig csak a fogatra értette!

Ide való az is, hogy Borbí Gábortul megkérdeztem mer sokat rendetlenkedett az is – megkérdeztem tûle:

Mondja má meg a nagyságos úr, de égiszen őszintén! Hogy mellyik fajta asszont becsüli többre, mit gondol, melylyik ér többet? Azok, akik mindent megannak, vagy mink?

– Kedves Muharosné asszon. Magok az alap! Magokra lehet ípíteni családot, nemzetet. Magok a legértíkesebb! De ooo! – azok mennyivel több gyönyörűsítet adnak! Mer mit ér magába – aszondja – minden kedvesség, ha nem kapok belûle egy kanállal se!

Hát így aszt nem tudtam meg tûle se, meg nem tudom még ma se, hogy mellyik csapat az értíkesebb.

Már hogy a férfiaknak. Hát ugye az asszonyok, azok könnyebben fel tudják egymást crtíkelní. Csak ugye ott az a baj, hogy a látszatra is sokat adnak.

Szóval nagy bajom vót mindig, hogy én mindenkivel őszintén beszéltem, meg hogy elkezdtem én beszélgetni mindenkivel. Ez nagyon nagy baj vót a többi asszon szemibe. Nem azt mondom, hogy én arra nem sokat adtam, mer adtam azért. De ha belemerültem a beszídbe, engem nem érdekelt, hogy férfival beszílek vagy nővel. Ez nem azt jelenti, hogy szabadon mindent beszíltünk – azér az nem törtínt meg soha. De abba mán sokat vitettem, hogy nem sütöttem le a szemem. – Na fene egye meg, hogy a szeme közzi níz annak az úrnak! – Hát nem is vót rá okom, hogy lesüssem a szemem! Mir sütöttem vóna le?

Nahát, vót énnekem bajjom ilyentájt is.

Az aratónkat, Anga Lajost elcsapta Bálínt. Mer a gyönyörű árpát nem kötötte be, csak rudasra^[5] hanta. Csak mégis takarossabb munka, meg nem

vesz annyi szem kárba, ha be van kivibe kötve, könnyebb a gépnél is bánni vele, meg a kocsit is megpakolni – Lajos meg hát nem bánta, rudasra szedte csak.

Hát, Lajos, nem tûrlek tovább! – aszt elkûdte Bálint.

Hanem Lajos aszt úgy adta mán tovább:

– Igen, – aszondja – mer gazdaasszonyom nagyon kacsingatott rám, gazduramnak meg nem tetszett, oszt elcsapott!

Azon mód megmondták, nevettük nagyon.

Ez csak nevetség vót, de ríttam is máskor. Mer sokat pletykáltak énrám. Hun az egyiket tanálták ki, hun a másikat, hogy dogom vót vele.

Egyik este a ház élöt cseresznyéztünk. Ott vót az ölembe a tál, Bálint odahúzta mellém a kisszéket oszt úgy eszegettük. Hát, gyön Muharos Marika, rí nagyon:

– Mi lelt?

– Hát neked – aszondja – eltörte Bálint a két kezéd? Csak lestünk. Szóváltás se vót köztünk, meg hát ilyen míreg, hogy eltörné a kezem, nem is vót Bálintba soha.

– Ezt a két kezemet törte el? – mutatom.

Meg se szorítottam! – mondja Bálint. – Nemhogy eltörtem vóna!

Jaj, – aszondja Marika – mindenki azt beszíli!

Nagyon elkeseredtem. Bálint még rám is haragudott! Azt mondta:

– Ezt meg ne lássam többet, hogy ríjjál! Míg ezen a két ágyon szeretnek, – egyikbe a gyerekek aludtak, másikba mink – addig ne törődj vele hogy mit beszélnek! Majd ha én szóllok, akkor má baj lessz! Nehogy azt hidd hogy becsapol, engem soha. Nem figyellek én, de úgyis megtudom! Hát csak legyél egész nyugodtan, hiába ne rontsd a szemed. Maj ríhatsz akkor, ha én megtudok valamit!

Így nagyobb dolgokba azért mellém állt Bálint, mindig.

Bálint eljárt sokat otthonrul, de csak a borír. Úgy asszonyír nem.

Egy botossal, Lajos Árpáddal perlekedtünk ípp ezen. Ű aszondta, nincs olyan ember, aki meg ne csalja a felesígit. Mondom

– Hát van! Mer az enyim engem nem csal meg!

– Dehonnem, dehonnem! Maj lehet, hogyha én utánnajárnék, kigyönne!

– Hát, járhat utánna, íllyen nincs!

Nem hittem neki. Ű rettentő rossz vót, nahát még tán az idesanyjátul is kért! Nem vót ű énhozzám szemtelen, mer odáig nem jutott el, de viszont hallottam róla sokmindent, hát nem szerettem a magaviseletit. Mostanába

mán beszélgetünk, most má szeretem – mer megöregedtünk. De ezelőtt bizon nem nagyon álltam vele szóba.

No, éppen hogy ezt beszíltük – akkor vótunk tizenhat éves házasok –, mennem kellett Pestre. A fogamat kellett kiszedni, mer eltályogosodott. De mindet, az íp fogamat is, tizenhatot húztak egy hét alatt! Oda vótam jó egy hétig Pesten. Hát utánna mondta el idesanyám, hogy idehozott Pál Józsi egy asszont. Bálint ott járt, látta, aszt dícsírte, hogy derík szíp asszon meg mi, hát ű azt se tudta hogy ki az. Ászt erre mondta Pál Józsi, hogy Bálint csak gyöjjön haza, ű majd elhozza utánna azt az asszont. De aszondja idesanyám, nem ment ki se Bálint, kûdte űt hogy menjen, zavarja el. Idesanyám kiment, hallotta hogy valaki gyött a kerten át. Rászólt Józsira:

– Mit keresel te itt? – mer olyan rossz magaviseletû vót Pál Józsi, pedig nagyon gazdagok vótak. Aszondja: Megyek is fiacskám, megnízem hogy nem loptad-e el a hízókcását!

– Hát látja hogy nincs nállam! – mondja rá Józsi. Akkor vette észre idesanyám, hogy egy asszony is van vele. Ott állt a kapuba.

Ászt akkor mondta Bálint, hogy zavarja el űket idesanyám. Mer valahogy úgy magáhotért, hogy ebbül nem lesz jó dolog.

Hamarosan gyöttem haza Pestrül, aszt elmondta Bálint is.

Jaj istenem, – aszondja – majdnem rosszat tettem!

Hát nagyon állítja, hogy semmi se vót köztök. Vóte valami, neme – hát én nem tudom. De nem gondolnám azér. Nagyon szokás vót lesekenni, ha valaki féltikeny vót az urára – de hát én inkább azt szerettem, hogy elhigyjem a szavát. Mer úgy jobb. Meg bízok is benne! Mer elég szavahihetõ, ebbe nagyon komoly.

Nahát minállunk ez az egy lett vóna. De látni láttam sokmindent másutt.

Nagyon érdekes vót, hogy olyan sok fiatalasszon hozzám hozta az ilyen dógait. Ilyenekkel engem úgy megterheltek sokszor! Nekem nem vót ilyen bajom, aszt akkor foglalkozzak a máséval! Gyöttek az asszonyok, egyyiknek ez a bajja az urával, másiknak amaz, vagy bíkítem ki, vagy veszejtsem össze, meg hogy a szomszídja, meg hogy nem tudom ki – ha egyéb nem vót is csak elõgyött hogy kipanaszolja magát, ez így ment. Nevette az uram, aszondja

– Te megin panasznapot tartol!

– Mit csináljak, ha idehozzák a bajjaikat! Pedig én nem nagyon tudtam rajtuk segíteni!

No vót az sokszor, hogy valaki gyanakodott, hogy a gyerek tán nem is útûle való. Vót asszony, aki fogadkozott, hogy de az urátul, hát û nem is ismer mást az urán kívül. De vót olyan is, aki nevette aszt beismerte, hogy bizon hát nem az urátul van. Egyszer egy asszon – nagy, erôs, csúnya fekete asszon, de vót annak valami kihagyássá is, nem vót tán egísz normális; de valahogy annyira ragaszkodott hozzám, vagy elgyött, vagy az úton megállított na egyszer aszondja:

Jaaj, Eszti néném, – aszondja – kípzelje! Azt mondta nekem egy ember, hogy „de szíp fekete szemed van”!

– Jól van, – mondom neki – ha ezt meghallgattad Terikém, „hát mondjuk még ez jól van. De többet ne fogadj el tûle íllyet, mer aztán a szemednél nemigen áll meg!

– Deehogyis, neem, – aszondja, hát û nagyon vigyáz magára!

Nahát, gyön elõ megint nemsoká.

– Jaaj, Eszti néném, baj van.

– Micsoda?

– Aa, hát csak elkezdett velem vacakolni, aszt kípzelje! Hát má terhes vagyok tûle.

– Mm, – mondom – hogy a fene egyen ki, hát hiába beszíltem? Hogy ne hallgasd meg! Mondtam neked, az egy rossz ember! Na most mit csinálsz? Megmondod az uradnak?

– Hát meg, – aszondja – azt hogy terhes vagyok. De azt nem mondom meg hogy nem tûle van.

– Háát, ez nem becsületes dolog – mondom. – Űgyis kisül! Jobb ha megmondod.

Persze az ura is egy kicsit olyan – szóval hibás vót. Nem mondta meg az asszon hogy kitûl való, az ember meg vállalta a gyereket. Még nekem rimánkodott Terike, hogy én ne áruljam el! Mondtam neki:

– Nekem ne rimánkodj, én oda nem megyek azér a te uradhoz hogy elmondjam neki! Se másnak el nem mondom. Csak aztán a te szád el ne járjon! Mint ahogy nekem elmondtad, hogy másnak is kibeszíled!

Bizon hogy így lett! Utóbb hallottam meg: csak kiszivárgott. Hogy ki a harmadik gyerek apja. Nem tudom hogy ment híre, de csak úgy, hogy û elmondta, csak úgy. Mer mink itt ketten derültünk rajta Bálinttal – hát útûle aztán semmit se hallgattam el, így a más dógát is elmondtam neki, de el is lehetett. Mer û se vót szószátyár, nem vitte tovább a szót.

Jó messzi tûlünk, mer a falu túlsó csücskin laktak Marikáék – a nevit inkább nem mondom –, jó messzi, mégis vót többször dogunk egymással, mer az anyja rokon is vót távolrul, szerettem is, Marika meg sokszor előgyött ha kapállásho segítség kellett, hittük napszámba. Asszon vót mán akkor, hogy ez a nemszeretem törtínet zajlott, a másiknak,

a jómadárnak meg felesége vót, Kálmánnak, meg két gyereke annak is. No az meg borír járt mihozzánk, leginkább úgy ismertem. De hogy messzi is lakott mind a kettő, magamtul én soha észre nem vettem vóna, hogy ezek közt valami van! Csak aztán egyszer ősszel, Marikát elhittük kukoricát törni, aszt mondom űelőtte:

– Még nagyon kéne egy napszámos!

Aszondja Marika, hogy híjjuk el Kálmánt. Hogy az egy gyorskezű ember – hát ismertük, ténleg az vót.

– De – mondom – hátha nem is gyön az el.

– Elgyön az – aszondja Marika. – Mondja csak neki, hogy én is ott leszek.

– No, – mondom – tán olyan nagy vonzóerő?

– Olyan – aszondja.

No, törtük a kukoricát. Ott vót Kálmán is. Este, ahogy gyövünk haza, azt mondja nekem Marika:

– Hát, – aszondja – Eszti néni kérem, én megvallok most valamit – aszondja. – Mi Kálmánnal nagyon szeretjük egymást.

– Hát, illet, Marika! – mondom, de szólni alig tudtam! – Hát hogy gondolkozik? Hát gyerek van itt is, ott is, hát én nem is tudom

Nem bánja ű, aszondja, ű még a világon is keresztültör írté!

– De remílem, – mondom – plátói tán a szerelem?

– Óó, már rígen nem! – aszondja.

Én ezt soha máskípp meg nem tudtam vóna. Hát mér kellett énrám rakni ezt a terhet? Hogy én ezt most viseljem! Eltartott ez aszt még több mint egygy évig. De olyan rettenetes helyzetbe vótam! Megmondtam Marikának: Én evvel most nem fogom körülszaladni a falut, megígírem. De csak abba az esetbe hallgatok, ha Poroszlainé, a Kálmán felesége nem sínlyi meg. Az uramnak meg rögtön beszámoltam. Meg mondta Kálmán is Bálintnak, hogy hát ez csakugyan igaz. Hogy ű cl is fogja venni Marikát, elmennek, magával viszi a jányát, vót egy tette rossz fia, majd azt hagyja a feleségire – szóval el vót köztök rendezve minden. Hát borzasztó nehéz helyzetbe vótunk. Mit csináljunk? Szóljunk? Ne szóljunk? Hát legalább rajok szóltam:

– Idefigyeljenek, Marika – mer magáztam, ha rokon vót is. – Ha az egyik előgyön, a másik rögtön menjen el innét! Mer itt tanálka nem lessz!

Hát itt nem is rendetlenkedtek vagy valami, soha. Igen, de vót más is. Mert ám Kálmán otthol is üldözte a feleségit, még meg is verte. Nahát erre megmondtam neki:

– Ha még egyszer a feleségedet bántod, odamegyek egyenest aszt előtted megmondom, hogy milyen disznó vagy! Megértetted?!

Hát oszt egyszer gyön elő ríva Margitka, a Kálmán felesége. Hogy tûrhetetlen a helyzete, aszt hogy Marika sűrûn van nállunk, û nem hiszi hogy én ne tudjak rólla. Hogy lehet hogy elnízem amit ûvele csinálnak? Hát igaz, vagy nem? – Na akkor megmondtam.

– Igaz – mondom. – Margitka, most má megmondom, igaz, mer nekem Marika mondta. En nem láttam egyszer se, de igaz.

No oszt megmondta Poroszlainé a Marika urának is. Az is, a nagy mafla – hát nem lehet azt észrevenni? Én nem értem, hogy egy ember azt ne vegye észre, ha a felesége félrelép! Ment akkor meg a Marika ura Kálmánho. Hogyhát igaze ez a dolog.

– Én nem mondok semmit, – aszondja Kálmán – eredj Eszti nénihe, û tud mindent mer Marika elmondta neki.

Û úgy számított, hogy rámuszítja, maj rám haragszik meg akkor Károly, rajtam tötti ki a mîrgit. Csak hát evvel mán ugye beismerte, hogy „Marika elmondott MINDENT”!

Így aztán el is zavarták Marikát, megverte nagyon az ura. Gyön egyszer, hogy hát most má megyén, a csomagját kivitték mán az állomásra, megcsókolt, minden, hogy nem haragszik, mer hát ennek úgyis ki kellett egyszer pattanni. Megcsókolt, pedig annyi mocskot kapott nállunk! Hogy hogy tehet íllyet meg! De azt mondta akkor is, hogy hát û szereti nagyon. Egy jelentíktelen, görbelábú, félkanál ember vót Kálmán, az úton se ment még az vígig csak szaladva! Soha ünneplõ ruhába azt nem láttuk! Nem tudom, két ellemit vígzette! Mondtam is Marikának:

– Maga olyan mint egy dáma! Hát mit gondol, hogy majd milyen lesz emez mellett? Mán akkor legalább olyat választana, aki szípen járátja, nem dogoztatja!

De aszondta, nem bánja û, akar hogy kell majd Kálmánnal ílni, csak ûvele legyen. Hát, mit szóljon az ember?

Elköszönt Marika, elment. Csakhogy ugye a házípítésök darabba vót, tizenötezer forint készpízük vót otthol az ípítésre, azt û elvitte magával. Úgy

hogy ment utánna az anyóssá. Visszahozta a píz, de meg Marikát is. Nahát máig együtt ílnek. Aszondta ugyan Marika, hogy ha még egyszer összegyönnnek Kálmánnal, űket aszt nem választja szíjjel senki se – de azér csak együtt vannak az urával. Veszekszenek sokat, mer borzasztó nagyszájú Marika, ha nevet is elhallik a fél faluba, ha meg szidják egymást, szörnyű hallgatni is – de együtt vannak azért.

Hogy oszt Marika visszakerült, attul kezdve nem szól hozzám. Nem gondolom hogy haragunna, hát megcsókolt akkor is hogy elment, meg hát nem mondtam én ezt el a világon senkinek, Margitkán kívűl, a faluba nem tudja senki se. Nem is haragszik az. Csak tán úgy gondolja hogy így becsületes, mer így rámhárítja hogy én tanáltam ki mindent. Engem ez se sért! Biztos van aki elhiszi, van aki nem hiszi – én aszt avval nem törődök, ki mit hisz. Én tudom hogy vót.

Majd megbíkül Marika is ha akar. Neki rossz így, nem nekem!

Kálmánra, arra én haragszok, ahho én nem szóltok. Kálmán meg vót vadulva, hogy én mocskoltam meg tiltottam űket, nekemgyött, a nagykést is rámfogta! Hogy ha énmiattam elmarad Marikátul, megöl! Mondom neki:

Majd adok olyan pofont hogy észhötérsz! Mir engem ölsz meg? Hát tudhatod, hogy az nem neked teremtdött! Annak van egy rendes ura, aztán ahho neked semmi közöd!

Dehát hogy ű szereti!

– Hát jó van, szereted, de azér engem nem ölsz meg! – Hát beijedve azér nem vótam.

De Kálmán oszt megsértett. Azt monda hogy „Maga is vót fiatal!”

– Az igaz – mondom. – Hogy vótam fiatal. De én azt nem tanáltam ki akkor se, hogy ha elmegy az uram itthonrul, akkor gyöhet a legíny! Ennyi eszem nekem nem vót!

Ászt ezer vígkípp megharagudtam rá. űhözza én nem szóilök.

Egyszer egy fiatalember – hát mondjuk öregebb a fiamnál, fiam nem lehetne, lehet hogy vagy tizenöt évvel vagyok nálla öregebb – leszáll itt a biciklirül, aszt köszön.

Kezicsókolom! – aszondja. – Eszti néném kedves, Bálint bátyámmal szeretník beszílni.

De nagyon udvariassan. Én má sokat hallottam előbb is, hogy ez minden asszony után utánnaveti magát. Van pedig elég szíp felesége, mégis olyan kikapós híre vót. Csak ugye én nem olyan nagyon vettem figyelembe ezt – meg még úgy tetszett is, hogy nahát míllyen rendessen szól.

– Hát, fiacskám, – mondom – Bálint bátyáddal nemigen beszílsz, mer nincs itthon.

Egy pár szót még ott a kapunál váltottunk, hát közbe meg itt megy el egy fiatalasszon. Köszön az is: – Kezicsókolom – de csak úgy lesütötte a fejét. Aszondja utánna az én fiatalemberem, a Pali:

Hogy szígyell a kis lotyó! – aszondja. – Öt évig jártam utánna, tessék elképzelni, mire meg tudtam kapni! De – aszondja – akkor is csak úgy, hogy mikor nem vót otthol az ura, bementem hozzá, rányitottam, aszt aszondtam neki: ha nem adja meg magát, akkor szóllok az urának hogy vigyázzon a feleségire, mer behívott engem.

– Eredje kívül a kapun fiam. Nem sül le a bûr az arcodrul, te, – mondom neki – hogy ílyet csinálsz egy asszonnyal? Hogy így zsarolsz? Hát az ílyen tetszik teneked? Mer még azt megértem, – mondom – ha egyget megszeretel, aszt utánnavágyol. De hát hogy öt évig – aszt így bánysz vele! Nem, énnekem többet még ne is köszönj! Nem szeretlek látni se!

Pár napra utánna tanálkozok a fiatalasszonnyal.

– Jaj kedves Eszti néném! – aszondja. – Láttam, hogy beszílt evvel a Palival. Tette vajon rám megjegyzést?

Mondom: – Tett fiam.

– Mit csináljak én, – aszondja – mindig avval ijesztget, hogy ha nem engedelmeskedek neki, azt mondja az uramnak szóval elbeszélte û is. De kisült, hogy nem is kapott még semmit Pali! Ászt kis lotyónak mondta az asszont! Hát ha mán megkapta vóna, akkor is köszönje meg aszt hallgasson. Fogja be a száját! Ne beszélje ollyannak, akit nem is érdekel! Ugye akadhatott vóna ollyanra, aki teliszaladja vele a falut – sok ember ílyen! Meg különben is ne gyalázza, ha legyen hálás!

Kérdezi aszt a kis fiatalasszon, hogy mit csináljon û most. Mer hátha egyszer Pali maj ténleg ezt mondja az û urának.

– Hát ha nem igaz belûlc fiam semmi, – mondom – ha még nem törtínt köztetek valóba semmi, akkor mondd meg szípen az uradnak. Az egy rendes komoly ember, hát elmondhatod neki szípen, hogy tíged hogy akar ez zsarolni. Mer ennek ez a sorja, – mondom – terajta egyéb nem segít! Ha az urad ezer elhagy, akkor ne búsulj utánna, mer akkor nem is szeretett. Ha szeret, megérti!

Gyött aszt boldogan az asszon, hogy elmondta az urának. Olyan filve mondta el, meg úgy könyörgött neki előre, hogy hígyje el, û tiszta szívbül az igazat mondja, hígyjen neki! Elmondta azt is hogy én adtam neki a

tanácsot, hogy szóljon. Ászt a vígin csak annyit mondott rá az ura, hogy Mir nem szóltál hamarabb?

Elkenték aszt Palit. Azt mondta Palinak az asszony, hogy ű megunta mán ezt a sok hercehurcát, bánja a fene, gyöjjön el, ekkor meg ekkor várja, egymaga lessz. Ment is Pali – hát az asszony ura fogadta. El is kente finyessen.

Pali azér il a gyanúperrel, hogy benne vót a kezem! Aszondja:

– Jaj Eszti néném, nem tudom – aszondja – nem maga irányította a dolgot így?

– Hogy fiam? – mondom. – Hát mi történt?

– Hallotta azt maga!

– Hát, nem nagyon hallók én semmit se, – mondom neki – mer nem is nagyon érdekel. Csak ha így magátul mond valamit valaki, mint te is.

De nem nagyon hiszi. – Maga nagyon haragudott akkor rám!

Most mán barátságosabban köszön, akkoriba éppen csak „jónapot”, úgy ment tovább, most megin mondja mán hogy „kezicsókolom”. Csak elfogadom mindig a köszönísit.

Ezelőtt válás nem vót sok. Ha nem is egyeztek, azér csak tovább küzdöttek, ahogy tudtak. Én is azt mondom: semmivel se rosszabb így, mintha elválnak aszt különkülön gürcölnek az életbc. Rossz a rosszal – de rosszabb egyedül! Úgy vótak ezelőtt, hogy nem azér esküdtek meg, hogy váljanak is el. Meg okossan meglátta mindenki, hogy – kihö menjen? Kivel folytassa? Amannak meg más a hibája! Koccanás mindonhogy van! Nagyon két értelmes embernek kell annak lenni, hogy össze tudja egyjeztetni a szokását – ez a legnehezebb! –, meg tudja szokni a másiknak a természetjit, meg hogy egyforma legyen az ízlíse mindenbe hát ilyen aztán nem sok van. Még én azt hiszem művelt emberek közt se, így ahogy tapasztalom. Azt még megértem, ha valaki azér válik el, hogy valaki mást megszeretett; de csak azér, hogy az ura veszekedős, vagy nem bírja hogy iszik, illyesmikér elválni – nem. Szerintem nem rosszabb vele leílni az életet, mint nélküle. Minállunk nem is nagyon vót válás. Tûrössebb is vót mindig a szegínyember!

Egybe mégis változtam talán, ezt lehet jobban tudom most már. Hogy talán nem is mindig olyan bûnös egy asszony. Elítélem, aki nem helyyes magaviseletû, túlníz az urán, ha nincs is rá oka. Csak ezt nem lehet tudni, mi az oka; lehet tán mégis. Mer úgy gondolom: Mindenki azér megy a

szomszédba kőcsönkérni, ami otthon nincs. Én nem kérek egy lábost, ha van nekem itthol elég!

Én igazából nem akartam Bálinttul válni soha. Nem is igen szeretek én semmit újra kezdeni. A varrásba is: Ha én egyszer megvarrok valamit, én azt nem bontom ki, ha nem jó is. Inkább úgy elhordom. Nem bírok kétszer valamit csinálni! Nem mint némelyik, hogy – Jaj, ez itt nem jól van, ezt újracsinálom –, én egyszer csinálom meg valamit. Ha jó, jó. Ha nem, nem. De én újra nem kezdem.

Nem azt mondom, még sokkal jobban megvónék Bálinttal, ha ennyi rosszság se vóna benne. Nem rossz ű éppen, de még ennyi se kéne! Rossz szót egyet se kaptam tûle, nem sokat sértett meg, józanon meg soha. De mir is tette vóna? A kötelességemet elvégeztem, igyekeztem legalábbis, úgy gondolom hogy tiszta lelkiismerettel mondhatom hogy jó vótam hozzá, elnízõ, megbocsátó – hát nem vót neki amér engem szólítson. Ha lett vóna, amílyen nehéz természetû, bizon könnyen megszólított vóna – de nem vót mir. Sokszor apróságokon felakadt, mondjuk példának hogy odaíggett ítélem; hát ű azt aztán egy hétig mondta! Egy hétig azon dohogott! Mondtam neki: – Most boldog vagy, van amír megszólíts! – De ki tudja azt is: mellyik jobb? mellyikõnk termi szete? Nekem az övé, lehet hogy neki az enyim a nehéz. Elválni nem akartam: Nekem mással se lett vóna jobb. Nem hiszem.

Ezelőtteni parasztok

Igló Bálint, aki felgyútotta Szőlöst, rokon is vót nekem – a nagyapám testvérje, Patonai Rozál vót a felesége.

Nem sok oka vót hogy felgyútotta, csak nagytermízetű vót, nehéz termízetű ember, aszt valamiér megharagudott a szőlősiekre, megsértette egy vagy két ember – felgyútotta a falut. Nyóc ház ígett le, ezer valamennyit ült, letötötte, kigyött – megin felgyútotta! Akkor aszt leígett fele.

Próbálkozott ű másodszorra többször, de mindig észrevették idejibe, jól elvertik olyankor, a szőlősiek is, meg így mondta Rozál néném: – a pandúrok, de csak újra kezdte! Egyszer aszt az én nagyanyám, Porkoláb Eszter, meg a sógornője, Patonai Gáborné Tímár Eszter mostak Derzsen az udvaron. Ászt Szőlös felől fűtt a szél. Azt mondja Tímár ángyom:

– Hallode Porkoláb Eszter! Nagyon nagy füstszagot érzek, bűdös ígett szagot! Meg nízzed mik gyönnek a levegőbe! – mer olyan nagy fekete pernyék ott lebegtek, hozta a szél.

– Na, – aszondja nagyanyám – Igló Bálint biztos felgyútotta Szőlöst!

Hát rihtig. Felgyútotta Szőlöst! Fele leígett.

Akkor majdnem agyonverték Igló Bálintot, ha időbe nem megy Füredről csendőrség, agyonverik. Elvitték aszt a börtönbe hogy felakasszák, de megúsza mégis. Valami balkáni háború vót akkor, aztán hogy meghagyják az íletit, vállalta hogy elmegy a háborúba, még meg valami felderítő szolgálatot is teljesít az államnak – hát gondolom kémkedhetett, így aztán megúsza, nem is sok időre zárták el.

Meg is maradt, haza is gyött, kilencven éves koráig ílt. Vigyáztak aszt mindig a gyerekei, nehogy menjen újra Szőlös fele.

Rozál néném is kilencvenen fejül vót hogy meghalt, űt ismertem még, Szőlösön lakott. Ha Füredre mentünk, mindig megálltunk Szőlösön Rozál nénémet megnízni. Nagyon jól elbeszélgetett még, el is mesélte mindig, hogyan gyútotta fel Igló Bálint Szőlöst – csak engem mindig úgy szólított hogy „Sárikám”, azt hitte hogy idesanyám vagyok.

Haj, úgy szerettelek Sárikám kicsi korodba is! aszondja. – Ászt írjhe mentél mán?

– Hát Sárikám nagyon rígen, mer én a jánya vagyok mondom.

– Úgy, a jánya vagy! – megértette, de egy kis idő múlva újra: – Tudod Sárikám, mikor kisján vótál, mennyit vótál nállunk! – Hát nagyon öreg vót

ugye mán. Van még a kamrába egy kis kancsó, azt ű adta egyszer, Rozál néném. Aranyos kis öregasszon vót.

Én az Igló Bálint történetit a rokonságba hallottam sokat, de igaz vót mindenkipp, mer elmondta egyszer idegen is. Itt a temető fele ahogy megyünk, van külön három ház, eggyi'kbe lakott Férge Lőrinc. Annak a felesége vót Kati néni – nahát az szőlősi vót. Ahogy egyszer beszélgettünk űvele, elkezdte mondani, hogy gazdagok vótak ám űk! Szíp házak vót Szőlősen! – mer mán akkor csak ilyen kódusfélík vótak.

– De – aszondja Kati néni – vót ott egy Igló Bálint nevű, a fene egye meg a kézit! Az felgyútotta Szőlőst aszt mindenünk elígett! Aranypíziink is vót, – aszondja – de azt se leltük meg, biztoss akik ótottak elvitték!

Így mondta Kati néni. Úgyhogy akkor biztossan igaz vót ez.

Érdekes sorsa vót meg ennek a Férge Lőrinc bácsinak is. Állítólag – de nem is csak állítólag, mer valóba – Bárci Ida kisasszotinak a gyereke vót ű. Megesett Bárci Ida egy szegín katonatisztiül, a testvérje meg, Bárci Elemér kihítt párbajra aszt megölte a katonatisztet. Ugy hogy nem vehette cl Ida kisasszont. Ahogy aszt meglett a gyerek, kiadták egy vincellérnek nevelni. Mikor úgy hétnyóc éves lett, visszavették Bárciék, de nem sikerűit nevelni rajta, visszament a vincellérhc. Mikor tizenhét éves lett, újra megpróbálták, bevitték hogy ha egyébre nem is jó, maj belső inas lessz – de nem tudott az bizon megtanulni se írni se olvasni, vissza is ment újra, kondás lett. Béres vót aszt meg gulyás Lőrinc bácsi, Magyarinál őrizte a gulyát – még a régi magyargulyát – így telt az ílete. Úgy termetre, arcra csupa Bárci vót, nagy magos, egyenes ember, meg az a kimondott Bárci-orra – szíparcú vót, mer elíg szípek vótak ezek a Bárciak. Az anyja, Iduska nem nagyon, hát igen öreg vót mán hogy én ismertem, negyvennég tavaszán halt meg, mielőtt a front gyött, akkoriba hogy a fia is.

Béres vót Lőrinc bácsi meg kondás, öregsígre majdnem kódús, így ílt. Csak mikor temették, mondta tiszteletes úr:

– Palotába születél, aszt kunyhóba haltál meg!

Igen, ű kimondta, az öreg Bondor Vince, pedig akkor még a Bárciak megvótak!

Nahát ugye az ezelőtteni parasztemberek is sokfélík vótak, mint mindenütt az emberek. Lehet róluk is beszílni, sok van akit érdemes említeni.

Legtöbbje szelíd vót ezelőtt, csendes jólelkű ember.

Vót nekünk egy darab szőlőnk Pattancson, hétszáz kodrát, aszt ha kinn dógoztunk, míg kisján vótam, bejártunk vízér Kozmáékho, nekik vót házok legközelebb. Két öreg cseléd vót, Kozma Bálint meg a felesége, Mike Zsuzsi néném, de igen szegínyek! Ászt sokszor még ítelt is főztek hogy behíjanak enni – Egyé kisjányom! – Úgy előttem van most is az a rígmódi házok, bóthajtásos vót a gang, vályogbul rakva, három nagy cakkra, mindig óvasgattam hogy három cakkja van – mán tizenhatba azt elbontották pedig, hát avult vót nagyon, faágast tettek a bótívek helyett. Behíttak enni ha vízér mentem, leültem, ettem nállok, aszt Kozma Bálint bátyám mesélt közbe nekem, gyereknek. Hogy ű alvígesi legíny vót, Zsuzsi néni meg felvígesi jány. Ászt szerették vóna egymást – dehát hogy gyöjjön ű a Felvígre jányír? Hát agyonütik a felvígesi legínyek!

De én, tudod kis cimborám, én nem filtern, gyöttem! – aszondja, de oan jó gögössen adta. – Nem filtern! Igaz hogy nem is bántottak, nem nyúltak hozzám se, de nem filtern én!

Aranyos két öreg vót, epíjök se vót keserű.

Anga Imre bátyám vót a másik ilyen. Mindenütt szomszíd földünk vót, mer a felesége Lovas Zsófi vót, Lovasféle föld vót az üvék is, együtt kapáltunk mindig. Odakint az öregember Zsótárbul énekelt, egy öreg darabZsótárja vót kinn, a kunyhóba a nád alá feldugva. Ha kapáltunk, dílbe abbahattuk, akkor elővette:

– Gyere kisjányom, énekeljünk egyet! Tudod ezt az éneket?

– Tudom! – aszt énekeltünk egy jó sort, ettünk, úgy mentünk vissza kapálni.

Illyen vót legtöbbje ezelőtt.

Itt a szomszídunkba lakott két öregasszony – no azokho nagyon sok közöm vót nekem égisz íletembe. Katona Rozi néném vót az egyik, neki a tizennígyes háborúba halt meg az ura, Szûcs István, három gyerekkel maradt el. Meg vele ílt soká az anyóssá, özvegy az is, addig is avval a legöregebb fiával lakott, aszt itt is maradt Rozi nénémmel öregsígre. Valdek Hubert gróf kocsisa vót Szûcs István, onnat is vonult be, aszt olyan jó vót a gróf, hogy a kommenciót kimírte a két özvegynek tovább is, meg mindig kûdött ôsszel egy jó ôkôrszekír tûzrevalót, rôzsét, fát, csutkaíziket, vót mindig; fûtenivaló télire. Nohát csak nehéz vót azér Rozi ntnémnek, a három gyerekivel, anyóssával, ezekre mindre ű keresett, hát sokat nélkülöztek, meg amúgy elíg lusta természetû vót Rozi néném, ha menni kellett hát ment, csak bekereste szûken az ennivalót, de mikor azután a

gyerekei nyőttek, bizon nem dógozott ű tovább, mihelyst elkerülhette. Meg is hízott egyemmeg hatalmasra! De nagyon jó öregasszon vót, okos meg szípszavú, sokat segített nekem íletembe.

Az anyóssát csak úgy híttam hogy „nanám”. Nekem ugye nem vót Tabon nagyanyám, aszt ahogy hallottam Rozi néném gyerekeitől, mondtam én is neki így: nanám. Kicsi vótam még, háromnigy éves, de úgy előttem van az a különös arca, borzasztó nagy orra nanámnak! El vót szegín nagyon torzulva, nagy csúnya orra vót, mintha három lenne! Kérdeztem aszt tüle:

– Nanám! Mir van kendnek három orra?

– Azír, – aszondja – mer szítverte Szűcs Miklós, egye meg a fene a kézit!

– Hát mir verte szít kendnek az orrát?

– Hát, tudod – aszondja – gazdáján vótam, Szűcs Miklós meg szegín legíny. De szíp legín vót, egye meg a fene a búrit! Hozzámentem! Mondta idesapám: – Ne menj hozzá jányom, mert az egy vadember! – De gondoltam, maj megszeliídítem. Csak ám nem lehetett! Hogy gazdáján vótam, kitanáltam: Mán én nem kendezem, hanem tegezem! Mondta Szűcs Miklós:

– Mari! Kendezzél, mer megjáród!

– Áá, nem kendezek biz én, ha tegezlek! – Nahát akkor úgy orrbavert ököllel, hogy szíjjelhasadt az orrom. Víttem ám kötőbe haza idesapámnak!

– Na idesapám, nízze meg, mit csinált velem Szűcs Miklós, amír nem kendeztem! De aszondta idesapám: – Jól tette! Mir nem adtad meg neki a titulát!

De úgy előttem van szegín nanám, ahogy totyogott a nagyhasával, hajtotta befele az aprólikot az ólba:

Hiss bé ólába! Hiss bé ólába! – így mondta. Ászt én úgy gondoltam, a kicsi eszemmel, hogy a csirke lábát mondja: „Hiss bé, Ó LÁBA!”

Nanám! Mir van a kentek csirkéjinek Ó lába?

– Eriggy te! Te mindenre kíváncsi vagy, kis vacak. Hátrakötöm a sarkad!

Nanám, hát az hátul van! – szóval mindig ott akadikoskodtam neki.

Katona Rozi nénémme aszt nagyon megértettük egymást – a fiatalasszonyokat soha nem szerettem, mindig öreg barátnőjeim vótak. Pedig Rozi néném még katolikus is vót – na ez is eggy olyan érdekesség vót benne, valahogy másmilyen vót mint mink! Az ura református vót, de ű katolikus – nohát nagy ritkaság vót még akkor ez is. Sokmindent tudott is Rozi néném, amit mink nem, sok haszna is vót.

Egyszer, mikor itt a grófi kastélyt elbontották, ellepte a környéket a svábbogár. Gyön be egy este Bálint, aszondja:

– Gyöjjenek csak ki anyám!

Hát, mint a katonák, négyessivel, szíles sorba! De úgy ám, hogy nem vót megszakadás, mint a folyó! Az árkon is úgy ömlött keresztül a sok svábbogár! A kociút közepin szípen kettéváltak, egyik csapat gyött mihozzánk, másik Rozi néncmék, de rendbe, menetoszlopba! Mink aszt nyomtuk, ütöttük, tapostuk, mindent csináltunk – nem használt semmi. Ugy ellepett bennünket, hogy a kenyeret nem vót hova tenni, a két kaszli is teli vót vélek! Szenvedtünk tülök nagyon!

Egyszer aszondja Rozi néném:

– Aa, hát nekem má rígen nincs! Kûdjítek el!

– Hát hogyan? Mit csináljunk neki?

Na akkor elmagyarázta. Hogy este kízítsek a kémíny alá tűzrevalót, ícaka gyútsam meg. Seperjek a lapátra amennyit csak bírok svábbogarat, lökjem be a tűzbe. Ha az elég, akkor innét mind elmegy a többi. Mer az olyan családi íletet íl, ípp mint az ember! Ha ott valamellyiknek a családtagja megíg, az megy! Csináljam meg ezt három ícaka, azt mondta Rozi néném, nem lesz több svábbogaram.

Megcsináltam. Mind elment! De mind!

Egyszer meg patkányos világ vót, minden csupa patkány vót, nem tudtunk hova lenni. Rozi néném csak nevette: neki egy sincs!

Kedves Rozi néném, adok amit kér! Csak kûdje el a miénket is!

– Jól van, – aszondja – elkûdöm az íjjel. Csak ki ne gyöjjetek! Feküdjetek le este, hagyjátok nyitva az ajtót, majd én bemegyek aszt elvígzem amit kell, de nehogy szóljatok hozzám, ne is lássatok! Figyelembe se vegyetek!

Hogy aszt mit csinált, nem tudom mer nem mondta meg. Annyit tudok hogy minden ajtónkra felírta krétával: KUNIGUNDA. Ezt tudom, mer ez ottmaradt rajta, a verőcén még nemríg is tanáltam egy ká betût. De nem lett azután patkányunk, egy szem se.

Rozi nénémnek vót egy testvírje, Katona János bátyám, az Pesten lakott. Ott is halt meg negyvennégiben, ráomlott az óvóhely, úgy ásták ki több nap múlva. Úgy tanulták meg János bátyámat, deríkgig temette be csak a falrom, maradt ki neki kis hely, kapott levegőt, de rajta vót egy gerenda, azt tartotta hogy össze ne nyomja a fejit – de csak meghalt addigra hogy kibontották.

Mikor meggyött hogy János bátyám meghalt, azt mondta Rozi néném: ű csak azon rí, hogy nem tudott vóna rögtön meghalni János, hogy lett vóna ideje imádkozni. Mondom aszt neki:

– Illyet ne mondjon Rozi néném, hát ki tudja mennyit szenvedett az ott, abba a tudatba hogy úgyis meghal! Hát ennél jobb sokkal, ha hirtelen meghalunk!

De nem, aszondja, ű inkább egy évig feküdjön nagybetegen, hogy tudjon gyónniáldozni, imádkozni, úgy haljon meg.

Ahogy aszt beteg lett Rozi néném, fél évre rá halt csak meg. De mán két hónap után azt mondta hogy jobb szeretne meghalni, mint így hiába szenvedni.

– Emlíkszik mit mondott? – mondom neki akkor. Látja, lehet János is sokat szenvedett! Pedig ugye elég abbul kevesebb!

Hát nagyon rítt szegény, hogy csak meg tudna halni. Pedig jó gondvisellője vót, de hiába – a szenvedísből nem lehet átkérni!

Derzsen halt meg aszt Rozi néném a fiánál, ott is temették el, nem hozták haza, azután meg elment Pestre lakni István bátyám. Ászt ez nekem olyan rossz érzís, hogy Rozi néném olyan magányosan van ott.

Nohát ugye nem mindenkit szerethetünk egyformán, vót aszt másfajta is, sok.

Szokás nállunk, hogy aki megharagszik, nem szól a másikho. Nekem három vót ilyen, hogy nem szóltunk. Kettőre én haragszok, azokra nem nízek rá se, a harmadik meg énrám haragszik. Hogy mér, azt nem tudom – sose kérdeztem meg! Rokonom is Fodor Istvánné, de huszonkét esztendeje nem szóllunk!

Egyszer, huszonkét esztendeje, kérdeztem tûle valamit. Ű meg nem válaszolt. Mondom neki:

– Margit! Nem hallod, vagy nem akarod? Aszondja: – Nem akarom.

– No kedves, maj ha akarod, szólsz, jó? Nem szólt rá semmit. Tizenkét esztendeig!

Akkor egyszer mentem Matvej Sanyiék, hát ű meg ott beszélgetett a Sanyi felesígivel a kerítísnél. Elmondtam Sanyinak amit akartam, aszt indultam dogomra. Aszondja akkor Margit:

– Merre mízsz?

Mondom: – A Tóalá, a szölőbe.

– Akkor megyek én is, – aszondja – legalább addig beszélgetünk!

– Hallod – mondom – van mirűl! Tizenkét esztendeje óta felgyűlt!

Nevette ídesded, aszt gyött velem. De úgy beszélgettünk az úton, mintha fél órával azelőtt váltunk vóna el a sarkon! Mindenről – csak azt nem kérdeztem tûle, hogy mér haragudott.

Akkor pár napra rá, hogy újra tanálkoztunk – megin nem szólt Margit. Mit csináljak – nem is érdekel. Ennek is má tizedik éve! István bátyám mindig mondta:

– Hát ne haragudjatok mán! Eszti, te vagy a fiatalabb, bîkülj ki!

– Dehát – mondom – István bátyám, mit mondjak neki? Hogy „ne haragudj, többet ollyat nem teszek”? Ha azt se tudom mir haragszik! Én tudom hogy nem bántottam, hogyha û esetleg hallott valamit hogy én ezt vagy azt mondtam, mér nem kérdezte meg hogy mir mondtam, vagy mondtame valóba! Hát nem szólt egy kutya szót se soha!

Maradt aszt úgy. Nem szól lünk.

Na ugye nem mind ilyen jámboran haragudott mint mink Margittal, mer ahogy Csirke Sándor bátyám meg Csõsz Józsi bátyám csinálták, azt má rossz vót nîzni. Hogy aszitem nîha, megõlik egymást! Hozzáfogott a szõlõ vígin a Zsuzsika ángyom kecskéje mekegni – na persze, mer elment Pestre ángyom, aszt ott vót a kecske nîgyõt nap kikõtve a fáho! – aszondja Csirke Sándor bátyám:

– Te, de mekeg a kecske!

Megismerte kendet! – aszondja Csõsz Józsi bátyám. Mir nem beretváltakozott meg, így ráismer kendre!

– Elhallgatsz mindján! Az anyád jóistenitde szidta, csúnyán, cifrán! Mentek egymásnak – de nem szerettem nîzni-hallgatni! Akkor egyszer meggondolták, leültek aszt kîsz vót, ettek bîkébe egymás mellett. De én mindig úgy iszonyodtam, hogy maj csakugyan megõlik tán egymást!

Nagy erõs ember vót Csõsz Józsi bátyám, mégis egyszer leesett a lábárul, kint a határba, úgy hozta be két ember. Ott nîzte az úton Csirke Sándor, aszondja neki:

Na az anyád istenit bûdõs! Elvisznek, nem gyõssz vissza most mán! Megdõglesz!

Nem szólt rá semmit se Józsi bátyám, nem tudott szólni, olyan beteg vót. Elvitték Szolnokra kórházba. De csak jobban lett, pár hónapra hazahozták.

– Na a jóistenit kendnek, – aszondja – hazagyöttem ugye! Maga megy el elõttem, elõbb megdõglik, meglássa!

No csakugyan, alig hat hétre rá – hol van Sándor bátyám? Bálintnak hiánzott, mer gyött mindig kártyázni este, aszt egyszerre elmaradt. Nízzük meg, hun van! Eltette Bálint zsebre a kártyát, megyünk át Csirkéikhe, hát – haldoklik az öreg. Itt má nem kártya lesz ma este! Azt mondja a jánya, mán vagy háromszor elállott a lílekzete. Még akkor egyszer hozzáfogott levegőt venni, ott óvastuk hogy hánszor lílekzik – de bizon aszt elhatta, nem mozdult többet. Meghalt. Nevette aszt Csősz Józsi bátyám:

– A jó anyádat, – aszondja – na ugye hogy te haltál meg hamarébb? Jól van, tudtam én!

Nem telt el azután semennyi idő se, meghalt Józsi bátyám is.

Ugye minden vót ezelőtt is, gyilkolódtak is a rígiek, megvót az is.

Hogy a felvígésiek meg alvígésiek örökké verekedtek, bicskázták egymást, ez a mi időnkbe nem vót mán, addigra elmaradt – nem azt mondom hogy nem került olyan, de ez inkább még előbb vót. Arra még emlékszek, hogy Lőrinc Terus apját ásóval úgy fejbe vágták, hogy örökké nagyot hallott azután, Nagy Bálint bátyám meg ököllel vert agyon egy embert – de olyan nagyon sok nem vót azér ilyen. Nagy Bálint aszt törvínbe se vót soha ezér, mer nem tabi embert ütött agyon, aszt a falu összetartott ilyenbe, fizettek sokat a doktornak is aszt úgy lett jelentve hogy szívbénulás ölte meg azt a burai legínt. Nem hitták törvínbe se Nagy Bálintot, de aszt csak bántotta a lelkiismeret, felakasztotta magát két évre rá. Illyenidős jánya vót mint én, kicsivel öregebb, kisján vótam mikor Nagy Bálintot temették.

Zsódos András bátyám öccse, Zsódos Gábor özvegyen maradt három kis iskolás gyerekkel, aszt újra megnősült, elvette Bóka Borcsát. De bizony az új asszon nem pártfogolta a gyerekeit, mind világgá hajtotta őket, aszt ezen Gábor bátyám úgy felbőszült, hogy elvágta Borcsa néni torkát. Magát meg agyonlûtte.

Zsódos András bátyámnak hogy ör vót, vót szolgálati revolverje. Gyöttek aszt a csendörök András bátyámho:

– Zsódos bácsi, hun a revolver?

– Odabe van a téglás szobába, – aszondja – lóg a szegen a tokjába.

– Na gyöjjön, nízzük meg! Bemennek, felnyitják a táskát – üres.

– Hát, akkor nem tudom hun van!

– Nahát, – aszondja a csendör – az öccsinél van. Agyonlûtte magát vele.

Megöltek egyszer egy idős házaspárt, Fazikas Zsigmondot meg a feleségit. De az sose lett meg, aki tette. Az öreg Bakcsősz vót akkor a rívész

– nem tudom a rendes nevét, mer csak így hittak –, űt vallatták a csendörök hogy kit vitt át a Tiszán. Azt mondta hogy nem vitt senkit. De mire aszt másodszor mentek vóna hogy elövegyík, felakasztotta magát. Hát ű tudott tán valamit – de sírba vitte.

Fazikas Zsigmond fia, Fazikas Mihály itt lakott Tabon, űtet is gyanúsították soká, hogy ű ölte meg apjátanyját. Mer hatalmas kutyák vótak a tanyán, hogy nem mehetett senki oda csak aki nagyon ismerős. Még emlékszek, huszonkettőbe, hogy Zsódos András bátyám Kisújszálláson rendör vót, folyt a nyomozás, Fazikas Mihályt is vallatták, de persze nem vállalta magára. Aszondta Zsódos András bátyám, majd ű ráügyel, ha Fazikas Mihály a halálos ágyán lesz, neme gyónja meg hogy ű vót. Nade hát ki vót ott mán mikor ű meghalt, kit érdekelt ez addigra! Kilencvenvalahány esztendős koráig ílt Mihály bátyám – hát tûle se tudódott ki semmi.

No szóval nem sok ilyen törtínt rígen se – ezelőtt is jobb szerettek nevetni mint sírni.

Jaj, aszt az a sok huncut ember! Amit a jányokkal vighevittek, ha kapáltunk, arattunk egygyütt! Dílbe a jányokasszonyok külön bandába aludtak aratáskor, a legínyek meg faragtak kis nyársakat, odalopakodtak, aszt a hosszú szoknyákat feltámasztották vele! Akkor aszt úgy feküdtek hogy alája lássanak. Az öreg Dékán Sándor vót híres huncut legíny míg az vót, nahát ű aszt mindent elkövetett a marikverő jányokkal!

Egyszer aszt észrevették a jányok, hogy kilises Dékán. Oan csendes vót, nem is huncútkodott – rágyöttek aszt, hogy kilis van a derekán. Akkor a sok jány megrohanta, lefogta! Szitás Zsófi – olyan kis eleven portíka vót, kis csepp, az úgyse tudta vóna szorítani – lehúzta a gatyáját aszt mind kinyomkodta neki a kilist! De húszat legalább! Hogy tiszta vízbe vót Dékán Sándor bátyám! Jajgatott az, rimánkodott – de hiába, nem könyörültek rajta a jányok!

De leghíresebb huncut vót mind közt Vítális Gyurka bácsi. Én mán űt nem ismertem, sose láttam, az unokája ilyen idős vót mint Bálint, hát sokkal énelöttem meghalt még, de a híre nagyon fennmaradt. Amiket ű összebeszílt, most is mindenki meséli a faluba.

Rókát űzött egyszer az öreg. Ászt egy nyárfára szaladt fel elűle a róka. – Nagy hatalmas sugár jegenyenyárfára, így mesélte – de fel egísz a leges leghegyibe, egísz a LEGCSÚCSÁRA! Ászt rálűttem! Hopsz az anyja! Még feljebb ment két öllel!

De tudta mondani az öreg! Szûcs Miklós bátyámnak kezdte egyszer:

Hallja kend! Emlíkszik-e az én mostani hólyagmeggyfámnak az elõdjire?

Hát tudta Miklós bátyám, hogy pusztá gyepre ípített az öreg, nem vót annak a meggyfának egyéb elõdje csak a fû. De kíváncsi vót, mi sülne ki ebbûl, hát rámondta:

– Emlíkszek!

– Nahát, – aszondja Gyurka bácsi tovább – gyött egyszer Kunhegyes felõl egy hatalmas borulás! Beleakadt annak a hólyagmeggyfának a legfelsõ ágába! De lett olyan essõ, hogy a deríkkõtõláncot a Kótalaposrul felmosta a partra a víz!

Egyszer, ahogy a dolgát vígezte Gyurka bácsi a nádasba, ráment egy falka farkas. Felmenekült akkor meg a fícfára, onnat olvasta meg: éppen száz farkas vót!

– No, annyi tán mégse vót – aszondja rá Matvej nagyapám. – Hát ha csak csirke csipog száz, attul is megsiketül kend!

– Hát akármit mondasz is, de vót vagy ötven! Ötven? Sok ám az Gyurka bátyám! Gondoljon csak el ötven libát!

– De vót húsz, na! – aszondja Gyurka bácsi.

– Biztos? – kérdezi nagyapám.

– Hát pedig valami vót ott, higyjétek el, mer mitûl zörgött vóna a nád!

Na ebbe aszt ki is egyyeztek vele nagyapámék.

Lidi néném vót asszonyba ilyen, akinek mindig kellett nevetni, Tamás Lajosné. De û nem is kízakarva nevettegett minket, ha olyan vót: örökké törtínt körülte valami hogy nevetni kellett – olyan félkanál vót. Egyszer a szõlõbe leltem meg a fán, szedte a cseresznyét. Nízem a lomb közt – hát nincs rajta semmi. Tiszta meztelen vót az öregasszony, csak egy fehér vászonkõtõ vót a derekán megkötve.

Lidi néném! – mondom. – Hát maga meztelen van?!

– Hát! – aszondja. – Nem akadozik a gally a ruhámba!

– De hátha másba akad bele!

– Nem a! – aszondja.

Leültem a fa alá, úgy nevettem. Kiabáltam aszt Lódi Zsiga bácsinak – û vót akkor a csõsz –, gyõjjön oda mer íllyet még nem látott!

– Eejnye Lidi, – aszondja Zsiga bátyám – hát így vagy? Nem restelled magad?

– Jól van, jól, – aszondja Lidi néném – hát csak nem hasgattatom össze a ruhámat!

No pedig azért nem lett vóna nagy kár, hát majd rongyossan járt Lidi néni, öreg rongyokba mindig. A jánya varrt neki jót is, egyberuhát amílyen most van mán, slafrokot, úgy hittük rígen – de azt nem szerette az öregasszony:

– Jaj kisjányom, – mutatta – látod, ilyen divatos ruhám van! De nem jó ez, – aszondja – felszaglik!

– Mér, hát mikor mosta a pizsamáját?

– Soha se!

Nahát ugye, akkor hogyne szaglott vóna!

Pedig még főbíró is vót jó ideig az ura! Gyöttek egyszer, keresték a szolgabíróságtul. Beszóltak az udvarra, hogy keresik a főbíró vagy a főbírónet. Lidi néném meg a tyúkólat pucolta – akkor is meztelen! Hogy a tyúktetű ne menjen bele! Csak a fejit dugta ki, úgy felelt nekik:

– Nincsenek itthol lelkem, – aszondja – menjenek dolgokra! – Nem merte mondani, hogy ű a főbíróné!

Nagyobb gazdák a faluba inkább a Felvígen vótak. Az Alvíg szegényebb vót, oda a vígrehajtók is többször mentek. Aki így jobban állt, a Hentesek, Sárándiak, Mikoláék még az öreg Mikola Pál idejin, Lőrinc Gyula bátyámék, Lőrinc Istvánék – ezek mind a Felvígen laktak. Ezek se olyan nagyon nagy gazdák vótak, mondjuk még Lőrinc István sógórom nagyapjának vót tán negyven hódja – nohát mán István bátyámnak abbul lett tíz, meg hát amit szerzett hozzá közbe, mer elosztódott, szíjjelment a föld. Harmincnegyven hód Tabon má sok vót, Pap Jánosnak vót hetven, olylyan meg csak egy vót itt, hogy százhárom hódja vót: Víkony Gábor bátyám, felvígési gazda ű is, az anyósom testvérje. Nahát aszt – annyit dógozni, mint az az ember dógozott! Nappaltíjjelt eggyé tett, úgy hajtotta magát!

Gábor bácsit kétszer rúgta pofon a lú. Egyszer – még gyerek vót – ráhajintotta a macskát a lú farára, aszt kirúgta a fogát előlrül. Meg mégegyszer má felnyőtt korába, akkor nem tudom mér rúgta meg, akkor meg ódalrul ment ki minden foga, de az álla kancájával eggyütt. Az én cralikezetemre egy foga vót Víkony Gábor bácsinak – hát eleinte, de később az se vót meg mán. Még meg hozzá az a csúnya kappanhangja, ahogy az üres szájával beszílt – felit se értettük.

Egyszer valami érte az ujját is, tán akácfatüvis szúrta meg aszt elgennyedt. Egy hónapig szenvedett, akkor kizubbant neki, de rendbe nem gyött, mer akkorra má felment egész a válláig a daganat – akkor ment csak orvosho. Azt mondták a doktorok, leveszik a keze fejit, el kell menni Pestre, de gyorsan mer megöli! Dehogya megy ű odáig! – aszondta. Rátette egy tuskóra aszt levágta az ujját. Le! Csonka lett a keze, de meggyógyult szípen.

Egyszer meg rádűlt a fal. Bontottak valamit, dehát nem biztosítottak, eldűlt a fal aszt Gábor bácsi alája került. Kihámozták, aszitték halott. De kinyitotta a szemit aszt aszondta:

– Mit bámultok? Öntetek le egy veder vízzel aszt jól van!

Öntözték is, de bizon nem lett jól, bevítették az istállóba, nem bírt mozdulni. Akkor meg: hogy húzzák meg a lábát – azt hitte, tán kiment a helyibűl. Megfogták nígyen, meghúzták – elájult Gábor bácsi. Úgy vitte be mentő Szolnokra. Ott aszt megmondták, hogy eltört a fara csontja, három helyt a medence. Ha beforr – jó, ha nem – nem bírnak segíteni, mozdulatlan kell fekűnni hanyatt, úgy talán meggyógyul.

Két napra rá ment utánna Zsuzsika ángyom látogatni.

– Kocsit keríts aszt haza! – evvel fogadta Gábor bátyám. Hazarázatta magát!

Itthol aszt egy hét múlva mán az ablakho kellett vinni, hogy lássa a lovát. Nem maradt fekve, nem nyugodott, nyár vót, aratás után, gyött a hordásidő, Gábor bácsi kötelet köttetett az inára meg a hóna alá, aszt felhúzatta magát csigával a rakott kocsi tetejire, úgy ment hordani. Úgy forrt össze a fara ahogy akart – de összeforrt. Valahogy mindig égiszbe maradt Víkony Gábor, roppant szívós természete vót!

Zsuzsika ángyom, a felesége is nagyon dógos vót. Kofáلكodott csudára, befogott a kóllába^[6] aszt ű járt Szentmiklóstra, Kisújra, Mezőtúrra, Pestre is, vitte az aprólikot, vágott libát a piacokra, reggel hét órákkor má Kunhegyesen vót a zöldsíggel, kaka vót hogy hazavergődött, odakötözte magát az ülisre hogy ha elalszik le ne bukjon, úgy ment! Az ura csak bízatta:

– Le ne ess má! Ne aludj má!

– Nemnemncmnem! – aszondja Zsuzsika ángyom, de közbe aludt a bakon.

Dógoztak szakadásig. Hát igaz hogy száz hódjuk vót, de mikor aszt a bank hozta a húszas kamatokat, akkor aszt nyögtíkpökték! Nem dógozott annyit senki más Tabon mint űk! Jó helyé vót nállok a cselédnek, ehetett

amit tanált csak nem vót gazdasszony. Zsuzsika ángyom mindig barangolt, aszt többet ett a cselédje főztjibül, mint a cseléd az üvébül. Ha íheztek, Gábor bátyám mondta a béresnek:

– Üss agyon annyi csirkét, amennyivel gondolod hogy jóllakunk!

Főztek aztán! Zsuzsika ángyom nem szólt érte, néha sipákolt, ha magkakast vert agyon valamellyik, de aszt megbíkölt, ette ű is. Előgyöött este:

– Na gyerekek, vane ennivaló? – melléült aszt jóllakott. Gábor bátyámnak mindene vót a lovai. Jó kocsis vót, nagyon tudott nígy lúval is hajtani! Száz hódja vót, de mindig az istállóba hált. Mikor újházások vótak is! A gyerekeit is ott csinálta mindet, pedig aszt a jánya, Jolánka a legelső doktorált nő vót Tabon! Szerette azt egy pesti úri fiú, Bükszegi Pista, de nem engedték hogy elvegye Jolánkát. Nem vót Bükszeginek fillérje se, csak a rangja valamílyen miniszter vót a nagybátyja –, Víkony Gáboréknak száz hódjuk vót, de viszont ugye parasztok vótak csak, dógoztak ípp úgy mint a cselédjek – hát nem engedte össze űket a család. Bükszegi Pista aszt fűbe is lűtte magát.

Dógos vót nagyon Gábor bácsi, meg rendkívül jó ember. Becsűltik is annyira a faluba, hogy mikor aszt kulák lett, akkor se bántották. Börtönbe vót azér, nem lett meg a beadás aszt elzárták, de amúgy nem bántották. Mikor nagyon szorították, má mint kulákot, hogy ekkorra meg akkorra be legyen szántva, két pár lova vót még, mindet kivitte, szántott estig egyyik párral, gyalog begyöött hogy a lú pihenjen, jelentette hogy meddig jutott, ment vissza, fogta be a másik párat, szántott reggelig amazokkal. Lehetett hetven éves akkor. Utánna még a téeszbe is belement, úgy halt meg mint téesz kocsis. Sokon ment keresztül, mer mindent kibírt!

Az Alvígen sokkal szegínyebb emberek laktak, nem is tudok ott gazdag embert csak Boros János bácsit. Kilencven éves korába halt meg, körülbellől tizenhat vagy tizenhét éve, mer nem Barcikai tiszteletes úr temette, ha Kovács Dani. Nagyon jó ember vót János bácsi, de nagyon nagy hatalma vót űneki, hát sok földje vót. Összeveszett egyszer még Borbí Györggyel is! Együtt mentek Törökszentmiklóstra, egy hintón, aszt összevesztek az úton, de nem János bácsi szállt le, ha Borbí György. János bácsi vót időssebb valamivel, aszt aszondta:

– Nahát én nem ülök egy hintón a nagyságos úrral! Szálljon le, ha íllyen a témája! – aszt otthatta az útba Borbí Györgyöt.

Világtalanul ílt Boros János a vígin tíz esztendőt. De azér járta a határt! Szőlőbe, kenderfődre kijárt, irányította a gazdaságot meg ű parancsolt azért! Szántottak kinn a fiai, egyszercsak ott vót Gábor bácsi, aszt mondta nekik, perelt velők:

– Eej, – aszondja – má megint a csikót fogtátok eke elé, hát nem megmondtam

– Igen idesapám, hát a derest nem lehetett, czér meg czér – magyarázták ott a fiai, de azér csinálták, amit az öreg dirigált vakon! Kiadta nekik az aznapit, aszt ment vissza.

Egyszer gyött János bácsi a szőlőbül, otterte az uram a szőlőkapúnál, hozta az öreg a két kas gyümöcsöt, összekötötte kötíllel, úgy vette a vállára. Meglátta Bálint, megvárta, felvette a kocsira, elhozta a Sebestóig. Ott leszállott János bácsi, leadta neki Bálint a két kaska körtét, feltette a vállára, elköszöntek. Nízi aszt Bálint – hát visszafele indul az öreg, eltívesztette az irányt.

János bácsi! Nem jó fele megy kend, visszafele indul!

– Ejnye az istenit, – aszondja – hát igazíts helyre! Bálint aszt megfogta a kézit, megfordította.

– Na most így mehet a templomig, onnat meg mán eltanál.

Nem szokott pedig tívedni Boros János, a lábával tapogatta az utat. Attul hogy vak vót, mindent csinált, fát vágott, a tyúkokat etette, mindig haszna vót, az utolsó percig! Egyszer azt mondta egyik este:

– Na gyerekek, má csak mámmá ílek!

– Ugyan idcsapám, – aszondja a fia – hát most ett meg egy nagy karíj pirítóst!

– Nem baj, azt má viszem magammal! Kérdelek túlc: – Hát fáj valamije kendnek?

Nem fáj nekem! – aszondja. – Mir fájna? Meg lehet halni úgy is!

Meg is halt reggelre. Fájás nélkül.

Egy fia ma is megvan János bácsinak, orvos valahun, doktor Boros Sándor. Egyszer láttam, olyanféle alacsony mint János bácsi vót, nagyon kedves ember.

Érdekes uraságok

Tabon ha valaki házat ípített, gyött mindenki, aszt segített. Mi is mikor válykot hordtunk, huszonnyóc kocsi gyött! A vályokrakásba, földhordásba, tapasztásba, meg mikor a tetőt hoztuk elő Törökszentmiklósrul, abba mindbe segítették, meg mikor saraltunk, csinálta a cigány a sarat a Nagygödrökbe, tíznél több kocsi hordta idáig, úgy aszt vittük fel a pallásra. Vót segítsíg, sok. A meszelísnél a rokonasszonyok mind ittvótak, mikor először meszeltünk hogy szí p legyen, öthat sorral bemeszeltük mire fehér lett – ez mind úgy ment: összefogva a rokonság meg jóbarát. Jóbarát is! Híni se kellett, eggyik a másikatul meghallotta hogy Matvej Miklós házat ípít, akkor elogyött valaki megkírdeni, mikor hordjuk a válykot, aszt akkor egyszercsak gyött a sok ember. Bizon megfőztünk egyszerre két disznólabát krumplilevesbe, meg két ruháskosárral sütöttünk pampuskát! Elfogyott egy szálig, olyan sokan vótunk! Huszonnyóc férfiember, meg még több is, mer vót olyan ház ahun növendík gyerek vót, hát gyött az is, felhánni a válykot. A suttyógyerek kapott mind valamennyi pízt. De az emberek, kocsisok nem. Azoknak csak valamibe visszasegítettünk. Hát mink ugyanígy mentünk. Persze, aki olyan magánakvaló vót, nem szeretett segíteni, az nem gyött. Bizon annak még tán a házat se ótották, hogyha ígett! De ezt a mi házunkat rengetegen ípítették.

Idesapám napszámos ember vót, vót azér pár hód földje, de annyi nem hogy kisbirtokosnak jegyezzék, mindenütt csak úgy írták hogy „napszámos”, hivatalos papíron ű úgy szerepelt, vagy esetleg hogy „földmíves” – ez jelentette hogy van azér valami kis földje. Ha tíz hodon fejül lett vóna, akkor lett vóna „kisbirtokos” – nahát ugye az nem vót, csak „napszámos”. De azért ez nem úgy vót, hogy napszámos ha ípített, akkor csak másik napszámos gyött – nem, gyött mindenki. Gyött gazdagabb is, akinek gazdagabb rokonja vót, vagy így jó embere gazdagabb, gyött az is mind. Még Hubert gróf is elkűdte a mindenesit, Kis Sándor bácsit, hogy kelle segítsíg. Mer hallotta, hogy az öreg Matvej ípít, hát ha kell valami, iga vagy ember, szívessen ad. Hogyne, itt Tabon az urak nagyon eggyütt vótak a parasztokkal, mindenbe. De mondtuk aszt, hogy köszönjük, vagyunk elég sokan.

Így vót szokás, az uraság is adott segítsíget. Hát vót arra alkalom, visszaadni: ha szőlőt kapáltak, elment az illető, dógozott egykét nap, osztan monda, hogy

– Méltóságos úr is oán kedves vót, hát visszasegítettem – ez megvót. Hubert gróf különösen ilyen vót. Borbí Gábor nem annyira, az jobban a maga dógát vígezte, habár temetésekre az is eljárt. Nemcsak a cselédjiére, meg nem is csak ha az előljárók közzül halt meg valaki, hanem szegínyember temetísire is. Elment, akit tiszteltbecsült, annak elment a temetísire.

Ezelőtt mikor március tizenötödiki banket vót is, a Polgári Körbe vót legnagyobb ünnep. Az Iparoskörbe is vót banket, de az Urikaszinóba nem vót semmi, mert a földesurak mind odagyöttek a Polgári Körbe. Óesztendőkör is, csak ífélkor mentek át az urak az Iparoskörbe, újévet köszönteni, a Polgári Kör vezetősége is, de mán egy óra, fél kettő – akkor má mind visszagyött mihozzánk, a parasztok közzé. Mindig azt mondta Borbí Gábor nagyságos úr is: valójába ûk is parasztok, ûk is a földbül ílnek. Ûk is azt lesik mindig, hogy merrül gyön a borúllás, mit hoz. Hát ténleg így is vót, aszt ott is szórakoztak velünk a Polgári Körbe. Jól szórakoztunk mindig, együtt az urakkal, mer nagyon rendessen tudtak azok viselkedni ha akartak. Nem szóltak azok soha egy rossz szót se – olyanho, akihe nem lehetett. Ugye akihe meg lehetett, hát az ollyannak szóltak. Úgy van ez: a katona, meg a pap – oda megy, ahun kap!

A paraszttal jól kigyöttek az urak. iparossal nem annyira, az má más dolog. Na, hát hogy míllyen nagy vót a különbség ezelőtt az iparos meg a parasztember között: Az iparosok a Tiszagátnál megvettek egy házat, hogy ott lesz majd az Iparoskör. Ászt ugye, hát kiregettek rá, mer nem vót elég pízék. Adott az uram is egy mázsa búzát. Nagy szó vót, bizony, hát az iparosok egy pár pengőt tudtak adni, egy mázsa búza meg huszonnyóc pengő vót akkor! Úgy hogy mikor kíz lett az Iparoskör, egy táblára vót felírva a nevek azoknak, akik sokat adakoztak, aranybetûvel. Hát ott vót az uram is, ötödiknek. Na aszt mikor a felavatás vót, kintelenek vótak oda is meghíni bennünket, mer hát sokat adtunk, csak restelték ugye hogy ne híjának meg. Mint banketra szoktuk: sütöttem sütemínt, elmentünk. Hát, Bálinttal még csak vót aki barátkozott. Mert egyik komja kerékgyártó vót, Peleskei Miklós, a felesége Kocsis Eszti, egy kondás jánya. A másik komja meg Tarkó Feri, az is kerékgyártó – nohát neki így legalább köszöntek. De énhozzám nem vót aki szóljon! Tarkóné, meg Peleskeiné – hát ugye ûk iparosnék, hát dehogy szóltak! A szomszédunkba Patócs lakott, szűcsmester, hát az mindig a mi pízünkön váltotta ki a bûrt, meg a festikanyagot, mindent – meg is adta, becsûletessen, nem az, de viszont hát

csak itt vót a tőkéje, minállunk! Ászt a felesége is csak aszondta, jóval ífél után mán, hogy:

Jaaj, nem is láttalak Esztikém, – aszondja – hogy itt vagy!

– Maj meglátsz, – mondom – hónap, ha píz kell! – én is oszt rögtön odaszúrtam neki. Nem, hát nagyon bosszantott, nem is tudtam senkit megkínálni a süteményemmel, mer nem szólt hozzám a kutya se! Akik mellettem ültek se! Pedig se ötözetbe nem vótak különben, se tekintílybe – hát tekintílyem vót annyi a faluba, mint akarmellyik iparosnénak!

No, az asztalfőn ültek fiatal tanítók, doktor Kosári, a felesége is – még akkor ugyan nem vót az, kisébb lett Kosáriné, tanítónő az is –, meg Palotai rektor is ott vót, avval is a menyasszonyaféléje, meg Farkas Guszti társulati írnok, aztán ezek mindennapos vendígek vótak nállunk, hát megláttak ott, hogy ülök csak mint Szép Mari az első urával, nem szólnak hozzám – hát odagyött Majoros Juliska, aki Palotainé lett azután, azt mondja:

– Eszterkém, gyöjjön oda hozzánk, gyöjjön oda ülni! Látom hogy itt magáho nem szól senki se!

Így aszt felbiggyeszkedtem az első helyre. A jedzőné húzott oda széket, – Ide üljön, Esztikém! – aszt körülfogtak, igazán olyan kedvessen! Dehát az iparosok – azok oszt nem.

A cimborám, Szappanosné – mindig egygyütt vótunk gyerekkorunkba, aztán elvette egy suszter, szóm szidunk lett, majdnemszomszíd. „Kedves cimborám”, úgy híjuk egymást most is. Na ű monda egyszer, hogy

– Nagyon szeretlek, Esztikém, de hát vasárnap azér nem tanálkozhatok veled. Mégis, – aszondja – én iparosné vagyok!

– Nem baj, cimborám, – mondom – több a hétköznapi mint a vasárnap! Csak én meg majd esetleg hétköznapi nem látlak meg tíged!

De gyött azér, kérni harmados kukoricafődet, aratást, mifene. Hétköznapi – vasárnap nem. A banket vasárnap vót, ott nem vett észre ű se!

Nagy divat vót akkoriba a kalap. Lett aszt Szappanosnénak is kalapja. Hogy hogy nízett ki benne – na mindeggy. Mentünk Pestre egyszer, István királyra. Ű kalapba, én meg csak úgy: selyemkendő a fejemen. Olyan húsz évessek lehettünk.

– Hogy lehet az, hogy te kendőbe gyössz, Pestre! – aszondja Teresa.

– Hát talán csak nem kalapba gyövök, mit gondolsz! Nem vagyok én iparosné!

Aztán mikor hazafele gyöttünk:

– Na, – mondom – vóte eredménye, hogy kalapot tettél?

– Hát, – aszondja – mégis nem níztek ki magok közzül! De a kutya se szólt hozzád! – mondom. – Engemet

meg hittak cselédnek, hogy ilyen tiszta rendes asszon kéne szakácsasszonnak! Akkor csak érdemessebb vót hogy kendőbe mentem!

Mer valóba úgy is vót: Ez vót a szokásom, hogy sétálgattam le s fel, egyik útrul a másikra Pesten, ha mán kiállásig vótam, a mozihíradóba beültem, azt vígigníztem, akkor megin mentem tovább – na egyszer csak megállt mellettem egy autó. Kiszólt egy úriasszony:

– Legyen olyan szíves, asszonyom, – aszondja – gyöjjön elő egy szóra!

Odamegyek, azt mondja:

– Kérem, mir jött Pestre? Mer ugye nem pesti?

– Nem, – mondom – tennap gyöttem Pestre csak.

– Nem gyönne el hozzám szakácsnőnek? – azt mondja. Ilyen tiszta rendes asszon kéne! Nagyon jó helyé lenne!

– Má ne haragudjon, – mondom neki – de én még nem vótam cselédje senkinek. Meg nem is leszek. Amíg egyébként megílek, addig lekötött munkára én nem megyek. Megílek otthol a magam háztartásába.

Hát kérte aszt az engedelmet nagyon. De nem, hát semmi, hát nem sértő módon szólt hozzám.

No, az iparosok: Szóval nem szerettk űket az urak se. Azt mondta rajok Borbí Gábor nagyságos úr is:

– Nem szeretem azt a félműveltsíget, – aszondja – mindig csak „kérem”, „kérem”, ennyibül áll a műveltsígök, evvel akarják mutatni! Jobb szeretem én, a szent jít neki, itt a parasztembereket! – aszt szórakozott inkább mivelünk a Polgári Körbe.

De szerette is, valóba, nagyon szerette a parasztembereket, mer mindenkivel szóbaállt, mindig köztök vót. Nem vót rossz ember Borbí Gábor, ha ment az úton is, megfogta az öregasszonyokat, – Ne kend menjen a sárba, majd én! – körüiemelte magán, aszt ment tovább. Hát vót neki is hibája is. Aszondták nagyon kurvás. Hát, meglehet.

Ismertem nagyon az urakat, vótam köztök eleget. Bejártam az urakho, már kicsi koromba, játszogattak velem, én meg nem filtern tőlük. Sokat, sokat vótam nálluk, jártam én majd az összes kastílyokba míg kisján vótam. Egyszer a Zibár gyerekei – a Vízügynél vót az szolga, horvát ember – annak a gyerekei megtanítottak egy csúnya versre. Na, mentem vele mindjár Török úrho, a pízárnokho a Társulatba, mondom neki:

– Török úr kérem, nagyon szíp verset tudok!

– Mondd el Esztikém! Mondd el! – aszondja.

– Elmondom egy hatosír!

Egy hatos nemtöm hányad része vót egy koronának, de ha kántáltunk is, igen mindenütt egy hatost kaptunk. A krajcár kevesebb vót, azt hiszem húsz krajcár vót egy hatos. Rögtön ideadta Török úr a hatost. Ászt elmondtam neki a verset:

– Lipitlapát, ajtó megett izél apád! Hát, nevette borzasztó.

– Hallode, – aszondja – menjél be a nagyírodára, aszt mondd el mindenkinek! De csak úgy, ha leteszik a hatost! Senkinek se mondd el ingyen!

Mentem boldogan, hogy a szíp versemér kapom a sok hatost. Hát mit tudtam én, hogy szípe vagy nem szíp! A nagyírodán sokan dógoztak, vagy nígy mérnök, meg még sok olyan is, aki nem mérnök, csak ilyen nemtudommi, mérnökök mellett.

Tudok nagyon szíp verset, elmondom egy hatosír!

Na vót aki adta a hatost, vót aki meg mondta hogy hát ű nem ad.

– Akkor menjen ki! Ingyen nem mondom el!

Csak leszurkolta mind az egy hatost, mondtam nekik is nagy hangon. Örültek azok is nagyon. Azt mondta akkor az eggyik úr – szegín, Csíkinék hittak, mérnök vót, meghalt a tizennígyes háborúba, nem tudom hová való lehetett, csak pár esztendeig vót mérnök itt – azt mondja:

– Hallode kisjányom! Ez ám nagyon szíp vers! – aszondja. – Eridj be az igazgató úrho, mondd el neki, hagy hallja ű is!

Am meg egy vín göthös ember vót, a nevire se emlékszek, mer csak igazgató úrnak mondtuk, a felesége Kormos Anna vót, az angol királynőnek rokonja, Viktóriának, de tartották is a rokonságot, sokszor kaptak is onnat csomagot. De vígtelen fukar ember vót, meg mogorva, nem is nagyon fogadta a köszöníst se, meg hát nem ereszkedett le, hogy a többivel összeáll aszt beszélget – ilyen nem vót. Na bekopogtam.

– Nem lehet! Ki az?

– Én vagyok, igazgató úr kérem, – mondom – azér gyöttem, mer tudok egy nagyon szíp verset. Elmondom, de csak egy hatosír!

Menj innét kifele! – azt mondta. Utánna meg: – Na gyere. Itt a hatos. Mondjad!

Elmondtam neki is. Borzasztó dühös lett! Kiállt az ajtóba, aszt úgy kiabált:

Mit csinálnak velem az urak?! Bolondot űznek énbélûlem?! Itt van, – aszondja – lyukas a cipõm talpa, azt se bírom megcsináltatni, aszt ilyenír kiadatnak velem egy hatost!

Szomorú vígök lett a hatosoknak. Hoztam haza egy marikkal – hát vótak ott lehet tizenöten is! Nem tudom hány koronát tett ki, lehet hogy nígy hatos vót egy korona, úgy emlékszem rá. Hozom haza, mutatom idesanyámnak:

– Nízze csak mit hoztam! Milyen sok hatost!

– Hun vetted kisjányom?

Verset mondtam írté! Az uraknak! Ászt adták a sok hatost!

– Ászt míllyen vers vót az? Mondtam neki is boldogan.

ó de megvert... Istenem ... De azér eltette a hatosokat.

Míg kisjány vótam is, Tabon mind ismertem én az urakat. De még ahogy jártam át Derzsre, idesanyám falujába, ott is vót ismerõs. Az ottani uraságot, Losonci Istvánt nemigen szerettik, mer gõgös ember vót, de vót egy fia, Losonci István az is, de csak „Pucki”, úgy hittak, az két évvel vót öregebb mint én, ismertem jól Tabrul is, mer Borbí Géza vót a nagyapja, aszt szeretett itt lenni. De nagyon kedves, jószándíku vót, fél napokat elbeszílgetett a kukásokkal, mikor fûztik a dohánt – szerettük nagyon. Mán tizenhat éves vót, tizenhetedik. Egyszer mentem Derzsre, összetanálkoztunk az úton.

– Maga meg tabi kisjány, ugye? – azt mondja. – Maga Eszter!

– Igen, – mondom – az vagyok.

Gyöjjön mán be! – aszondja. – Lakik itt rokona! Mer Muharos Eszter néném Derzsen lakott akkor, kulcsár vót az ura az uraságnak – Na gyöjjön be! – aszondja Pucki. Anyuék nincsenek itthon, de nem úgy hívom én be, hogy mer magam vagyok, hanem gyöjjön, vannak ott gyerekek! Én meg verebíszek, ezaz.

Bementem elsőbb Muharos Eszter nénémékhö, Pucki is begyött. Oda hozta utánnunk az inassá a nagy tálca sütemínt, meg fagylaltot! Cukrászdát se láttam még abba az időbe, nem fagylaltot! Ott beszélgettünk Eszter nénémékkal, aszt aszondja egyszer Pucki: û kimegy verebíszni a kertbe. Hogy kimegyeke vele. Vannak itt fiúkjányok, aszondja, akik összeszedik a verebet, û meg csak lövöldözi. Kimentünk. Gyönyörû, nagy kertjök vót, de csodás, hatalmas!

Ászt ahogy így játszunk ott a fák közt, bokrok közt mán egygy ideje, egyszer azt mondja Pucki:

– Na ide nizz, Eszter!

Aszt a fejinek tartotta a puska csövet, aszt agyonlûtte magát.

Tizenhat éves vót, tizenhetedik. Hogy mir tette, nem tudom. Csak azt tudom, hogy nagyon panaszkodott elõtte, hogy lenne û inkább egy nagyon szegín parasztyerek, csak vele vóna apja-anyja. Mer û nem sokat van az apjáikkal hát azok mindig utaztak.

Úgy folyt még az orra lyukán is a vir, a fülin is, jaj, ott ráborultam, még csókoltam is, hogy nízzen fel, hát ez csak serítes puska, nem fog meghalni! Ílt még, így rázkódott mindene, de meghalt. Meghalt, nem ílt û lehet egy fél órát se utánna.

Aztán sürgönyt kûdtek a szüleinek Olaszországba, Velencébûl gyöttek repüllõgépen Pestig Losonciék – borzasztó nagy szó vót ez is, hát huszonnígybe, vagy huszonötbe még! Én aszt a temetísen is ottmaradtam, vígig, ott vótam nagy anyámék, aszt virrasztani is ottvótam mikor az apjaanyja megírkezett. Hát azok nem vótak ílõk se valósággal. Ez az egyetlen egy gyerekök vót! Hurcoltak ott engem, kérdezgettek, vallattak, hát én mondtam, hogy nem mondott semmit, rosszkedve se vót, annyit mondott hogy szeretne többször lenni apjával-anyjával, de mindig vándoroltak aszt û mindig egyedül van. Meg mondta még hogy Tabon szeret lenni jobban, többet is ismer, meg hogy ott a nagyapja, Borbí Géza, meg Gábor úr gyerekei, Buksi meg Lottika hát Lotti se sokat vót itthon, Buksi inkább, az egyetemet vígzett már addigra – – hát ennyit mondott Pucki, ezt elmondtam nekik.

Ott vótam a temetísin is. Ott vót a derzsi pap, tabi pap, meg Fülöp Imre esperes úr is Kisújszállásrul. Nagy ebíd vót, az udvaron terítettek, nyár vót, nem tudom má mill yen hónap, de nyár vót hogy meghalt Pucki. Ott vót a tabi dalárda is, azokkal gyöttem oszt haza kocsin. Hát nagyon meg vótam ijedve meg rendülve. Az egygy oly kedves, jóindulatú fiatalember vót, meg elíg szíp derík gyerek is vót, de nagyon jó ember! Nagyon megsirattam.

Nem vótak mind egyformák az urak se, de sok jó vót azér köztök. Bárci Gyula nagyságos úr is nagyon jó ember vót, meg jó fizetõ. Nem szerettték tán annyira, mint a Valdek grófokat, mer olyan hidegebb ember vót, nem vegyült úgy mások közzé, de jó fizetõ vót, pedáns ember, ha egy fillérje nem maradt is, az utósóig kifizette mindig a napszámot. No evvel ugye nem mindenki dicsekedhetett, mer Hubert is vót úgy hogy fennmaradt. Azután valamikor megadta û azt, általába, csak nem vót pontos. Máskor meg szinte ok nélkül is adakozott, sokat, de a napszámosokkal bizonytalan vót. Pattantyús Istvánné vót egyszer így vele: Szõlõt kötöztek Hubertnek,

aszt kétheti napszámot szípen kifizetett, a harmadikat nem. Nem vót neki, aszt nem fizetett. Bement hozzá kétszer is Pattantyúsné, mondta:

– Méltóságos úr kérem, ez a heti napszámom nincsen kifizetve.

– De, – aszondja Hubert gróf – ki van pipázva! Mondja Lajos – az intézője –, hogy ki van pipázva!

No, – aszondja rá Pattantyúsné – méltóságos úr, ezt a heti napszámomat koporsószegegre kötse!

– Jaj! – aszondja Hubert. – Te is azt mondog, mint Zénó István? Az is azt mondta, koporsószegegre kötsem a napszámját!

De nem fizette aszt ki Róza nénémet, sose adta meg azt a hetet. Szóval vótak ilyen dógai, vótak.

A gyendai uraság, Vígesi Árpád megin másmilyen vót. Ő, ha mentek hozzá, hogy – Nagy családom van, adjon köesön egy kis búzát a méltóságos úr! – aszondta rá:

– Hát aztán én vagyok az oka? Mellyiket csináltam én a sok kölyök közzül? Ugye egyet se! Na ha megcsináltad, tartsad is el!

De azér a vígin mindig adott:

Na adjatok ennek a bolondnak! – aszondja. – Meg ne add! Mibül adnád meg?!

Ha meg valaki visszavitte a tartozást:

– Mir adtad meg, marha! Tán neked több van mint nekem?

Csúnya goromba ember vót, de adott azér – roppant szerette a parasztembert. Érdekes uraság vót Vígesi Árpád, ha arattak, mindig közzijök állt, û is aratott! Mindig ott vót velök, aszt mondta avval a vontatott beszídjivel:

– Adjatok mán egy píipa dohánt, a fene ett vóna mes benneteket, rágyúúttok mind, én meg itt magam vagyok aszt nem bírok füstölni! – Hát aszt kínálták, hogy vegyen a méltóságos úr. Utánna aszt adott nekik egész bála dohánt is írté. Csak hát ilyen nagyszájú vót Vígesi Árpád.

Haladj mán, a fene ctt vóna meg, levágom a saarkad! Nem szíígyelled, hogy öregebb vagyok, aszt jobban kaszáltok? – De egész nap is elkaszálgatott, ott a többivel. Nahát sokszor láb alatt vót, ugye, dehát nem szólhattak neki.

Goromba vót az a többi urakkal is, nemcsak a paraszttal. Ha jelentette neki az inas:

– Méltóságos úr, gyöttek a tabi urak!

– Eggyé meg a fene a csavargóit, ide a puskám, hagy lövöm mind agyon! Menntek hazafele?! Píszkos tekergők, ilyen dologidőbe, itt?! Na főzzetek nekik valamit, egye meg a fene, ééhes ez mind, hát azér gyött!

Ismerték mán a többiek, nem törődtek vele. Letelepdedtek, akar hogy ordított, aszt azt csináltak a kastílyába amit akartak.

Elvette azután a testvérjinek a jányát, egy húsz éves asszont. Akkor annak is kapálni kellett!

Na Pici, – aszondja Vígesi – gyerünk kifele! Mennyi a kapálnivaló, aszt itthon döglenni! dílig! Gyerünk ki, kapáljunk! Ne azok a szerencsétlenek dógozzanak miértünk! Haragudott aszt szörnyen a Pici, de ment, hát muszáj vót.

Katolikus vót Vígesi, aszt Gyendán a katolikus templomot ű faragta ki. Ilyen lombfűriszmunkával, de gyönyörű! Kidíszítve az egész templom! Láttam, megníztem egyszer ezt Vígesi csinálta. De remek!

Jó uraság vót, űnálla korán haza kellett menni, szombaton a cselédnek csak a takarítás vót, vasárnap meg még takarítani se szabad vót, csak éppen enni adni a jószágnak, arra meg vót külön pár ember. De az aszt sokat keresett, hogy pótolva legyen, hogy nem bír templomba menni. Királyi kamarás vót Vígesi, nígylovas hintón járt, úgy gyött mindig Tabra. Úgy halt meg ű még mint nagyúr, a negyvenes évek elejin.

Szóval nem úgy van az, hogy olyan nagyon ettík vóna a cselédek ezek az urak. Kivéve mondjuk Magyarít. Mer az meg napszámot se fogadott. Magyar Kossá István, császári és királyi kamarás az is, báró Urai Etelka vót a felesége – nagy úr vót. De az nem adott a falunak soha, csak annak a níhány cselédjinek adott kenyeret. Oda nem járt napszámos, ha a fene ott ett meg mindent, akkor se.

No vótak még azután a Szapáriak, de azok is hogy katolikusok vótak, nem sok közök vót Tabho, a birtokuk is inkább Taskonyba vót. Ők az ebadóruul nevezetessek. Kilencszáz kettőbe Szapári gróf vót a pízügymíniszter, de olyan pocsíkul bánt a pízzecl, hogy tönk szilire jutott. Nem hattá mégse a király, hogy a birtoka odalegyen, mer a királyné udvari asszonya vót a gróf húga. Aszondták, azér hogy a kincstár tönkrement, egy ember még nem mehet tönkre, hanem legyen akkor ebadó, csak fillérekre elosztva, hogy a szegényembert se nagyon terhelje. No így tanálták ki az ebadót – így mesélték. Ahogy jártunk Derzsre a Szapáriak birtokán keresztül, láttam még én is az útfélen a kivágott borzasztónagy évszázados akácfákat – azokat adták el a megszorult Szapáriak hogy pízst csináljanak.

De Szapári grófot nemigen láttam, nem sokat jártak űk Tabra. Szeretetotthon lett most a taskonyi kastílyokbul, idióták vannak benne.

Bárci Gyula nagyságos úr nem vót gőgös, jó fizető is vót, nem tartozott soha senkinek. Meg kalapot emelve köszönt mindenkinek a faluba – de viszont le is tegezett mindenkit. Ászt én ezt nem szerettem, nem is álltam meg szó nélkül. Jártunk át Akolhátra, neki is vót ott birtoka, nekünk is egy kicsike, sokszor mentünk együtt a hidason.^[7] Megyünk egyszer így Bálinttal, várjuk a rívísz, Bárci meg megszólít minket, aszondja:

– Na, nektek meg ilyen másfél lovatok van? – mer kiscsikó vót fogva a lú mellé, eves csikó, aszt sajnálta, mer szerette nagyon a lovat, sajnálta, hogy olyan hamar befogtuk.

No, én meg nem állhattam meg, visszaszóltam neki.

– Nagyságos úr kérem. Ha jól hallottam, tegezett! Mindjár nekipirúlt! Mondom: – Hát ezt ne tessék többet, engedelmet kérek, de ezt nem fogadom el! Mer hozzámillő korú, aszt ha meghallja ezt más faluba való, aki nem tudja hogy a nagyságos úr mindenkit tegez, hát annak egy kicsit megbotránkoztató ez! Habár csak olyan félódalrul tegeződünk is.

Olyan lett mint a láng, nagyon megszígyelte magát. Kérte az engedelmet.

Meg mondtam azt is neki, hogy különbenis mást se tegezzen, mer ez rossz vört szül! Ne tegezzen senkit!

Szóval hát én visszabeszéltem az uraknak, én nemigen hagytam magam. Borbí Gábor nagyságos úrral is, űvele sokat hadakoztam.

Gyön egyszer az úton Borbí Gábor, én meg gyöttem két kanna vízzel a Tiszáru. Én gyöttem elől, mer nem adtam meg neki azt az előnyt, hogy na menjen a nagyságos úr elől! Hlyen nem vótam soha! Nem nagyon adtam alább az áránál! Na, hát gyön utánnam Gábor úr. Aszondja egyszer:

– Hallode! De fáin asszon vagy te! Mondom: – Tudom!

– De fáin farod van! – azt mondja.

– Igaz-e? – mondom. – Ugye kéne? Aszondja: – Kéne!

A szájára! – mondom. – Hogy ne járjon mindig!

Hát, az anyja teremtísit, cl kellett szalannom! Mer a görbe botjával meg akart verni! Beszaladtam a kiszúgba, aszt be egy kapun, az öreg mama ott állt kinn, mondom neki hamar:

– Mondja hogy továbbbszaladtam!

Akkorra ípp odabotorkált Borbí Gábor. Mán ű akkor jó időssebb vót, nem vót nagyon öreg, csak oan rosszmcnísű, elég rossz lábú vót.

– Nem látott itt egy asszont? – aszondja Gábor úr.
– Láttam én! Arra szaladt, nagyságos úr!
– Hogy a fene essen bele, – aszondja – még azt mondta hogy a számra adja a fenekit!

– Hát, nagyságos úr, – aszondja Bcdci Rozi néném – kap az aki nem restell! Hát nem mindenütt eresztik ám be a szíp embert se, meg a gazdagot se!

Na megálljon, tanálkozzak csak vele, de megverem! Tudom ám ki vót! Muharosné vót!

Akkoriba vót a választás, ezután vagy két hétre. Borbí Gábor sógorát, Losoncit akarták képviselőnek, Borbí Etelka urát, a Pucki apját. Na, elmentünk választani a Körbe az urammal – hát gyön velünk szemközt Borbí Gábor.

– No Bálint – mondom –, ez engem most megver. A fene egye meg, azt ígírte, hogy megver!

De nem vert meg. Gyön oda, köszön, előre emeli a kalapot, kezét fog velünk. Azt mondja:

– Remílem miránk szavaznak?
– Hát nem, – mondom – nagyságos úr, nagyon tíved.
– Hát mir?
– Hát azír, – mondom – mer Derzsen, mikor az aratók kérték a szalonnát, mondták hogy mindig szoktak kapni, aszondta rá Losonci, hogy szarik nekik a kenyér mellé szalonnát. Hát én meg szarok neki voksot! Mondja meg neki!

Jaaj, drága Muharosné asszony, mit fizessek?! Amit kér, azt fizetek, de ha maga ezt elhíreszteli a faluba, maga le tudja a fél falut beszílni! A fél falu is utánna megy aszt nem a sógoromra szavaz!

– Legyen nyugodt, – mondom – nem mondom cl senkinek. Én nem szavazok rá, más meg oda szavaz ahova akar.

Hát énnekem nem kellett a pizek. Pedig bizon vót olyan szerencsís, aki színát kapott, nagy darab kaszállót, de még búzát meg pízst is, csak úrájok szavazzon! Hát én nem használtam az ilyen alkalmat.

Meg azután, hogy őszinte legyek, csak Losoncira szavaztam. Egye meg a fene, a másik se lesz jobb, ezt meg legalább ismerjük. Pedig csúnya kevély ember vót, nem szerettük. Közellátási meg közílelmezési miniszter lett azután.

Valami nagyon jóba Gábor úrral nem vótunk, mer összeakadtunk még máskor is. Egyszer Muharos Bálint bátyámat – akkor vót törvénbíró – híttá vóna Borbí Gábor kezesnek. Én meg lebecsültem. Mondtam neki:

– Bálint bátyám, ha ezt megteszi, rosszul teszi. Mit gondol, ha úgy sül el, se háza, se földje nem marad! Hát ne tegye magát akarattal kódússá! Ne restellje megmondani: Menjen magaformájúho!

El is hántotta Bálint bátyáin. Mondtae hogy én mondtam, vagy nem monda, clárultae hogy ki adta neki a tanácsot – nem tudom. De inkább csak azt mondhatta, hogy ûneki családja van aszt arra gondol, û nem lesz kezessé senkinek.

Nem sokra rá márciusi banket vót, ott vótunk az urammal, meg együtt vót az egész család. Tálas Ferenc a feleségivel Muharos Marikával, Lőrinc István a feleségivel Muharos Rózával, Muharos István Pap Margittal, a feleségivel, meg Hentes Sándor feleségestül, aki a mi keresztkománk lett – mind a nígy gyerekemet û kereszteltette, én meg az üvékét, de mán nekik csak kettő lett. Ott ült egy csapatba a család, mikor begyött Borbí Gábor az ajtón. Vígigníz, aszondja:

– Aa, de felbiggyeszkedett ez a szar Muharos család! Csak níztem az emberekre, hogy ki szól mán valamit, de

mind lehajtotta a fejit. Hát, én meg felálltam, mondom:

– Nagyságos úr! Szígyellje el magát ezír a szóír! Hát, ki akart löketni írte!

– Rögtön ezt távolítsák el innét!!

Persze, nem távolítottak. Azt mondták: tagok vagyunk, Körtagok, nem lökhetnek ki. Meg ha én megsértettem, biztos megvót rá az okom. Ű se dicsekedett, hogy mér mondtam én ezt, a kezességet se akarta szóba hozni, én meg nem líptem vissza!

Azt mondtam, meg újra azt mondom! Szígyellje magát! Ki meg nem tesznek, a magam jószántából elmegyek ha akarok, de ha nem akarok, próbáljon meg kilüketni!

Azután el is felejtkezett û errül, vagy úgy tett mintha elfelejtette vóna. Mer ha tanálkoztunk, – Na, hova, menyecske? – meg így beszí Igetett hozzám, meg kalapot emelt mindig ha köszönt. Mikor meg mán begyöttek az oroszok, negyvennigy telin, elgyött Borbí Gábor István napra Lőrinc Istvánékho. Osztan, hogy meglátott, felállt, odagyött aszt bocsánatot kért, amér û énrám haragudott, amér azt mondtam neki a sok níp előtt hogy szígyellje magát. Hogy hát û most bocsánatot kér!

– Nem érzem magam megtisztelve – mondom. – Mer nem azír hurcolta ezt az orrába húszegynéhány esztendeig, hogy majd alkalomadtán bocsánatot kér tûlem! Hanem azír, hogy maj ha egyszer a keze közzi kerülök, akkor aszt maj jól elrántsa a nótámat! Úgy hogy nagyon kár vót bocsánatot kérni!

Mer ugye hát lett vóna addig ezer alkalma bocsánatot kérni! De inkább úgy gondolta, ha valamiér odahajt maj minket a nyomorúság, kérni valamit, majd akkor ellátja a bajjunkt. Csak ez ugye nem sikerült, mer mink meg úgy igyekeztünk, hogy megíljünk a magunk szemetjin!

De akkorára már szegíny vót Borbí Gábor, hát ûtet is sok csapás írté, még elõbb, rossz termísek, minden, bizon nagyon rosszul ment neki. Ellenõr lett itt a társulati hivatalnál Gábor úr, hivatalt vállalt még negyvenbe. Mondta is az uramnak:

– Bizon Bálint, ez nekem olyan, mint mikor maga elmegy a földje mellett fuharba. Hát muszáj mennem, – aszondja – mer a megíphetís hajt. Örülök, hogy ide bedugtak aszt pízst keresek.

Bizon hát egy földbirtokos úr is úgy vót csak, mint mink. Hallottam egyszer, hogy Erzsike nagyságos asszon, Borbí Gábor felesége, meg Bárci Gyuláné a hátam megett beszélgettek a moziba. Hogy hívaltalossak Miklós napra a kormányzóho, de hogy menjenek? – egyyíknek bundája ócska vót, a másíknak cipõje kellett vóna, – mittudom mi még, ott sorolták. Mer ugye mán ha a Horti nevenapján megjelenik, akkor ott mán mutatni kell! Ugy hogy ûnekik is csak megvót a magok gondja. Nem is irigyeltem én soha senkit, ûkét se. Ippen ilyen gondjaim vannak nekem is, gondoltam, ha a harisnyát meg bírom venni, a kendõ lyukas. Ugyanaz!

De nem mondanék azér mégse rosszat Borbí Gáborra, mer rossz nem vót. A Borbílyokat itt csak úgy hittak: Géza úr, Gábor úr, Sándor úr – nem mondták vígig a nevõket, csak:

– Hova míz? – Megyek Gábor úrék. – Vagy: – Gézáékho – még ez is elõfordult. Még a szemõkbe is mondtuk így! Nagyon közvetlenek vótak, hát szerette ûket a níp, nem nagyon titulázgattuk ûket. Még leginkább én nem szerettem ûket, azt mondhatom. Jártam a Borbíkertbe egy párszor, a sírkertjekbe, amikor Borbí Balázst temették is, meg egyszer csak úgy besétáltam oda, akkor megláttam egy sírkövön az írást: „Borbí Gézáné – a jánynevre nem emlékszek mán –, meghalt ekkor meg ekkor, nyócadik gyerekível gyerekágyba” – így valahogy. Szóval mikor Jolánka született. De engemet úgy elfutott a míreg, ahogy ezt olvasom! Hát ez a Géza úr, a fél

faluk a szeretője vót! Mán az aljaníp csak, mer más ugye nem állt szóba vele – de azér a fél faluk a szeretője vót! Ászt mégis úgy tönkretette a feleség! Hogy NYÓC gyereket kellett szülni annak a szerencsétlen asszonnak, míg csak bele nem halt! – Hogy mir haragudtam meg ezért annyira, magam se tudom. Pedig má nem vót meg akkor Géza úr se, huszonvalamennyibe halt meg ű is, emlékszek mer itt vót Horti a temetísín.

Hát mind nem vótak azér jók az urak se, igaz, mer ott vót Návai szolgabíró, Akolháton vót annak is birtoka – nahát az kutya eggy ember vót. A leventéket agyusztálta mindig, amelyik nem ment leventébe. De olyan pofont adott, hogy szítütötte a gyerek a kályhát! Akkor meg azér adott neki másikat, arra meg összerakta! A sógoromtul, a Patonai Zsuzsanna urátul is tudom, mer azt is nagyon megverte. Hát ez vót a nagy szenvedílye, úgy adta a pofont, hogy nekiessen az illető a kályhának. Kegyetlen rossz vót! Olyan kemíny makacs urat, olyan igazságtalant nem is tudok másikat Tabon, mint Návai vót! Hát a többi verekedős igazán nem vót, de nem is túrte vóna a tabi ember az ollyasmit.

Egyszer azér Návai is megjárta, a taskonyi Nemes gróf béresivei. Ment a béres az ökörszekírral az úton, aszt nem jól tért ki Návainak. Návai meg nem restellte, felment a szekírra aszt megpofozta a bérest.

– Térj ki elűlem te piszkos paraszt! – azt kiabálta. – Nem tudod, hogy én Návai szolgabíró vagyok?!

Nem szólt semmit a béres, csak szípen leeresztette a nígyellőt⁽⁸⁾. – mer fel szokták kötni, ha nem kell –, aszt jól a nyaka közzi cserdített vele Návainak!

– Én meg, úgy tudd meg, Nemes grófnak az első béressé vagyok!

Beidézte azután Návai Törökszentmiklóstra a bérest, hogy majd ott a hivatalba jól elkeni. De ám Nemes gróf ment helyette. Aszondta Návainak:

– Igaza vót annak az embernek! Jól tette, ha a nígyellővel jól vígighúzott rajtad! Hát csak abbul állsz, a verekedísbül?! – Megvídte a béressit, úgy hogy Návai nem is bírt semmit csinálni neki.

Én úgy tapasztaltam, hogy valahogy ezek a kissebb urak komisszabbak vótak mindig, mint az igaziak. Vót itt egy mérnök, Diksnájder, most is megvan még, nagy tisztelőm, csak nem úgy híjják mán: kikeresztelkedett, magyarosította a nevit Dunaira. Sváb vót ű inkább, katolikus ember, nagyon is templomos, de soha nem szerettem. Hallottam egyszer, hogy kétszáz pengő árú ajándíkot vett karácsonyra a két gyerekinek, egy egisz szobát rendezett be nekik. Ászt ugyanakkor vót, hogy mink meg így ki regettünk a

szegíngyerekeknek karácsonfára – ez minden évbe vót, sütöttem kalácsot, meg segítettem feldíszíteni a karácsonfát, szóval sokat dógoztunk írté. Na, ahogy így mentünk házrul házra, a Diksnájderhe is elírtunk. Ászt két pengőt adott. Mondom a másik asszonnak, aki velem vót:

– Írjál be Bözsikém öt pengőt. Majd én hozzáteszek hármat, mer nagyon szígyellem, hogy a mérnök úr csak két pengőt adott, a gyerekeinek meg kétszáz pengő árú ajándíkot vett!

Aszondta Diksnájder hogy kidob.

– Majd a maga házábul kedvesem! – mondom neki. Még maga csak árendás házba lakik, a közsígébe! Igaz hogy pillanatnyilag a magáé, de annyira azér nem, hogy kihajintson belûle! Meg elsőbb is maga sértett meg minket, a két pengővel, csak azután én magát a hárommal!

Még ezután lett egy tanálkozásunk Dunaival. Mentünk egyszer Zsuzsannával a kútra. Ászt megáll egy hintó a Társulatnál, meg kellett nekünk is állni, mer keskeny pallójárda vót csak, a nagy sárba nem térhettünk le, hát megálltunk ott, míg kiszállnak a hintóbul. Leszállott Dunai mérnök, meg egy másik úr, nem tudom ki vót. Ez a másik meg adott a kocsinak, Majoros Józsi bácsinak valamennyi borraivalót. Dunai meg rászóllott, aszondja:

Ugyan Sanyi, mir adsz az öregnek! Hát annyit keres, hogy tajigával tolja minden fizetískor a píztl!

Ott hallgattam, mellette. Ászt valahogy úgy elümmögtem magam – hát nagyon nem tetszett hogy ezt mondja!

– Talán nem tetszik, amit mondtam? – azt mondja nekem.

– Hát nem, uram – mondom. – Magábul se lesz sose Dunai, Diksnájder marad míg íl! Mer ha magyar úriember vóna, gondolkodás nélkül anna még a milliomosnak is borraivalót, ha az valami szolgálatot tesz!

– Nem fogná be a száját? – aszondja.

– Még az uramnak se, nemhogy magának! – mondom. Otthon fekszik egy beteg, tüdőbajos gyereke ennek az embernek, eggy éve doktoroztatja, hogy tolná az ilyen tajigán a píztl?! Legfeljebb a doktornak!

– Ne hadakozz vele, – aszondja a másik – valóba, hát ha ez a szokás, hát mér ne adjak?

Mentünk mink meg tovább Zsuzsannával, otthattuk ûket.

Mikor begyöttek az oroszok, Patócsék gyött el Diksnájder, a szomszídba, idegyött a kerítíshe aszt odahítt. Kért nagyon, nehogy feljelentsem, hogy û milyen vót ezelött. Nehogy ûtet ezer bántsák.

Hát ez is: Vagy tíz esztendeig az orrába hurcolta, hogy én ütet megszólítottam, megszígyenítettem! Most meg eszibe jutott! Hát mit csináljak neki? Mondom aszt:

– Uram, soha. Attul nyugodtan alhat, legyen egész nyugodt.

– De maga nagy kommunista biztosan! – aszondja. Vagyok a csudát, kommunista! Csak azt pártolom mindig, aki pártolni való, aki rászorul!

Persze, na, vót hibájok az uraknak is. De itt nem úgy ment, hogy hódszámra becsültik vóna az embert! Mer most is halt meg nemrígen, két éve gazdag ember, aszt három behúzója vót, mer nem szerette senki. Még az útonjárókat is megszólították, hogy menjenek sírtbehúzni, száz forintot kap mindenki, meg még a kocsist is lehítták a kocsirul, mer rém soká tartott vóna a temetís – nem ment senki. Hát ugye vígrehajtó vót, meg egy fertelmes buta ember, akar a nemtommi, nem szerette senki, nem vót a temetísin a kutya se. Nem avval törődtek ugye, hogy gazdag ember, no akkor hát menjünk a temetísire!

Vagy vót a patikás, Gál Béla. Több mint negyven esztendeig vót patikás Tabon, mégis két cigány ásta ki a sírját! Mer egy csúnya, mord ember vót, nem lehetett szeretni!

– Na, mi a fene lelt mán, döglődöl, hogy a patikába gyössz?! – így beszílt.

Hát annak a temetísin a falu nípe közzül senki se vót.

Akkor viszont meghalt Pazsa Kis Sándor, nahát az egy teljesen szegény ember vót, mindenes vót az öreg Valdek Frigyes gróféknál, csacsifogaton hordta a vizet a konyhára, meg fát hordott, ilyesmi vót csak. De az meg aranyos jó becsületes ember vót! Mikor meghalt, RENGETEGEN mentünk a temetísire! Ott vót az egész falu! Korneli grófnő is elgyött, Blaskovicsné, akinek a fia, Blaskovics Miki romániai nagykövetünk vót – ismertem azt is, egy nagyon szemtelen valaki vót gyerekkorába –, no ott vót Korneli grófnő is. Ű meg áttért katolikusnak, mán asszon korába, mikor a szülei meghaltak, mer addig nem mert. Ászt tiszteletes úr nagyon szípen prédikált a Sándor bácsi temetísin. Avval kezdte, hogy ha most egy idegen ember gyönne az úton, mikor megy a halottas menet, azt mondaná: Tiszatabon nagy halott van; gazdag, nagyhatalmú ember halhatott meg, hogy ennyi níp van a temetísin. Pedig tán a legszegényebb vót a faluba Pazsa Kis Sándor! De a legbecsületesebb vót, tisztakezű, mindenkihe jószavú, állhatatos a hitbe – többet írt az olyanoknál, akik úgy cserélgetik a vallásukat mint más ember az ingit!

Rángatózott nagyon Korneli, szuszogott, hát értette hogy ezt úrá mondta tiszteletes úr.

Meghalt az öreg Bencsik. Kondás vót a közsígnél vagy negyven esztendeig. Saját háza se vót, haszonbéres házba, meg a közsíg lakásába lakott hun itt, hun ott az öreg. Csúnya vót szegíny, mint az adomába az ördög, de aranyos, tisztessíges ember az is, jóindulatú, meg nagyon jó pásztor. Mikor ű vót a kondás, mindig kint fiált meg nyáron a disznónk, aszt ősszel a kis süldők gyöttek haza – ű ezer a malacokbul kapott minden évbe egyget, amér felnevelte nekünk a többít süldőkorig. Szerettük, nagyon, jó szóga vót, soká. Mikor a felesíge ment jelenteni hogy meghalt, azt mondta a tiszteletes úr:

– Nízze Bencsikné, magok nem a saját házokba laknak. Hozzák ide a templomba, a cínterembe az öreget, aszt onnat fogjuk temetni.

Nagy szó vót ez akkor, csak Domonkos Mihályné nagyságos asszont, nem is tudom mán kicsoda Paula vót, űt temették csak a templombul! Szinte felzúdultak rajta, hogy – Még a templombul temetik az öreg Bencsiket! – De azt mondta tiszteletes úr, negyven éves szóga megérdemli. Mer olyan ez, mintha negyven esztendeig főbíró lett vóna.

Szóval, nem lehet azt mondani, hogy hódszámra vót a megbecsüllís, mer embersígre vót. Jó, hát ugye nemcsak a temetísbul áll az ílet, de hát azér ott látszott meg, mint az ípítésnél, ott lehetett megtudni hogy ki míllyen ember vót.

Urak szeretői

Tabon divat vót elíggé a menyecskézis. Mint másutt is – biztossan másutt is így íltek, én ugye nem tudom, de itt divat vót, ez biztos. Nem azt akarom mondani, hogy rosszabb vót a tabi asszon mint más – de ugye itt sok vót az úr. Az meg tudott fizetni. Hát csak vót aszt ugye olyan, akit megszídített a píz! A fene menjen marikverőnek, eggy ícaka megkeresem az árát! – hát vót ilyen közte, persze vót. De vót aszt olyan is azér, szegín jánba is, aki osztan nem állt szóba vélek.

Vót aki az urakho is bejárt. Meg vót itten egy ház. Megvan még most is, az Alvígen, most renoválták át, egy kicsit magosították – Paula néni lakott benne. Még megvót az öregasszon mikor én ján vótam, még fiatalasszon koromba is, de én lehet hogy háromszor se láttam íletembe, meg hogy miféle Paula vót azt se tudom, mer ha csak az Alvígen vót is valami dogom, idesanyám mindján mondta:

– Paula néni fele ne menj!

Mán az öreg Borbí Gézának is û szerezte a nőket, odavitte ûhozzá, ott vót a tanálka. Még Géza úr után is a fiatalabb nemzedíkeknek, tán még Samukáéknak is. Én nem tudtam, idesanyám mér fiit úgy Paula nénitül. Na aszt csak megtudtam kísőbb, hogy ott szinte árulják a nőket. Ha valakit meglátott valamellyik úr, akkor szólt Paula néninek, hogy neki az kell. Akkor ugye Paula néni vagy meg tudta szerezni, vagy nem. Mer olyan is fordult elő, hogy megverték az öregasszont. Öreg vót mán akkoriba, hogy aztán valamik”! – û maga is rosszalkodott-e, vagy volt-e eggyátalán olyan kiállású hogy valaki megkívánta vóna, hát azt nem tudom.

Nade hát Paula néni is csak az uraknak szógált, nem hallottam soha hogy parasztlegínyek is jártak vóna oda. Csak Géza úrék, Gábor úr, Herman gróf, ezek. Herman egyszer még Tót Etelkát is odavitte, de elmenekedett Etelka. Így ment ez. Nem mondhatnám, hogy a falu olyan nagyon bántotta vóna az ilyeneket, nem sokat törődtek velők, esetleg apja-anyja bántotta írta a jánt, vagy az ura a fiatalasszont, de a falu nem túlságosan üldözte. Nem is sokra becsülte, de nem is üldözte. Mondjuk a Polgári Körbe nem engedték azér be, nem kapott meghívót az illycn, de egyeb nemigen vót.

Sőt, vót olyan is, hogy az apja adta el: a Sajdik-jányok. Az anyjok meghalt, az apjok meg ríszeges vót, aszt tizennígy éves vót az öregebb jány, akkor az apja eladta ûket borér. Mind a kettőt! Rózát meg Margitot, Balázs úrnak meg Gábor úrnak. Utánna meg az egísz falu szerethette mán ûket, aki

csak fizetett. Kísőbb azér fírjherentek, jó idős korba mán, olyan harmincnyegyen évesek is vótak tán – körülbelől, mer most hetven meg hetvenvalahány.

Árván maradt egyszer két jány, Bernát Eszter meg Bernát Teresa. Az öreg grófné, Valdek György anyja fogta fel űket. No azután, Eszter nagyon rendes ján vót, de szerette vóna űt magának az öreg grófné testvírjinek a fia, Pál gróf – nem tudom ki vót az, Pesten lakott, itt nyaralt csak aszt meglátta Esztert. De nem boldogult Bernát Eszterrel, mondta a jány hogy van űneki szeretője, ahho akar fírjhemenni,

Márton Ferenche. Fírjhe is ment hozzá, született is gyerekek, csak aszt az urával tortint valami, eltörött a gerince az erdön. Hazahozták, de alig vót benne ílet, az öreg bábaasszon lefűrszeltette egy sütőteknő vígit, abba tették Márton Ferencet, úgy feküdt mozdulatlan. Rítt nagyon az anyja, siratta a fiát, eggyetlen gyerekit – úgy vót hogy nyomorík lessz, vagy meg se marad. Akkor aszt előgyött újra Pál gróf. Azt mondta, kigyógyíttatja Márton Ferencet, ha az asszony az üvé lessz. Hát ugye Bernát Eszter akkor se akarta, hát errül szó se lehet! De ám rimánkodott neki az öreg Mártonné:

– Nem bánom én kisjányom, soha szemedre nem vetem, csak a fiam jobban legyen, ne haljon meg!

Fel is ment aszt Bernát Eszter Pestre, ott vót soká a Pál gróf anyjaik, az ura meg kórházba. Meg is gyógyult Márton Ferenc, annyira hogy két boton járt, úgy került haza.

Bernát Eszter testvírje, Bernát Teresa mán elrosszúlt, nem is ment fírjhe. Megesett még az öreg grófnénál, lett egy jánya – na azt is Eszternek keresztelték, mer szerette nagyon a nénjit Teresa. Teresa néni jányát, Bernát Esztert még én is ismertem, elíg öreg asszonnak mán. Mentem egyszer a Társulat fele – még iskolás se lehettem –, aszt ott a sarkon az árokba bele vót esve egy asszony: Bernát Eszter néni. Mentem be szaladva, Mike Zsófi néném lakott legközelebb, futok be hozzá, mondom:

Zsófi néném, Eszter néném meg az árokba esett!

– Mer belelükte a porció! – aszondja Mike Zsófi néném.

– Porció? – mondom. – Hát ki az a porció? ? Eej, hát akit a porciós üvegbe mírnek!

Emlíkszem, lestem azután mindig Bernát Eszter nénémet, úgy előttem van: azt a rígifajta fűvott üveget, porciósüveget vitte mindig, takargatta a kötője sarkába, Toronyi Eszter – azt meg Hubert gróf levitte magával az Alsóudvarba. így mondtuk: „Alsóudvar”, mer vót az öreg grófnak, az

apjuknak, Frigyesnek a kastélya, megette, a kövesúton túl a György grófé, ami meg Húbertnak vót, a malom fele, az vót az Alsódudvar. Toronyi Eszterrel jóba vót má leginkorába is Hubert, mán akkor elébb megesett Eszter néni, utána vitte oda magáho a gróf. Hintón járt akkor Toronyi Eszter minden hová. Még egész gyerekasszon vótam, lehet akkor őszön mentem firjhe, láttam egyszer a piacon Toronyi Esztert, ott gyött keresztül hintón a gróffal. Majoros Zsuzsa néném csak megállt, nízte űket, aszt rákezdet a nagy szájával:

Az anyja istenit, – aszondja – hát hintót keresett vele! Nem borzasztó? Az enyim meg még egy rántásra valót se keresett! – Ászt elkezdte ütni, pofozni magát: – Hazamegyek, a fogammal típem szít! Hogy hiába takargattam mostanig, nem hozott egy rántásra v ilót se!

Nem értettem az egészbül semmit, azt hittem meg van ez az asszony bolondulva! Ott nevték a nípek a piacon. Megmagyarázták aszt nekem is.

Na, Hubert gróf aztán megnősült, elhagyta Eszter nénit, haza kellett pakolni az Alsódudvarbul. Erdélyi grófnőt vett el Hubert, Betlen Katát, gyönyörű szőke asszont! Csak ámultunk, hogy kapott ilyen szípet! Nem vót csúnya arcú Hubert se, csak az anyja megcsudálta a kutyabûrdudásokat^[2], aszt olyan lett Hubert is: hátul rángatta, a vállával nyomkodta a dudát, elöl meg a dobót verte, szakasztott mint a dudások, úgy verte magát hátul is, elöl is a gróf. Fene tudja, mit szerettek rajta az asszonyok – hát ugye a jómódot, gondolom. Ez a gyönyörű nő is hogy hozzáment! Szíp szőke, kíkszemű vót, aszt fogadkozott a gróf, hogy szereti nagyon. De bizon elűzték a grófnőt Eszter néniék, olyan háromhónapos terhe vót az asszonynak Húberttul, úgy ment el. Erdélybe szülte meg a gyereket, ott is nevelte, de aszt belefűlt a tóba a kisfiú fürdís közbe. El is vált Hubert Betlen Katátul, következett megint Eszter néném. Akkor meg ípíttetett neki a gróf a faluba, mint egy kis vár, olyanszerű házat, tornyokkal – most az a pártház –, ott vótak Eszter nénivel.

Hát az nem vót szíp dolog, hogy a felcsígitul elvált, úgy hogy tiszteletes úr akkor azt mondta, hogy nem engedi meg hogy Hubert legyen az egyházgondnok, főgondnok. Déliât addig rimáncodott a gróf, hogy csak visszaengedte tiszteletes úr. Mer sokat adott az egyháznak, meg jó ember vót különben, vígtelen jó. Mikor Szűcs István bátyámat elvitték a tizennígyes háborúba, öt esztendeig a teljes kommencióját kimírette, de még azután is minden évbe kûdött tűzrevalót Rozi nénémnek hogy özvegy lett, meg eltemettette minden halottját Rozi nénémnek, anyóssát, jányát,

kifizette a temetíst. Tarkó Bözsi nénye tüdőbajba feküdt, annak meg mindennap ebédet kûdetett a gróf. Tót Zsuzsa néni varrónõ vót a kastélyba fiatal korába, aszt ezer öregsígibe û is minden nap ebédet kapott, meg látogatta is a gróf, a feleségivel is míg vele vót, meg Eszter néni idejibe is, sokszor elõgyött tanyázgatni Hubert Zsuzsa nénémhe. Pattantyúsné nagyapja negyvenöt évet szógált a gróf tanyáján, Verestanyán, de mikor beteg lett, MINDEN NAP gyött a gróf, de MINDEN NAP, faggatta az öreget: – Hogy van Bálint? Mi hiánzik Bálint? – Amikor meg meghalt, olyan koszorút vitt neki, hogy kocsi bírta csak. Gyönyörû zõdbûl, meg nemtommilyen virág vót benne, de gyönyörû, remek vót! Szóval jó vót nagyon Hubert amúgy. Úgy hogy csak visszaengedte tiszteletes úr is gondnoknak.

Vígig Toronyi Eszter nénémel maradtak mán azután. Eszter néném nem vót szíp, inkább hogy csúnya vót nagyon. Ollyan szürke bûre vót mint a föld, mint a hal bûre ollyan vót, csúnya asszon vót na! Még meg nagy hordó hasa – hát ugye mán abba az idõbe, hogy én ismertem. Vele meg a temetõbe akaszkodtam össze egyszer. Valami temetís vót, nem tudom mán kié, ott vótam, aszt gyön tiszteletes úr, Hubert gróf, Eszter néni, meg még páran a környezetükbûl. Esett nagyon az essõ, nagy vizek vótak a sírok közt, hát felhúzódtam egy sír ódalára, hogy elengedem ûket. Ahogy Eszter néni odaért ípp, megcsúsztam, le a sírrul, bele a pocsolyába. Szítcsaptam a vizet! Felcsapta jól Toronyi Esztert, hát bizon a szíp selyemruha csupa sár lett. Megijedtem, akarom ípp kérni a bocsánatot, de ki se nyithattam a számat, rámripakodik Toronyi Eszter:

Nem tudsz jobban kitérni, te! – aszondja. – Ollyan gögös vagy, mán azt se tudod ki vagy?!

Na, hát ha így, én se maradtam hátrább:

Tudom a! Muharos Bálintné vagyok! Hát maga kicsodáné?!

Megállt a szó mindenkibe, de tiszteletes úr is meglepõdött:

– Ejnye, ejnye Eszti!

– Úgy hát! – mondom. – Én rendessen félreállok, hát nem tehetek rólla, belecsúsztam a sárba, hát nem akarattal! O meg akkor

Na ennyi tanálkozásom vót Toronyi Eszterrel.

Hát, vótak ezek a dogok.

Egyik távoli rokonomnak, Matvej Ilonkának is vót ilylyesmi dõga Huberttal. Benn vótam egyszer segíteni tiszteletes úréknál, főzni, mer vendígek vótak – szoktam ollyankor menni. Ilonka meg idegyött, engem

keresett, még dülután. Nem vótam, hát várt. Mondták neki, hogy korán nem gyövk, hát főzni vagyok benn, biztos fel is szógálom a vacsorát, vagy legalábbis a szógáló kézire készítem, tálcákra – de Ilonka csak várt. De hogy mit akar velem, azt meg nem bökte ki. Idesanyám aszt elvesztette a türelmit, aszondja egyszer neki:

– Mondd má meg Ilonka, mit akarsz Esztivel! Csak hallgatsz itt!

– Hát, – aszondja – haragba vagyok a gróffal. Aztán látom, Esztinek kalapemelve köszön mindig a gróf. Hát meg akarom kérni, menjen be hozzá, békítsen ki vele!

Mán akkor tudtuk mink, hogy bejár a grófho, szeretője Húbertnak. Az ura vitte be, az adta el a grófnak, hogy a tanyát fizessék vele. Hát aszt nagyon idegessek lettek idesanyámék.

– Jaj, – aszondja idesanyám – ez a jány amílyen, hogy mindenkinek megtesz mindent, még bemegy csakugyan a grófho!

– Hát, akkor ide ne is gyöjjön haza! – aszondja Bálint. De én nem hiszem hogy bemegy, maj meglássa hogy nem megy beí

– Dehát, – aszondja idesanyám – majd úgy gondolja hogy szívességet tesz vele Ilonkának, aszt megteszi!

Na, Ilonka nem gyözött várni, elgyött a vígin elébem. A Lénárték házok megett tanálkoztunk össze. Mondia aszt Ilonka hogy mit tanált ki, mi vóna a kívánsága. Haza se gyöjje, menjek a grófho. Mer hát ugye a píz elfogyott, hogyha a gróf haragszik, nem ad tovább.

– Eridj mán be Esztikém, – aszondja – terád hallgat a gróf! Neked mindig megemeli a kalapját!

– Nahát Ilonka, – mondom – látod, EZIR nem megyek be. Mer én azt akarom, hogy nekem ezután is kalapot emeljen! Maj ha elsőbb magamat eladtam, akkor megyek tígedet árulni! Maj ha jártas vagyok mán az ilyen dogokba! Addig várjál.

Hazagyöttem, örültek nagyon, kérdték, tanálkoztam-e Ilonkával.

– Tanálkoztam.

– Mit mondott?

– Hát, – mondom – tudomisen, valami haszontalanságot! Akkor mondták, hogy űk má tudják mit akart. Na, akkor elmondtam én is, mire jutottunk.

Hubert akkor nem ismert még engem. Tiszteletes úrék vótam megint egyszer, ott tanálkoztunk össze, ű meg presbitergyűllísbe gyött. Meghallotta aszt, hogy valaki a nevemen szólít.

- Matvej Eszter? Maga Matvej Eszter? – aszondja a gróf.
- Az vagyok – mondom.
- Akkor a Matvej Ilonka fajtája! ó, elöntött a mίreg!

Rokonom, távolrul, – mondom – ez biztos. Sajnos! De FAJTÁJA, az nem vagyok, ezt vegye tudomásul a méltóságos úr! És ezt többet nekem ne mondja! Meg ha nekem ezután is nem emeli meg a kalapját, hát én biztos nem köszönök soha! Énnkem igenis kalapemelve köszönjön, mer én – mondom – nem vótam még senkinek a kapcája!

Csak úgy hátrált túlem Hubert!

- Nem szabadna ilyen szigorúan beszίlni! – aszondja tiszteletes úr is.
- Egye meg a fene, – mondom – ne mondja hogy én az a FAJTA vagyok!

De aszt nem is – hát mindig a legnagyobb tisztelettel beszίlt velem azután Hubert.

Meg mikor mán olyan nagy nyomorúságba került, tanálkoztam vele egyszer, ötvenbe, ötvenegybe, így, aszt rίtt nagyon. Ahogy a festíkes van, meg a darálló, ott vót két kûoszlop az úton, annak támaszkodott a gróf aszt ott rίtt. Mer leköpdöstík a gyerekek, meg lelökdöstík a járdárul. Nem is csak gyerekek, mer Kún Zsófi is, akinek û egy esztendeig hordatta az ítélt, mer meg vót operálva, valami bélbajja vót, külön főzetett neki a gróf aszt hordatta minden nap – hát az vót hozzá a legkutyább, agyon akarta verni. No akkor hát pártfogásba vettem Hubertet. Meg adtam is neki, mikor nem vót semmije. Hát énhozzám ugye mindig tisztessίges vót û.

Együtt vótak akkor má vίgig Toronyi Eszter nénivel. Negyvenötbe ki lettek ûzve az Alsóudvarbul is, a kis tornyos házbul is, Sárándi Zsiga bátyámék házokba húzódtak meg, meg Kozmaéknál azután, kis parasztházba. Beteg vót soká Eszter néni, agyvérzίssel feküdt, de olyan hûsίges gondvisellője vót a gróf hogy csuda, hordta utánna a bilit. Ott ápolta, szólongatta, „Ester”, így mondta neki, mer selyp vót, pösze vót kicsit a gróf. El is temette Toronyi Esztert, rendessen, még ílt azután is pár évet egyedül, még akkor elögyött egyszer Betlen Kata is meglátogatni. Úgy halt meg, csak azután Hubert gróf.

Vas Juli néném törtίnete is illyesmi vót. Ü meg az intézönél vót cseléd, aszt megszerette az intéző, Pakucs Béla. Fírjhement azér Horvát Károlyho, de csak pár hónapig íltek együtt, csak kivit^ e az intéző, az Ajtóson vót tanyája, oda vitte Juli nénémet. Ott tartotta nagyon soká, csak ha a felesίge

kiment a tanyára, akkor Julinak nem szabad vót kigyönni egísz nap. Bent vót egy szobába.

Hanem azok olyan kedvesek vótak egymással aztán is, Juli néném meg Károly bátyám! Jártam én sokat tanyázni Hajas Rozi nénémhe, avval meg Vas Juli rokon vót, ott vót sokszor ü is. Ászt ahogy egyszer ott ülünk, beszélgetünk, hát, gyön Horvát Károly. De úgy meglepődtem! Juli néném meg ugrott fel:

– Add ide Karcsikám a kabátod, – lesegítette, eltette ide ülj kedves!

Meg Károly bátyám is: – Hogy vagy, Julikám? – hát nem vót semmi harag köztök. Horvát Károly még hitte tán akkor, hogy visszamegy majd Juli ühöz – de bizon nem ment. Aszondta, ű szereti nagyon az intézőt.

Károly bátyám nincsen má meg, az intéző se, az Pesten halt meg, negyvenötbe, még meg úgy, hogy a ravatalon vót, aszt a bomba beleütött a házba, úgy hogy ott ígett el a ravatalon Pakucs Béla. Siratgatta sokáig Juli néném. Ű megvan még, Pesten, öreg mán.

De azér mind között György gróf vót a leghíressebb, Virág Marival.

Roppant szerette György úr is a parasztembereket, idesanyám mesélte, míg legín vót minden parasztbálba ott vót, táncolt, sorba minden parasztnőval, bű gatyába, a sarkantyújával remekül kiverte a nótát! Meg hát parasztszeretője is vót, Virág Mari.

Nagy úr vót pedig, vilmonti és valdeki gróf Valdek György, gyönyörű vót a kastélyá, hatalmas kertje, vadassá is, abba őz, dāmivad, vaddisznó, meg azután vót egy majma is, meg köszáli sassá, meg borzasztó sck kutýája! Eggy ilyen rendes ház vót, alacsonyabb mint ez, de rendes ház, csak a kutýáknak, vót abba vizsla, házörző, agár, minden fajta kutya, minden fajtának külön gondozója vót – hát nagy úr vót György gróf.

Én mint kicsi jány, kíváncsi vótam ugye a majomra meg a sasra, hát énnekem azt is meg kellett nízni. Ott lábatlankodtam a prádés istálló körül, azon gondolkodtam, hogy tudnék hozzáférni a majomho – gyön egyszer a gróf. De káromkodik borzasztó, szidja nagyon Nájfelt, a mindenest. Megijedtem, elhúzódtam hogy ne lásson. Ott tanálkozott Nájfella az istállónál, odamegy – puff egy pofon Nájfelnek, puff egy másik balrul is, csak úgy harsogott! No erre meg, megkapja Nájfel is a grófot, földhöteremti, rátértyel a mejjire, kimér az is két pofont a grófnak!

– Te is ennyit adtál, az anyád istenit! Erre aszt a gróf má rimánkodni kezdett.

– Jánoskám, kedves Jánoskám, ne bántsál, hagyjál, nem nyúlok hozzád többet!

– Na, akkor jól van, – aszondja a mindenes – feleresztelek, de ha mégegyszer pofozol, duplán adom vissza!

Csak lestem. Feleresztette, ment a gróf vissza a kastélyho, de ordítva, hította Faragót, az inassát:

– Hozd ki a nagy hatlövetű puskámat! Lűvöm agyon Nájfelt!

Kíváncsi vótam nagyon, agyollövi-e most csakugyan! Dehát nem adták oda neki a puskát. Elmaradt jó soká György úr, úgy gyött aszt vissza vígre puska nélkül.

– János! János! Nem szólt rá senki. JAAANOOOS!

Egyszer aztán visszakiált mégis Nájfel:

– Méltóztassák!

– Gyere elő, – aszondja a gróf – gyere elő. Itt van tíz korona, – aszondja – eredj el, igyál valamit.

Így ment. Nem vót azér ütődött György úr, dehogy, csak hát hirtelenmírgű ember vót. De aztán nem tartott a haragja. Ha kérte a puskát, sose adták oda, elbúttak aszt kiabálhatott. Tudták hogy elszáll a haragja, akkor meg ugye minek lőjön le valakit csak úgy, mírgibe!

Meg nem vót rossz ember se György gróf, úgy hogy a többi jányokat se abajgatta, fogdosta, hát ugye ű nagyon fiatalon összekerült má Virág Marival. Csúnya ember se vót György úr, meg tisztessíges vót, tudott az tisztessíges lenni.

Olyanfële idős vót Virág Mari, mint idesanyám, vagy egy kicsivel öregebb. Idesanyám nagyon szerette, mer nagyon jólelkű asszon vót. Nem vót ű rossz, csak nagyon megszerette a grófot, a gróf meg űtet. Ászt aszondta a grófnak, hogy ű mint jány nem áll vele szóba, inkább a Tiszának megy, de nagyon szereti is, hát adja fírhő űt a gróf valakihe. így is lett. Udvarolt Virág Marinak egy fiatalember, nagyon szegíny, Hajas Laci, aszt aszondta neki a gróf, ha elveszi Marit, ad neki két fias tehenet. Boldog vót nagyon a fiatalember, hát ugye nem tudták még akkor, hogy a gróf jár Virág Mari után. így aszt fírhement Virág Mari. Meghítták a grófot is a lakodalomba. Mikor aszt felkontyolták a menyasszont, karonfogta a gróf, elvitte. A ház mán elő vót készítve nekik. Nagyon szíp szőke ján vót Virág Mari, de igazán gyönyörűl így aszt az urával nem is hált egyszer se, csak György gróffal.

Nem messzi vót ez a ház, ahun Virág Mari lakott azután, a Matvejféle házho. Idesanyám fiatal menyecske vót ott akkoriba. Odajárt Virág Mari ühózzájok tejír.

– Jaaj, ebadott! – aszondta Virág Marinak nagyanyám. Hát mir tettél mán illyet! Hogy azt a jó embert otthattad! Tudott rólla az urad, hogy ott akarod hagyni?

– Nem tudott, – aszondja Mari – de viszont a gróf kifizette.

Hogy aszt miket adott a gróf Hajas Laci bátyámnak, nem tudom. Csak két fias tehénbe vótak megegyezve, de valószínű egyebet is kapott ű, mer bûkezű vót nagyon György gróf. Virág Marinak meg vette ezt a házat, ott lakott ű soká, mer a kastélyba nem vihette a gróf. Az öreg grófné, az anyja, Borbí Etelka nem tûrte. Aszondta Györgynek:

– Ide nem hozod! Se szobajánnak, se semminek! Ha szereted, tartsd el magadnak!

Hát a gróf nagyon szerette. Ott vót Virág Marival sokat, ha valamerre kifáradt, gyött oda, ott lakott, egész napokat meg egész heteket is ott vót hogy haza se ment a kastélyba, úgy ítek mintha az ura lett vóna Virág Marinak. Bálákba is elvitte György úr Marit, a faluba – hát mán az úrikaszinóba nem vihette magával, de bálba sokat eljárak, míg meg nem házásították a grófot.

Az öreg grófnő erőltette, rákínszerítette hogy nősüljön, mer hát gondolom oan huszonnyóc körűi vót mán György úr. Csáki Margit grófnót vette el aztán. Katolikus család vót ez, Csáki Albin püspök vót Margit grófnő testvérje, aszt katolikus hitre eggyeztek Györggyel. Az apjáik haragudtak is írté, mer azok meg nagy reformátusok vótak, az apja holland származás, az anyja is a Borbík közzül való – de mán ezt se bánták azér, csak Virág Maritul megszabadítsák Györgyöt. Pedig Mari nem züllesztette le a grófot! Mer kipes vót György gróf napokig ott elolvasgatni Marinál, tanyázgatni, szípen, csendbe – szóval nagyon szípen ítek űk! Ahogy aszt a gróf megnősült, vígé lett ennek.

Mikor mán ez vót, hogy megházasodik, hát megmondta Marinak. Hogy most má meg kell neki nősülni. Kellett annak egy esztendő is, amíg valamennyire bele tudtak nyugonni, mer nagyon szerették egymást! Még legínfövel az utolsó ícakát is ott tötötte György gróf, egész íj jel húzatta a bandával, hogy

*Rácsos kapu, rácsos ablak
Mán én tíged itten hagylak!*

Fírjhezadta még utánna György gróf Virág Marit, másodszor is, a szalóki bíróho. Lackó, vagy Palkó nevű vót az, húsz hód földet kapott a gróftul, hát úri módon kiházásította Virág Marit a gróf. Mer annyira szerette, hogy aszondta: menjen el a falubul. Menjen el, mer ű nem bírja látni! Nem akarja a feleségit se megszégyeníteni, ha meg látja, akkor ki tudja, rávetemedhetnek meg in hogy újra hozzá jár. Elment aszt Virág Mari Szalókra.

Tanátkoztam azután én egyszer Virág Marival, őrsön a fürdőbe, öreg korába mán, olyanforma idős vót mint én most, én meg hát vagy huszonötlet fiatalabb. De olyan teste vót akkor is még, mint a szobor! Nem az a lógó, kövír nemtommi, ha szíp formás vót! Csak úgy elniztem ott, hogy öreg asszony, aszt mívelen szíp csinos! Aztán, egyszer megszólított:

- Hallod-e kisjányom! Mer úgy látom hogy jányom lehetnél – aszondja.
- Ismerős vagy te Tabon?
- Odavaló vagyok – mondom.
- Ismerede Patonai Sárát?
- Ismerem – mondom.
- Nem az a te anyád?
- De igen, az.
- Azér, mer én mán tennap is figyeltelek, hogy ahhoz hasonlító! A modorod is, meg hát sokmindenbe nagyon hasonlító anyádra, csak éppen nem vagy olyan szíp. – Ezt mindig mindenki hozzátette, hogy nem vagyok olyan szíp! – Én meg, – aszondja – a Virág Mari vagyok.

Gondolkozók. Mondom:

- Hát én nem ismerem. De van tán más neve is?
- Van, – aszondja – de én Tabon csak úgy szerepeltem, hogy Virág Mari.
- A György gróf szerelme?
- Na, látod, az vagyok! – aszondja. – Nagyon szerettem anyádat, nagyon rendes kis asszonka vót, jó, szelíd, szígyellős, – aszondja – de jól el tudunk beszílgetni. Hát semmi olyanrul, űvele arrul nem beszíltünk.

Na, énnekem aszt ott a fürdőbe elbeszélte Mari néni az ílete sorját. Mer hallottam mán én idesanyámtul is, de Mari néni részletesebben is elmondta. Elmondta, nem szígyellte. Aszondta, ű nagyon szerette Györgyöt, nem azért hogy gróf vót, de vót az olyan kedves hozzá, hogy nagyon. Elmondta, hogy ű nem tanált abba semmi bűnt se, hát ű tiszta szívből szerette a gróft. Elmesélte, ahogy egész íj jel ríttak mind a ketten, míg húzták a cigányok, hogy „Rácsos kapu, rácsos ablak, én mán tíged itten hagylak”, húzták

reggelig, űk meg egymás karjába rítottak. „Elmegyek én messzi tőled, ídes rózsám isten veled!”

– De hidd el kisjányom, – azt mondja Mari néni – hidd el, hogy utánna SOHA TŐBBET a gróf énnem az ARCOMAT se látta! De soha! Mert a fejemet is félrefordítottam, ha láttam! Azután meg úgy akarta, hogy menjek inkább el, ne tudja hogy ott vagyok. De egy vagyont vittem magammal, hűsz hód vót a hozományom!

Elszegínyedtek aszt György grófék, nagyon tőnkrementek. Mán mikor a jányának, Marika grófnőnek az eskűvője vót, a többi urak adták össze neki a hintókat. Egy gazdag zsidó űr vette el elsőbb Marika grófnőt, ügyvéd vót, de az apjának gyára is vót. Úgy emlékszek rá, mikor mentek az eskűvőre hintón, de külön hintóra szállt a menyasszon meg a vőlegény, aszt aszondta Marika grófnő:

– Még most elválunk drágám, de azután soha többet!

Debizon másfél év után elváltak, aszt Marika nyomba meg is eskűdött egy másik űrral, egy királyi közjedzővel. Valami doktor Valaki, úgyhogy nem rangos vót, nem főűri rangba mint űk – hát addigra mán nagyon le vótak csűszva György grófék.

Elkezdték még tízbe, tizenkettőbe, eladták elsőbb a Baltarátát, utánna Verestanyát is, így, lassan-lassan. De azt kikötötte György gróf a banknál, hogy csak tabi embernek lehet eladni, amíg csak az venni bír, nem szabad másnak! Nem is vett senki, egyedűl tán Hubai Béla a Verestanyából, burai ember. Na a vígin má semmijek se vót, tűlűnk hordták a tejet, tejfelt, tojást, csirkét, korpával ha megfizettek írté – elszegínyedtek. Aszondta rá Borbí Géza:

– Ihen kék neki megdögleni! Mer nem vót jó neki Magyarországon a gulyás, Bécsbe ment különvonaton gulyáslevest enni! Most majd megenné itthol is!

Hát ennyi vót György gróf, meg Virág Mari.

Hát az íllyet mondjuk megértem, aki ennyire szerelembűl csinálja, annyira hatással vannak egymásra, hogy így megszereti, aszt az űvé lessz – megértem. Ez más azér, mint pízér, vagy erőszaknak engedni – hát ez nagyon más. Vót ugye ez is, az is, vót sokminden.

Ahogy az urak elműltak, elementek, utánna se lett azér ez nagyon más. Palásti Lajos kondás vót, aszt törvénbíró lett – na akkor rákezdet ű is menyecskézni. De vígtelen buta ember vót, a sáros cipőt se törűltem vóna hozzá! Ugrott ki egyszer a menyecskétűl a kerítíscn, aszt főlakadt a

nadrágjáná fogva, hajnalba akasztották le az úton járók. Szóvá is tette Szappanosné a következő gyûllisen, Hentes Teresa û meg jánkorába Pap Gyula fõj edzõnek vót a szeretõje, fírjhezment aztán Szappanos súzterhe, de aztán is járt hozzá a jedzõ, nevire is íratta a gyereket, meg taníttatta, tanítónõ lett Pap Klári, Szappanosné meg ápolta az öreg jedzõt mikor beteg lett mán – no, fõláll Szappanosné a gyûllísbe, aszondja:

– Hát nekünk mίllyen törvínbírónk van?! Hogy fõlakad a kerítésre! A fene egye meg, mίg kondás vót, azt se tudta hogy van micsodája, most meg azt se tudja hova tegye!

Én vagyok a legfáinabb asszony

Mikor a negyedik gyerekem meglett, feküdtem az ágyon, mozdulni nem bírtam, csak csukott szemmel hallgattam, hogy rí. Kértem a bábaasszonyt:

– Mama! – mondom. – Nem fiú ez a gyerek? De erős a hangja!

– Ne kíváncsiskodj! – aszondja Gólya mama. Felötöztette szípen a picit, akkor behítta a három nagyobb

fiamat, Bálintot, Jánost, meg még egy árva gyereket neveltem akkor, inokatestvőretem, Patonai Árpádot, azokat is megmosdatta, rendbetette, odaállította ükét az ágyho. Azt mondta:

– Esztikém, te vagy a legfáinabb asszony a faluba. Nízd meg, de gyönyörű nígy fiad van!

Az örömtől én akkor úgy SIKOLTOTTAM, hogy rögtön vizes ruhát tettek rám!

Mán hogyha azt mondta vóna Zsuzsa néni, hogy – Na! Má megin fiú! – hát el lettem vóna örökre keseredve. Mer nagyon kisjánt vártam, hogy az nem vót, azt szerettem vóna. De így, hogy így mondta Zsuzsa néném, hát én nagyon boldog vótam.

Ipp nemríg kérdezte az uram:

– Mondd má meg, mikor vótál a legboldogabb?

– Hát, – mondom – mikor a legkisebb fiamat kereszteltettük, aszt nígy gyerekekkel vótam egyszerre a templomba!

A keresztanya vitte elől a kicsit, a három nagyobb meg fogta a kezem. Mind a háromnak szíp fehér ruhája vót, a kis árvának is csináltattam akkorra újat, aszt fogta a kezemet Árpád, a másik kezem a kisebbik fiam, a nagyobb meg megint Árpádnak fogta a kezit. Úgy mentünk a templomba. Felzúdult mindenki, ahogy belíptünk:

– Úú, de sok gyerek!

Mer az egyke vót nagyon a divat. Mán akkoriba nagyon, sokan betegek is vótak miatta. Hát én nem, énnekem nem is vót hálistennek semmi bajjom.

Nem vagyok irigy, nem is vótam soha. De azokat nagyon irigylem, akiknek sok szíp gyerekük van. Meg úgy szeretném minden fiatalasszonnak megmondani, hogy csak vállalják a gyereket! Ha egy gyerekök van, a lelkiismerete is bánja, meg még az az egy gyerek is! Meg ritkán is sikerûi be az az egy gyerek.

Nekem nígy se sikerült. Nígyet szültem, egy maradt.

Azt hiszem, hogy mindenkinek, aki mán értelmes, felnőtt ember, annak van egy célja. Aztán minden reményit abba veti, hogy azt a célt el tudja érni. Ennekem az vót a célom, hogy szíp nagy családom legyen, meg csendes ílet. Eggyikbül se jutott.

Legelsőbb kisjánt szültem. Nehezen született, vasárnapra virradó lettem beteg, szerda este lett meg – hát akkor még nem sokat segítettek. Nígy napig ílt a kicsi. Azt mondta a doktor, hogy kimerült – hát meg is halt bele.

Nahát én íppen átvíszeltem, nehezen, nagyon nehezen. December hetedikén született a kisjányom, aszt rettenetes hideg tél vót. Csütörtöki nap vót a piac, aszt gyöttek be az emberek a piacrul engem meglátogatni, Hentes komám uram, Nagy András koma, meg többen is gyöttek, aszt űk mondták, milyen szörnyű hideg van. Hogyha köptek, mire a földre írt, megfagyott! Akkor nagyon meg is fáztam, mert ahogy a kisjányom meghalt, a nagyházba vót kiterítve, aztán mikor magamra maradtam egy kis időre, oda kitámolyogtam hogy lássam, – de hát nagyon súlyos beteg vótam én akkor, rá meg még át is fáztam, hát nagyon beteg lettem akkor. Nem is bírtam tíz napig meg se mozdulni.

Mejjhártyagyulladás kaptam. Itt meg azt mondta a doktor, hogy tüdőbajos vagyok. Felkűdtek Pestre, ott állapították aszt meg hogy mejjhártyagyulladásom van, a hátamon vót megjegyvezve hogy meddig áll bennem a víz. De nagyon lepusztultam, úgyhogy csakugyan elhitte mindenki hogy tüdőbajom van. Hamar elmúlt a tél, február elejivel elment a hó, február közepin remek szíp idő vót mán – de hiába, nagyon gyenge vótam, erőtlen. Még nyáron is beteg vótam.

Hát ennyi vót csak a kisjányom, az első gyerekem. Úgy hogy nekem még a kezembe se járt. Szípen eltemették, harminchatan gyöttek sírt ásni, dehát én a temetísen se lehettem ott. Csak majd a nyáron láttam meg a sírját.

Na a második gyerekem Bálint fiam vót. Az meg olyan csudálatosan született, hogy mikor meglett, aszondja a bábaasszony:

De csudállatos, – aszondja – két burok van! Hát hun a másik gyerek?!

– Hát azt én kérdezhethném, – mondom neki – hogy hun a másik gyerek! Hát ahogy az eggyik a világra gyött, ón el nem sinkeltem a másikat se, hát hova tette a mama a másikat?

No ez vót az eggyik érdekesség, fel is kűdte Gólya mama Pestre a két burkot, tökéletesen kifejlődött burok vót a másik is, csak abba nem vót gyerek.

Úgy két nap múlva meg észrevettem, hogy a kisgyereknek foga van. Belenyúltam a szájába, hát a jobb ódaion, alúl-fejûl vót egy zápfoga. A szomszídasszonyunknak mutatom:

– Rozi néném kedves, tessék csak megnízni, ennek a gyereknek foga van!

Tapogatja, û is, hát csakugyan:

Csakugyan, – aszondja – két foga van! De meg ne mondd a bábaasszonnak, mer kihúzza! Ászt akkor nem lessz okos a fiad!^[10]

– Hát – mondom – csak nem hülyül meg attul, hogy a fogát kihúzzák!

– Nem hülyül meg, – aszondja Rozi néném – nem, de nem lesz tudós se!

– Ászt a piros cérnábul, amivel stikkeltem, a kézire kötött egy hurkot a kicsinek, a bal csuklójára.

– Na, – aszondja Katona Rozi néném – idegen nem viszi el most mán a fogát, csak a bába viheti el. Meg ne mondd neki!

De amikor egy hetes lett Bálint fiam, csak nem álltam meg, elmondtam Gólya mamának, hogy a kisgyereknek meg foga van. Aszondta, hogy nem létezik az.

– Dehonnem létezik, – mondom – ha egyszer így van, hát minden nap megnízem! Még – mondom – itt babonáskodtak is vele, Katona Rozi néném piros cérnát kötött a kézire, hogy el ne vigye valaki a fogát.

– Na, – aszondja – maj megnízem én, hogy van-e foga!

– Odaviszi az ablakho, egyszer hallom ám: sivalkodik a gyerek.

– Ki ne húzza a fogát! – mondom. – Hagy lássam mán milyen gyerek lesz belûle ha foga van!

– Aa, dehogy húzom, csak nízem, hogy van-e csakugyan! Visszaadja nekem a kicsit, veszem el hogy szoptassam hát nem érzem hogy foga vóna. Meg egy kis vires hab vót a szája sarkán a gyereknek.

Gólya mama! – mondom. – Nagyon megharagszok, ha kivette a fogát!

– Nem vettem ki, – aszondja – értsd meg, nincs is foga! Ahogy aszt elhagyta a szopást, megnízem – hát egyik foga sincs. Hát kivette Zsuzsa néni! De én olyan mίrges lettem rá, rettentõ haragudtam írté! Kiabáltam rá, elkûdtem, – Ne is gyűjjön most mán elő többet! – Pedig úgy nagyon szerettük Kopasz Zsuzsa nénit, negyvenvalamennyi esztendeig û vót a bába Tabon, az egísz falunak û vót az anyja. De akkor nagyon megharagudtam rá!

Na azután mégis valahogy túltettem magam rajta, elmúlt, jól van, úgyis csak babona hogy attul okosabb vóna. De csak nem vót azér vígé még

evvel a dolognak.

Nem kereszteltettük meg Bálint fiamat nígyhetes koráig. Itt háltunk mind a hárman a kisházba, meg negyediknek a kisgyerek, én a nagyágyba, idesanyám a kicsibe, Bálint a kanapén, a kicsi meg mellettem a kocsiba. Nyár vót, hát augusztus elsejin született Bálint, az ablak nyitva. Én azt állítom, hogy nem aludtam, de csak alhattam, álmodhattam, mer máskípp ez lehetetlen: Látom egyszer, hogy az ablakon valaki les befele. Egy asszony, öregasszony. Látom, hogy benyúl az ablakon – olyan furcsa, mintha ismertem vóna, de mégis idegen asszony, nagykockás fejkendőbe, cibelin kendő a nyakába, olyan fekete aszt ződ almák vannak benne –, benyúl az ablakon, de nem énfelém, ha a pici felé. Bepólyálva feküdt a kisgyerek, kis nyári takaróba becsavarva, a vígit még alá is hajtottam, mellettem feküdt kézről a kocsiba. Oszt látom: Benyúl az asszony, kiveszi a kisgyereket a kocsibul. De hogy írhetett a keze odáig? Nem tudom, hát nem vót az ablakig a gyerek, közbe még a kanapé vót, nem értettem, csak megfagyott bennem a vir. Nagyot kiáltottam:

– Jaj, Bálint, kelj fel hamar! A gyereket elvitte egy asszony!

Ugrottak fel mind a ketten, Bálint is, idesanyám is, Ne beszélj mán! – oda vót kízítve a padkára a lámpa, gyújtják meg hamar, én meg tapogatom a gyereket – nincs gyerek. Nincs a kocsiba a gyerek!

Az uram szaladt ki, szaladta körül a házat, felkapta az ól elül a vasvillát, ki az útra – a gyerek sehun. Gyön vissza:

– Hát ki vót az?! Mílyen vót?!

Akkor magyaráztam csak el hogy mílyen vót. Arca, haja, nyakába a kendő, mint a kötött anyag, ollyasmi vót ez, cibelinnek hittük, ződ almákkal. Elmondtam ahogy láttam.

– Hát, – aszondja Bálint – idesanyám. Ű vót ílyyen. Meg neki vót ílyyen nagykockás fej kendője, meg ződalmás cibelin kendője!

Hát én nem ismertem mán anyósomat, Bálint anyját, meghalt mán akkorra, hogy Bálint udvarolt. Csak hallgattunk. De valósággal meg vótunk dermedve. Mindent átkutattunk, a kocsiját újra – a takarója, ahogy így rá vót csavarva, úgy állt, abbul csak ki vót húzva – hát nincs sehun. Pólyástul! Kéthetes gyerek, hát el nem mehet! Ki se eshetett, hát hallottuk vóna, meg csak rítt vóna akkor is!

Mán eltelt egy fél óra, má nem tudtuk mitévők legyünk. Egyszer aszondja az uram: ű megnízi az ágy alatt.

Odabe aludt a gyerek az ágy alatt. Odabe az ágy alatt!

Ha az a takaró nem lett vóna még a pólyán! De hát pólyástul is hogy mehetett ki a kocsibul?! Hát ez egy örök rejtély marad nekem!

Azután aszt mindig ígett a lámpa íjjel, míg csak meg nem kereszteltük Bálint fiamat. Mondták, hogy ne tartsuk előtva, ha ígjen mindig a lámpa, keresztelésig, akkor nem lehet ártani a gyereknek. Hát, csuda tudja. Azt nagyon mondták ezelőtt, hogy a foggal született gyerekekkel mindenhogy baj van.

Harmadik gyerekem vót János fiam.

Jánossal meg úgy jártam, hogy egy hónappal majnem előbb született, mint ahogy vártam. Beteg lettem, nem tudtuk mi van, előgyött a bábaasszon szombaton este, aszt vasárnap este ment haza, de dolgavígezetlen. Mindig mondta ű előbb is, hogy nem jól van nállam a gyerek, el kell mennem majd vele kórházba, ott kell hogy elszüljem, mer má most ű nem vezethet le olyan szülist, hogy farral gyön vagy valami, hanem kórházba kell menni okvetlen. Na, rámgöött aszt a fájás, előhíttuk Zsuzsa nénit.

– Hát, – aszondja – a gyerek fordul, de valahogy mégse olyan, mintha meglenne!

Nem is lett. Szegín Gólya mama ott bosszankodott, mer nem bírt vasárnap keresztelőbe menni, aszt ott kapta vóna a borravalókat – hát aszt adott is neki az uram helyette egy mázsa búzát a vígin.

Mindenki várta, hogy má meglessz a gyerek, meglessz a gyerek, engem meg borzasztó bántott, hogy ugye tudtam hogy még nem idős, aszt meglessz, hát akkor meg fog halni – roppant bántott. Úgyhogy akkor ícaka tisztára megőszültem! Én azóta nem is őszültem egy szemet se, de akkor ícaka egyszerre tiszta fehér lettem. Rozi néném átgyött hétfűn reggel – ű többször is egy nap megnízett –, meglátott:

– Jaaj – aszondja – níz meg magad! – aszt mutatja a tükröt. Hát tiszta fehér vót a hajam. De én úgy megíjedtem, hogy elájultam. Fenn a párna tetejin ültem az ágy vígin, úgy felhúzódtam oda, unnat estem le, hogy bevágtam a fejem az asztal vígibe, jól ki is hasadt.

Még azon a héten se lett meg János. Még akkor felkeltem, nem íreztem semmi bajjomat, mentem dógozni, kocogtam ki szőlöt kötni. Pünkösöd szombatján lett meg, május tizennegyedikén. Kisjánt vártunk, számolgattuk hogy pünkösöd lesz, Piroska, meg Zsófi nap – aszt János lett, fiú.

Picike vót! Nagyon pici, tán negyvennyóc centi vagy mennyi vót, hát kicsi nagyon. De akar az apja most, az ípp olyan arcú vót, kis vín vót az arca, tiszta Bálint!

Énvelem azután nem vót má semmi baj, a gyerekágyba kihullott az ősz hajam, csak kétódalt maradtam fehérnek, közípen mind kihullott, aszt állt ígne a hajam, mer nyöttek az új kis hajak, fekete szálak.

Lett azután még Miklós fiam.

Abba az évbe ű vót a legszebb gyerek Tabon, nígy kiló tíz dekán született, gyönyörű gyerek vót, szíp erős fiú. Csak – veresses haja vót, meg nagy setítszürke szeme. Aszt mondom az uramnak, hogy ha ez a gyerek nem itthol született vóna, én nem vállalnám el. Neveti Bálint, aszondja:

Te nem vállalnád? Hát akkor mit szóljak én?! No tudod mit mondok? – aszondja. – Én vállalom. Mer ez a gyerek olyan mint én. Mer idesanyámnak vót ilyen veresbe játszó gesztenycsín haja. Ilyen setítszürke szemem meg nekem van! Hát ez az én fiam, ez nem a tiéd lessz!

Úgyhogy kiegyezettünk azér rajta, meg örültünk, nem bántuk még azt se hogy nem jány. Az uram roppant örült, köszönte nagyon a szíp három fiát. De boldog is vótam! Azt mondta Bálint:

– Majd meglásd, milyen jó lesz nekünk! Negyedmagammal kaszálok! Veszünk addig földet meg, ne filj, ennek is lesz mindene!

Dehát, nem úgy sikeredett aszt.

Eszter, Bálint, János, Miklós – egy van közüllök.

Miklós fiam mielőtt meghalt – de még akkor gyönyörű egízsíges vót! –, álmódott az uram. Azt álmódta, hogy elragadta a két lú a kocsit, vele együtt, aszt mentek egyenest a Tiszának. Hogy ott zuhantak le, arra ébredt fel. De fájt mindene, feje, arca, meg úgy megtört a nyaka – szóval ű azt a zuhanást teljes erővel érezte!

Álmódott idesanyám is, de ű nem mondta meg, csak utóbb, hogy azt álmódta: tapasztott-meszelt álmába, meg nagy vízbe járt. Nem mondta meg, hát tudta mit jelent ez.

Én meg azt álmódtam, hogy a házunk víge kidúlt, kibukott az alja. Csak alacsonyan, mint egy lóca, de egisz üresre kidúlt. Mit csináljak mán, hát ezt tartani se bírom! Valami fa kéne, hogy feltámasszam, tartsam! Na akkor gyött idesapám. Álmomba gyött, mégis így mondtam neki:

– Nízze mán idesapám, azt álmódtam hogy itt a fal kibukott, le akar dűlni a ház.

– Na, – aszondja idesapám – akkor valamellyik családod hal meg.

Ezt mondta. Ű mán akkor nem ílt, mán egy éve vót hogy eltemettük.

Három napra ezután beteg lett a kisfiam, agyhártyagyulladás kapott. Mindent megtettünk vóna írté, vírt is adtam neki, minden – két hét múlva

temették.

Ű vót a negyedik gyerekem. Több aszt nem is lett.

Több nem született, pedig hát én vígtelen szerettem a gyereket, én nem tettem semmit azér hogy ne legyen – csak nem lett. Vót olyan, hallottam, ezek a rokonasszonyok el mondták: gyereke lett vóna, aszt Kopasz Zsuzsa néni segített rajta. Beszilték, hát igaz lehetett. De óó, hát én inkább aszondtam, ölné meg akkor a nagyapját! Mer azt má tudja hogy mívellyen vót, de még az a kicsi – hát még abbul lehet egy nagyon jó, nagyon értíkes ember! Én azt mondtam az uramnak: Ű íltre híja, én világra hozom; ű kenyeret keres neki, én nevelem. Ebbe vótunk eggyezve. Dehát – nígy lett, több nem lett.

Nevelem a fiaimat

Nekem nem vót rossz az a gyerek, amellyik pajkos vót. Például ha mind elgombozta is a nadrágjárul a gombot, a markával fogta össze a hasán, úgy hozta:

- Mi az, fiam, mi történt?
- Idesanyám, mind elgomboztam a gombot!
- Ide fiam, majd varrok helyette!

Illyenír nem haragudtam. Vagy ha véletlenül csúzlival kiütötte az ablakot – fizettem!

Egyszer János fiam gyön az iskolából, aszondja: Idesanyám! Egy gyereknek a sapkáját meg belehajintotta egy másik gyerek a vécébe. Most mellyiknek kell megvenni? Hogy igazságos? Idesanyám mindig azt mondja, hogy igazságossan kell csinálni mindent!

- Hát fiam, – mondom – az veszi meg, aki belehajintotta!
- Akkor – aszondja János – kírek egy pengő ötven fillért, mer én hajintottam bele.

Nem vót mit tenni, megadtam. – így van, fiam! Fizetni kell! – Hát mit tegyek?

Egy vasárnap idesapám is, idesanyám is menni akartak a templomba. Ötöznének fel, aszondja egyszer idesapám:

Halljátok-e, a Jankóját neki! Se a kisujjasomon, se a nagyujjasomon nincs egy gomb se!

– Én is csak lesem, – aszondja idesanyám – odavannak a szíp gombok a lékrimről!

De gyönyörű kis gombjai vótak idesanyámnak, mint egy szem meggymag, fábul kifaragva, gömbölyűre, aszt egy kis virág vót még rajta – hát az megírt három-nígy közönsíges gombot! Levagdosták mindet, aszt elgombozták a gyerekek. De idesapám is csak azt mondta rá:

Meg ne verd őket írté! Meg ne verd! Ezír még nem rossz!

Hát az illyenír nem is bántottam őket. Ha valamit nem jól szóltak – azér inkább. Nem mindenütt vót ez így, mer ott van Demeter Paliné, ű olyan vót: mindenír ütött-vágott. Mikor meg a nyelvit rányútotta a fia, azt meg nevette! Nahát én meg az ollyat nem tûrtem. Én inkább azér vertem el – de ha meg három nadrág elszakadt, mer felmászott a szarkafíszekér, nem bántottam.

Azt nem szerettem, hogy ha valamit parancsoltam, azonnal nem mozdultak. Ha nem fogadott szót, vagy visszaümmegtett – Mmm –, vagy hogy ű ezt nem szereti csinálni ezer nagyon haragudtam. ilyenír hamar megvertem űket, könnyen eljárt a kezem. Bálint fiam egyszer elszaladt, mikor meg akartam verni.

– Ne szaladj el kisfiam! – mondom neki. – Ha nem szaladol el egy pofont kapsz! Ha elszaladol kettőt! Vagy lehet sokkal többet!

De elszaladt aszt nevetett. Na mίrges lettem nagyon! Mondom:

Nem szaladok utánad! Majd elő fogsz te gyönni! Gyött aszt – de nem is ű, elsőbb János:

– Idesanyám, szeretne Bálint előgyönni.

– Hát, – mondom – nem mondtam én, hogy ne gyöjjön elő!

– De kikap!

– Az má megin más! Termíszetes, hogy kikap!

Pedig – aszondja János – én vagyok a rossz! Én mindig rossz vagyok, aszt mindig Bálint kap! – így védtík ezek mindig egymást.

Na csak előgyött aszt Bálint is. De nagyon megvertem! Nem szaladt vóna el többet, tán ha a bűrit kihasgattam vóna se!

Vót olyan eset, hogy más szavára vertem meg a gyerekeket, aszt nem is vótak bűnösek, utóbb kiderült. Akkor aszondtam:

– Fiaim, nem szígyellek tūletek bocsánatot kérni. Én tívedtem! Meg kellett vóna elsőbb gyöződni, de elmulasztottam. Hát ezt betudom nektek, ha egyszer rosszak lesztek juttassátok eszembe, aszt nem kaptok ki!

Jaj de boldogok vótak!

Jánost egyszer a nagyobb gyerekek elvitték barackot lopni. Felkűdtík a Rigó Teresa néni kertjibe a fára – amikor aszt gyött ki Teresa néni, otthatták Jánost, elmentek. Hozzáfogott Teresa néni a fa alatt szedni a barackot, Jánoskám meg ráköszönt a farul:

– Kézi csókolom Teresa néni!

Megtudtuk aszt másoktul, mentem át Teresa nénémhe engedelmet kérni. Aszondja az öregasszony:

– Aa, nem érdekes, tán nem is ű vót a fán!

De igen, – aszondja János – én vótam Teresa néném!

Nem a! Hát ez olyan jó kis gyerek, nem ű lehetett, meg ne verjed Eszti!

De, hát tessék elhinni, én loptam a barackot! – alig gyözte ott bizonygatni hogy debizony ű vót!

Egymásho meg nagyon jók vótak, egymásra soha nem törtek, inkább védte egyik a másikat. Vót hogy meg akartam verni Bálintot, János rá FEKÜDT, hogy ne bírjam érni! Ha Jánosra haragudtam, Bálint nem hatta, ha Bálintot megvertem, János rítt nagyon! János aszondta: Ű a rossz, mégis mindig a bátyját bántom. Bálint aszondta: János még kicsi, a kicsit nem kék sose megverni, hát az ki se tanálja a rosszat. Úgy összekevertek, sokszor azt se tudtam, mellyik hát a bûnös!

Most kintelen leszek mind a kettőt büntetni! – mondom.

Egyszer verekedtek, birkóztak. Olyan nyóc meg öt évesek lehettek, Bálint jóval nagyobb, hát persze az a nagy erős gyerek rögtön földhővágta Jánost. Láttam, hogy jól odacsattantotta, aztán meg még egyenest a tetejibe! De János is észrevette, hogy lesek, hogy kapom fel a légycsaptát, elkezdett kiabálni:

– Idesanyám, én oan huncut vagyok, hogy alólra búttam! – hogy meg ne verjem Bálintot!

– Mind a ketten bûnösök vattok, oda a sarokba! Te Bálint verekedtél, te meg János hazudtál! Sarokba mind a kettő!

Csak ám az vót a baj: az uram máskípp bánt velők. Térgyepel a két gyerek a kemence mellett; az apjuk kinn vígeződött az istállóba, begyön: – Na mi van gyerekek? De nagyba vattok anyátokkal! – aszondja. – Álljatok fel, hát ilyen korán reggel még nem illik térgyepelni! Meg mir nem szaladtok el anyátok elől?

Ne úgy beszílj a gyerekeknek! – mondom. – Ha így beszílsz, tessék neked is odatérgyepelni!

Odatérgyepelt! Ű is!

Hát aztán, készítem a fröstököt, sütöm a kemencébe a tepsiskrumplit, mondom Bálintnak:

– Hallod-e, jól van most mán, itass meg! Mán itatni kell!

Één?! – aszondja. – Hát hogy gondolsz ollyant? Hát meg vagyok büntetve!

– Dehogy vagy, – mondom – állj fel aszt vígezz, hát addig nem ehetünk, míg a jószágnak nem adsz!

– Ollyan nincs. Meg vagyok büntetve, én innét nem állok fel! – aszt ott vertik a kártyát, hármasba a padkán, térgyepelve!

Ríttam is, nevettem is, könyörögtem, kiabáltam – de nem, az istennek fel nem állt onnat. Nekem kellett odakint is elvígezni mindent, malacot, tehenet, bornyúkat, mindent! Mikor aszt gyövek be, aszondja Bálint:

– Na gyerekek, felállni, bocsánatot kérni! Ászt fröstököljünk, mer halad az idő!

Az uram egyszer verte meg a Bálint gyereket valamiér, oan két éves lehetett, a fenekire csapott egy fahajjal. Csupa hurka lett Bálint. Na erre aszt annyira megsajnálta, aszondta hogy ű aztán soha többet, se egyyiket, se másikat meg nem veri. Így aszt ez is rámmaradt. Ha baj vót egyyikkel, ű nem bánta, nem is szólt rá, esetleg engem megszólított, hogy na intézzem, de ű a gyereknek nem mondta. Még inkább védte űket! Ma is, ha perlekedek a fiammal, aszondja nekem:

– Mir nem fogod mán be a szád?

– Nem mondhatnád egyszer ezt a fiadnak? – mondom. – Majd akkor nem lenne velem szembe ilyen nagylegíny!

Szóval Bálint nem jól nevelte űket, mer nem is avatkozott soha a nevelísbe. Rosszra se tanította űket, de egyébbre se. Nekem azér rájárt a szám, sokszor mondtam:

– Majd kikaptok apátoktul! Majd ű komolyabban megver benneteket!

De közbe tudtam én, hogy nem kapok onnat segítsíget sose. Az a baj: tudták űk is.

Hogy én jól neveltem-e, nem tudom. Nem gondolnám, hogy olyan nagyon jól. Mer én meg túl hamar megbíkültem, könnyen felejtettem – ez se jó. Sokszor ha míregbe gyöttem.

– Ejnye a kutya teremtetete, ígyúgy, – veszekedtem rajok, de annyira ki vótak mán tanulva, tudták, ha közbe valami más dogot felhoznak, közbevetik a szót, akkor én válaszolok, aszt el is felejttem amit kezdtem. Csak utóbb vettem észre, hogy megín ellopták a haragom! Sokszor vót ez:

– Má megín beleszóltatok! Most akartam rátok veszekenni, aszt itt van ni, megbíkiálttetck! De haragszok most ezír!

– Aa, idesanyám, – aszondja János – hát azér csináltuk, hogy felejtse mán el. Má most úgyse tud haragunni, nehogy előrül próbálja!

Nahát ha a szigor sokszor hiánzott is, azér csak sokra tanítottam űket. Meséltem nekik sokat, ez mindig megvót, télen különösen, ugye akkor jobban rá is értem, akkor reggeleste mesélni kellett. Azt borzasztó szeretttik. Nótákra is én tanítottam űket, felültünk mind a padkára aszt nótáztunk, de napközbe is sokszor:

– Ne menjetek el most kisfiam, eszembe jutott egy szíp nóta, tanuljuk meg! – aszt gyöttek vissza aszt megtanultuk.

Meg tanítottam a vallásra is, ahogy már gyereket lehet, imádkoztattam őket, tanítottam énekre, imádságra – Bálint fiamnak tanítottam egyszer: „A jó lélek fehér galamb” – aszondja rá:

– A pesti bak, idesanyám? Amellik a tetőn párizik?

– Na most má hagyjátok abba, – aszondja az apja elíg vót az imádkozásbul!

Aranyossak vótak, kedvesek vótak, meg nagyon szerettek engem! Bálint fiam míg kicsi vót, roppant szeretett vóna mindig velem alunni. Téten az vót a divat, hogy reggel ahogy íbredtünk, minden gyerek odagyött át hozzám. Az apjok kiment a jószágokho, még én mondjuk egy fél órát feküdtem ha feküdtem, akkor odamásztak a gyerekek. Aszt ilyenkor mindig könyörgött a kis Bálint, hogy ű hagy háljon velem.

– Nem lehet kisfiam, – mondom – már te nagy kisfiú vagy!

– Úgy?! – aszondja. – Hát idesapám? Ű még nagyobb, aszt itt hálhat idesanyámmal?! Aszt nem is rokon!

– Hát hogyne vóna rokon, kisfiam! – mondom. – Hát hiszen tudod hogy Zsuzsa nagyanyádnak a fia!

No csakugyan, hát ha a nagyanyja fia, akkor rokon nagynehezen belenyugodott. Alig tudtam magamtul elvadítani, egyem meg a szívít.

Sok örömem vót bennök, azt mondhatom, mer szíp derík gyerekek, udvariassak, kedvesek vótak. Mint most Jánoska, az unokám, vagy talán még kicsit csiszoltabbak. Mer hát én tanítottam őket sokmindenre, amit az iskolába nem tanúit is.

Könyvet is én adtam nekik – Na ehun egy jó könyv, olvastam, nizzítek! – meg is magyaráztam, hogy mi abba az érdekes, a figyelemre méltó, hogy ne csak ami nekik tetszik, a haszontalanságot, azt szedjék ki belûle, hanem ami komoly, jó dolog van benne, azt is jegyezzék ki magoknak, amibül hát tanulhatnak is!

Nohát, ahogy nagyobbak lettek, legínkedni kezdtek már, csak még több gond vót vélek.

Hazagyött egyszer a bálbul Bálint fiam, mer elfogyott a píze. Az uram odavót valahun tanyázni, én meg lefeküdtem – el vótam fáradva, hát mindig több dogom vót mint neki – elaludtam. Na gyön aszt haza az uram. Hát, látja, Bálint egyik barátja ott áll a kapunkba, a másik ott motoz az ólnál, meg Bálint is harmadiknak – hát mi lehet? Illyen hamar hazagyöttek ezek a bálbul? Még alig kilenc óra! Bálint komja, aki a kapuba állt, el is köszönt hamar – hogy ű Bálinttal gyött el, de megy is ípp haza. Persze nem vót igaz,

û leste vóna, ki gyön, csak nem látta meg hirtelen, nem bírt hírt adni a másikatnak. Gyön beljebb az uram, rögtön látja: Ott van az ól előtt két zsák kukorica felszedve. Egyiken ül Bálint, másikon Sárándi Imrus.

– Na mi az, gyerekek, hát má hazagyöttetek?

– Igen, – aszondja Imrus – mer fáj a feje Bálintnak.

– Bazon fáj! Mer itt a két zsák kukorica! Keltek fel aszt öntitek ki?! Az anyátok istenit, még ilyen kukoricát felszedni! Öntsítek kifele!

Kiöntötték. Meg vótak ijedve!

Ide figyeljete! – azt mondja az uram. – Hát ha ezt valakinek eladjátok, az többet nem vesz tûletek! Hát ez a lúnak való! – mer az ól elé ugye a gyengét hántuk, ahogy behordtuk, kiséi kukoricát, az nem írt be. – Hát ezt kell felszedni?! Eredjete a ház elébe, szedjítek ott tele a zsákat! De csak lassan, anyátok meg ne hallja, mer mind kikapunk!

A ház elébe a szípet raktuk, java kukoricát – na teleszedték akkor abbul a két zsákat. Borzasztó örültek, vitték el vállon – ki tudja ki vette meg! Lehet közeli szomszíd. Úgy mentek aszt vissza a bálba. Nem ébredtem fel! Pedig nagyon éber alvó vagyok! Csak sokára tudtam meg a dogot.

De így kibántak ezek velem, sokszor! Mondja egyszer János az apjának:

Édesapám! Tessék mán adni egy kis píz! Mennénk bálba! – Csak olyan tizenhat éves vót még, de inkább û kért, û vót a bátrabb, a kissebb.

Hát, – aszondja Bálint – hunnat adjak? Nekem sincs! Tudod nekem se ad anyátok! Tûle kérjete!

– Ő mán adott, – aszondja János – dehát csak kevés. Mer ugye olyan könnyelmû vót az apjok is, bizon én nem szerettem nekik adni. Adtam, ha meg elfogyott, kért meg, kapott, de hogy – No múlassatok! – úgy adjak akármennyit, hát azt nem. Pazarolni nem szerettem.

– Te János! – aszondja az apja. – Hát mir nem hízelegsz anyádnak? Hogy elmígy a kútra, meg ilyenek! Meg azután – aszondja – níz, ott a sok mák. Hát merítsd teli a kannát! De úgy vigyél, hogy egy kicsi nekem is jusson!

Vitt is a gyerek két kanna mákot. Adott még az apjának is egy kis píz. Nevette, örült:

Van mán, idesapám! Többet ér mintha három zsák kukoricát vittem vóna!

Termett vagy nyóc zsák mákunk. Hát abbul telt níhánszor. Én meg csak csudálkoztam: – Hát ennyit apaszt ez a mák? – Az eszembe se jutott, hogy ûk hordják!

Hát így nevelt az uram. Ez vót az û nevelísi rendszere.

Mentek azután fuharba. Mán akkor rá vótunk kínszerülve, háborús idő vót, bízón nagyon kellett a píz. Dehát ünekik is, külön! Csinálták magoknak is, csak vót fekete fuhar. Észrevettem, mondtam is:

– Tudom, láttam, de ezt nem veszem el tûletek. Csak a lovat agyon ne hajtsátok. Rendjivel!

Az én két fiam tizenhat, vagy tizenhét éves korig egy nyelet bort nem ivott. Haragudtak is az apjokra, amér az itt. Hogy ugye mindig nekem kellett a sok jószággal bánni – két lú, két csikó, kéthárom tehén, bornyú mindig vót! –, itatni is nekem kellett, vót hogy tizenöt veder vizet is felhúztam – hát ezer meg borzasztó sajnáltak engem, a két gyerek. Amellik má bírt, segített. Beosztottam nekik is a dogot, a kissebb is, mikor mán elbírt egy darab tűzrevaló fát, mán hordta. Meg felhúzták a vizet – hát a kútbul mán én emeltem ki, mer fíltettem ûket, de dógozni kellett. Csak arra ügyeltem, nehogy valami nehezet dógozzanak, nehogy kár essen benne.

János fiam kísõbb se ivott, de így legínke korába Bálintot se kellett még visszafogni, mer nem hajlott rá. A cigarettát is kísõbb tanulták, hogy elkerültek Pestre munkára, pedig azt az apjok nem tiltotta.

Hogy a jányokkal hogy álltak, azt aztán nemigen tudom. Arrul én nem sok tájékoztatást kaptam. Bálint fiamra sokszor dorgálódtam:

– Hun vótál? Ollyan soká gyõttil az este! De az apja ezt is inkább ráhagyta:

– Mit kírded? Vót ahun vót! Egyszer szigorúbban rászóltam Bálintrá:

– Ezt nem tûröm fiam, hogy ífél fele jársz haza! Tessék kilenc vagy tíz órára legkísõbb hazagyõnni! Hun jártál az íjjel?!

Mer úgy vótam, hogy csakugyan: Én tunni akartam minden lípísirül! Azt mondta rá a fiam:

– Ollyan helyen vótam, hogy ha idesanyám odamenne, eltörním a derekát!

– Na! – aszondja Bálint. – Hát kérdjed!

Nahát így beláttam, hogy most má nem illik megkérdeni, hun járt. Nem is kérdtem többet.

Egyszer meg hallottuk Bálintrul – olyan tizenennyóc körül vót a gyerek –, hogy udvarol egy kisjánnak, de nagyon csókolgatta a bálba.

– Ollyan helytelen magaviseletû ez a Bálint, – mondom az uramnak – hát nem lehet hagyni! Most te szólítsd meg! – mer eszembe vót ugye, hogy úgy megjártam vele. Szólt aszt neki az uram.

– Ízléstelen is, meg még te ehhe fiatal is vagy, – aszondja neki – csúnya ez, ilyen botrányosan viselkedni a bálba! Hogy nyomkodod meg csókolgatod azt a jányt! Látod, én anyádho három évig jártam úgy, hogy meg se csókoltam!

Aszondja a gyerek:

– Ollyan mulya vót?

Nna. Hát így az apja se szólt neki többet. Eggyikõnk se faggatta azután, hogy hun jár meg mit csinál.

Egyszer gyött csak még szóba illyesmi. Két testvér jánho jártak ketten, Bálint fiam, meg a komja. Tímár Laci. Ászt egyszer meghallottam, ahogy Laci bekiáltott az útrul Bálintnak:

– Szerbusz, lyuksógor!

Akkor behíttam Bálintot. Aszondtam neki:

– Ide figyelj most kisfiam. Úgy ílsz, ahogy ílsz. Tudod, nem aggatlak. De azt az eggyet én meg ne halljam, hogy te egy jányt, akar hogy vagy vele, egy szóval is elárulj, leaprehendálj valaki előtt! Akar mi van köztetek, te indítottad, nem az a jány! Gondold meg: nem hálával tartozol neki inkább? Hát tartsd annyira tiszteletbe, hogy ne gyalázd le, ha csak eggy órai örömet adott is! De ezt most nagyon jegyezd meg, mer ha én egyszer egy illyen illetlen szót meghallok tûled, a hajtószárat veszem elő aszt elkenlek!

Aszondta: megértette. Nem is hallottam aszt tûle semmi illyet.

Mikor fírhementem is, legjobban arra vágytam, hogy nekem sok szíp gyereke legyen. Meg persze jók. Hogy jók – hát erre külön nem is gondoltam, mer úgy vettem ugye, hogy majd én úgyis a jóra nevelem. Pedig ahho is gyenge egy asszony. Egyedül pláne.

Nem magunkban élünk

Még én csak óvodás kisján vótam, de inán akkor ismerkedtem a papokkal.

Legelsőbb, emlékszek, úgy kerültem hozzájuk, hogy Marika néni, az óvónő – Juhász Kálmán rektorné vót – elküldött tiszteletes asszonho a szakácskönyvér. Én meg rosszul hallottam, takácskönyvet értettem. Szaladtam a paplakba, mondom:

– Tessék ideadni nekem a takácskönyvet!

– A SZAKÁCSkönyv kell neked, kisjányom, – aszondja tiszteletes asszony – hozom rögtön!

– Nem, – mondom – nekem a TAKÁCSkönyv kell, a SZAKÁCSkönyvet el se viszem!

– Na jó, vidd akkor a TAKÁCSkönyvet! – aszt úgy adta ide a szakácskönyvet tiszteletes asszon, vittem boldogan rektorné asszonnak.

Ezután aszt sokszor vót, hogy átkértek engem, az ovodából tiszteletes asszonyék, a gyerekekhe játszani. Még csak a két fiú vót meg, Iduska még azután született, Lacika meg kicsi vót még. Sokat mentem, odaszoktam hozzájuk.

Tabon nemigen vót divat, hogy akar férfi, akar jány cselédnek menjen – ritka vót. Na én egyszer mentem, tiszteletes úrék, de három hétre csak. Mer olyan rossz vót a cselédjek, hirtelen elküdték, a másikat meg elsejére fogadták – no akkor egyszer elmentem. De idesapámnak ez is nagyon ellene vót. Mondom neki:

Hát itthon hálok idesapám, nincs semmi hiba!

– Nem is az, nem filtelek én téged. Okosabb is vagy annál, jobb is, – aszondja – mint hogy elrosszúlj mer szógáló vagy! Hanem – aszondja – mégis, hát annékül is meg tudunk tán ílni!

Szóval nem sokra becsülték az illyesmit Tabon. Akkor az egyszer elmentem, sokat is adtak cselédbérbe, cipőt, harisnyát vettem rajta – de többet aszt cseléd nem vótam. Úgy bejárogattam azér tiszteletes úrék, ha vendégsíg vót, főzni – de csak ingyen. Ez sokszor vót, még asszon koromba is, úgyhogy sokat vótam én vélek, sokat tanultam is ott főzni. Mikor a gyerekek lakodalma vót, Jánoskáé, Lacikáé, Iduskáé, akkor is mindig én főztem. Nem cseléd vótam, mer ha kiesz lett az íté, be is hittak, velők ettem, meg nem bérír vót, ha vissza is szógálták valamivel általába.

De nem is csak én jártam a papokho, űk is gyöttek mihozzánk. Fűlöp Imre esperes úr nagyon sokat tanyázott nállunk. Idesapám meg Katona Sándor bátyám úgy hittak egymást, hogy „pajtás”. Ez nekem olyan kedves szó vót: „jó napot pajtás” – így mondták egymásnak; mer azt hogy „szervusz”, űk nem mondták még, – Aa, – aszondta idesapám – az nem magyar köszönís, hát magyarul köszöntsűk egymást! – Ugye akivel egy bandába komáztak, eggyidőssel, azt mondták úgy hogy „komám”; ez nem mind vót kereszkoma, mer keresztelni csak eggyet hittak, de gyött azér a többi is lógós komának. Aki meg ennél távolabbi vót, de jó barát, annak mondták hogy „pajtás”. No oszt ahogy itt tanyázgatott, hát hallotta ezt Fűlöp Imre esperes úr is, aszt megtetszett neki is. Mondta aszt Sándor bátyámnak:

– Mondjad pajtás nekem is úgy hogy „pajtás”! Ne legyek én most nagytiszteletű úr! Ne tegezz, azt nem mondom, – aszondja – de mondd úgy hogy „pajtás”!

Tán eggy évvel vót fiatalabb esperes úr Katona Sándor bátyámnál. Aszt gyött azután is mindig a levél, kérde esperes úr, hogy az öreg pajtás íle még. Mer addig még neki nagy a remínye az ílethe. Csak előbb halt meg aszt nígyöt évvel, mint Sándor bátyám.

Bondor Vince tiszteletes úr negyvenhárom esztendőt vót Tabon. Kilencszáz hétbe gyött elő, én még azután születtem. Itt vót kilencszáz ötvenig, akkor ment nyugdíjba. Negyvenhárom esztendő – hát űket jól ismertem ugye, az egisz családót, én ott szinte családtag vótam. Akkorévbe, ahogy tavasszal meghalt tiszteletes asszony, ípp előtte Juliánná napkor mentem megköszönteni, akkor mondta:

– Tudode Esztikém, hány éve jársz hozzánk? Most van ípp ötven esztendeje!

– Elíg baj az – mondom. – Bárcsak húsz éve vóna! Hát aszt ott örvendeztűnk egymásnak, hogy mán ötven éve tartjuk a rokonságot.

Bondor Vince tiszteletes úréknál sok papot megismertem. Vót közte minden fajta. Gyött látogatni Baltazár pűspök űt nagyon szerettem, meg ű is megbecsűlte amit főztem-sűtöttem. Mondták mán előre, hogy a pusztakalácsot szereti, szerette tiszteletes úr is, hát sűtöttem vagy három dúcot. Kis kerek lábosba, jól megzsíroztam, szíp pirosra megsűlt, gyönyörű lett! Vót krémes is, ebíd után azt adtak fel – még az akkor nagy szó vót, harmincöt körűi –, meglátja pűspök úr, aszondja:

– Hát, húgom, ha ez az izé, ez a bajuszipedrő nem vóna benne, még tán vennék. De így nem eszek – aszondja. – Hanem azt hallom, hogy nagyon jó pusztakalácsot sütnék a tabi asszonyok! Sütöttile?

– Sütöttem! – mondom. – Hozok is mindjárt!

Egy nagy lapostányírra borítottam, gyönyörűen nízett ki, tettem egy kést mellé, hoztam be.

– Hát ez a kés minek? – aszondja Baltazár püspök. Tanúid meg kisjányom: kalácsos hideg késsel, hideg szívvel nyúlni nem lehet! így kell ezt ni! Meleg kézzel! – Csak úgy FOSZLOTT szípen körül! – Látod, – aszondja – milyen szíp? De nem látnád ezt meg, hogyha késsel nyúznád!

Nagyon helyes ember vót, nem vót az a fakípú pap azokat nem szerettem, azokat a savanyú Vendeleket! Jó étvágya is vót a püspök úrnak, hát vót is olyan százharminc kilós ember, de nem vót hasa! Nagy pecsenyéstálon vót külön vagy húsz pöspökfalat, vittük, tettük elé, csak ette, sorba! Fülöp Imre esperes úr kísírte, ű is ott vót, nízte csak, aszt aszondja:

Hát atyám fiai! Ész kell a püspöksíghé! De még inkább gyomor!

Elíg kétértelmű mondás, ugye, de Baltazár nem bánta, csak evett. Meg aszondja esperes úr, feláll köszönteni, azt mondja:

– Adja a jóisten, – aszondja – hogy mire a pöspök úr mégegyszer Tiszatabra elgyön, se eget se földet ne lászson!

Csak hallgattuk. Mi ez? „Se eget se földet ne lászson”? Meg vót botránkozva mindenki. Nem tudtuk ugye, hogy ahogy körbe utaztak, előtte Kisújszálláson így köszöntötte egy öreg parasztember a püspököt: „Olyanra nyöljön az úr szölője, hogy se eget se földet ne lászson belűle a püspök úr!” Hát úgy értette, hogy olyan nagy legyen a gyülekezet – dehát ezt nekünk nem magyarázták meg! Csak hallgattuk dermedten – de Baltazár püspök nevetett aszt evett tovább:

Hallode húgom! – aszondja. – Pizskáld csak meg azt a darabot! Vane benne csont? Ha nincsen, add nekem, de én a csonttal nem kínlódom. Mer mikor lakok úgy jól?

Fáin kedves ember vót. Ott lógott egy kíp tiszteletes úrék, egy meztelen nő. Háttal fordulva persze, fekve, felette vót egy ág, azon danolt egy kismadár. Elnízegette ebéd közbe Baltazár püspök, egyszer aszondja:

– Aaj, de nagy feneket kerítettek ennek a pici madárnak!

Ezelőtt azér a papok is jobban uralkodtak a falun, jobban beleszóltak mindenbe. Talán jobban is hallgattak a pap szavára ezelőtt. Idesapám akkor vót még gyerek: vót itt egy Kaszás Miklós nevezetű pap. Aki nem jól

viselkedett, azt még meg is verte! Én már csak hallottam ezt, hogy aki ríszeges vót, vagy a családját bántotta, azt Kaszás Miklós behívatta, aszt elverte a görbe bottal! Vissza nem kapta soha, arrul nem hallottam. De ilyen joga vót még az öreg Huszár tanítónak is:

Te, nem szígyelled magad?! Megiszod amit keresel aszt akkor az asszonnyal civódsz?! Szítverem rajtad a pipaszárát!

Ű azér már nem vert meg senkit, de így lármázott, joga vót hozzá. Senki nem is hencegett vele, hogy „nekem nem parancsol!” – nem, elismerték az öreget. Bondor Vince szelídebb vót, ha valakinek nem szerette a magaviseletit, behívatta, úgy mondta meg neki, szípen, nem gorombán. Megmondta neki, hogy nem helyes a viselkedése, vagy az ötzökdése, megjelentse – hát ugye a divatot mindig szóvátették, az öregek meg a pap mindig a rígit pártolták –, így megmondogatta az öreg Bondor Vince jányoknak, fiúknak, még fiatalasszonnak is, de úgy a szószékrül ki nem prédikált senkit. Egyszer prédikált csak ki egy embert, Tóbiás Jani bácsit, no arra emlékszek. Mer nem akart indítani a Jani bácsi lova, aszt olyan mírges lett rá, hogy csóvát gyútott alá – majd akkor megugrik. Ászt belekapott a színába a tűz, megígett a lú is. No akkor egyszer hallottam hogy roppant kiszólt ezer tiszteletes úr a prédikációba, hogy hogy lehet valaki ilyen indulatos! Hogy nem gondolja meg mit cselekszik! Hogy képes elpusztítja mírgibe még a jószágját is!

Ment aszt be Jani bácsi tiszteletes úrho, hogy maj most rendreutasítja. Hogy ehhe nincs joga, névvel nevezni valakit a szószékrül! De nem jutott szóho. Aszondta az öreg tiszteletes, hogy igenis joga van szólni. Meg hogy szígyelje magát, amér ilyen nagytermíszetű.

Úgy vettem észre, hogy azért a katolikusok jobban mentek a papjok után. Jobban be is tartották a vallást, meggyónták a bűnt a papnak – hát erre én kíptelen lettem vóna! A református ember nem vót ilyen. Mink a papot is úgy vettük ugye, hogy hát – egy ember. Elismertük mondjuk, hogy egy tanúit ember, értelmes ember, de másegyéb nem vót, semmi misztikum. Annyi csak, hogy ha a közsígháznál valami gyüllis vót, hittak a papot is; mondjuk ha közsígrendezés vót, vagy ilyen valami közös dolog, abba beleszóllhatott. Vagy a családi íletbe is, ha megtudta hogy valahun hiba van, beszílt vélek, sokat össze is hozott, hallgattak rá – de egyéb aszt nem vót.

No vót azér baj is a papokkal sok.

Még az öreg tiszteletessel is. Mer mikor elromlott a pízünk, két évig nem vette fel a fizetíst. Mindig fel lett neki kínálva, de akkor nem kellett.

Hanem mikor aszt átváltottak pengőrről forintra, akkor követelte az egész két évet! Nahát aztán nem akarták neki megadni, természetes.

Akkor soká háborúztak. Előgyött egyszer vitéz Sörös Gyula, meg a patikás, az vót akkor a főkúrátor, gyöttek egy este, hozták az egyházi könyvet is, amibe be vót vezetve minden. Ászt mondták, milyen bajba vannak, meg se hallgatja őket az öregúr, csak követeli a píz. Ha kiadják neki, tönkremegy az egyház; ha nem adják, hadat üzen a pap! Hát kérték aszt, hogy valamit csináljak az öreggel, mer erővel akarja őket tönkretenni.

No mentem akkor tiszteletes úrho. Magyaráztam neki, hogy hát ezt nem lehet, tönkreteszi az egyházat, meg nem szabad hogy ennyi esztendő után ilyen csalódást okozzon az embereknek! Akkor kellett vóna átvenni azt a fizetést, mikor kínálták!

– Hogy gondolsz olyat, hogy átvettem vóna! – aszondja tiszteletes úr. – Ötven tojás, meg húsz tojás lett vóna úgy egyhónapi fizetés!

– Hát akkor – mondom – behozom most ötven tojásba meg húsz tojásba. Megvesszük forintért, aszt behozom! Úgy jó lesz?

Hozzad, – aszondja – de mind a fejedhe verem!

– Am má jó! – mondom.

– Mir?

Mer mán akkor átvette! Csak úgy bírja a fejemhe verni!

Borzasztó dühös lett. – Most mán a szemem elé ne gyöjj többet! – aszondja.

– Ooj, – mondom – hónap meg már tiszteletes úr hí!

– Én?! Soha többet!

– Akkor meg úgy is jól van – mondom, aszt elgyöttem. Hát elüszorre nem sikerült semmi. Borzasztó bajba vótunk, mer még a kétévi tűzifát is követelte! Akkor vettük a parókiát zszindelyről palára, aszt két évig az öreg zszindelyt tüzeitette, így ki tudta mutatni, hogy nem vette át a fát! Fizesse ki most azt is az egyház, jó pízbul! De borzasztó megkötötte magát!

Na aszt addig-addig, vígre is annyit puhítottam rajta, hogy leállt mégis alkunni. Elsőbb, hogy vállalja el az egyház a tartozást, aszt apránként fizessünk. Ebbe mán bele is mentek vóna, de ám azt a kikötést is tette, hogy még az utódai is követelhetik a píz! Hát ez persze le lett szavazva. A legvégén aszt szóbaállt mégis egy évi fizetésre, lealkudtam odáig. Azt aszt megadták neki. Hát ennyit köszönhetek nekem, hogy mégis ennyire megtörtem az öreget.

Ez érdekes vót azér, hogy ennyi beleszóllást szereztem a nagy számmal! Mer vót ez máskor is. Mikor rektort választottak is, ahho is én kellettem! Gyöttek a fiatal tanítók bemutatkozni, aszt aszondja a tiszteletes úr:

– Gyere be Eszti, maj meghallgatod űket! – aszondja. – Van köztök egy, az remek! Az zongorázik, cimbalmozik, orgonál, az MINDENHE ért, Palotai László, egy első rendű fiatalember!

– Elhiszem én, – mondom – de nekem is van egy jelöltem! – Hát Túri Kálmán lett vóna ez, szegín parasztfiú, abádszalóki születís. De nagyon szíp hangja vót! Derzsre is pályázott, mer ott is akkor vót rektor választás, egy héttel hamarabb, mán ott be is mutatkozott Túri, de ide gyött vóna szívesebben.

– No maj meglátjuk – aszondja tiszteletes úr, aszt bement a fiatalokho, azok má benn totóttík az időt a gyerekekkel meg a vendígekkal, várták a vizsgát. Aszondta nekik:

– Na mostan, mindenki kízítse a tudományát! Mer gyön be egy asszon nemsoká, az majd el fogja magokat bírálni!

Ezt nekem Palotai László mesélte, pontossan egy év múlva, ahogy nállunk tanyázott. Azt gondolta akkor:

– Óó, ugyan ki lessz ez? Biztos valami nagy zeneértő! Ászt búvik be egy kis szürke veréb. Kis senkiházi! Így vótam csak felötözve parasztossan – hát mosolyogta a dogot Palotai. Ezt mán én is láttam.

Egyik hegedűlt, másik énekelt, szípen, hallgattam. Harmadiknak következett Palotai. Elkezdte cimbalmon verni, hogy „Káka tövin köt a ruca”. Szípen, elég szípen, de közbe észrevettem, hogy háromszornígyszer is jó hamis hangot ütött. Nem szóltam rá, csak összerántottam az arcom. A vígin aszt mondtam neki:

– Mir akar rosszul játszani, ha jól is tud? Tud maga szípen is, hát mir üti fére azt a hangot? Nincs ennek értelme, csak énvelem akar íncselkenni, kötekenni!

Nem, aszondja, ez csak az ű hibája vót.

– Aa, – mondom – nem igaz. Annál sokkal többet tud, mint hogy így tivedjen!

Mondom aszt tiszteletes úrnak:

Ez nem jó lesz, Palotai. Túl sokat tud! Ennek most van egy nadrágja, két ingje; de mihelyst két nadrágja lesz, meg három inge, rögtön itthagya Tabot! Ez nem Tábra való, jobb lesz Túri Kálmán!

Dehát tiszteles úr ezt nagyon pártolta. Közbe Derzsen egy héttel előbb választottak, Túri Kálmán nyert, el is fogadta, nem mert a bizontalanra gyönni. így Palotai lett a rektor, ű maradt meg. Nem is lett igazam, mert tizenhárom esztendő t kihúzott Tabon. Jóba lettünk azután, de mindig felemlegette, hogy én űtet nem akartam ide!

Jóba lettünk, járt sokat hozzánk a többi fiatal tanítóval. Mindennapossak vótak, nem számítottak vendígnak se, előgyöttek tanyázni este, hónuk alatt a hegedű, mindegy vót hétköznapi, vasárnap, gyöttek napközbe is, ha kint kapáltam a szőlőbe utánnam gyöttek – jóba vótunk nagyon. Palotai rektor úr, Kosári tanító is akkor vót fiatal, akkor még vót egy öreg színész, Farkas Gusztai bácsi – a Vígszínháznak vót a tagja, de a tizennígyes háborúba megsiketűt, nem lehetett má színész, a Társulatnál hivatalnokoskodott – hozta a feleséget is, Hajdú Rózsikát, de mind hegedűvel! Hozzánk mind úgy gyött! Gusztai bácsi játszott legszebben. Gyön egyszer, hallja kint, hogy a többi má muzsikál benn – nem hozta be a hegedűt. Kivitte az istállóba, betette a színatartóba.

– Kiviszem, – aszondja – nehogy az atyámfiak megharagudjanak, hogy azt a kis aljas zsírt, dercelisztet, mifénét elveszem előlök!

Hát szóval a mi fiatakságunk nagyon szíp vót. Mer sok barát vót.

Szegín tanítók is – vót úgy hogy azok is nem gyözték gyomorral! November, december – akkor mán ölögettünk, űk meg minden hova hívatatossak vótak! Palotai rektor úr egyszer két disznótör közt elhozta az apját is. Mink is egy héttel előbb öltünk, még vót disznótörös káposzta, de valahogy – eggyet gondoltam, főztem túróscsuszát. Előgyött ípp Lőrinc István sógorom is, látja mi kízűl, rámszól nagy ijedten:

Be ne vidd mán a túróstíszát! Nem szígyellnéd, aszondja – olyannal kínálni a vendíget!

– Nem bánom én, – mondom – mán ha megfőztem, kipróbálom! Vagy esznek, vagy nem!

Hát, szígyenbe maradtam csakugyan! Nem lett elég! Még az öregúr nyúlt vóna a tálba, aszt nem vót benne semmi!

– Jaj, – aszondja rektor úr – édesapám, kízsedtem egy szálígel!

– Eejnye fiam, – azt mondja az öreg – mér nem hattál nekem is!

Hát mán ugye úgy megunták a disznótöröst, hogy nagyon jólesett nekik. Palotainé, szegín Jolika gyött két nap múlva, hogy mondjam má meg, hogy főztem azt a túróstíszát, mer az apóssá azóta egyfolytába azt követeli!

De fain szíp ember vót az öreg Palotai János is, hófehír vót a haja, olyan hamaröszülő. Kérdezte aztán rektor úr:

– Na Esztikém, mit szól az öregúrho?

– Ahol udvarolni akar, – mondom – oda még vigye el magával az apját!

Farkas Gusztiné vót Hajdú Rózsika, Hajdú Miklós tanító úr jánya. Nagyon jó asszon vót, szerettem, csak megvót az a szokása, hogy mindig kihangsúlyozta hogy én egy közönsíges parasztasszony vagyok. Ha mostunk:

– Maga olyan szíp ruhát mos! Pedighát maga egy parasztasszony!

Vagy hogy jót főzők – szerettem nagyon, ahogy főzők, mindig dícsírte, de sose felejtette el a vígirül:

Pedig maga igazán csak egy parasztasszony!

Mikor megnősültek a fiatal tanítók, Palotai rektor meg doktor Kosári, utánna egy hónapra mind a két pár levizitelt nállunk. Várta Farkasné is, hogy maj nálla is vizitelnek, de hozzá meg nem mentek. Nahát ezer aszt nagyon sokat zsörtölődött, tízszer is vígighallgattam ahogy mondta: Hogy hát ez hogy lehet? Hogy énnálam levizitelték, ûnálla nem! Amikor pedig én csak

Nevettük. Azér csak szerettem Hajdú Rózsikát. Sütött nekem sokszor sütemínt. Szerette csinálni, nekem meg időm kevés vót, adtam neki hozzávalót aszt sütötte, hozta.

Hajdú Rózsika testvérje vót Hajdú Gyula, az is itt vót egy ideig tanító, úgy került át Abádra, de járt hozzánk még onnat is, még szüetre is átgyöttek, mer ódalkocsis motorja vót Hajdú Gyulának, mán akkor, a harmincas évek elejin. Elvitt vele még derzsi nanámho is, úgy vittem szőlöt meg mustot Derzsre. Nagyon szeretttük Hajdú Gyulát is, jó közvetlen ember vót, kedves nagyon. A fclesíge Tomsics Mariska vót, tanító az is Abádon, de gyerekük nem lett. Akkor született nekem a negyedik gyerekem, Miklós, harminchétbe, szíp kis erős gyerek – hát el akarták kírní örökbe, de mindenáron el akarták vinni. Hát nem adtuk persze, hogy adtuk vóna, hát nem azér lett az hogy nem kellett!

Miklós kisfiam hamar meghalt, de Hajdú Gyula szegín még hamarabb. Szívszorúlása lett, de olyan hirtelen! Jajgatva szaladt a faluba, hogy orvost tanáljon, mer rettenetes fájt a szíve, berohant a legelső orvosho Abádon, ott összeesett – vígé vót. Harmincnjócs éves vót, derík fiatal ember – hát nagyon sajnáltuk.

Kenéz tanító vót még, meg Tüdös Mária, mást nem is tudok. Sokan nem vótak még akkor, egyszerre öthat, több nem is. Most mán van annyi, hogy rengeteg sok! Csak másak már: meg se akarnak ismerkenni a falusi níppel. Ezelőtt mind jóbarát vót, meg mintha apja lett vóna a falunak, minden ügyes-bajjos dógát ûk intézték mindegyiknek! A mostani fiatalok mások.

Az akkori tanítókbul nemigen van már. Elment Palotai rektor úr is Zilahra – akkor gyött vissza Zilah. Meg is sértettem akkor nagyon. Gyöttek elköszönni a felesíggel, aszt mondom neki:

– Na csakhogy rászánta magát, hogy mán elmegy Tabrul? Mán rígen nem Tabon vóna a helyyé! – Na evvel borzasztó megbántottam.

Mikor Muharos Marikáéktul gyöttek ki, összetanálkoztunk újra, ott súgta meg a felesíge, Annuska:

Nagyon megharagudott magára Laci! Azért nem is csókolta meg!

– Eej, – mondom – ezt észre se vettem!

Na! – aszondja rektor úr. – Itt a második sértís! Észre se vette, hogy nem csókoltam meg!

Na doktor Kosári jól kitart, û megvan még, jó rígen, mer huszonnyócba gyött elő, mikor Bálint fiam született. Rígen vót mán az! De nem szabad emlegetnem, megtiltotta. Mer ha hallja, cszibe jut hogy öreg.

Az öreg Bondor Vince tiszteletes úr negyvenhárom esztendő után, kilencszáz ötvenbe ment nyugdíjba. Kellett neki, mer nagyon szókimondó vót. Szerették pedig a faluba a kommunisták is, de megfigyelmeztették, hogy így nem lehet beszílni, inkább akkor menjen nyugdíjba – így aszt elment.

Na akkor gyött a választás, gyöttek a jelentkezők sorba, prédikáltak. Gyött Kovács Dani tiszteletes, beszílt û is. Na hát el vótak ragadtatva túle az asszonyok. Szíp ember is, nagyon barna, szíp fekete szeme van, meg tud is hízelegni, hát nagyon megtetszett hirtelen, meg még az öreg tiszteletes is ût pártolta. Be is hitt Bondor Vince aszt kért: tegyem meg, járjak el a presbiterekhe sorba, hogy Kovácsot válasszák.

– Hát, – mondom – én nem. Nem is tartom helyyesnek, meg aztán ezen látszik, hogy nem is akar igazán gyönni. Van még három, mir nem azokat híjuk? Mir ezt kell idehozni, akinek cszibe sincs hogy idegyöjjön?

De, – aszondja tiszteletes úr – hidd el hogy idegyön! Meg is írtam má neki hogy ût akarjuk, aszt olyan gyönyörû levelet írt rá! – aszt ideadja nekem a Kovács Dani levelit.

Olvasom, hát az van benne – hogyhát nagyon megtisztelve érzi magát, így, úgy, „kedves Vince bátyám, a számításom más vót ugyan, de mit

tegyek! Bele kell nyugonnom az Isten akaratjába.”

Tiszteletes úr kérem! – mondom. – A csapásba nyugszik bele az ember! Ha valami jó írt, nem azt mondja hogy „belenyugszik”! Nem, – mondom – én egyik presbiterhe sem megyek, mer mán a kezdetit se szeretem!

Persze azért megválasztották, énram meg haragudtak, amér nem helyeseltam. Mer hogy ez a legszebb szavú – no ténleg, sokszor úgy prédikált, hogy szinte magával ragadta az embert! De máskor meg nagyon lehangoló vót! Szóval, sehogyse vótam vele megelégedve. Főképp az, hogy mir kell idekínszeríteni! Aszt akkor köteles három esztendőtt itt tölteni!

Nahát, ahogy a beiktatás vót, én felé se igen akartam menni, azért a templomba elmentem, de úgy félrehúzódtam, előre nem ültem, hátra se akartam, nem ültem le még az öregasszonyok székjibe se, ugye ott gyönnék el előtte, nem akartam szem előtt lenni, csak elbúttam ódalt valahogy. No a végé mégis az lett, hogy mindennek a közepibe kerültem.

Sokan gyöttek a beiktatásra, Makai Sándor erdélyi püspök mondta a beszédet, annak vót tanítványa Kovács Dani, aszt meghívta. Könyveket is írt Makai, „Ördögszekér”, meg „Sárga vihar”, ezeket óvastam túlc. Nahát Makai prédikált – de annak olyan csúnya arca vót! Hanem az csudálatos vót, hogy ahogy elkezdett beszélni, annak GYÖNYÖRŰSZÍP szeme lett! Az olyan vót, mindenki úgy érezte mintha űtet nízne! Hát úgy átváltozni mint az, mikor prédikált! Hogy nem bírtam róla a szememet levenni! Pedig kemínyen beszélt. Elsőbb elkezdte a férfiakat bántani. Gondoltam Bálintra: Nem vagy itt vín kutya, most hallgathatnád! Na, mikor azokkal vígzett, elővett minket asszonyokat. De mán utoljára majd a pad alatt vótam! Hát sokmindenbe tanálva éreztem magam, na.

Utánna, hogy kigyöttünk a templombul, csak elkapott tiszteletes úr, hogy bemutat Makainak. Nahát ugye nélkülem nem eshet meg semmi Tabon! Még meg úgy, hogy „eggyik lelkes olvasója püspök úrnak”. De az valósággal levizsgázott a könyvibül! Hát tudtam jól, az összes szereplőket, akkoriba olvastam. De olyan szípen elbeszélgetett Makai, olyan aranyos vót az a csúnya ember!

Alig hogy onnat szabadulok, két lépésre meg elfog Bondor Iduska, odahoz egy mezőtúri asszont, bemutat annak is, hogy az ottani Bibliakör vezetője, meg hogy olyan típusú asszon mint én, mittudommi – de olyan kínos vót mán, mer mán akkorára ott vót a csödület, Jancsó Margit, Borbí Gáborné, nagy csapat asszon, mind ott magyarázta nekem, hogy Kovács Dani ilyen jó, olyan aranyos, amolyan remek.

– Háát, – mondom – jó. Az. Hát egy pap. Milyen legyen?

De én olyan ideges lettem, hogy megint így belekeveredtem mindenbe, mondom nekik:

– Jaj istenem, én úgy ki akartam térni minden elől, aztán mégis megint itt állok közípen!

De hogy aszt mi lett ebből! Milyen felfordulás! Rámtámad utánna egy asszony, hogy hát ez nem szíp tû lem, hogy amír most Kovácsot választották, még a hitemet is megtagadnám.

– Hogyhogy a hitemet megtagadnám?!

Hát hogy igen, hallották hogy azt mondom Iduskának, hogy ki akarok térni! „Minden elől ki akartam térni”, így mondtam ugye, de hát mán öt asszon hallotta, hogy én „át fogok térni”, elhagyom a hitemet.

Hát hogy gondoltok ilyet?! Száz papér se! Ha nem szeretem hallgatni, nem gyövök el! De hogy én azír kitérjek a hitembül! Eddig se mentem se a pap, se a rektor kedviér templomba, ha úgy érzem hogy szeretnék menni, megyek, még ha rosszul prédikál is néha az a pap! Hát egy se tudja mindig olyan lelkesen mondani, egyszer lelkessebb, máskor únottabb – de mit bánom én! Az én hitem nem ahho van kötve!

Dehát beszílhettem: tanúk vótak, hogy ki akartam térni. Hiába, na, meg vótak kergülve akkor Kovács Daniér. Csak mondogatták:

– Jaj micsoda pap! Elnízném egísz nap!

– Nem tudom, – mondom – én a papot akkor mán inkább elhallgatni szoktam, de elnízni – hát mit nízze rajta!

Na akkor meg ezen háborodtak fel. Hogy én azt mondtam, rá se szeretek nízni Kovács Danira!

Úgy hogy énnekem abba az időbe még adakozni se kellett, nem gyöttek hozzánk adóír se, mentesek vótunk. Csak mosolyogtam: Nem kell, hát nem kell. De Kovács tiszteletes úr se kérdezte meg tûlem, hogy igaze hát vagy nem igaz amiket mondanak – eszibe se vót. Mikor elősször tanálkoztam vele a faluba, köszönök neki, fogadja. Megáll, megfordul, aszondja:

– Rreformátusc maga kedvesem?

– Igen, – mondom – az vagyok. Muharos Bálintné vagyok.

Aszondja: – Maga az???

Mondom: – Mellyik???

Hát ugye akkorra mindenrül tudósítva lett má, hogy ki akartam térni amér û elögyött, meg most ezt mondtam, most ám azt mondtamna jól van.

Nem soká vót itt Kovács tiszteletes, ngy évig csak. Kapott jobb helyet, ment Mezőtúrra. Mikor ment el, biciklivel bejárta a falut gyorsan, köszönt el – akkor ide is gyött. Mondtam neki:

– Arra nagyon kérem, tiszteletes úr, hogy ahova megy, ott ne ítéljen majd el senkit meghallgatás nélkül. Mer azt a bíró se teszi.

Nagyon nekiveresedett.

Nem szerette Tabot. Amikor elköszönt a szószíkrül, azt mondta: Sajnálja azt a ngy esztendő, amit a tabiakra pocsíolt. Azt mondta:

– Tiszatabiak, ocsmánszájúak vattok! Ne káromkodjatok! Tolvajok vattok! Mir loptok?! Hazugok vattok! Ne hazudjatok!

Felálltam aszt kigyöttem. Gyött utánam doktor Kosári is.

Felháborító. FELHÁBORÍTÓ! – Hát Kosári is itt vót má negyvenvalahány éve, hát mlyen érzissel hallhatta ezt?

Öreg tiszteltes úr még RÍTT is, ahogy elmondták neki! Meg is modta aszt Kovácsnak, hogy ílyet mondani nem lett vóna szabad. – Szeretetbül megválasztottak, aszt akkor ezt mondod! – Ű mikor a búcsúját tartotta, azt mondta:

– Negyvenhárom esztendeig szógáltam Tiszatabon. Bocsásson meg akit megbántottam! Én is ember vagyok, gyarló ember, hát biztos van akit bántottam, de bocsássa meg! Hála istennek olyan nincs, akinek én megbocsássak, mer engem nem bántott senki.

Hát jó, ugye ez se vót való, mer csak megbánották űtet is. Persze hogy: aki közípen áll, mindig űtik ugye, mindenkinek útjába van. Dehát, csak máskípp hangzott ez, mint amit amaz ngy esztendő után mondott!

Még Kovács idejin, mikor még az asszonyok velem háborúztak, gyött segédpapnak Barcikai tiszteletes. Űneki meg leveleket írtak az én nevembe. Hát ugye szegínyek vótak nagyon, ngy pici gyerekekkel, segédpapfizetésre – nem sokat ugrálhattak. Aszt benne vót a levélbe, hogy – mir gyöttek elő? hogy egy kódússal több legyen Tabon? – ílyesmik. Aláírták szípen: „MB-né”, aszt vót is aki megmagyarázza odabe: – Ezt biztos Muharosné írta!

Nagyon el vótak keseredve Barcikai tiszteletes úrék, vitték át a levelet az öreg tiszteletesnek, hogy kípzelve: én miket írok!

– Ezt nem Eszti írta – aszondja az öreg. – Ez nemcsak hogy nem az ű írása, de NEM AZ Ű MODORA! Majd az megmondja szembe, ami nem tetszik! Csak várjatok, addig ne szóljatok neki!

Kérdezte aszt az öreg, ahogy mentem be hozzá, hogy hogy vagyok megelégedve az új pappal.

Mondom: – Jól. Remílem megszûnik most a sok pletyka is, – mondom – meg aztán: én nagyon szeretem hallgatni a beszédjé. Mer a Bibliáról beszél, nem mindig csak „most ezt láttam”, „most azt hallottam”, hanem hát ragaszkodik a Bibliához.

Szóval én csakugyan szeretem amit mond. De ám egy papnak kicsit formálni is kell a szót, játszani, akkor van nagyobb hatása, én úgy veszem észre! Kovács tiszteletes ehhez jobban értett, Barcikai nem annyira. Lehet hogy ez is szeretem jobban.

Na aztán így nagy nehezen elsimult a dolog, az öreg Bondor elrendezte a bajt. Kovács után meg Barcikai tiszteletes urat választották – örültem neki, szeretem, meg a családját is.

Vót még közbe Ladó tiszteletes, Ladó Jenő. Segédpap vót a front alatt tán öt esztendeig az öreg tiszteletes mellett, azt pályázott ű is Tabra. Nade ű meg elszertetett egy özvegyasszony! Még meg nem is özvegyet, ha a fronton vót az ura! Elsőbb ide udvarolt a szomszédunkba, de azután ott kötött ki. Született is kisjánya, ahogy meggyött a papír, hogy meghalt az ember a fronton, ezek már tolták a kocsiba a gyereket együtt. Meg láttam, ahogy mentek ketten a katolikus templomba, mikor mise vót az asszony uráir hát szóval csúnya történet vót ez, nagyon nem szerettem, meg is mondtam Ladónak, ide azt az asszont el ne hozza! Megesküdtek azt utóbb, akkor áthozta mégis Rózsikát. Itt hozom a feleségem! – aszondja. – Begyöhetünk-e?

– Na, – mondom – így má mondjuk rendbe van, gyöjjenek. Aki kiódta a fejét, be is kötötte. – Mit csináljak ugye? Most már csak tiszteletes asszony!

De ám aztán gyött az, hogy pályázott Ladó is. Hát akkor má megmondtam neki:

– Ezt nem lehet tiszteletes úr. Jobb ha abba is hagyja, mer míg nekem itt egy szavam lessz, addig nem lesz pap!

– Hát hogyhogy Eszti néni, mikor ÜGY szeretett engem! – meg így rimánkodik.

Mondom neki: – Hát első sorba nem is ÜGY szerettem, hanem sehogy. Azután meg én a papnéra felfele szeretnék nízni! Úgyhogy inkább hagyjuk a dogot!

Mer ugye csakugyan: mit becsüljek az ilyenbe? Hogy az ura a fronton, ű meg szeretőt tart! Ugye katolikus asszony; most az a kisjány, a református papnak a jánya a parókiáról jár át a katolikus egyházhoz hittant tanulni – hát

mán ez maga furcsa! De még ez valahogy el is menne, meg emígy jól is prédikált, dehát a magaviseletit, azt sehogy nem szerettem, na.

Gyönnék egyszer ezek az úriasszonyok hozzám, a főjedzőné, Móric Ignácné, Körmendiné – tanítónő az is –, hogy űk mennyire szeretnék, hogy válasszuk meg Ladót. Mondom nekik:

– Fizetik az egyházadót? Meglepődtek. – Fizetjük, persze!

A katolikus egyházho! – mondom. – Hát ott válasszanak papot magoknak! De ide kár vót ezer gyönni. Hát mind katolikus asszon vót ugye, aszt úgy gondolták, hogy majd az ü rózsafűzíres asszonyuk legyen a református papné!

– Igaza van, hát igaza van – aszondja Sánta Margit kisasszony, a katolikus iskolába vót tanítónő az is. – Hát Esztikének van igaza. Nem szólhatunk egy szót se, na gyerünk asszonyok dogunkra!

Jaj istenem, hát így megy ez a papválasztás. Most azér bike van mán, Barcikai tiszteletes urat szeretik.

Derzsre ha megyek, kétszer is egygy évbe, elmegyek ott is mindig a templomba, az ottani papot ismerem még, Ábrahám Antalt, elég rígen Derzsen van mán. Szeretem nagyon a prédikállását annak is, oan szíp egyszerűen, értelmessen, nyugodtan beszíl, roppant természetes hangon, meg oan jókedílyű ember is. Meg aztán – nagyon hasonlít idesapámra, azér is szeretem látni. A feje formája, ahogy úgy felkopaszodott mán kicsit, görbe orra, nagy bajusza – egísz olyan mint idesapám, aszt olyan jólesik látni.

Fülöp Imre esperes úr, aki tíz esztendőt vót Tabon pap, kilencszáz nígyig, meghalt mán. Sokat tanyázgatott nállunk még nyugdíjjas korába, ha itt nyaralt Jolánkáéknál. Gyött át, verte a kapufelet:

– Muharosné, Matvej Eszter, Patonai Sára leánya, itthol vagye?

Meg ha levelet írt is, úgy címezte: „Muharosné asszonnak, Matvej Eszternek, Patonai Sára leányának”. Nevették a postán: gyött a szerelmeslevél!

Írta a lelkem, hogy menjek ki elébe az autóbuszho. Ki mentem – hát jó öreg vót má, nem bírt legyönni egyedül, fel kellett mennem érte.

– Akarodé, – azt mondja nekem – hogy egy tizennyóc éves ifjú ember megcsókoljon?

Eszembe jutott rögtön, hogy ű nyócvaneggy éves.

– Állok elébe! – mondom.

– Aa, mer tudod ugye, hogy én vagyok! Megcsókolgatott, muszáj vót addig állni a busznak – hát nem lökhették le az öregurat. Lesegítettem aszt. Csuda aranyos öregember vót.

Kûdtek aszt gyászjelentést, meg Fülöp Erzsike, esperes úr húga megírta levélbe is, hogy hát tudja mennyire szerettük egymást esperes úrral, na tudatja velem is hogy meghalt.

Az öreg tiszteletes úr, Bondor Vince íl még, kilencven egy éves. Mezőtúron van Iduskával, a jányával lakik. Mán a gyerekei is szíjjel laknak, egy se maradt Tabon. A télen halt meg a húga, Erdőbényén a szeretetházba, nyócvanhat éves vót, ide hozták eltemetni, itt vót az anyjok is eltemetve, ide hozzák majd az öreg tiszteletes urat is. De csak a halottak marannak, az ílők mind elmentek. Utoljára Lacika az őszön, az öreg tiszteletes unokája, itt vót erdömírnök, de nősül aszt elmegy.

Mondtam neki: Mir nem marannak! Hát itt a kaskábul megílnék! – Dehát nem. Nyírségi jánt vesz el, de Debrecenbe tanúit az orvosnak, nem gyön ide Tabra lakni. Azt mondja nincs kedve falura menni, a maga falujába se, hát ide se persze. Mennek Debrecenbe, eladódik a ház, ürül ki a falu.

Az öregurat tavaly még meglátogattam Mezőtúron, megníztem még egyszer, örült nagyon. De többet nem látom út se. ír nekem sokszor, de nem sok haszna van mán: egygyik betût a másikra hátára teszi. Írt azér nemrég kétódalas levelet – hát abbul majdnem semmit se olvastam. Iduska írta azután, hogy mit írt vóna az apja, úgy tudtam meg hogy mi vót a levélbe.

Úgy elhallgatom sokszor, hogy sok függetlenül akar ílni. Hogy csak magának, hogy senkihő semmi közzé – – nem igaz. Nem lehet azt! Mer vele íl sok, beleszól a sorsába! Annyira hozzánk tartozik még a szomszíd is, annyira beleszövődik az életünkbe! Ászt bizon mikor így egy családtul elmaradunk, hát az rettenetes fáj. Már mint öreg érzékenyebb is vagyok erre: új barátságot nemigen fogok mán kötni. Űvelök meg egy egísz íleten összetartoztunk, a takácskönyvtül mostanáig, hát ha így elgondolom, hogy ha most az öreg tiszteletes meghal, űbelölük se marad nekem semmi – hát ez nagyon fájdalmas.

Idesapám halála

Szoktam én csinálni nagyon jó köttipogácsát, krumplis pogácsát. Az remek, az még eddig mindenkinek nagyon ízlett. Csináltam egyszer is, felkeltem úgy tizeneggy óra fele ícaka, bedagasztottam, lefeküdtem, felkeltem újra négy órákkor, kiszaggattam, megsütöttem. Remekre felgyött, szíp vót nagyon! No aztán, szegín jó idesapám meg mán így öregségibe olyan vót, hogy szeretett magának eldugni pogácsát. Egyebet is, így apró ennivalót, de pogácsát főképp. Nahát, vettem én azt észre, hogy egy tepsivel eltűnt! Gondoltam: lehet, hogy idesapám vitte el, dehát jól van ha elvitte, hát mindig négy tepsivel sütöttem, hát elvitte a legkissebbel, jól van.

A szomszídba lakott egy legíny, az átjárt Bálintho. Én nem is nagyon szóltam hozzá, jánkoromba meg figyelembe se vettem, pedig hát két évvel vót idősebb, de ugye nagyon gyerek vót ű még mikor én fírjhömentem, tizenkilenc éves. Utánna viszont ide járt, Bálintho. Leült az ólba a vacokra, Bálint pucolta a lovat, úgy beszilgettek. Egyszer, ül a vackon, hát érzi ám András, hogy mellette valami meleg. Hát, idesapám a nagyujjassa ujját telerakta pogácsával, aszt kivitte az ólba, hogy majd ű azt onnat megeszegeti! Kihúz egyet András, beleharap, eszi. Húzza ki a másikat, aszondja Bálintnak:

Gyere mán, adok pogácsát! Ülj le aszt egyél!

– Nem eszek, – aszondja Bálint – az előbb kihoztam kettőt, sütött Eszti nagyon jót, majd adok ha bemegyünk.

– De egyé mán az enyimbül! Ez jobb!

Nekifogtak, megeszegettük az idesapám pogácsáját mind.

Egyszer gyön be idesapám, níz csúnyán, figyel, lesekedik – hát aszitte ugye, én hoztam vissza a pogácsát! Vagy idesanyám, inkább még íránakodhatott, mer tudta hogy én ráhagyom, de idesanyám meg morgott írté, hogy Mir kell eltenni, hisz annyit eszel amennyit akarsz! – én meg úgy vettem: úgy esik jobban idesapámnak, hát vigye!

Kinyomoztuk aszt a pogácsa sorsát, aszt nevettük idesapámat.

Nem is tudom, hogy jutott most ez eszembe, nem is érdekes. Csak amílyen az öreg, ugye – hát kísőbb idesanyám is rászokott az eltevisre. Szegínnek mindig ott vót a haj alatt amit eltett. De mán most nekem is ott van, cukor, vagy keksz, valami, oda teszem, ha nem bírok alunni eszegetem, olvasok, megint eszegetem a sütemínt – nem eldugom én, hisz magam

sütöm, meg nincs is kielől, csak valahogy – én nem is tudom. Öregszek én is, olyan leszek mint idesapám vót. Szegínkém, de szerette a köttpogácsát!

Itt öregedtek meg mivelünk mind a ketten. Idesapám azt mondta, nem hal meg addig, míg meg nem látja hogy milyen ember lessz a két fiúunokája. Nagyon örült nekik, hát ûneki mindig jánya vót, na öregsígre jutott neki is két fiú. Még megírheti, aszondja, hát vígreis hatvanöt éves, hát még ilhet tizenöt esztendőt! Akkor a nagyobb mán húsz lesz, megmutatja mán magát!

Nagyon szerette ûket szegíny, be is vót fogva egész vasárnap. Mer hétköznapi dógozni mentünk, este gyöttünk csak meg, de szombaton má dílbe gyöttünk, dílután nem vótunk má kint, az emberek az udvart takarították fel, én meg a másnapi ruhát, hogy tudjunk templomba menni, meg előkészítettem a főznivalót hogy kevesebb dóga legyen idesanyámnak, û is gyöhessen templomba. Ez vót mindig a szombat. Vasárnap mindig mentünk templomba mind. Csak idesapám maradt sokszor otthol, sokszor elvállalta hogy marad a gyerekekkel. Níha ûket is vittük, igyekeztünk szoktatni ûket, de ha a gyereknek nem vót kedve, nem erőltettük, maradt velük idesapám itthol.

Na akkor aszt befogták idesapámat. Madzagbul csináltak hajtószárat, aszt hajtották az udvaron le s fel. De nem unta meg szegín jó apám, hogy û mindig lú vót! Minden vasárnap! Bálint öt éves vót, Jánoskám kettő, de olyanokat húztak rá az ostorral! Túrte. Níha mondta azért:

Jaj, a Jankóját neki, hát ne üssetek ekkorát!

Dehát a gyerek nem bánta ugye, ütötte ahun írte, hogy szaladjon a lú!

– Idesapám, hát elfáradt egész héten a dologba, üljön le egy kicsit, azokat a gyerekeket meg intse!

– Jól van mán, jól van, majd én elintézem ûvelek! – aszt ballagott tovább az udvaron körbe, fáradtan, üthették a lovat, nem szaladt.

Olyan kényelmes menísû vót amúgy is, a beszídje is csendes, a munkája is – de alapos. Rendes munkája vót nagyon, csak û nemigen sietett, kapkodott – azt nem szerette. No ezek meg vertík szörnyen, hát a lúnak szalanni kell!

Így eljársozatott vélek. Nagyon imádta a két unokát. Ászt leste ûket, hogy nyöljenek. Ezt magyarázta még Bálint napkor is, hogy még û áztat kívárja, hogy milyen emberek lesznek ezek. Bálint napkor, február tizenegyedikén – március utósó napján meg meghalt.

Bálint napkor itt tanyáztak Bálinttal, három öreg, ides apám, Szûrszabó sógor meg Tálás Ferenc bácsi. Iszogattak, aszt nekiálltak keseregni, hogy má nem soká ílnek. Még idcsapám bízatta ûket, û vót a három közt a legfiatalabb:

– Dehonnem, ígymegúgy, lehet még nekünk! ilyen erőbe még mehet!
Ászt û halt meg leghamarább.

Akkor még nem érezte hogy meghal. Kísőbb aszt igen. Vótak annak jelei, ami megmutatta, sokan hittek ebbe. Ha a bagoly huhog. Meg ha a kutya vonít. Illyesmik. Ez rosszat jelent. Akkoriba vót egy kiskutyánk. Még beteg se vót idesapám – felállt a kutya az ablakba, úgy vonított! Idesapám kigyótt az ólbul, aszt zavarta el a Flokit, de hiába. Visszagyótt aszt vonított tovább. Felállt az ablakra, de alig írt fel a feje, olyan csepp kis fokszikutya vót, felágaskodott aszt húzta!

– A fene egye meg, – aszondja idesapám – ez a kutya is vonít, meg a bagoly is itt van íj jel, pedig miközülönk nincs olyan, aki a halálnak jó vóna!

Ászt û halt meg, három hétre rá.

Egyszer ettünk, ebídtünk, aszondja idesapám:

– Jaj gyerekek! De véghetetlen rosszat álmodtam! Azt álmodtam, hogy egy ágas a házbul kidúlt! De nem rogyott össze a ház. Hát most ha valaki meghal is, nem olyan lesz azér, hogy tönkremegy bele a család. Ugy gondolom, leginkább én leszek az!

– Aa, idesapám! Csak nem ad az álmokra! Hisz nem szokott maga!

– Nem, – aszondja – de ez most olyan rossz hatással vót rám. Mán álmomba is arra gondoltam, hogy én halok meg.

Akkor mán û ezen törte a fejit, nem hattá el, mindig előszedte újra:

Halljátok-e gyerekek, mi jutott eszembe! – aszondja.

– Anna nagyobb csapás nem írhet minket, mint ha Eszti hal meg. Ha én meghalok, jól van, odavagyok. Ha anyátok meghal, nagy híjjá lessz, nagyobb mint nekem, de még azt is ki lehet heverni, más is megíl apja-anya nélkül. Ha Bálint meghal, Eszti meg a gyerekek meglesznek mivelünk. De ha Eszti meghal, a család szítesik! Ennél nagyobb csapást nem tudok! Hát legjobban akkor még én halhatok meg.

idesanyam így összerántotta mindig a szemít, ha valamit nem szeretett:

Ne beszélj íllyenrül, – aszondja – nem jó mondani se!

– Nem jó, nem jó, – aszondja idesapám – de én nem is jót érzek.

Még akkor nem vót beteg se, egy hétre rá lett beteg. Két hétre utánna halt meg.

Egyszerre lettek betegek idesanyámmal, majnem, mer idesanyám kicsit előbb, egyszerre feküdtek tüdőgyulladásba. Elhittük elsőbb idesanyámho Fiser doktort. Az vót az orvosunk, egy pici zsidó doktor, aranyos kis csúnya ember, amílyen csúnyát csak el lehet képzelni, de VÉGTELEN kedves! Meg jó doktor, ügyes. Meg jól tudta adni a szót, na! Megvigasztalta az még a haldoklót is, úgy elsegítette a másvilágra, észre se vette, annyit beszílt neki! Nem sajnálta az időt se a betegtül, nem rohant el mint a mostaniak, hanem leült, mindenkit úgy hallgatott meg, hogy na mi baja. Elhittük elősször idesanyámho Fiser doktort, ű kezelte. Akkor aztán pár napra rá idesapám is beteg lett.

Halljátok-e gyerekek! Alig bírtam haza a két kanna vizet! Én olyan víghetetlen beteg vagyok!

Feküdjön le idesapám! Vetek ágyat, feküdjön!

Csak ám ű az istállón hált, aszt nem akart sehogyse begyön ni!

Nem vót könnyű vele. Kinn hált mindig az ólba, nem tágított. Azér tisztán tartotta ű magát, minden héten megfürdött, nem vót olyan mint egyik-másik az akkori öregekbül, hogy elpiszkosodott, szaga vót – nem, ű tisztálkodott szípen; csak hát ragaszkodott az ólho, nem vót könnyű becsalni. No, addig beszíltünk hogy csak begyött, megfürdött, lefeküdt. Befektettük a kisházba, kissebbik szobába, idesanyámat a nagyba. Előgyött aszt Fiser, mondtuk neki hogy nagyon beteg idesapám is.

– Jó, – aszondja – megnízem. – Jó napot, Miklós bátyám, mi baj?

Aszondja idesapám: – Ezt a doktort hittatok cl?

– Hát ez jár, tudja, idesanyámho!

– Nahát engem ez nem níz meg. Még ha az egész ember csupa tudomán vóna is, kicsi vóna! Engem nem vizsgál!

– Nem baj Miklós bátyám, akkor elmegyek!

– Hát menjen is, mer énvelem nincs dóga!

Hát ilyen tudott lenni idesapám! ilyen nehéz vót vele!

Hittünk másik doktort. Román Bélát – Szolnokon lett az esztékába főorvos, nyugdíjba van mán, énvelem egyidős, vót nállunk párszor, Bálint estéjin is. Úgy vót akkor: egyik doktor gyött egyik beteghc, másik a másikho, de sokszor itt tanyázott mind a kettő, itt beszélgettek minállunk.

De nem sokat segített a másik doktor se – hát idesapám nem hattá magára tenni a vizes ruhát! Egy hétig vót beteg, de a gyógyszert se vette be.

Inekciót kapott a vígin, dehát vizes ruha nagyon kellett vóna – hiába. Aszondta a doktornak, nehogy rá merje tenni, mer agyonvágja. Mozdulni nem bírt, meg se tudott fordulni, de azt nem hattá!

Hát meghalt idesapám, egy hét alatt meghalt. A nagyházba vittük, ott vót kiterítve, idesanyámat meg áthozta Bálint az ölibe, ide a kicsibe.

– Mir hoztok engem át? – azt mondja Bálintnak.

– Hát anyám, meghalt apám. Nem tudja?

– Én nem tudom, – azt mondja – énnekem nem mondta senki! Azt se hogy beteg!

De nem fogta fel, nem értette még akkor, hát magos láza vót. Meghalt idesapám, akkor fordult válságosra az idesanyám helyzete is, itt vót mellette egísz íjjel Fiser doktor. Idesapám kiterítve odaát, ű meg itt a kisházba nagybetegen. Még mikor temettük idesapámat, idesanyám akkor se eszmílt. Csak majd ahogy jobban lett mán, akkor kérdezte:

– Mi van apátokkal? Jobban lett? Mondom: – JOBBAN, idesanyám.

Feküdt kicsit csendbe, egyszer megint azt mondja:

– Ű ilyen hamar jobban lett?

Mondom: – ÍLLYEN hamar. Ű mán EGÍSZ jól van.

– EGÍSZ jól van? – aszondja. – Ez csak nem azt jelenti hogy meghalt?

Mondom: – Debizony azt jelenti idesanyám.

Nagyon rítt. Aszondta, áldja meg a jóisten ott ahun van. Neki nagyon jó ura vót. Meg bocsássa meg neki hogy nem szerette, de ű arrul nem tehetett. De nagyon rítt.

Nagyon megrendített bennünket az idesapám halála. Nem lett igaza idesapámnak, nem az ű halála vót a legkönnyebb: szinte úgy megbénult a család. Hatvanöt éves vót, harmincötbe, március utósó napján meghalt, április elsejin temettük. De szinte megdermedtünk, utánna nem tudtunk mihe kezdeni.

Mikor idesapám meghalt, haragosa vót Soltész István bácsi, Orvos Soltész István, jó ember vot pedig mind a kettő, de valamin összekaptak. Nem messzi lakott István bácsi, el is járogatott elsőbb még tanyázni hozzánk, minket nem annyira szeretett, csak idesapámmal vót, úgy is hittak egymást hogy „pajtás”. Mogorva ember vót, igen rendes, becsületes, csak nagyon mogorva ember. Ászt valamin összezőrdültek idesapámmal, de sose mondta meg egyyk se hogy mir haragszik, csak nem beszéltek többet. Mikor aszt idesapám a terítőn vót, virrasztottuk, nem feküdtünk le. Ászt vót mán úgy tíz óra fele az idő, halljuk, hogy gyön valaki.

– Patonai Sára, megengeded-e, hogy az uradho bemenjek? Nem akarok haraggal elválni tûle!

– Gyöjjön, István bátyám! – én szóltam hozzá, én eresztettem be, hát idesanyám lázba feküdt.

Begyött, levette a kalapját, aszondja:

– Mindenkit kérek, menjetek ki.

De azt szinte FÍLTÜNK otthagyni! Kimentem az udvarra, de úgy álltam, közel az ablakho, úgy lestem be hogy mit csinál.

Odatette a kalapját idesapám lábáho, aszt így rátette a kézit, úgy imádkozott. Csak magába – mégse akarta hogy ottlegyünk.

Kigyött aszt, aszondja:

– Na, elintéztem a pajtással, megkértem. Most má bemehettek.

Hallottam aztán én ezt máshol is, hogyha valakinek haragosa vót, akkor ha az meghalt, így elment hozzá, engedelmet kérni a halottul. Aszt én ezt nagyon meg is értem. Komolyan is vettik ezt, biztos, hát István bácsi is egy nagyon rendes komoly ember vót, û áztat nagyon komolyan vette. Hogy û most bocsánatot kért, aszt megkönnyebbedett a lelke.

Idesanyám estéje, halála

Szegény jó apám meghalt harmincötbe. Hatvanöt éves vót. Idesanyám ötvenöt éves vót hogy özvegyen maradt.

Utánna egy évre meg – előgyött a Kis Zsiga bácsi. Még egyszer előgyött.

A Kis Zsiga bácsi családja akkor még mindig a Társulatnak fuharozott. Mán ű nem annyira, mint a fiai – mer megnősült vagy nígy évre hogy hazakerűit. Közbe nem is tanálkozott idesanyámmal, csak egyyetlen egyszer, de akkor is sokan vótak, úgy hogy nem váltottak egymással szót se. No, most meg úgy szólt át Rozi néném a szomszídbul, Szűcs Istvánné szólt be nekem:

– Gyere csak ide, Eszti! Odaszaladok, aszondja:

– Te, itt van Kis Zsiga bácsi! Gáléknál kötött ki, anyáddal szeretne tanálkozni. Tudja hogy mán egy évre özvegy, alig várta hogy leteljen az év, gyött. El akarja venni anyádat!

– Nehogy mondja idesanyámnak! Majd én elmegyek érte!

Hát elmentem. Itt laktak közel Gálék, látom, hogy ott a koci körül eteti a lovat, ott bájol a színával. Odaköszönök neki:

– Jónapot kívánok! Rámníz, aszondja:

– Jónapot kívánok.

– Ismere engem Kis Zsiga bátyám?

Níz, aszondja: – Hát, kishúgom, úgy látom, hogy te a Patonai Sára jánya vagy. De anyád szebb vót.

– Elhiszem, – mondom – ezt mán nagyon soktul hallottam, ű sokkal szebb vót mint én.

– De azér – aszondja – hasonlítói hozzá.

– De maga – mondom neki – hogy tehetett illyet? Földije van Tabon, aztán nem oda köt be, hanem idegenhe.

– Hát, ezek se idegenek, – aszondja – ezek is társulati fuharosok, aztán űk meg nállunk szoktak bekötni.

– Nohát azír csak gyöjjön el, látogassa meg idesanyámat!

– Hát – aszondja – elmegyek. Számításom is vót aszondja –, de nagyon örülök hogy így gyött ki a sorja, nagyon szívéssen megyek veled.

Idesanyám a nagyházba varrogatott. Benyitunk, mondom:

– Idesanyám, hozom egy földijét – mondom. – Tanálkoztam vele, aztán elhíttam.

Rámníz idesanyám, elpirul – mer olyan szígyellős asszon vót, nem lehetett vóna űelõtte egy viccet elmondani, vagy valami, nem hogy ű letorkolt bennünket, ha oda se figyelt, szóval nem szerette az olyan beszídeket. Nagyon elpirult akkor is. Mondom:

– Nem tudom, ismerik tán még egymást?

– Hát, ismerem, – aszondja idesanyám, de lesütötte a szemit – ismerem – aszondja.

– Na – mondom – beszélgessenek, nekem dogom van! Behúztam rajok az ajtót, aztán készítettem uzsonnát, mer délután vót már. Csak egy jó fél óra múlva mentem be. Hát ríttak mind a ketten.

Nem szóltam semmit, mintha nem is venném észre hogy el vannak keseredve, csak kínáltam, még vót egy kis borunk is a tavalýibul, megkínáltam – szóval én nagyon örültem neki! Hát aztán, mikor ettünk, utána azt mondja Zsiga bácsi:

– Hát, kisjányom, én megmondom mir gyöttem. Én nagyon szerettem egísz íletemen át anyádat. Most mán szabad ű is, én mán hét esztendeje hogy erre a napra várok, azúta vagyok özvegyen. Mit szólnál hozzá: anyádat elvinném?

– Azt, – mondom – hogy én úgy gondolom, még ad az isten maguknak tíz szíp esztendõt. Én nagyon örülnék neki! Nem azír, mintha nem jó vóna így, hogy idesanyám itt van mivelünk! Hát nekünk nagyon jó hogy ű itt van, neveli a gyerekeket, meg sokba segít. De azér én úgy gondolom, hogy több örömet kapna, meg több szíp napjai lennének, hogyha magok összekerülnének. Én nagyon örülök neki! mondom. – Hát maga idesanyám mit szól hozzá?

– Mm, – aszondja – úgy restellem, mán én már ötvenhatodik éves vagyok – azt mondja.

– Az, – mondom – még nem is öreg! Csak menjen nyugodtan fírjhe!

– Jó – aszondja. – Maj megírjuk Zsófinak is, hogy ű mit szól.

– Jaj, jaj – mondom –, mán akkor baj lessz, ha ű is megtudja! Jobb lesz majd ha a befejezett dolgok elibe állítjuk!

De aszondta idesanyám, neki csak az az egy kikötíse van: Zsófival is tudassuk.

Azt mondta Zsiga bácsi, hogy elgyön két hét múlva. Nekünk meg ad minden évbe tíz mázsa búzát, hogy pótolja amit idesanyámba segísíget elvesztettünk.

– Aa, – mondom – hát eddig se pízír vót, nem szógált bennünket idesanyám! A maga ura vót tulajdonkípp!

Dehát azt mondta hogy csak hoz û. Hát jól van, majlesz valahogy, még errül ráír beszílni. Hát nem vagyok én olyan anyagias, hogy – hát ez nekem eszembe se jutott, hogy û azír móringot fizessen!

Nem tudom mit írt idesanyám Zsófinak, csak gyött vissza a levél. Szerencsítlenségünkre idesanyámnak adta oda a postás. De a Zsófi mindennek lehordta! Hogy nem szígyelli magát, vínsígre hozzámenne, hát hogy gondol illyet, neki többet nem anyja – meg így hõbörgött. Hát mir?! Hát nem vót neki egy percig se terhíre! Mer ha még én szóltam vóna, akivel együtt lakott. De a testvírem, aki hazagyött egy hétre leghosszabb időre vendígsígbé – hát mi köze hozzá! Én legalább úgy gondoltam, hogy nekem sincs hozzá közöm, neki se. Meg így tartottam, hogy mégis jobban meg tudja egy magáho illõ idõs emberrel osztani a beszídjít, gondolatát, ugye, mint a fiatalal, hát a fiatalnak is van olyan beszílnivalója hogy ne hallja az öreg, hát az öregnek is lehet. Oszt egy magányos öregnek nagyon fájhat az ha látja, hogy a másik pár meg beszílget, együtt, aszt û ne hallja, vagy valami. – Gyüvök haza egyszer. Hát rí nagyon idesanyám.

– Mi a baj?

– Írjál rögtön Derzsre – aszondja – hogy elő ne gyöjjön Kis Zsiga.

– Hogy gondol ollyat idesanyám?!

Addig olyan szípen kíszülödött. Még én is, új ruhát is vettem idesanyámnak, mondom: – Stafírungozom kifele idesanyám! – Hát csak mosolyogta, – Jaj, jaj, – aszondja – tudomisé, az az érzísem, hogy tán én ezt az örömet meg se írem. – Deehonnem, – mondom – hát csak nem hal meg két vagy három hét alatt! Mennél gyorsabban, nem kell mán maguknak hogy hirdessék, meg mit tudom mi, hát szípen megy aszt jól van!

De bizon Zsófi így beleszólt. Aszondta û szígyelletibe se menne, inkább a Tizának szalanna mint hozzámenni Kis Zsigáho! Szenved ameddig szenved, de ezt nem!

Még tíz évet ílt. Pontossan eltanultam, hogy tíz boldog esztendeje lett vóna. Ászt nem ment hozzá.

Hát túlílte Kis Zsiga bácsi. Beszíltem vele azután, hogy idesanyámat eltemettük. Nagyon rítt. Nagyon bántotta.

– Hát – aszondja – csakugyan igazad lett vóna. Meddig elíltünk vóna együtt...

Ezer az eggyér haragudtam Zsófi, különben mink soha nem vótunk haragba a testvéremmel, soha. Úgy is vótam nevelve, ezelőtt az vót a szokás, hogy ha öregebb, nem szabad visszabeszílni se, nekem ű éppen úgy parancsolt, mint idesanyám. Azt nem mondhattam, hogy „hát csináld te meg!”, ha valamit parancsolt. „Csináld te meg” – ilyen nem vót. Mer ugye ű vót az öregebb. Még azon is fel vót a falu háborodva, hogy tegezhettem! Ugye, tíz évvel öregebb vót, nem szabad lett vóna csak magázni.

Hát ilyen szomorú sors érte szegény idesanyámat. Hogy nem lett boldog, pedig még tíz évvel ilte túl idesapámat. Így tönkretette az íletit Zsófi. Itt maradt mivelünk, a gyerekekbe vót ami öröme vót, nagyon kedves, udvarias, szíp kis gyerekeim vót, hát aszt más alakúit mint amit vártam, de akkor nagyon aranyossak vótak. Abba nagyon sok öröme vót – egyébként soha többet nem nevetett. Soha, a nevetésit soha nem hallottam. Ha valami olyan dolgot beszíltünk hogy azon nevetni kellett, ű kiment. Akkor mindig tudtam, hogy eszibe jutott, hogy űneki egísz íletibe nem vót mér nevetni. Végtelen sajnáltam, én nem így intéztem vóna el a dógát.

Idesapám harmincötbe halt meg, hatvanöt éves vót. Idesanyám is ípp annyi vót, hatvanöt mikor meghalt, tíz év után, negyvenötbe, hát tíz évvel vót fiatalabb idcsapámnál. Még idesanyám olyan csinos vót! Rígi hosszú ruhákba járt még ű – hát nem íppen a földet seprette, de bokáig írő ruhákba. Ászt úgy emlékszek még a szíp gömbölyű kis csípőjire, meg olyan formás vót még! Csinos asszon vót mikor meghalt is még, a hatvanöt évivel.

Nyóc hónapig vót idesanyám beteg. Akkorra mán hazagyötkk Zsófiék lakni, negyvenígybe, Sashalmon eladták a házokat, vettek itt házat, aztán ípítettek hozzá. Mán akkor beteg vót idesanyám, gyomorrákja vót, aszt itt a front, orvosság nélkül! De mondta szegény:

– Maj jó lesz mán, maj syön mán haza az én jó jányom! Haza is gyötk az, de bizon szegény nagyot csalódott.

Úgy sajnáltam érte: vót úgy hogy két hétig se gyötk el Zsófi. Mán mikor ágybafekvő vót idesanyám. Hogy neki dóga van. Ütet ne háborgassuk vele. Üzeni? neki idesanyám:

– Gyere mán haza, Zsófi, ez a szegény asszon mán nem lát, olyan álmos!

De bizon nem gyötk haza. Azt mondta, hogy íneki is dóga van egísz nap, ícaka pihenni kell. Én meg ugye meg vagyok fizetve érte, kaptam a házat. De nagyon megharagudott rá idesanyám. Úgy hogy azután ha gyötk Zsófi, befordult a fal fele, egy szót se szólt míg ott vót, annyira megharagudott rá!

Meg szígyellte tûlem. Hogy az vót a jó jánya, aztán annyit meg nem tett, hogy egy fél órát tanyázott vóna itt egyhúztába. Mer hát neki dóga vót.

Már a halála előtt két héttel mindig a halottakkal beszélgetett idesanyám. Nagyon sok haldokló ezt teszi különben, hogy aki ilyen ríg meghalt, avval beszélget. Ű az apjával. Az anyjával sose. Soha nem hallottam nagyanyámat tûle emlegetni, csak „idesapám”! – mindig azt hajtotta. De közben mihozzánk is beszílt, rendessen. Például azt mondta nekem:

Eszti ne állj a láda elibe, oda akar ülni nagyapád! Nem látod? Töröld le a ládát! Üljön le idesapám! – aszt le kellett törülni. – Töröld hát le! – le kellett törülni a ládát. – Üljön le idesapám! – aszondja.

Meg Margitot látta sokszor, az első jányát.

– Margitkám, – azt mondja – kisjányom! Vigyázz, aszondja – elesel! Fogd meg Esztikém a kézít! Fogd meg Margitnak a kézít, hát elesik! Vigyázzál rá, te mán nagyobb vagy!

Mer összecserélt minket. Hát Margit lett vóna az idösseb ha íl.

De ű azt, akihe beszílt, valósággal LÁTTA! Nagyapámat is átölelte, a nyakánál, úgy tartotta a fejit, mint mikor csakugyan így átölelünk valakit. Az anyját soha, csak nagyapámat említette. Pedig hát nagyapám vített neki, csak űmiatta ment tönkre az ílete! Ászt mégis:

– Elfáradt-e idesapám? Ugye de elfáradt! Üljön le idesapám! Majd Eszti tesz széket a lába alá!

Akkor hoztam a kisszéket aszt tettem a láda elé. Ült idesanyám, lesett oda aszt beszílt.

Icaka már, mikor nagyon beteg vót, ott üldögílt az ágya szélin. Elgyöttem egyszer is, mán nagyon el vótam fáradva, eggy óra fele mán – mire a másik ágy szélire leültem, hogy fekszek le Bálint mellé, azt mondja idesanyám:

Jaj istenem, hogy nekem egyedül kell lenni! Látja-e idesapám, aszitem hogy két jányom van, aszt csak egy van.

Bálint meg felugrik rá, azt mondja:

– A hajánál fogva húzom ide Zsófit! Hát ez borzasztó, hogy íllyet csinál!

Aszt úgy magáho tért akkor erre idesanyám. Azt feleli rá: – Ne hidd ide fiam. Nem hozza a szíve, maradjon otthol. Nagyot csalódtam, kérem a bocsánatodat kisjányom!

Idesanyám! – mondom. – Avval hogy aszondta: *kisjányom* – mindent megfizetett! Én egész íletembe erre vártam!

Jaj de szígyelte! Aszondta: – Nagyon szígyellem! Nagyon, hogy illet tettem veled!

De sokat szenvedett szegény. El lehet gondolni: gyomorrákkal, orvosság nélkül – míg a front vót, nem tudtam orvosságho jutni, de hát utánna se nagyon, három csillapítóért egy hízott kacsát adtam Flájser patikusnak. Nem tudom mi vót az, de nagyon elaludt tûle. De ez csak három napra vót, azután mindig szenvedett, rettenetes mód szenvedett. Aszondta:

Imádkozzál már írtem kisjányom, hogy haljak meg!

– Hogy gondol illet idesanyám? Hát én azt nem tudom megtenni! Hogy én imádkozzak, azér hogy meghaljon!

Akkor gyerekem készülj rá, hogy még rengeteget kell szenvedni!

Még ezután ílt egy hónapot is. Dehát az egy gyötrellem vót. Úgy hogy utoljára oda ráborultam, aszt úgy kértem a jóistent, hogy könyörüljön rajta! A fejemre tette a kézit, úgy simogatott, míg én ott kétségbeesve rítam.

De olyan szípen aszt elköszönt tölünk, egy estefeale azt mondja:

– Hun van Bálint?

– Kiment – mondom – fejni, idesanyám.

– Hívd be, – aszondja – el akarok tûle köszönni, mer mán nem soká ílek.

– Jó – mondom – idesanyám, mindjár gyön, megfej.

– Értsd meg, – aszondja – hogy nem sok időm van. Maj nem tudok beszílni!

Behíttam, mondom neki: – Mán hadd félbe a fejíst, nahát, maj megfejedsz azután, vagy nem fejed, maj megfejjük reggel. Gyere mán be, idesanyám nem hagy nyugton.

Hát gyött be Bálint. No. Idesanyám megköszönte neki, hogy

– Kedves fiam, nagyon köszönöm, hogy jó vótál hozzám. Te se haragudj – aszondja – hogy csak íppen tûrtem a felesígedet. Nehéz vót nekem eltûrni azt, hogy itt van körültem! – ezt mondta. – De tiszta szíveembül megbántam.

Bálint úgy az ölibe vette míg megigazítottam, leült ide a másik ágyra aszt így az ölibe tartotta idesanyámat, míg az ágyát rendbehoztam, aszt közbe is úgy rítt idesanyám. Hogy ű annyira szígyelli azt, hogy engem úgy elvetett. Kérdeztem, hogy

– Idesanyám, mir nem szeretett engem? Összeszorította a szemit-száját, de nem szólt egy szót se.

Nem mondta hogy mér nem szeretett.

De énnekem ez, hogy én gondozhattam, meg hogy így megköszönte, ez pótolta már, meg eltörülte azt a keserûsíget belölem, meg írigysíget. Úgy

nevettem magamba, hogy nem is Zsófit szereti!

Na aszt egy fél óra múlva elállt a szava idesanyámnak. Akkor három napig haldoklott még, de mindjárt értékûdtem Zsófiér, mindjár mikor elállt a szava. Látszott hogy agyvírzis érhetette vagy olyasvalami, mer a belső szemire, a jobb szemire látott – mer arra vót a feje, ami szeme belől vót, avval látott, de emez szeme, ez egész bebadogosodott, beesett, mint akié kiapadt, evvel nem látott. A fél arca merev vót. Mondom aztán:

– Idesanyám, üzentem Zsófinak, gyön mindjár. – De arra is úgy összerántotta a szemit. Értette. Látszott az arcán, a fél arcán, hogy érti. Nem szerette hogy elhíttam.

De nem is gyött Zsófi.

Két nap múlva, harmadik napon megüzentem újra hogy gyöjjön el. Mer nem merek egyedül orvosságot beadni idesanyámnak, nehogy megfúljon. Üzentem hogy gyöjjön, aszt segítsen legalább beadni! Elgyött.

– Na fiacskám – aszondja – mér híttál? Ezer híttál? Na add be ha akarod, – aszondja – mit segít mán rajta az orvosság!

Zsófi, – mondom – ne beszílj, hallja idesanyám! Nízd hogy hull a szemibül a könny!

– Aa, az csak mese! – aszondja. Na akkor oszt elkezdte igazgatni a párnát – de arra is úgy összerántotta a szemit idesanyám!

– Hagyjad csak, – mondom – nízd, hogy összerántotta a szemit! Majd én, majd megigazítom! – Osztan, ahogy igazgattam, így alányúltam, hogy kisímogatom a lepedőt, meg hogy nem-e kell alá tiszta – aa, úgy látszott, hogy oan jó érzis neki! Meg fehér ruhát mártottam vízbe, aszt úgy csepegtettem a szájába, nehogy megfúljon – olyan jólesett neki az is!

– Hát ne úgy, – aszondja Zsófi – majd adok én, igyon idesanyám! – de így összekapta a száját idesanyám! Nem fogadta el tûle a vizet is. Pedig úgy ki vót cserepesedve a szája, majd el epedt a vízír – de nem vette el tûle.

Na aszt meghalt idesanyám.

Elmentem hajnalba Zsófiho: – Zsófi, Derzsrül gyönnék! Tudod, Balázs bátyámék, meg a többi rokonok, gyönnék vagy nígyenöten, legalább főzni kell, idesanyám rokonjainak. Hát eddig se húztam rá az ajtót, betegsígibe, most se akarom, gyere haza, te addig üljél ott. – Mer gyöttek ugye halottlátni, aszt furcsa lett vóna hogy én főzök, azoknak meg mondom hogy menjenek be mer nekem dogom van. De ha azt mondtam vóna, hogy ott van a néném, tessék bemenni – úgy ugye más.

Hát azt mondta rá Zsófi, hogy még tíz sor rúpája eggyeletlen, nem írkezik hazagyönni.

Csak a temetísre gyöött el. De mán húzták a hírharangot, még mindig nem vót Zsófi. Szegín Rozi néném mondta is: – De csak azt adná a jóisten, hogy elkésnének! Látode cimborám, – mondja idesanyámnak – látod-e? Hogy míllyen jányod van neked! A jó jányod! Hogy elkésik még a temetísedrül is!

De aztán mire a pap gyöött, Zsófi is gyöött.

Pedig nem vót rossz Zsófi. Nem vót ű haragba se senkivel, nem bántott meg soha senkit. De ha előtte halt vóna meg íhen valaki, akkor se kérdi meg hogy mi baja!

Na meg még ez érdekes vót idesanyám halálakor. Hogy olyan tiszta vót idesanyám, mégis felfekvíse lett. Azt mondjuk annak, mikor így a fara kisebesedik a betegnek. Aztán, azt mondta Fiser doktor, hogy ennek nincsen orvossága, lehet hogy az egísz farára elterjed, aszt az egísz farárul legyön a hús.

Mondom – Doktor úr! Én hallottam egy házi orvosságot. Próbáljuk meg! – Esztikém, – azt mondja – mindent megengedek. Én örülnék neki legjobban, ha valami házi orvosság sikerülne, mer akkor majd én is.azt csinálnám ezután!

Hát egy nem túl nagy darabon vót a seb még, akkor olyan piros vót még az a seb. Az vót a baj, hogy nem előre kízítettem, aszt kellett neki majd egy hét, amikor az megírt: Tettem birsalmamagot egy kétdecis üvegbe, arra vizet öntöttem. Egy hét alatt megkocsonyásodott az a víz rajta, aszt avval kenegtettem. De sehova nem terjedt tovább a seb! Nem gyógyította az be, hanem csak úgy megüszögösödött benne a hús – de tovább nem terjedt, ennyit használt.

Lehet hogy ha kíz lett vóna mán akkorra az orvosságom, egísz kicsi maradt vóna a seb. Mondta aszt a doktor, hogy ezt mindenkinek ajánja, akinek ilyen kezdődő felfekvíse van.

Na aszt mikor mán ketten maradtunk idesanyámmal, hogy haldoklott, akkor egyszer így a lábát megemeltem, hogy elsímogatom, eligazítom a lepedőt – hát az a darab feketeüszögös hús a kezembe maradt. Aszt látom, hogy idesanyám az íp szemivel figyel. Így hátratettem magam mögi, úgy hátráltam ki az ajtón, úgy vittem ki aszt behajintottam a tűzbe.

A jó isten tudja, hány lébül megmostam én a kezem utánna! De eggy esztendeig nem bírtam enni, mer mindjár megíreztem a szagát!

Még meg azt álmodtam, mikor idesanyám a terítõn vót, hogy felült, aszt kereste. Hogy hun van az a hús. Azt mondta, hogy mir nem tettem mellé, papírba tettem vóna mellé, nem szabad az ollyat elígetni! Hanem ûmellé kellett vóna tenni!

Ollyan beteg lettem, hogy elsõbb azt mondta az uram, biztos állapotos vagyok. Mer hántam mindig. Lefogytam. Nyóc kilót. Pedig amúgy se vótam akkor még kõvír. Víkon lettem, szídelegtem – nagyon beteg lettem. Elvittek Kunhegyesre a doktorho, Kisújszállásra elvittek a doktornõ de nem ért az semmit. Egy pár kanállal ha bevettem, mán hordtam el a tányért. Mer ollyan vót mindig, mintha az a kezembe lett vóna. De nem mertem megmondani senkinek.

Rozi néném vett elõ utoljára.

– Hát ide figyelj, mondd meg mi a bajod neked, mer nincs neked semmi testi bajod, azt látom! Hát mi a bajod?

Megmondtam neki.

– Látod, – aszondja – az ílyet ki kell az embernek magából beszílni. Nem visszafojtani, hanem elmondani! Ászt megkönnyebbülsz. Majd figyeld meg, hogy mán az ícaka jobban tudol alunni, meg maj tudol enni. Egyél csak a tejbül is, mán most nem érzed a szagát!

Addig beszílt, hogy ténleg: egy bögre tejet megettem jóízûn. Aztán, hogy hazagyött Bálint, mondja neki is Rozi néném:

– Na tudode mán, mi bajjá a felesígednek?

– Nem tudom én.

Hát elmondta aszt neki is Rozi néném.

Hát jaaj, – aszondja Bálint – de nagy számár vagy! Hát hogy éreznéd mán egy év múlva a szagát meg! Ha kereste is anyám – aszondja – nem bánja azér, nem haragudott ugye akkor se, hogy nem oda tetted!

– Nem, – mondom – inkább ollyan oktatón mondta, nem haraggal, hogy mir nem tettem mellé papírba.

– Na, látod, – aszondja Bálint – hát nem tudhattad. Majd máskor, más beteget ha gondozol, maj tudod mán, hogy az ollyat mellé szokták tenni a koporsóba.

Úgy hogy annyira meggyõztek, hogy még alunni is tudtam. Meg javultam aszt szemlátomást.

Sok kutyaság elfolyik

Hortit láttam én sokszor. Még mikor Kisújszálláson jártam iskolába, sokszor ki kellett vonulni ha ment Horti Kenderesre, vagy ha utazott vissza Pestre. Ha kísért a különvonat, aaj de szídtuk magunkba! Hát ha fáztunk, ha melegünk vót is, minekünk ott kellett sorfalat állni, várakozni az állomáson, mer a kormányzó keresztülmegy Kisújszálláson!

Tabon aszt sokat járt Horti. Legtöbbször valami ünnepélyes alkalomra gyött, például mikor Borbí Györgynek csináltak egy szobrot a közsígháza elé – remek szobor vót, nincsen má meg; a szovjet emlékmű van most a helyyin. No azt a szobrot mikor avatták, arra is előgyött Horti a feleségivel meg a menyivel – a fia, István a fronton vót mán akkor.

Horti Istvánt Szolnokon láttam elősször. Fürdött a Tiszába egyedül, ott őrizték, nem szabad vót közelmenni, a hídrul níztük csak. Gyött aszt ű is Tabra egyszer, akkor láttam közlrlül is. Szíp derík ember vót, láttam.

Előgyött Borbí Gáborné, aszondja:

Drága Esztikém, a két fiát engedje mán el! Ötöztesse fel űket szípen, – aszondja – aszt kűdje el űket a templomho, gyön Horti Pista, hát valami kis fogadtatást rendezzünk!

El is kűdtem a fiaimat, szípen fehérbe ötözve – mer fehér ruhájok is vót, télire setétkík szövet, nyárara meg ünneplő szíp vászonruha, takarossak vótak benne nagyon –, elkűdtem űket a templomho. No hiába vót. Mcggyött autón a kormányzóhelyettes, a falu szílin megkerdte hun a Borbíkastíly, aszt a rövidebb úton odahajtott, nem gyött be a templomho.

De itt vót akkor pár napig, láttuk azután.

Nemsoká utánna ment is ki a frontra, aszt hallottuk hogy meghalt Horti István.

No, hát akkoriba, Horti alatt mikor már a válság elment, meg még a háború nem gyött, nem vót ípp rossz ílet miránk parasztokra – legalábbis Tabon, hát én ezt tudom. Csak hát az én nagy szájam, avval ugye mindig baj vót. Nemcsak mostan, hát azelőtt is. Ahogy még Huszár tanító úr megmondta: – Ebadott, te mindig lázadó leszel! – No csakugyan úgy is lett. Rígen azt hitték, komunista vagyok, mer hát amit nem szerettem, űnekik is hamar megmondtam. Akkor, hogy fordult minden, azt hitték úripárti vagyok, mer ha üldöztek valakit, én mindján védtem, ha sokszor nem is nagyon érdemlette. Pedig nem vótam se komunista, se úripárti, ha a

komunistákat ütnék, azokat is védeném – nem úgy mint komunistát, ha mindig csak az embert! Nem tudom: ezt mondják lázadásnak?

A tabi szülőotthon ezelőtt majdnem mindig teli vót. Háború alatt meg különösen, valahogy akkor sok gyerek született, előtte egyke vót, utánna is az lett a divat, de akkor vót bûven szülés. Aztán, akinek nem vót senkije, vagy szegényebb vót, annak főztünk, hordtunk ebídet, beosztva, egyik nap egyik asszony, másik nap másik. Negyvennég tavaszán aszt gyűlist hitt össze Borbí Gáborné – ű vót az elnöknő – ebbe az ügybe. A tanácsterembe lettünk híva, de csupa úriasszony, vágig vót velők a hosszú törvényszal, a bíró helyin a járási főorvos, az ajtó mellett jutott aszt hely a két parasztasszonynak, Tálás Fcrencnének meg nekem. Felállott aszt Borbí Gáborné, elmondta, hogy azér hívott ide minket, mer jobb lesz ha ezután másképp lessz: adjon mindenki píz, aszt akik főzőtanfolyamra jártak kisjányok, azok főzzenek. Két asszon meg maj bevásárol, meg ellenőrzi a főzist.

– Esztikém, – aszondja – Muharosné asszony, – utánnatette, rágyött hogy gyűllisen vagyunk, megadta mégis a titulát – Muharosné asszony, legelsőbb is magát kérem meg, hogy két hétig felügyeljen a bevásárlásra meg az ítelre.

Ki se írkezttem mondani, hogy jó, vállalom, aszondja Ivocs mérnökné:

– Minek oda paraszt, – aszondja – hát mit tud az? Csak lebbencset!

Felugrottam rögtön. Tálásné, Muharos Marika húzgált vóna vissza. – Ülj le, egyen meg, mer most megin beleszól! – de én ám két lépissel az asztalnál vótam.

– Nagyságos elnöknő – mondom. – Máskor, ha ilyen ügy előkerül, csak üzenjék meg, hogy mit fizessen az a paraszt. De annyira tiszteljen meg bennünket, hogy ne híjjon ide, hogy akárki megszígényíthessen minket! Mink valóba csak lebbencset tudunk, így igaz! De minek errül hallanunk?!

– Deehogy, Esztikém, deehogy! – aszondja Borbíné. Hát tudjuk hogy maga kitûnően főz, hát nem magára értettük!

– Magamír nem is szólnék! – mondom. – De szóllok azír a sok szegény asszonyér, aki lebbencslevesen nevelt katonát az államnak! Mer nem tûröm hogy olyanvalaki gyalázza le űket, aki kirántotthúson is csak kutyakölyköt nevel! – mer nem vót gyereke Ivocsnének.

Odaki hallotta a jedző a hangos szót, begyött. Ahogy belípett, a vágit mondtam mán, ami Ivocsnéra tartozott. Oan durva, szigorú ember vót a jedző, no nekemugrott:

Mit beszél maga itt?! Rögtön elvitetem internállótáborba!

– Internállótáborba? – mondom. – Meglesz az jedző úr még akkor is, mikor MAGÁT odaviszik!

De hogy ráhibáztam! Szegín jedző bizon odakerült. Semmije nem maradt, kitették a jedzőlakásbul, se bútorát, semmijét nem vihette, a felesége úgy maradt egy falat nélkül! Én tartottam a jedzőnét, hordtam neki ítélt, zsírt, lisztet, pízst is én adtam neki hogy elutazzon, meglátogassa a táborba az urát!

Ordított akkor mint a sakál: – Hogy meríszel így beszélni?ü

A felesége ott rimánkodott neki: – Kedvesem, várjon, hallgasson, majd elmondjuk hogy vót!

Még hogy ű hallgasson!! Ott verte az asztalt, hogy majd el hasadt ketté!

– Ezt az asztalt meg ne verje – mondom. – Mer nekem ebbe van egy pár krajcárom, de magának nincsen! Meg énvelem ne kiabáljon olyan ember, aki oda való ahová a tarisznyája!

Aszíttem eszit veszti a míregtül a jedző. Emezek meg meg vótak ijedve, hát ugye mán negyvennégbe, csak filtek mán ugye hogy fordul a dolog aszt majd én bosszút állok! A főorvos csinált aszt rendet, aszondta:

– Jedző úr kérem, igaza van ennek az asszonnak. Ivocsné meg álljon fel aszt kérjen bocsánatot.

Nahát ezt ugye én elutasítottam, erre nekem nincs szükségem. Hát nem magamér járt az én szám, csak megmondtam az igazat.

De evvel a jedzővel engem mindig összehozott a szerencsém! Mikor ü idegyött, akkor Zsuzsannával tréfáltuk meg akaratlan; meg mégegyszer így jártam a háború alatt is, még ahogy a jegyrendszer begyött. Sokan álltunk sorba jegyért a közsígháznál a gangon belől, az ablakon adták ki a cukorjegyet, cipőjegyet, nem tudom mán míllyen jegyet. Ott állt velem Bartos Rozi – nem hülye az éppen, csak hát van egy kicsi hibája.

– Jaajjaaj, halljátok! – aszondja egyszer Rozi. – Én de beleuntam mán ebbe a jegybe, jegyrendszerbe!

– Beleuntál? – mondom. – Még pedig most kezdődik a java! Hallottade Rozi, hogy most meg mán a házásíltre is adnak jegyet? Minden ícakára kapsz egy jegyet, de ha azt akkor íjjel nem használod el, reggel vissza kell hozni! Mer hátha van olyan is, akinek kettő is kell, akkor így a megmaradt jegyet annak kiadják.

– Van ilyen?? – nem akarta hinni elsőbb.

Van hát! – ott bizonygatta neki mind a többi. – Hát még csak most hallod? így lessz ezután!

– Jaaj Zsiga Zsiga! – aszondja Rozi. – Én inkább elválok, mint reggel hozzam vissza a jegyet, szígyenre! aszt elkezdett ott ríni. Mink meg hát neveltük! Egyszer aszt aszondja:

– Hát én bizon nem hagyom, hogy csúffá tegyék az uramat! Nekem nem kell a jegy! Megyek is be a jedzõhõ, megmondom neki! – Avval: aló! Szóba se állt tovább velünk, rohant be a jedzõhõ, meg se bírtuk fogni! Hínye a fene ett vóna meg Rozi, most mi lessz?

Gyött azt ki a jedzõ, de akar a paprika.

– Ki vót az a marha, aki ezt a tökéletlent rámszabadította?!

Hát, gondoltam, mán ennyiõnket ne marházzon le, inkább kiállók.

– Fõjedzõ úr kérem, cn vicceltem vele. Hát nem gondoltam hogy beszalad a fõjedzõ úrho.

Hogy meríszel ilyet csinálni?! – elkezdett ott is ordítózni. De akkor hamar abbahatta. Elmosolyodott, aszt bement. Megbántam azér mégis a dolgot, mer Rozi is haragudott nagyon.

Még ezután a front alatt vót egy tanálkozásunk a jedzõvel. Felhívatott a közsígházho. Ordított mint a bolond, amikor meglátott:

Ide figyeljen! Tudomásom van rólla, hogy maguknál egy bõdön zsír a hombárba van eltíve a búzába! Mire kimegyünk megnízni, ott ne legyen, mer még a házokat is felrobbantom! Elmehet!

Észhõ nyúltam én mindjár, hogy ugye „ott ne legyen mire kimegyünk” – hát ez csak ordít, de nem haragszik, ha segíteni akar!

– Köszönöm szípen fõjedzõ úr – mondtam neki csendessen, aszt elgyöttem.

Ki is gyöttek keresni a bõdönt – hát akkorra eltettük máshova. Csakugyan ott vót addig, valaki bejelentette tudom is ki, de mindegy most mán. Eltettük máshová, nem tanáltak semmit.

Nohát azok nehéz idõk vótak, a háború.

Front alatt vót nállunk mindenfajta katona – nahát ugye nem szerettük ûket. A németet annyira gyûlöltük, hogy nem adtunk neki semmit, még pízír se! Még ha a lelkit kikönyörögte is – egy tojást nem adtunk neki!

Be vót hozzánk is kvártélyozva két német. Eggy idõsebb, meg egy fiatal, az magyarázta hogy û egyetemre jár, meg mutatta a falon – hát villanyunk még akkor nem vót, csak a falon mutatta – hogy villannyal dolgozik, elektrotechnikus. De hát nagyon nem szerettük ûket! Ahogy

előhozta a kisbíró a két németet, Szitás sógoroméék vótak ípp nállunk, az asztalnál ültünk, ott vót a sült liba, külön nagy tálon a mája, gyönyörű hatalmas libamáj – no akkor gyöttek be. Hát mit csináljunk – üljenek le. Leültek, asztalra kezdtek ott németül magyarázni, hogy milyen szép fehér ez a kenyér, meg prima a flájs – meg akkor sokkal többet elértettem mint mostan, hát vígre is majnem négy évig tanultam németül. Mondom asztal Bálintoknak:

Halljátok! Itt baj lesz – mondom. Dícsírik rettentő a kosztunkat, mit csináljunk? Megkínáljuk őket?

Aszondja rá idesanyám:

– Ne adj a németnek!

– Hát pedig csak muszáj lesz idesanyám, – mondom hát most már itt lakik, hát mit csináljunk neki!?

Hamar akkor szíjjelvagdosta idesanyám a májat, annyifele ahányan vótunk, mindnyájunknak a markába tett egy darabot. Ebéd végé vót, már nagyon jól vótunk lakva de megettük. A két német csak leste, hogy esszük! Na, a végén, ahogy már a májat elrendeztük, csak megkínáltam őket a liba maradékából. Köszönték asztalra ettek.

Érdekes lett volna hallgatni, hogyan beszélgettem a németünkkel: kézzel-lábbal – de ment azért valahogy. Próbált volna az öregebb tanítani engem, mondta hogy mondjam utána: krucifiksz vagy miacsuda – szóval úgy vettem észre hogy káromkodni tanított volna, valami csúnyát jelent ez gondolom. De emez asztalra leintette, hogy hát ne, hát nem olyan helyt van. Beszélgettünk akkor a fiatalabbak Kérdeztem hogy vane testvérje. Azt mondta hogy van. Van egy sveszter, nővére. Mondta, hogy már az frau. De mi is az hogy „frau”, atyáúristen! Vasz iszt „frau”? Na magyarázta akkor, mutatta, hogy gyűrűje van a nővéreinek.

Ja, értem! Nein madmazell – madam! Dajcs sprehen frau, magyarul asszony! – addig-addig, hogy azért mindig rágyöttem mit mond!

– Jaja, – aszondja – dú biszt ájn zseni!

De az öregebb német azt mondta emennek, hogy – Mit magyarázol neki, a magyar ember buta! – „Tumm”, vagy „dumme”, ilyesféleképp mondta, de elértettem, hogy buta. Nahát mírges lettem!

– DU biszt tumm! Te vagy buta! Eridj ki a szobádba! De nem is engedtem be azután az öregebbet. Kérte nagyon a bocsánatot, a fiatal is mondta hogy ne haragudjak – de bizon haragudtam nagyon.

Nem, ide többet nem gyössz. Az a szobád, ott legyél! – Meg soha nem kínáltam meg semmivel.

Szóval nagyon nem szerettük a németeket.

A frontidő legvégén már a gödörbe tötöttük. A szína alatt vót egy nagy gödrünk, elfért benne egy jó vacok, azon feküdt idesanyám – beteges vót már akkor –, kétoldalt meg lóca vót, a környékbeli öregek mind húzódtak ide, ha kezdtek lûni kocogtak át mindenünnen a szomszédok a rípásgödrünkhöz. Nagyon jó bunker vót az, a tetején vót vagy tizenkét kocsi szína. Demeter Sándor bácsi özvegy ember vót már akkor, maga bujkált itt, fiaijanyai elmentek lakni –, Katona Rozi néném – ű is maga vót –, Sárándi Andrásné Rigó Teresa néni – ezek mind velünk vótak.

Gyön egyszer Teresa néném – az udvaron át, az úton nem mertünk akkor már járni –, ahogy elindult a második szomszédok, szólt a sziréna, de mire az udvarunkra ért, már itt vót a repülõgép aszt löttek is. A ház végén állt meg Teresa néni, ijedtibe nem bírt továbbmenni, úgy reszketett hogy mozdulni nem bírt. Bálint találta meg ott a falnál, berángatta hamar a gödörbe. Odale mondta aszt Teresa néném:

– Ugye csak tûnná az ember, hogy mikor lûnek, hova esik, meg kit ér, akkor én nem is fiálnék! – aszondja. Nevettük szeginkét...

– Gyõjjon Teresa néném, – aszondja neki Bálint fiam nagyon meg van ijedve, majd adok egy kis likõrt! – Mer jól felkiszûltem én, fõzettünk sok pájinkát abba az évbe, vót hétnyóc liter, elásogattuk a front elõtt, aszt szedegettük fel apránként, iszogattuk, meg készítettem likõrt belõle.

– Mit lellem? Lökért? Aszt mire jó az a lökér? Tõtöttünk aszt Teresa néninek, ivott jót, magáho tért.

Rákapott azután, már ha lûttek, mondta mindig:

– Hozzál már fiam lökért!

Nevettük sokat Teresa nénit. Jó kis öregasszony vót, szerettem.

Egyszer meg Demeter Sándor bátyám érkezett, futva a kerten át. Már akkor odaát vótak a németek, túl a Tiszán, lûttek át ide, oroszok vótak a faluba, azok meg lûttek vissza. Gyön Sándor bátyám, be a gödörbe, aszt mondja, de magából kikelve:

Halljátok-e! – aszondja. – Belûttek az udvaromba! Be! A nímek! A fene a piszkos nímekt, se szó, se beszéd, csak belû a más udvarába!

Hát heteket tötöttünk ott a rípásgödörbe, de nevettünk mi ott, annyit! Hogy nincs olyan szorult helyzet, amibe ne lenne nevetnivaló! Ennünk vót mit, mer vót egy másik gödör, azt telehántuk tyúkkal meg kacsával, vót

benne hízó kacsá is – az ostrom alatt én minden nap kacsát pucoltam. Elvótunk látva, soká kitartott. Ültünk a gödörbe, ettünk, ittuk a lökért, rettegtünk meg neveltünk.

Ahogy az oroszok begyöttek, az első dilután itt kísértek vígig egy tabi fiatalembert. Még akkor nem gyöttek be mind, ez csak az előőrs lehetett, de németek má nem vótak ideát, hacsak nem bujkáltak a faluba. Kísírte a két orosz a fiatalembert, aszt bekiáltott sorba minden házho, de sehunnat nem gyöttek ki. Nahát én kíváncsi vótam, nem láttam még orosz, kimentem a kapuho.

– Eszti néném, – aszondja – tessék má mondani az oroszoknak, hogy én idevaló ember vagyok, mer agyon akarnak lûni hogy kémkedtem! Bajusz Lajost, akivel vótam, mán agyon is lûtték!

Tudott az egyyik orosz elíg jól magyarul, mondom aszt neki:

– Valóba ismerem, – mondom – mer tabi, ez meg ez az apja-anya. Én nem tételezném fel rólla hogy kémkedett, mer nem is gondolom olyan okosnak. Mer úgy gondolom ahho ügyes ember kell. Hát jót nem állhatok érte, – mondom – még attul ugye kémkedhetett, de mégse gondolnám.

Kísőbb hallottam csak meg, hogy bizon valóba kémkedtek ezek. Ketten űk össze vótak fogva, kûdték űket a németek ki Kunhegyes fele, hogy lessék az oroszokat, aszt ha gyönnek, adjanak hírt. Amaz felmászott egy fára, emezt meg biciklin kûdte vóna vissza az űzenettel. De aszt az oroszok előbb észrevették Bajuszt, ez meg biciklin menekült vóna de elfogták. Nem vették észre ugye, hogy a tanyák közt is mán oroszok vannak.

De kísőbb hallottam ezt csak, akkor még nem tudtam, aszt így kimentettem ezt a fiatalembert. Nem is lûtték le, elengedték az oroszok. Most is megvan még, azér nem kell a neve se ide.

Még meg akkor az első dilután begyött egyy orosz mihozzánk is, hogy borotváljuk meg. Mondtam, hogy hát én nem, meg Bálint is azt mondta. De ez meg csak mutogatott, hogy de igen, borotváljuk meg – jó szörös vót. Tarkó Bálint bácsi vót még ideát éppen, itt laktak a Társulatnál, aszondja akkor ű:

– Majd megberetválom én, az anya jóistenit, de ha elvágom a torkát? – aszondja.

– Idefigyeljen, – mondom – ne beszéljen így. Mer én tudom, hogy maga nem akarja elvágni a torkát, csak mondja. De hátha ez meg elérte, aszt lead egy sorozatot aszt itt halunk meg mind! A maga űgyetlen beszídjiér! Hát tudhat is ez magyarul!

Megberetváltá aszt Tarkó Bálint bátyám. A kis orosz megnízte még hogy vane partizán, jól szíjjelnízett minden fele, – Van a fene, – mondom – nincs itt partizán! Na eredj csak, níz meg! – a padra is felment, megnízte jól, megnyugodott, elköszönt, megmondta még hogy tud jól magyarul, nevetett egyet aszt elment. Ukránok vótak ezek, általában elég sok tudott magyarul.

A németnek enni se adtunk – jó, hát az orosz inkább kapott, bár ugyan egyik se nagyon kérdezte. Mihozzánk is bekvártélyozott egy csapat, meg Patócsékho is, aszt Sándor bátyám nagy huncut vót, átkûdte ide az üvékét is aszt gépfegyverezte lefele a kacsájaimat az orosz! Hogy pucoljam meg, maj viszi oda megfõzni! No hát azt ugye nem.

Vidd csak így oda, ott maj letípi a tollát! Én az enyimeknek fõzök, a tiétek ott készûl!

Hozták az enyimek is a libát, megõlve, feje nélkül, pucolhattam azt – az meg a Pattantyúsék libájok vót, azután tudtuk meg. Mit csináljunk – megfõztük nekik. Mindegy vót mán akkor kié, úgyis mindre sor került!

Most mán ugye sokkal jobb a helyzet, de negyvenöt után bizon olyan vót, mint mikor felkavarjuk a vizet, aztán még az iszap is felvetõdik, meg a szemetje! Mer olyanok gyöttek elõ a falut vezetni, mint a szélhajtótõvisk, sehun se tudtak legyökerezni, csak mentek amerre a szél fûtt.

Ezelõtt bírónak is gazdag embert választottak meg mindig, akt a vagyonával kezeskedett, hogy hûsígés lessz a közsíghe. Negyvenötbe ez másképp lett. Falubelit azontúl nem is igen tettek felelõs helyre, csak az idegent hozták ide. Az aszt ha ártott is valakinek, haragost szerzett se tõrõdött vele, ment tovább aszt kíz. Ha került is Tabrul níha valaki, olyan csak, akit azelõtt észre se vettek. Jó komunisták vótak – mer azt mondták hogy azok. Ászt az elég vót. Annyit tudtak arrul is csak, mint az a bírónk, aki aszondta a gyûllis elejin:

– Most pedig álljunk fel emberek aszt énekeljük el az intercunálét! – így: intercunálét. Körülbellõl kimondta, aszt úgy is jó vót.

Jártak körül a faluba, danoltak, fûjták az intercunálét, vót örökké felvonulás! Megyek egyszer az úton, gyõnnek szembe nagy nótaszóval, nízem – hát, Zsófi is ott danolja köztök, meg Szitás sógor! Ott bõgi sógorom is, hogy „fel fel te íhes proletár!”, de remekül kiõtözve ám, pucparádéba! Hát ugye nekik magokra vót gondjok mint az ökörbornyúnak, gyerekek nem vót, telt ruhára annyi hogy el vót nekik tíve, nem úgy mint nekem!

Megálltam az iskolasaroknál, bevártam ûket aszt bekiáltottam Zsófinak:

Zsófi! Gyössz ide rögtön! Látna idesapánk, majd adna neked intercunálét ne filj! Ide gyöjj, de azonnal kiállj a sorbul!

Jaj, nagyon megijedt, szaladt oda rögtön.

Ne kiabálj! Valami bajjod lessz! – aszondja.

– Lesz neked, mer nyakonváglok, ha te vagy is az öregebb! Tudod jól hogy idesapánk milyen ellensége vót az ilyennek, aszt van lelked, végigfordítod itt az utat!

Én magam csudálkoztam azután, hogy mertem én így szólni a testviremhe! Hát tíz évvel vót öregebb, hát más kor soha így nem beszéltem vele! De akkor úgy elfutott a míreg, hogy ott óbégat mint egyg ütődött!

– Nem mész tovább sehova! – mondom neki. – Gyössz velem, aszt azután meg elmész haza! Hát hogy gondolsz ílyet?!

Gyött aszt velem csendesesen, de még Szitás sógorom is.

Hát minállunk ugye a családba se vót nagy divat a komunizmus. Vót itten mán nagyon rígen is szocialista párt, Mészáros Imre keresztapám – aranyos kedves jó ember vót – kilencvennyócba benne vót már, ű vót a pízárnok is kilencszáz nígyig. Mesílte aszt nekem keresztapám, én meg csudálkozva hallgattam:

– Óo, – mondom – hát olyan rígen is vót mán szocializmus?

Vót bizon, vót, vót ám! – aszondja keresztapám. Tagja vótam, tagsági díjjat is fizettünk! Budapestre kűdtük fel a tagsági díj j at! Na aszt egyszer, írtak nekünk Pestrül, hogy menjen fel valaki, mer Párizsbul gyött egy ember, aszt beszílni fog. Aszondták akkor a többiek: – Na Imre, te vagy a legértelmesebb, eredj te fel, hallgasd meg mit ugat a párizsi nagykutya, aszt majd elmondod nekünk! – Felmentem Pestre, haza is gyöttem. Kiraktam a zsebembül a maradíkpízt, meg a tagkönyvem, mondom nekik: – Mátul kezdve nem vagyok szocialista! – Mir? aszondják. – Hát tudjátok-e mit ugatott a nagykutya? Hogy elgyön az idő hamarosan, ha összetartással leszünk, hogy házunkat-fődünket elveszi az állam, aszt ennünk ad amír dógozunk! Úgy hogy ott egye meg a fene űket, én azír töröm a követ az útfélen hogy fődet vegyek, hát inkább akkor nem vagyok szocialista! – Akkor mind felmondtunk, megírtuk Pestre.

Így mesélte a kisöreg. De szeretett mesélni, sokat hallgattam! – Aa, – aszondja – sok kutyaság elfolyik, tudjátok!

Szóval a mi családunkba nem nagyon vót divat a komunizmus. Ászt ahogy akkor negyenötbe alakultak a pártok, nekem persze eszembe se vót a kommunistákho iratkozni.

Ahun most a posta van, a Hubert gróf borát mérte ott ezelőtt Toronyi Laci. No majd el lettek űk onnat tiltva, mer közel vót ez a katolikus templomho, nem is tudom utánna minek használták azt a házat, csak mikor begyöttek az oroszok, ott alakultak a pártok. Lehetett menni iratkozni, eggyik szobába a komunista pártba, másikba a szocialista pártba, harmadikba a kiscgazdákho. Nohát én a kiscgazdákho kiscsültem, de csak bementem elsőbb a komunista szobába. Egy Budai nevű ember vót ott, nem tabi, csak ide gyött Tabra lakni. Belípek, mondom:

– Nem tudom kérem jó helyt járok-e, be szeretnék iratkozni a pártba.

Ó, ugrik fel örömmel Budai, – Kérem, tessék, itt lehet beiratkozni!

– De – mondom – ugye itt a kiscgazda pártba írnak be? Mer én abba akarok lípni! Nehogy mán tívedísbül a komunistákho menjek!

Menjen akkor innét! Menjen a fenébe! – de csuda dühös lett Budai!

Jól van, – mondom – ne kiabáljon, én vagyok itthol! Maga nem is tabi, nem ismerem, ki maga? Na isten megáldja! – otthagytam. Majd ki ugrott a búribül Budai, én meg nevettem. Mentem át a másikho, beiratkoztam oda.

Nahát persze nemcsak neveltünk negyvenötbe, mer csúnya dogok is vótak közbe.

Vót nállunk eldugva az egyház ezüstjibül, meg doktor Markovicsék is adtak ide egy pár darabot hogy tegyük el – űk Pesten vótak az ostrom alatt –, nohát ezeket elásta az uram egy ferslógba, meg mikor németek vótak. Hát Rót Sanyi ezt valahunnat megtudta – máig se tudom kitül. Internálótáborbul gyött haza ű is, Németországba vitték a szerencsétlent, de hazakerűit, meg a felesége is, hát a szülei idehaza meghaltak közbe, de űk hazagyöttek. Gyön egyszer elő Rót Sanyi, puskával. Aszondja neki Bálint:

– Na aszt mi lessz avval, komám?

– Majd nem komázunk, – aszondja Sanyi – hanem nekem szót fogadsz!

De eggyütt jártak iskolába Bálinttal, a fénkípjek is megvan, eggyütt állnak az iskola előtt!

– Jobb lesz ha elteszed azt a marhaságot, – aszondja Bálint – mer ha a gyerek illyennel ügyetlenkedik, bepisil! Nem értesz te ehhe, mint ahogy én se, – hát nem vót eggyik se katona – elájulsz ijedtedbe ha elsül!

Nem beszílünk annyit! – aszondja Sanyi. – Hallom hogy itt ezüstnemű van elásva, azt most kisczedjük! – aszt nyomja Bálint hasának a puskát.

– No, – mondom – Snnyika, innét aztán most hamar tűnjön el! Mer a Markovics-árvák holmiját, meg az egyházét én magának úgyse adom oda, nem érdekel hogy gépfegyvere van! Úgyse meri azt maga használni! Mer

maga nem hivatalosan van idekûdve! Hát úgy a fejûnkre estûnk mink, hogy elhigyjûk hogy azt most kötelessek vagyunk magának odaadni? Itt van, minden amit mondott, de itt is marad!

Elment aszt Rót Sanyi, lógó orral. Nem is gyött más se keresni, úgy hogy megmaradt minden, szípen vissza tudtuk adni. Nahát ugye amikor meg a zsidókét ástuk el? Mer olyan is vót sok, lehet hogy a Rót Sanyié is ott vót a földbe, valamellyik parasztháznál! Persze hát megpróbálta ugye. De nem sikerûit. Kimentek aszt Palesztinába Sanyiék.

Elögyött egyszer Spekonyáné is, az meg egy ívvel, hogy írjam alá. Orvos vót az ura, kis ideig vótak csak Tabon a háború alatt. Hozta az ívet, hogy û evvel két embert ki akar irtani. Egy mérnököt meg egy földbirtokosnét, Borbí Gábornét – na írjam alá.

– Hát nem – mondom neki. – Mer ha a nagyságos asszonnak nem tetszenek ezek, vagy megsértették valamivel, azér még nem lehet két magyar embert megölni! Meg ne halljam, hogy még valahová viszi ezt a papírt, mer teszek ellene!

De mán vót rajta három aláírás! Az egyik aki mán oda vót írva, azt mondta azután hogy hát fiit tûle. No nyilván a többi is fiit, azér vállalta. Hát én meg azér nem írtam alá, annyira nem filtern a bûrömet, hogy aszt majd hogy bánik el velem – az û dóga.

De nem lett aszt semmi, az ív is annyiba maradt, csak hát azután meg Spekonyáné fiit tûlem, hogy ugye énnekem ilyen dogok a tudomásomra gyöttek. Na de hát nállamnál szószátyárabbra is rábízta û ezt, ott vót az a három! De nem tett ellenem semmit, nagyon is kedves vót azután. Még meg Borbí Gábornéval is barátkozott! Láttam egyszer, hogy a nagyságos asszony ment ípp oda Spekonya doktorékho. Meg is kérdeztem:

– Gyakran tetszik ide járni?

– Nem gyakran, – aszondja – másodszor vagyok, mióta visszagyöttünk a menekülésbûl, de most nagyon hí Bébiké, hogy kártyázzunk – aszondja.

– Én ha a nagyságos asszonnak vónék, nem gyónnék egyszer se – mondom.

– Hát mér?

– Mindeggy az, – mondom – nem kell errûl beszîlni. De tartózkodj ík!

Hát nem elárult Spekonyánénak?! Megkérde tûle, hogy én mér mondhattam ezt! Na ezer is fiit úgy tûlem akkoriban Spekonyáné! Én aszt meg is mondtam Borbí Gábornénak:

– Éntûlem aszt fonhatják a kötelet a nyakára, nem szóllok többet egy kutya szót se!

De elsimult aszt lassan ez a dolog is, csak én nagyon nem szerettem azután mán Spekonya doktornét. Nem szerettem, amikor ment a faluba nagy szigorú arccal, aszt hirtelen: – Pá Esztikém! – aszt rámvigyorog. Hát akar vígigváгна rajtam! Mir nem tud nekem komolyan köszönni, hát nem várom én azt el, hogy rámmutassa a fogát! Úgy haragszok ezer, meg úgy látom rajta, hogy nem szívibül gyön!

De nincsenek is má Tabon Spekonya doktorék, elmentek még ötvenhat előtt.

Hát, csakugyan, sok kutyaság elfolyik! Nem jó idők vótak ezek, negyvenöt után! Új uraink lettek, aszt olyan bírónk vót, hogy ott könyökölt a szakadt ujjasába a törvényasztalon, mint a kabai kutya a garadján – ilyen vót akkor a falu eleje. Eggy asszon meg odaállt a krumplisverem elé, levették, aszt hozta az újság a képet: ilyenbe lakott ezelőtt a szegínyember Tabon. Na. Hát higye aki hiszi!

Egy pesti villanyszerelő elvett egy tabi jánt, úgy gyött ide, mozigépész lett itt, meg nagy pártvezér. De akkor úgy ment a mozi: ha a felesége nem vígzett a fodrásznál, várhattunk!

– Hát – mondom – Borbí Gáborné kedviér illyet nem csináltak! Akkor még ilyen nagy urak nem vótak Tabon!

Én a nagy szájjammal mindig megmondtam. Csak azon csudálkozok, hogy nem lett semmi bajjom. Nem szerettek, de nem bántottak valahogy sose. Jut eszembe a kis Patonai Misa, nevelt fiam vót soká, három éves korában hoztam elő, még itt kezdte az iskolát. Hát aszt nagyon nem kívánta az iskolát a lelkem, kûdtem mindig, beszíltem neki:

Kisfiam, eredj hát! Szeret tíged a tanító kisasszony!

– Szeret ám, – aszondja Misa – mint seggibe a tüvisket!

Nahát engemet is így szerettek az új urak, ahogy a Misa mondta. Valahogy mégis megtûrtek.

Történelem

Hát én azt hiszem, ha arrul az ötvenhat előtti időszakra azt mondanám hogy csudajó, úgyis tudnák hogy hazudok. Hát bizony az nem vót jó nekünk.

Mer nem vót mán a betevő falatunk se, a ruhánk se, sásbul vagy gyékínbül fontunk cipőt, hétköznapi abba jártunk, azt úgy összevarrogattuk vászoncérnával – mer senkinek se vót. Ha egy pár jó cipőnk vót, az is elment. El kellett adni vagy valami, mer minden kellett az adóba. Csak éppen hogy ettünk – azér hízót mindig vágtunk, csak kicsit; mer mindig a nagyobbakat kellett bcanni. Én meg még nem próbáltam azt a szegínsíget, amibe akkor vótunk! A két fiam katona vót. A menyem itthonmaradt mivelünk, itt született a két gyerek. A nagy beszolgáltatás a nyakunkon. Még akkor nem kaptunk segítyt se, a gyerekeknek ezt a nígyszázforintos utalvánt, ami kisébb vót, most akkor annak a kicsinek is összevenni mindent! Hogy úgy szígyeltem a menyem előtt is, hogy – hát nincs! Hát olyan nehéz helyzetbe vótunk, hogy kimondhatatlan!

Jelenteni kellett minden este, hogy mennyit szántott ki az uram, vagy hogy áll a vetíssel. Hazahozta nekem a ripát kocsival, levelestűl, aszt odaki lehántuk a rípasverem elébe hogy megcsumáljam – még nagyságos tabi Borbí Gáborné is segített csumázni! – úgy hántam aszt a gödörbe. Aztán, hát – verik a kaput. Odanízek: két erős fiatalember. No a fene ett vóna meg benneteket, gondoltam, na megállj. Majd adok én ennek! Odamegyek, mondom:

– No kedves uraim! Ha velünk van dogok, gyöjjenek be. Becsületes ember lakik itten, nem ütnek minján a fejükre, hacsak kisébb ki nem érdemlik!

Azt mondja, hogy hát azt gyöttek érdeklődni, hogy el vane mán vetve.

Mondom: – Ha ilyen kupcihérek nem járnának az úton, hanem dógoznának, már ország szerte el vóna vetve! De hogy ilyen erős fiatalember ötven éves öreget noszogasson arra hogy vessen! Jobb vóna az eke szarva mellé állna! Meg hát mikor csináljam meg? Engem is csak hátráltat most, vagy begyön aszt segít, vagy elmegy dógára!

Aszondja: Elmennek. De most akkor mit mondjanak a közsígháznál, hogy el vane vetve? – Mit bánom én mit mondjanak, úgyis menni kell estére!

Hát este az uram elmegy, jelenti hogy el van vetve minden. Nem szóltak neki semmit. Másnap – hívatnak! Hogy a fene egye meg, ugyan kinek mondtam hogy kupcihér?

Azt mondja a tanácselnök – akkoriban választottak elnököt, addig bírót – azt mondja: – Kedves Muharosné asszon! Mit jelent az a szó hogy *kupcihér*?

Na, gondoltam, helyt vagyunk. Mondom: – Hát az olyan dologkerülő, semmihaszna embert jelent. Vagy legalábbis kevéshasznút.

– Tudja-e kinek mondta ezt maga?

Mondom: – Tudja a csuda. Nem tudom én, hát nem kértem meg hogy híják!

– Hát az a megyei bizottságiul vót itten.

Na hát akkor nagyon jó helyt mondtam! Hogy fogja meg az eke szarvát aszt csinálja!

Egyszer meg – ávósok gyöttek a faluba. Az adóír. Az előtti hétenadtunk le egy százhatvannyóc kilós hízót, mikor elvettük, mondtam:

– Hát mán ne tegyék, hogy egy fillérig elveszik, adjanak ötven forintot! Csak annyit kérek!

Aszondták rá, hogy nahát adnak ötven forintot! Ahogy aszt teszem el a píz, mondom:

– Ezt rögtön viszem egyházi adóba!

Húú! Az hogy veszekedett! Adjam vissza azonnal!

– Óo, – mondom – ezt mán nem. Olyan nincs aki ezt visszavegye. Na próbáljon valaki a zsebembe belenyúlni!

Na, gyöttek az ávósok, egy hétre rá. Megin hittak engem. Elmentem a templomba elsőb, nem a közsígházhoz. Ászt úgy raktam a szatyorba az iratokat, hogy legfejül vót a Zsótár. Mikor odamegyek, látom, intenek az ávósoknak, hogy ez az. Tiszt, valamílyen tiszt, nem tudom mi rangja vót, ül az asztalnál – pakolok ki. De úgy szedtem az iratot: elsőb elébe tettem a Zsótárt. Felveszi, nízi. Aszondja:

– Ez mi?

Mondom: – Ez a Zsótárom!

– Hát ezt mir hozta ide?

Mondom: – Mer a templomba vótam fiam elsőb. Mer úgy gondoltam, hogy ha megadjuk az istennek ami az istené, majd talán könnyebbiséggel megadjuk a kormánynak is ami a kormányé.

Aszondja: – Tán még hisz a néni?

Mondom: – Hiszek! Te tán nem hiszel fiam? Mer akkor azt is megcsalod, akinek a zubbonyát viseled!

Összecsapta a Zsótárt, aszondja: – Mehet!

Aszondja a vígrehajtó: – Nincs elintézve a dóga!

Had menjen!

Elgyöttem. Akkor nem is mondták hogy mit kell fizetnem, kitették a szűrömet. Jókat nevettem nekik!

Jaj, hát az ilyeneket úgy tudtam ugratni! Előgyött a vígrehajtó egy cigánnyal, foglalni. Aszt ott erőszakoskodott, hogy

– Értse meg asszonyom, ha nem fizeti az adót, elveszem a tehenit!

Mondom: – Én járok jól, mer akkor a vöm leszel, kedves fiam!

– Én? – aszondja. – Hogy-hogy?

– Hogyhogy hogy-hogy? A fiam elvette a Donát Mihály jányát, veje lett a Donát Mihálynak. Te meg fiam elveszed a tehenemet, aszt vöm leszel! Ez úgy megy!

Gondolkodott egy darabig, aszt elkezdett káromkodni. Szidott! Kiabált!

– Nahát aztán – mondom – mi van ezen haragudnivaló? Tizenennyóc éves, igaz hogy kelengyéje nincsen, csak az van neki amire a farkát rászorítja, dehát ugye a vőlegint az érdekli!

Az uram csak ment kifele, ki az ajtón. – Ezír – aszondja – törvínbe megyünk! – Mondom: – Jó van, hát a házasságot ott lehet elintézni! – De az a cigány is úgy nevette, a ládáru leült a földre aszt ott rázta a nevtís.

Hát aszt a vígin aszondja a vígrehajtó: – Ne tessék má mondani ezt sehun!

Én nem, kedves fiam, csak két helyyen. Az úton, meg a kúton. Hát mit titkolnék ezen? Nem a kazalba húztad el, ha megkérted rendesen! így nem titok ez! Meg hát öröm is ez nekem, nagyon, hát ugye nem akárki kérte meg; hát örömömbe csak kibeszílem maj biztos!

Mit ad isten, kiszuperálták a tehenünket, mer kicsi vót meg öreg. Úgy vót ez, hogy akkor született Bálint unokám, aszt hogy legyen a kicsinek tej, azért vettük meg hirtelen. A kis öreg tehenet – hát amílyet lehetett. De azután tejbeszolgáltatás is vót, hát nem iól sült el a dolog, nem bírtunk az öreg tehéntül szabadulni. Mondom egyszer Lajosházi doktornak: – Csináljon má valamit evvel a tehénnel, nem tudunk tüle szabadulni! – Na aszt kiselejtezte. Vittük Kunhegyesre. Azt mondja a vágóhídon a kúnhegyesi mészáros:

– Hallja-e asszonyom! Nem ez az a mesebeli tehén, akit el akart venni a vígrehajtó?

– De, – mondom – de ez az! Hunnat tudják?

– Aa, hát itt olyan híre van! Még a vígrehajto feleséginek is megírták, hogy vigyázzon, mer nősülni akar az ura! Tizenennyóc évest vesz el!

De el is helyezték a vígrehajtot a Dunántúlra, mer még tán öngyilkos is lett vóna ha el nem helyezik. Annyira szájravették a tehenünk miatt!

Az uram meg fiit az ilyenektüi mindig. Hogy – Maj meglásd, egyszer hogy megjáród! – Aaj, hát csak megmondom, amit akarok! – De nem lett semmi bántódásom. Nem bántottak sose, mindig meg tudtam úszni a dogot. Más azér nem nagyon merte így köszörülni a nyelvit – filtek. Én is hát mindig vigyáztam ugye, arra nagyon vigyáztam: A demokráciát mindig dicsírtem! Avval kezdtem mindig! – Csak akik vígrehajtják, – mondom – ami ki van adva, azok komiszok! A kormány, az nagyon jó, az aranyos – a kormány az minden vót!

Egyszer meg – gyött a szavazás. Képviselőválasztás hát mit tudtuk mink hogy ki lessz a képviselő! Én nem megyek. Az uramat nem is nagyon hittak, de énrtem mindig gyött a posta, hogy menjek má, menjek má, hát mán csak én nem szavaztam! Kimentünk a Tóalá a szőlőbe, utánnunk gyött egy biciklis ember. Szedtük ott az almát, mondom neki:

– Rakja tele a táskáját, jobban jár mintha engem hurcol oda! Ügyse megyek, én nem szavazok. Nekünk olyan mindeggy, ki viszi el az utolsó falat kenyérünket! Nem érdekel.

Hazagyövünk a Tóalól – mán akkor ketten gyöttek, motorbiciklin. Hozzáfogtam főzni mán, feltettem a koptot^[11] a csirkének – hogy menjek el?

– No, – mondom – fiam akkor te ittmaradol. A tűz ne aludjon ki! A két gyerek meg a két szemed világa, mer ha valami baj esik rajtuk, kiszúrom mind a két szemed!

Felültem a motorra, vittek. Hát, nagy zúgás vót, mer mán két órahosszával előbb mindenki leszavazott, én meg nem mentem. Bemegyünk, aszondják nízsem meg hogy hát ki a képviselő. – Mit bánom én, akárki! – Leszavaztam, jól van. Gyövünk ki, mondom:

– Hanem ám én gyalog nem megyek!

Hát egy valaki ott áll, egy autó mellett, aszondja: Majd én elviszem az autómon!

– Až enyimen! – mondom. – Magáé ez uram? Én fizetem a több adót, az enyim legalább úgy mint a magáé! Hát csak vigyen vele nyugodtan haza!

Haza is hozott. Kosáriné meg a szavazóbizottságba vót. Lesi ríva, hogy engem meg autóba tesznek aszt visznek el. Mer hát hallotta hogy mit beszélnek, hogy ha nem szavazok elvisznek, meg maj megtanítanak mán engem móresra, mer nagyon nagy a szám. Alig érek haza, szalad Kosári tanár úr.

– Jaj, – aszondja – hát itthon van? A felesígem gyött haza ríva, hogy elvitték autón!

– Fenét, ide hoztak haza, ni!

– Jól van akkor, – aszondja – nincs semmi baj.

– Nííncs, – mondom – nem szóltak nekem egy rossz szót se, örültek hogy megszabadulnak tulem!

Vót azér akinek csakugyan lett bajjá. A második szomszídunkat, Patócs Sándort nagyon megverték, mer azt mondta a Rákosira, hogy – szóval nem szípet mondott rá, na.

Nem nagyon eggyeztem Sándor bátyámmal, mer így magamba igazat adtam neki arra amit mondott, csak vót azér ott egyéb is. Meg is szólítottam, mondom neki:

Sándor bátyám! Magának a veje nagy komunista. Az lett a jánya is. Hát ha maga a kommunizmust nem szereti, mir tûri, hogy az ezreket hazahordják, a fizetíst? Én, ha valakit nem szeretek, a pízit se fogadom el! Nem vagyok komunista, hát nem fogadom el a pízeket! Vagy ne szidja ûket, vagy ne fogadja el a pízit! Mer egyszer maga erre ráfizet!

Nahát aszt úgy lett. De csak sajnáltam, mert másfél esztendőre elzárták ezért.

Ez se egyenessen feljelentís vót, mer az nem túlságossan vót. Nagyonis összetartó vót a níp – amíg lehetett. Ez is majdnem csak véletlen tudódott ki. Patócs Sándor bátyám veje, Barabás István – most Debrecenbe valami vezető az Barabás István a húgát akarta betenni a szövetkezeti botba píz tárosnak. De addig aki píz táros vót, az is rokon vót, Sándor bátyám unokatestvírje urának rokonja. Ászt az is ott vót Kontra Jánosék a disznótorba, ahun Sándor bátyám ezt a megjegyzíst mondta Rákosira. Amikor aszt Barabás előhozta, hogy ez a Piri nem való píz tárosnak, mer még politikailag nem írett, nem úgy mint az û húga, a Piri visszabeszílt neki, hogy

– Én még tizenhét éves jány vagyok, ne engem tanítgasson, ha az apóssát tanítsa hogy hogyan beszéljen! Az apóssá ugyan elég írette politikailag?

Ászt nyomozók vótak ott. A jány se tudta. Ászt mindjár az egyik nyomozó:

– Mér, hát mit mondott az apóssá?

– Mondott amit mondott, de nem helyessen beszílt!

De bizon két pofonra megmondta a jány. Hogy mit mondott Patócs Sándor. Behívták Kontra Jánost, akinél a disznótor vót, meg egyik szomszídját, Márton Istvánt, azokat is addig ütötték, míg aszt megmondták hogy tényleg azt mondta Patócs. – Szóval ez se egyenessen beárulás vót.

Vót úgy is, hogy hirtelenjibe nagygyűllist hittak össze, mer a katolikus papot akarták bántani. Csak mer pap! Egynehány rongy asszony! Egy áldott jó ember vót Pamagi Dezső, nagyon jó, szolid ember, dehát – pap vót. Hát ezellen felszólaltam, a nagygyűllisen. Annak meg az lett a következmínye, hogy egy este tömök, hát gyön a jedzöné, meg Sánta Margit kisasszony, meg Sándor Ignácné, hogy hallottame, hogy únállok most missziós pap van. Hogy menjek mán el, hallgassam meg, hogy míllyen gyönyörűen prédikál. Mondom:

– Hallottam, ténleg! De olyan sok nekem a dogom, olyan fáradt vagyok!

Csak most gyöjjön el, gyöjjön el Esztikém!

Hát, mondta Bálint fiam, menjek el, majd û megtöm. O nagyon alkalmas vót minden dologra. Hát csak papucsba dugtam a lábomat, tiszta kötöt kötöttem, aszt mentem velök a templomba, katolikus templomba. Kérdeztük, hogy tán azér nem akarok, hogy – – dechogy azír! Hát nem tilos az nekem! Meg szeretem én minden értelmes embernek a beszídjit hallgatni!

Bemegyünk a katolikus templomba, hát visznek fel az első padig. Gyerünk csak, gyerünk, a legelső padba! Úristen, mit csinálnak ezek most énvelem? Látom ám, hogy integetnek rám a papnak, mutogatnak engem. Na aszt prédikált a pap. Hogy nemcsak ezelőtt vót sok próféta, ma is vannak prófétaelkûck. Például itt van köztünk egy asszony, aki nem is a mi hitünkön van, mégis kiállt háromszáz ember ellen, a mi papunkér. Áldotta ott lencsém-et-borsómat. – Hát ezt azér nem szerettem égiszen.

Ötvenötbe nyáron János fiam hazagyött hat hétre. Kétheti szabadsága vót, meg egy hónapi fizetetlen szabadságot vett ki, hogy segítsen nekünk aratni. Mer be kellett jelenteni az aratót, neki ki kellett adni a ríszit – hát û

persze itthonhatta nekünk. A többi mind, de MIND elment, elvitték egy szálig, egy falat kenyérünk se maradt azon túl ami az ű része vót! Még meg úgy vitték el, hogy semmi adót se számoltak írté! Úgy bántak mivelünk mint a kulákokkal, éppen úgy elvitték mindenünket mint azoknak. Nemcsak a termínt, a bútoromat úgy adtam el éppen az orrok előtt! Szóval így a kulákok közzé soroltak minket.

Jánost meg Pesten kűdözgették így háztömbökhő, felolvasásra. Legyöttek mindenütt az emeletről is, Jánosnak meg fel kellett olvasni egy iratot, hogy azér nincsen a pestieknek kenyerek, mert a kiskazdák falun megétetik a malaccal. Hát vót aszt olyan, aki ott szidta, átkozta a parasztokat, aszt János meg elkeseredett, aszt elmondta, hogy ez nem igaz. Mer elviszik a géptől! Nekünk oda kell vinni, hogy elcsípiük, de haza se hozunk semmit, nem hagynak egy szem búzát se!

Elmondta János azoknak. Vót ottan bizalmi ember, de ű azt nem vette figyelembe se. De akkor ÚGY megverték! Nekem nem mondta meg, itt a szomszédnak, eggy idős embernek mondta csak el. Aszonta, másnap délre ért haza. Űlt az úton, meg lefekűdt a ligetbe a padra, meg mindenhogy ment. Ollyanra dagadt a feje, hogy aszitte hogy belepusztul. Pedig az igazat mondta, mer nem vót még magunknak se mit enni, nemhogy a malacnak adtuk vóna, a KENYERET! Vagy a KENYÉRNEK való lisztet! Csakhát ugye valakin cserdűlni kellett az ostornak.

Idehaza meg a rengeteg vígrehajtó! Hogy mindig vót itt valaki! Anga Lajost, aki nekünk aratónk vót, behítták hogy győjön el mihozzánk búzát szedni. Aszondta Lajos:

– Ide figyeljenek. Énnekem, miúta én az eszemet tudom, onnat van a kenyérem. Én nem megyek!

Aszondták neki: – Azt próbálja meg!

– Nem bánom én, akar mit csinálnak, én ahho a házho nem megyek! Megértették?

Még hármat hívattak, egy se gyött el. Egy szerencsétlen kulákot úgy kipofoztak, hogy csuda – nem gyött. Mikor meghallottam, hogy mit kapott írté, mondtam neki:

– István bátyám, hát mir tūrte, inkább gyött vóna rögtön! Hát tudjuk mink azt, hogy magának ez muszáj vót, hogy elgyőjön!

Lett azután mégis, aki kapható vót. Ó, hát hogyne, vót úgy hogy heten is gyöttek, egyszerre. Mán akkor nem bírtam magamat. Nem bírtam magamat! Mondtam eggyiknek is – tabi ember vót, megvan még :

Mir nem mész budit pucolni fiacskám? Mir így ílsz?! Olyan családod vót neked, hogy becsûletessen dogozik, neked meg van lelked, hogy így gyössz házrul házra?! Pucoljál vécét, az is becsûletesebb kereset, elvígzed a dogod, kifizetnek – de így?!

Odaborúlt a kerítésrácsra, úgy rítt. Aszondja hogy hát valamibül ílni kell.

– Ez, ez nem megíphetís fiam. Ez szígyenpíz, amit kapsz! Egy meg – az beírt Szolnokra, beárúlt egygy asszont, hogy az sértette út, meg a beadást szidta. Aztán gyött az is velők, gyött hozzánk is a vígrehajtókkal. Annak meg aszondtam, hogy

305

– Ha az egísz famíliádat kaskára hányod, az se ír a magyar államnak annyit, mint az én katonafiam! – mer Jánoskámra mondott valamit.

Mán akkor annyira ki vótam merülve, hogy nem tudtam mit csinálni. Egy másik meg nagyon csúnyán, vín piszkosnak, meg mindennek lehordott. Mondom neki:

– Szígyelheted magad. Ha el kell vinni, vigyed, ez a törvény. Vigyed, de ne szidj! Mir szidol?! – Mer két mázsa búzát nem vittünk be, hogy János szerelt vóna le, hát ne vándoroljon a világba, mondjuk neki hogy eredj? Mer nem tudunk enned se anni?

Mindenünket elvitték. Negyvennég mázsa búzaegység beszolgáltatásunk vót, azt mind elvitték. Nem tudtunk beadni háromszáz tojást, azt három nap alatt kellett vóna vinni, de nem bírtuk. Meg a tejet se, ami még az öreg tehenünkre vót kiírva – hát nem ment, na. De mindig verték a kapufélet a vígrehajtók, hogy ezt vigyék, azt vigyék, elvitték amit megfoghattak – na én ezen úgy elkeseredtem, jaj. Ki se tudom mondani. Mejjbeszúrtam magamat, késsel.

Mer mán annyira ki vótam idegileg ugye, hogy a gyerekekkel is annyi dógombajjom vót, hát itt vót a menyem két gyerekkel, ugye azokat is ellássam, Bálint fuharba ment, û az itthoni dogokkal nem törődött, különben se, semmi pízi dogokkal, mind az én bajom, meg annyira letört az, hogy mindenkit így tönkretesznek! Meg hát a magunk zaklatása is, meg hogy nem tudok a menyemnek annyit adni, ahogy szerettem vóna, mindennel elhalmozni – mán annyira ki vótam merülve, hogy nem bírtam. Aztán így gondoltam el, hogy ha én meghalok is, de legalább majd a többieket nem merik mán annyira sajtolni – így gondoltam.

Vót itt eggy asszony, az ura a háborúba vót, nem bírta letörni a kukoricáját se. Meg nem vót takarmán se itthon a teheninek. Adtunk akkor neki annyi kukoricát, hogy olyan száztíz kilós lett a hízója, meg vagy hathét kacsát meghízlak. Itt közel, a Tóparton vót földünk, Muharos Istvánokkal átellenbe, onnat meg hordhatták a töreket meg a csutkát, azon telelt ki a tehenők. Aztán, az izgatott fel a legjobban, hogy begyött, az is, az az asszony, nem mondom a nevét, a vígrehajtóval, így járt vélek, mint falubeli, begyött a kapunkon aszt aszondja:

– Emlíkszel-e még rá Eszter, – aszondja – hogy milyen sok kukoricátok vót, mindig tele vót a ház eleje, annyi vót a front alatt, – aszondja – hogy mink is hízót, meg kacsát hizlaltunk belûle, mer olyan jó vótál, hogy adtál! Hálás is leszek, míg ílek, írté! – aszondja.

Ha ű ezt nem említi, nekem eszembe sincs. Hogy ezelőtt nemtõm hány évvel én miket adtam neki. Dehát hogy ű hálás lesz míg íl. Mondom neki – hát mit mondjak, ugye, egy ollyannak?! – mondom neki:

Akkor hát hálából gyöttél elõ, nyomorult!

Bálint rögtön kitett a kapun, hogy menjek ahova akarok. Hát Bálint látta rajtam, hogy mán a vígkimerüllísig vagyok. Mán akkor annyira vótam: ha rámgyött a rívás, két nap is ríttam, egyfolytába. Nem bírtam mit csinálni, vizes lepedõbe csavartak, meg így a szék karjának vetettem a kést, aszt úgy.

Valahogy nem sikerûit. Elsõ sorba – hát csontnak ment. Ment azér beljebb is, próbáltam még, de olyan nagy seb nem lett. Ugy hogy avval nem vittek el kórházba se, csak gyött ki orvos. Tulajdonképp inkább az idegeim miatt feküdtem utánna sokat.

Sürgönyöztek akkor Jánosnak – még katona vót akkor. Hazagyött, ícaka. Aztán mikor visszament, jelentette azonnal a parancsnokának. Hogy mit csinálnak itten. Hogy ily lyen csúnyán bánnak a parasztokkal. így gyött ki azután két tiszt, két katona, szíjjelnízni.

Elõbb a közsígházho mentek, meg több helyre bementek a faluba, érdeklõnni irántunk, hogy milyen emberek vagyunk. Azután gyöttek ide. Beszílgetni – úgy mondták. No oszt mink bcsíltünk nekik. Ott ült az õrnagy, mellette egy kémelhárító tiszt, mink meg itt egymás mellett.

– Én legyek, én, komunista? – aszondja az uram. – Nízzík meg, – aszondja – hogy bakkancsba telelek! Mindig csizsmám vót nekem télire! Most meg ócska bakkancsot veszünk, ha kapunk! Mer még a lábunkrul is lehúzzák ami rajta van! Nem szígyelli ezt a magyar állam?! Hát az ilyen kormányt pártoljam?! – Rúgtam egyet rajta, hogy hallgasson – hát, filtern.

De utánna meg én melegedtem bele, én mondtam egy strófát! Akkor Bálint rúgott az asztal alatt. No akkor megint ű: – Ezelőtt, ha akartam, az úton hálтам! Mer tudtam, hogy az adóm után az enyim az út, ott fekszek le rá ahun akarok! De most mán ezt se tudhatom! – Hallgass mán – rúgtam megint bokán. Látták a tiszték is, hogy lökdössük egymást, szembe ültek. Utoljára aszt aszondtam:

– Hát, én nem lükdöslek tovább! Mondjad ahogy akarod, meg én is mondom. Az lessz ami lessz!

Az lett, hogy a beszélgetís vígin ideadták az adókönyvet. Hogy ha valaki mer hozzánk szólni, azonnal jelentsük nekik, mer még a JÖVŐ ÉVI adónk is rendbe van! Hogy megértjüke? Hogy az egísz jövő év rendbe van, de még az azután való évre is marad! Ez úgy szeptemberbe vót, akkorra mán ötezer forintot beszedtek túlünk, pedig kétezer egyszáz forint vót az évi adónk!

Hát nemcsak mink vótunk így, hanem általába majdnem mindenki így vót. Így ment akkor itt, hogy háromszor annyit, meg ötször annyit is elvettek, mint amit törvínyes sen vihettek vóna. Úgy hogy olyanformán vót ez, én úgy vettem észre, hogy titokba kiadták ezeknek a közsígi vezetőknek, hogy amennyit csak bírnak, húzzanak be, de a törvínyes alap írásba nem vót kiadva. Aztán amennyit bírtak, annyit húztak. Hogy oszt prémiumot kaptak-e, vagy eltettek belüle magoknak – ezt nem tudom. Hát ilyeneket csináltak. Borzasztó sokat szenvedtünk. Kimondhatatlan sokat. Szóval rettenetes helyzet vót, ötvenhatig, ez biztos. Még ha egykét évig úgy marad a helyzet, sok parasztember meghalt vóna!

Ötvenhatba, még nyáron vagy koraõszõn, Pestrül légyott egygy ember. Akkor mán mozdult valamit a helyzet. Hittak gyűllísre bennünket, hogy Pestrül van itt egygy úr, hallgassuk meg. Aztán hát az elmondta, hogy sokat fog enyhülni a dolog, hogy nagyon megbánta Rákosi amit eddig csinált, amit eddig elkövetett a nippek Meg hogy mindenki bátran elmondhatja a maga érzi sit, gondolatát, meg hogy mit níz ki a helyzetbül, vagy hogy mi vóna a kívánság.

Elsõbb felszólalt egygy ember. De a kutya uristenit, meg így, meg úgy, – ott káromkodott, hát egygy elkeseredett, kifosztott ember vót az is, de ugye egyebet nem lehetett kivenni a beszídjibül, mint hogy szakadjon le az ég, vagy hogy má le is szakadt. Hát osztan felálltam én is, én is hozzászóltam. Hogy hát valamit enyhítsenek a parasztság sorsán, mer mán évek óta nekünk nem marad egy örlet búzánk se, mindig csak az adót fizessük. Avval kezdtem, hogy

– Mivel az előttem szálló úr megígérte, hogy senkinek bántódása nem lesz ha elmondja, hát a kormányunkba bízok annyira, hogy nem hazudtolja meg önmagát, azzal hogy ha én elmondom amit nem szeretek, akkor engem ezír elzárjanak!

Hát mondta a pesti úr, hogy nem, hogy csak nyugodtan.

Aszt elmondtam, hogy milyen keserves helyzetbe vagyunk. Hogy szeretünk mi adót fizetni – ami rendes, törvényes. De hogy harminc, negyven mázsa búza nem fut ki egy évi beadást, meg ha tíz kiló marhahússal felmaradunk, nem ölhetünk malacot, hát, mondom ez a helyzet bírhatatlan! Szóval én jól elmondtam ami fájt. Elgyött utánna János fiam is, én nem is tudtam, vígighallgatta, csak mondja utánna: Idesanyám nem is gondoltam hogy így tud beszélni! – Szóval, jól lehetett elmondva.

Na még, a Rákosi, ez piszkált nagyon engem. Hogy „nagyon megbánta amit tett”. Mondom erre:

– Ezt uram én nem hiszem el. Mer vagy nem magyar úr, vagy nem mondta ezt. Mer egy magyar úriember inkább agyollövi magát, minhogya beismerje azt hogy nem jól cselekedett. Én ha nem egy országnak, de a falunak ártottam vóna, ahelyt hogy beismerjem inkább elpusztítanám magam! De nem aláznám meg magam így, hogy beismerjem hogy kárt tettem!

Hát aszt, másnap hívtak a közsígházho. Akkor azér nagyon citerait a lábom, mondtam Bálintnak is: – Halljátok ma jó lesz jól elköszönni egymástul, mer a fene tudja hun leszünk!

Megyek be, Botos Sanyival má kinn összetanákozok. Ne menjünk be Esztikém, – aszondja – itt is elintézhjük a mondanivalót! – Jól van. Beszélgezzünk. De látom ám, hogy egy ávos ott áll a motorbiciklivel, aszt kezdi szítszedni a motort. Gondolom nem vót annak fene bajjá se, csak hallgatni akarja az is hogy mit mondok. Botos Sanyi meg, ahogy én odatámaszkodtam az oszlopho, így keresztülölelt, ű is nekitámaszkodik! Kinyútom a kezem, mondom:

– Ennyire állj hozzám, jó? Inkább az az ávos úr gyöjjön közelebb aszt hallgassa, nyugodtan hallgathassa hogy mit mondok! Úgyis tudom hogy hívatott! Nem te hívatál Botos Sanyi, hanem ez az úr ni! – Az is olyan lett, mint a láng. Mondom: – Nízd, ahun megy az a menyecske, azt odanyomhatod az ágasho, de engem nem!

– Ej, ej, – aszondja – mindig ilyen nagy nyelved vót!

– Illyen hála istennek, mégpedig fejlődik!

De a végén csak elgyöhettem, nem lett megint semmi.

Azután már nagyon jó lett. A mi hízőnkat nem vették el, mer nem vót több százötven kilónál, visszalökték. Aztán a hízott kacsám is súlyon alóli vót, azt úgy hajingálta ki az öreg Kozma Gábor. Mondom neki:

– Ide figyeljen, – mer már akkor kezdett így mozgolódni a helyzet – lehet, hogy én járok jól! Még ha mind hozzámveri is, jót tesz velem! De azír ne hányjavesse magát ennyire, – mondom – mer hun kerék, hun talp! Aztán még maga is rosszul járhat!

Igazam lett: már egy hét múlva nem kellett beanni semmit. A hízőnkat eladtuk kétezer valamennyi forintér, hát így még másik évi beadást is kifutotta vóna. Hogy micsoda megkönnyebbülés vót, hogy tisztába vagyunk! Mer szívessen adunk, annyit amit bírunk, de hát ami bírhatatlan, azt má nem lehet!

Az az egy biztos, hogy nekünk ez a változás megváltás vót. Ez nekünk sokat hozott, parasztnak. Már annyira ki vótunk merülve, hogy azt kibeszélni nem lehet, hogy milyen szegények vótunk!

Itten mink rádióból hallgattuk, Kerekes Ignác bátyáméknak vót rádiójok, aszt gyön elő egyszer szaladva:

– Bálint, Eszti, gyertek, hallgassátok a rádiót, mi van Pesten! Szalad már a Rákosi! Jaj de boldog vagyok!

Hallgattuk aszt a rádiót.

Olyan nagyon sokminden itt a faluba nem történt akkor. Olyan nagyon igaz nem is járkáltam a faluba, de nem is vót sok látnivaló. Egyszer megyek be, hát a posta előtt áll egy csomó níp. De olyan aljaníp csak. A postamester nem a mostani, ha Hegyi Tamás vót még, egy kis megijedt ember – lehúzta ugyan a redőnyt, de ideki reszketett. Ugye főképp a berendezést fíltette, hogy majd összetörik. Hát oszt, ahogy odaírek, eggy a csapatból kilép, aszt elkezd ütni a postaajtót, hogy

A magyar níp nevébe lefoglalom a postát! Nyissa fel az ajtót az én parancsomra!

– De hát nem tehetem meg! – aszondja a postamester, hát nem tehetem meg! – De reszket nagyon.

Meglököm, mondom neki: – Csak nyugodtan. ílyentül ne ijedjen má meg, a jóisten áldja meg magát! Bízza meg inkább ezt az embert, hogy azonnal, saját kezûleg adjon fel Pestre egy sürgőnyt, hogy elfoglalták a níp nevébe a postát!

Hát az úgy ment el, megkeresni se lehetett vóna. Úgy hogy az a csapat ember mind elment onnat, mindet elűztem evvel, hogy sürgönyt kell feladni! Odaki állt a patikáros is a feleségivel, az is leste, hogy mi lesz a postán. Odaérek, aszondja:

– Jaj kedves Eszti néni, mi történt?

– Aaj, – mondom – hát semmi! Azt mondtam csak nekik, hogy fel kell adniok egy sürgönyt a kormányho, hírt adni hogy elfoglalták a postát. Hát egy se írástudó, hát elmentek. Én se tudnék egy sürgönyt feladni, hát űk hogy tunnának?

Nevettük aszt nagyon, hogy így levertem a zendülist. Hát ezeket le lehetett, mer majd mind olyan vót, na, hát rendes ember nem állt az út közzé, úgy férébb húzódtunk, fűtűnk is, meg örűltűnk, minden érzis vót bennűnk, de így az úton énekelgetni, zajt csapni, ilyenre a falunak a java nem vót kapható. Több is vót az ilyen józan gondolkozásű, hogy nem ragadtatta el magát, hogy ugye most má mindeggy, hát üssűkvágjuk a komunistákat – itt nem, itt nem bántottak senkit. Egynehány fiatalember beszűlt, hogy majd űk veszik át a komunistáktul a falu irányítását – de a^ok mind elmentek, má nem lakik belőlők egy se Tábori.

János elmegy

János fiam hasonlított rám legjobban. A természete is, meg még tán arcra is. De tudta ű is ezt, számontartotta, még egísz kicsi vót, mondta:

– Ugye édesanyám, – aszondja – nekem olyan szíp nagy szám van mint édesanyámnak?

Ászt ide tette a kis száját az enyimhe, úgy mírte össze.

De az nem vót jó, úgy nem látta. Előhozta a colostokot, avval mírte le, úgy mondta hogy kilenc colos a szám.

No nekem ugye nem tetszett, hogy kilenc colos, így összehúztam a szájamat egísz kicsire.

– Neem csalunk! – aszondja, aszt jól idevágott a colostokkal, de úgy, hogy elzsibbadt az egísz arcom!

De csak nevettük. Hogy olyan boldog vele, hogy szíp nagy szája van mint nekem.

Selypes vót János míg kicsi vót, – Édesz, édeszanyám, igazán nem vótunk moszt rosszak! Igazán nem jár mosztan kikapász! – ilyen selyp vót. De szípen kinyötte, nagyonis szípbeszídû vót azután.

Meg nagyon ordítós kisgyerek vót, kicsi korába ezt nem is szeretttük benne. Az az átható sivítás – idesanyám nehezen bírta szegíny. Mer rengeteg baleset írté mindig Jánost, nagy dezentor vót, a csavaros eszivel az mindig belekeveredett valamibe, mindenütt ott vót – aszt sok baj lett vele. Akkor aszt ugye ordított!

Egyszer sárgafödír ment az apja a Cigángödörbe, egísz kicsi vót még Jánoskám, de menni kellett neki is. Ászt ahogy fordult a kocsival Bálint, odatette János a kiskezit a lõeshö, aszt odanyomta a lõcs. Aszondja Bálint, azt se tudta, hogy szedje szít a kocsit, borzasztó mit szenvedett ű is, mire a János kézit ki bírta szabadítani! Le kellett szállni aszt a rudat elcsavarni, úgy fordult el a lõcs, úgy bírta kihúzni. Gyöttek haza, de majdnem rítt az apja is. Pici gyerek, alig tudott beszílni még:

– Ianna, a lõhhö! – hogy a lõeshö nyomta az ujját! Ászt tartotta fel, mutatta, hát laposra nyomta égíszen, meghasadt az egísz ujj, csepegett a vir a vígin! Sajnáltuk borzasztó!

Egyszer Szitás sógorom idétlenkedett vele valamit, ütötte a lábaszárát ostorral, csak úgy játíkbul, aszt hátrált a gyerek – bele a kaszába. A vastaghúsát vágta szít, de vírzett akkor is rettentő! Egy ujját meg a rípadarálló kapta el. Meg ráejtettek egy padot – szíjjelvitte a nagylábaujját!

Egyszer futbaloztak aszt elesett, de úgy telement a térgye kalácsa salakkal, hogy úgy szedte ki a doktor neki bicskával! De rengeteg ilyen szerencsétlenség írté Jánost, avval mindig vót valami.

– Hát, – mondom – te nem is halsz meg szíp halállal fiam!

Ó istenem, de tudtam ...

De úgy meg is éreztem én mindig, ha neki valami bajja vót. Kinn a szőlőbe vótunk Bálinttal – elfog a nyugtalanság egyszer. Mi lelheté Jánost? Valami van vele! Hagytam a dolgot, futottam haza. Gyövek haza szaladva, hát ott áll a gyerek az udvaron, de ordít, kegyetlen! Nízem,

– Jaj, idesanyám – mondom megrímülve – nízze, hát mi van Jánossal? Hát sárgaságba van János?!

– Abba, a guta üsse meg! – aszondja idesanyám. – Mind felverte a kacsatojást, aszt magára kente!

Vettem egy tyúkalja kacsatojást, de nagyon nehéz vót kapni, meg drága vót, na vettem valahogy, mer ültetni akartam; betettem a két ablak közzé; û meg a lelkem a belső ablakot kinyitotta, aszt a könyöklőre mind felverte a kacsatojást! Szípen ott szítmázolta, de úgy csurgott le a falon, meg magát is, ahun írté! Gyön be idesanyám, meglátja:

– Íjnye a kutya teremtetten, micsinász te!!

– Rátottát! – aszondja János.

– Rátottát?! Rátotta a fejed is! Na ne filj, csak gyöjjön haza anyád! – aszt kirakta a napra száradni. Megszáradt a tojás, bele a hajába, húzta a bürít – sivalkodott János, ahogy a torka bírta! Hát hogyne, megmosdott û abba takarossan, úgy vót táblákba megrepedve rajta a tojás. Beletelt két nap, mire a szíp nagy fekete hajából kiáztattam, fülelyukát, mindent kipucultam.

Egyszer meg sergették^[12] a gyerekek a hónaljánál fogva, aszt egy akácfáho hozzácsapták a lábát. Elhozták a kapuig, ott letették. No kesergett este, hát mit csináljunk – lefektettem. Másnap ahogy este gyövünk haza munkából, aszondja idesanyám:

– Halljátok-e, a gyerek nem bír a lábára állni!

Bálint vitte a hátán reggel a doktorho. Megnízték, megröngenezték – hát csonthártyarepedése van. Megmondta a doktor: Ha most ez szíjjelfele húzódik, nem össze, akkor lyuk marad a hártján, csontszúos lessz a lába. Hát komoly beteg lett János.

Aszt egy kisján vágta hozzá a fáho. De János ezt nem mondta meg. Azt mondta megbotlott, úgy ütötte meg.

– De akkor mir itt? – mondom. – Itt hogyan tudtad? Akkor mé nem a lábod fejit ütötöd?

De nem árulta el János hogy hogy vót. No aztán előgyött egyik este a kisjány az apjával. Elkezd nagyon ríni. Hogy û tette tönkre Jánost! Hogy játszottak aszt hozzácsapta az akácfáho! De rítt ám János is, meg kiabált:

– Ne mondd meg, Mariska, ne mondd meg! Én nem árultam el!

Ilyen vót János fiam.

Meggyógyult aszt szípen a lába, abbul nem lett semmi bajjá.

Okos vót János, jóeszû nagyon, úgyhogy a második meg harmadik gimnáziumot Szolnokon egy év alatt vígezte. A negyedikbûl aszt kimaradt. Mer írni kellett vóna akkor mellette a Pártnak, meg a Demokratikus Nõszövetségnek hát mink egyikke se tartoztunk, így azután nem adtak internátust, nem tanulhatott tovább János. Vigasztaltam:

– Nem baj fiam, lehet gyön még olyan alkalom hogy elvígezheted! Meg aztán annélkül is talpig ember lehetsz!

Ment akkor dolgozni. Inas vót elsőbb Pesten, azután épületlakatos lett, de sokminden géphe értett. Pesten vót az állandó bejelentett helylé, de küdtík sokfele dógozni, legtöbbször Sztalinvárosba, meg Debrecenbe is, mer olyan dolgokat is tudott szerelni, ami a nagy hőfokrul a fagypontig lehûti a levegõt. Nem tudom mi az – laboratóriumokba kellett.

Nem tanulhatott tovább, dologra ment, pedig már akkor operálgatni kellett a fejit. A homlokába nyõtt vadhús Jánosnak. Ászt az orrán keresztül törtík fel neki a homlokcsontot, úgy szedték ki. Nem tudom mán: ötszõre vagy hatszor operálták, tizennígy éves korába elősször. Megmondta egy Hauk nevû – professzor most már, hát akkor még csak doktor úr vót, fiatal ember –, megmondta: hiába veszik ki azt a vadhúst, ha csak annyi is marad benn mint egy búzaszem, újra kisarjad.

Mikor mán vagy harmadszor operálták, aszt utánna a függõny megett segítettem õtõzni neki, gyön az igazgató főorvos, aszt kérdezi a másik doktort:

– Na, sikerûlt a mûtét?

– Igen, – aszondja amaz – ha ilyen szípen sikerül, még húszéves koráig is élíhet vele!

Ászt János meg a függõny megett hallotta.

Hát ez a szó nagyon tönkretette ût, ez nagyon megmaradt neki. Annyi mindenbe belefogott azután – mindet elhagyta. Hát minek. Hát û úgyis csak húsz éves koráig íl. Idehaza angolul tanúlt, Fülöp Imre esperes úrtul, meg

Borbí Gábor úr jányátul, Lottitul, de olyan jó feje vót hozzá, annyit megtanult oly kicsi idő alatt, – abbahatta. Katonaságnál énekelni tanút, népdalénekesnek, meg is van róla az oklevél, Bojtor Imrével kezdtek együtt a néphadseregbe, de csudás hangja vót a fiamnak – Bojtor híres lett, János abbahatta. Színdarabokba játszott, remek táncos vót, versenyen országos második lett – nem akarta azt se. Futbalozott is, benne vót az ificsapatba, kivitték Lengyelországba futbalozni – egyszercsak lement a pályáru. Aszondta ű nem játszik. Minek? Csak húsz éves koráig íl!

Megoperálta Jánost Hofman is, egy nagyon híres professzor Pesten. Borbí Gáborékho járt ide le sokat vadászni még ezelőtt, a nagyságos asszony adta ide a címjit, meg írt neki levelet, hogy legyen elnizíssel mer nagyon szegínyek vagyunk – hát ugye nagyon le vótunk akkor, ötvenhárom, ötvennégbe szegínyedve –, meg írta azt is hogy nagyon rendessen viselkedtünk velük, a front után is pártjokat fogtuk – no, nem tudom biztossan mit írt neki Borbí Gáborné, de biztossan nem mocskolt le minket. Mer ahogy adtam oda a levelet Hofmannak, elolvasta, utánna kérdezem hogy

Tessék mondani mennyibe fog kerülni az operállás? – mer filtern nagyon, a folyosón beszíltük mán hogy rengeteg pízt kér, kétháromezret biztossan.

– Semennyibe nem kerül – aszondja Hofman. – Kifizette Borbí Gáboréknak. Ingyen operállom, mer úgyis olyan kevés jó magyart tanálok! – ezt mondta.

Megoperálta aszt Hofman is Jánost. Megcsinálta ingyen. Sok haszna annak se vót, mer azt mondta Hofman, hogy koponyalíkelíst tudnak csinálni, de a homlokot még űk nem nyitják fel. Egy svéd orvos vót még akkor csak, aki már ezt megcsinálta. No össze is gyűtötte őt ilyen betegit, hogy kiviteti űket Svédországba – de aszt a kormány nem engedte ki űket, se azt a svéd orvost nem engedte be.

Hát maradt akkor minden ahogy vót. Oda vót Jánoskám munkán, Pesten, Sztalinvárosba, ritkán gyött elő, kevés vót a kimenő, meg sokba gyött az utazás.

Kedves Szüleim! Kívánom, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja magukat. Én is jól vagyok csak egy kicsit fáradt és állandóan álmos vagyok. Azért van ez mert már lassan egy hónapja hogy minden nap vasárnap is 1416 órát dolgozunk naponta. Túlórázunk mert rengeteg a munka. Reggel 6kor kelünk és este 11JZ óra mikor végre haza megyünk.

Nincs időm semmire sem. A csomagot nagyon szépen köszönöm jó volt. És megköszönöm a jó Istennek hogy ilyen áldott jó szülőket adott

Sokba gyött vóna az utazás, csak írogatta akkor a gyönyörű leveleket haza. Jól tudott fogalmazni, meg olyan kedvesen írt! Lőrinc Rózsika lakodalmára hittük egyszer, aszt válaszolta, hogy nem tud gyönni. De hogy egybe köszönt minket – nők napja alkalmából. Aszt írta, hogy ű mennyire szeret bennünket. Hogy milyen jó ühözä a jóisten, hogy neki ilyen jó szülőket adott! Hogy ü mállyen hálás!

Drága jó szüleim! Köszöntöm magukat nők napja alkalmából szívből jövő szeretettel. Tudom most nagy gondba vannak hogy belépjenek-e a tszcsbe vagy ne. Én csak azt tudom tanácsolni, bogy úgy csinálják ahogy maguknak könnyebb. Azért ne szenvedjenek és küzködjének, hogy nekem tudjanak adni mert nem fontos nekem. És különben is eleget szenvedtek azért, hogy embert neveltek belőlem, hogy megtudjak állni a lábamon és örökké szeressem és megbecsüljem Magukat. Ezért tiszta szívből jövő szeretettel kell köszönetet mondanom. Hálát adok a jó Istennek, hogy ilyen jó Édesanyám és Édesapám van mint Maguk. Tehát drága Szüleim úgy csinálják ezt a dolgot ahogy maguknak jobb lesz. Sajnálom hogy nem ígérhetem hogy haza mehetek a Lőrinc Rózsika lakodalmára habár nem is tudom hogy mikor lesz. De sok boldogságot kívánok neki. Most pedig befejezem az írást mert 1/4 ı óra van és nem soká kelni kell. Csókol mindenkit szeretettel János. Zsirt majd 10én küldök hogy legyen beadni.

De én még nők napjára azúta se kaptam soha senkitől üdvözetet vagy köszöntist, csak Janóstul!

Ahogy hazajárogatott Pestről, itt hált a vackon. Én meg az én ágyamon, így vót a fejünk közel. Odatettem az ablakba a lámpát, óvasgattunk este mind a ketten. Én meg ugye hamar elszundítottam – fáradt is vótam, korán keltem –, mindig én aludtam el előbb. Jánoskám akkor odagyött, szíp óvatossan levette a szemüvegemet, kicsit mindig megpiccentette az orromat hogy hátha ébren vagyok még, aszt ha úgy látta alszok, szípen kis apró puszikat adott aszt úgy bútt vissza, ótotta el a lámpát. De persze ha fel is ébredtem közbe, csak úgy tettem mintha alunnék. Csak egyszer elmosolyodtam, ahogy puszt. Észrevette.

– Uúgy, hát csalunk! – aszondja. – így akarja kizsarolni tőlem a puszt! Hát most már nem csókolom meg!

– Ugyan kisfiam, – mondom – hát mán ha ébren vagyok, nem kell megcsókolni?

Na jó, hogy ne panaszkodjon! – aszondja, aszt megcsókolt mégis.

Ötvenhat őszin János sebesülve gyött haza, november harmadikán. Két szilánkot is hozott, egyet a lábaszárába, egyet az orrába. Sztalinvárosba vót ű, mikor kiütött az ötvenhat. Ott is sebesült meg. Azután ű onnat még felment Pestre is, gyalog bicegve, meg teherautókra kéredzkedve, úgy jutott fel valahogy. Pesten is vót még valameddig, de november harmadikán itthon vót. Hogy addig Pesten is mit csinált, azt csak ű tudja, nem nagyon beszálte el a dógait.

De nagyon nehéz napok vótak akkor! Csak ültünk mindig a rádió mellett a szomszédba – nekünk még akkor nem vót – lestük a híreket aszt ríttunk.

Három nap se múlt el, János újra: Hogy ű megy! Én nem is értem, tudomisen mi vót akkor velem – de akkor én nem is ellenkeztem. Nem vitatkoztam, nem is szóltam ű maga hattá el. Nem ment sehová. Még akkor egy hétig idehaza vót.

Itthon vót még egy hétig, még olyan nyugodt is vót, játszott szípen a kicsikkel, mer nagyon szerette a bátyja két kicsijét, azokkal tötötte az időt. Még meg arrul beszálgettünk, hogy nösüljön meg. Udvarolt ű má több éve egy rákospalotai kisjánnak, Verának, mondta már előbb is, hogy ű azt elveszi. De én meg közbe azt hallottam, hogy Vera menyasszony. Egy tabi jány vót a barátnője, annak az anyja mondta nekem. Mondom aszt Jánosnak:

– Kisfiam én úgy hallom, hogy Vera menyasszony!

Ó, hát az nem lehet, aszondja János, hát űk úgy szeretik egymást! De aszt csak kivallotta, hogy három hónapja haragba vannak.

– Mir nem kéred meg, – mondom – hogy ne haragudjon?

Hát, azt nem. Kérje meg a jány, aszondja János.

– Hogy kípzel el ollyat? – mondom. – Hát majd egy jány megy teutánad? Neked kell fiam megalázkonni, meg úgyis gondolom te vótál a hibás!

De csakugyan így vót, mer közbe ugye félrecsámforodott, másik jánho! Titokba akarta tartani, de megtudta Vera, aztán mint jány hát felbosszankodott rajta, aszt így duzzogtak egymásra. De János azér ezt nem vette komolyan hogy Vera szereti űt, csak űt szereti!

No jól van. De akkor meg esküdjetek! – próbálta Bálint is rábeszáltni. Mondtuk hogy van még hetven liter borunk, annyit még meg bírtam menteni, meg van egy birkánk, hát egy kis vacsorát tudunk adni. – Nem

lesz nagy lakodalmad, csak aki itthol elfér, a legközelebbit hívod, ott esküdjetek meg polgárilag, itthon meg a templomba!

Tetszett is a dolog Jánosnak. Aszondta: Jó, majd úgy igazítja.

Még mondtam is neki, hogy hát arra vigyázzon, ahogy Pesten megvót a polgári, hamar győjjenek, hogy a templomba még koszorúsán esküdjön a menyasszony!

– Legyen nyugodt édesanyám, – azt mondja – úgy csinállok mindent ahogy mondja. Eddig is nagyon tiszteletbe tartottam Verát, hát ezután is úgy lesz! – Tiszteletbe tartotta, tiszteletbe tartotta, hát ugye vót még mellette annyi amennyi, de hát tiszteletbe tartotta azér. Ennyibe maradtunk.

Akkor kezdődtek az élelmiszeres autók. Két teherautó élelmiszert indítottak Tabrul fel Pestre. Hogy kiknek adták át nem tudom, csak annyi vót hogy a pesti éhezőknek megy. Rengeteget hordtak egybe, én is vittem ami vót otthon, zsírt, babot, borsót, vagy három kilónyi szalonnát, meg egy hízott kacsát felpucolva. Még mondtam, hogy ezt olyannak adom, ha sok kis gyereke van – nem tudom kié lett.

Node akkor János újra: Hogy ű megy. Felmegy, szétníz, dógozni akar, mán ű nem bír maranni. Akkor én nem akartam engedni.

– Nem mígy el fiam, nyugodjál meg, csak egy hetet maradj még!

Nem, hát értsem meg, neki nincsen maradása! – Édesanyám, egy héttel ezelőtt sokkal nagyobb baj vót, aszt akkor elengedett vóna! Hát most mir nem enged?!

Nem tudom, fiam, de rosszat érzek! Ne menj! Vagy két napot várj legalább, hogy útravalót tudjak anni! Hónap megöljük a malacot, csütörtökön mehetsz ha akarsz!

De akkor mán ű nem bírt magával. Aszondta nem vár, nem kell neki semmi, elmegy zsebredugott kézzel. Reggel indul a teherautón.

Utósó nap mán beszílni se lehetett hozzá. Addig olyan szípen játszott a két kicsivel, kis Bálinttal meg Zsuzsikával, befogta űket aszt itt lovaztak a házba le s fel, csaptak akkora port! De akkornap mindig rígatta a gyerekeket. Megcsípte, vagy – Eridj má! – odébblökte, – ideges vót, rossz vót akkornap! Mondom neki:

– Hallode fiam! Ha mégegyszer megrígatod valamellyik gyereket, meglásd úgy megütlek hogy mutogatsz!

Egyszer megin rí ám Zsuzsika. – A János meg meghúzta a hajamat!

Akkor megfogtam a légycsapót, aszt a boldogabb vígivel ollyat ütöttem a János fejire, hogy magam is megijedtem.

Odakapott kétkézzel, lesett rám, teleszaladt a szeme könnyel, de nem szólt egy szót se.

– Mondtam má, hogy ne bántsd a gyerekeket, ha rám vagy mίrges, rajtam tőtsd a bosszúdat! Majd én válaszolok rá! De ez a csepp gyerek nem oka semminek, annak hogy te Pestre mehetnél!

Még reggel se engedtem vóna, nem bírtam belenyugonni. Mikor köszönt el, azt mondtam neki:

– Úgy gondold meg fiam, ha ezen az ajtón kimész, utoljára láttalak. Amír most nekem nem fogadói szót, nem köszönök el tőled. Nem csókollak meg.

Nagyon szomorú lett. De azér elment.

– Soha többet nem látlak! – kiabáltam utánna, rítottam nagyon.

Soha nem is láttam többet. Soha többet nem láttam. Bálint azt mondta, zavarodott vagyok. Hogy ilyeneket így megmondok.

– Elίg szomorú hogy így megérzem, – mondom – de le merem foganni akar mibe, hogy nem látom többet! – Ászt rítottam rettenetes.

Nem győtt rólla hír januárig. Hát ez egy siralom vót! Minden nap ment az uram az autóbuszho. Mer azt mondta János hogy visszagyön. Minden nap, este, reggel, én meg csak lestem az utat. Bálint mindig azt mondta este:

– Nem megyek ki reggel. Hát én azír nem kelek fel, az anyja istenit! Ha akar, maj hazagyön! Nincs ennél szörnyűbb, mint valakit várni!

De mán reggel, szürkületkor kérde megin:

– Hány óra? Kelle menni mán a buszho? Hát ez egy siralom vót.

Nem hallottunk hírt rólla januárig. Akkor győtt a levél tőle Angliából, meg rádióüzenet, hogy kiment, kijutott. Írtam neki vissza:

Látode kedves fiam, nem fogadtál nekem szót! Itthagytál minket, útravaló nélkül!

– Ne búsuljon édesanyám, – azt válaszolta – adott olyan útravalót a légyecsaptával, hogy még Bécsbe is gümû vót a fejemen!

Hát szegín fiamat evvel elígíttettem ki, evvel ment el tőlünk Angliába.

Drága jó Szüleim! Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Én hála a jó Istennek jól vagyok

Huszonnίgy éves vót, hogy elment.

János Angliában

Nem tudom máig se, mir ment el János. Azt beszílik a komjai, hogy nekik mondta hogy elmegy – nem igaz. Nem mondta ű azt senkinek, de még nem is avval a gondolattal ment Pestre. Hogy tán csinált valamit Pesten akkor, aszt fílt, hogy majd bajja lessz – nem tudom, mer errül ű nem beszílt meg nem is írt. Úgy rígebben mondogatta, hogy ha itthon nem bírják meggyógyítani, akkor ű ha alkalom nyílik, azonnal kimegy, hogy megoperálják. Hát gondolom tán ez is oka vót valamennyire. De akkor ezt se mondta, hisz avval ment el hogy nősül! Az unokaöcsém írta januárba Pestrül, hogy hallották ahogy János a rádión üzent kintrül, aszt nagyon meg vannak döbbenve, mer novemberbe járt nálluk a fiam, aszt aszondta hogy nősülni gyött. Még híttá is Zolit, hogy gyöjjön el a lakodalomba, mondta hogy még majd tudatja, hogy mellyik nap esküdnek. Ászt ű csak várta az értesítést – most meg Angliából üzen János!

Hát igen. Mer azután elment János Veráho, hogy megkírje, aszt Vera meg bemutatta neki az urát. Fírjhement.

Hogy három hónapig haragba vótak, hát Vera megmutatta Jánosnak, hogy kap még másik ollyan embert is mint ű.

A barátnéja anyja mondta el ezt. – De hidd el Eszti, aszondja Birkásné – hogy inkább még fáinabb ember az ura mint a te fiad! – Pedig hát száznyócvankét centi vót az én fiam is, nem vót éppen haszontalan ember – de hogy tán ez még különb lett vóna? Nem tudom. De szomorú vígé lett mindenhogyan a dolognak. Mer Vera ahogy meghallotta hogy János kiment, elindult utánna.

Három hónapig nem tudtak rúlla! írtak nekem is levelet akkor a szülei – addig nem írtak soha –, hogy nem üzente valamit János Vérarul. Hogy nincs-e ott vele. Vagy tegyem meg hogy írjak Jánosnak: keresse kinn Verát!

No írtam is azonnal, válaszolt is János. Hogy máris érdeklődött Bécsbe a lágerba, aszt ha megtanálja, vállalja hogy ott eltartja, vagy munkába helyezi.

– De azt vegye tudomásul édesanyám, hogy el nem veszem, SOHA! Jó helyet tudok neki szerezni, azután iljen meg ahogy tud. De nekem többé nem kell – ezt írta János. Megértettem, belenyugodtam. Mer tudtam, ha ű valamit kimond, az úgy is lessz – ezt nagyon becsültem is a fiamba, hogy nem beszíl a világba

– Nagyon meglepett a Vera ügye. Ha tényleg én miattam szökött ki kár volt, én nem írtam neki, tudtam hogy férjhezment, semmi közöm hozzá. Nem gondolom hogy miattam csinálta volna ezt a marhaságot a címem se tudja, de ha így van és idejön lehetőség szerint segítek neki hogy elhelyezkedjen. De különösen nem érdekel. írjanak bővebben erről. Nagyon aggódom hogy esetleg valami bajuk lesz abból hogy én kijöttem. Remélem hogy a kijelentésnél nem lesz baj, maguk nem tudnak semmit rólam csak azt, hogy Pentelén dolgozom, ezt kell mondani. De igaz nem is mondhatnak mást mert nem tudtak semmit. Az okot majd ha haza tudok menni akkor megmondom, hogy miért jöttem ki –

Hazakerült aszt Vera három hónap után. Elfogták még ideát. Terhes vót má szegíny az urátul, de a nagy izgalomba a gyerek is elment. Egy roncs került haza.

Az ura aztán csak visszafogadta. Egy kisjánya lett még vagy öt évre, de a vígin mégis elvált az urátul, nem kellett neki az ura. Ászt most egyedül íl.

Tönkrement û is, meg János fiam is tönkrement.

Drága jó Szüleim! Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Én is elég jól vagyok mert talán sikerült végre egy jobb helyre kerülni. Egy csokoládé gyárban dolgozom sokkal jobb az előző helynél tisztább és könnyebb és a fizetés is több egy kicsivel és sok csokoládét lehet enni sokszor gondolkodok arra ebből a rengetegből hogy válogatnának a kisgyerekek és hogy megcsudálnák. Majd ha egy kicsit helyreállok fogok is küldeni és szeretnék sokminden mást is küldeni. Most 5 doboz kakaót fügét datolyát 1 csokoládét 1 nadrágot 2 inget küldök a csomagba a nadrág órazsebjében lesz tűzkő és egy másik zsebjében 1 pár neylon harisnya. Mást sajnos egyenlőre nem tudok küldeni de ezután neylon harisnyát levélbe fogok küldeni. Nem tudom a vaníliát megkapták-e ezt nem írja édesanyám

Kedves Szüleim! Kérem az Istent, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Tudatom Magukkal hogy szeretettel írott levelüket megkaptam aminek nagyon megörültem. Én úgy tudtam hogy a fűszer áruért 50 dekáig nem kell vám és ezért küldtem csak 1/2 pound vagyis 11 dkg borsot hogy biztosan fél kilón alul legyen mert egy pound kb. 45 deka. Tudatom kedves Szüleim hogy a narancs és 1 doboz kakaó nem fog egyenlőre megérkezni mert ezeket egy dobozba raktam és szétszakadt aztán visszaküldték. Az a baj hogy a narancs nagyon nehéz és csak keveset lehet

küldeni pedig nagyon olcsó. De inkább mást fogok küldeni. Jó? Rozi ángyomnak is fogok mást küldeni. Van ilyen registerboríték abba lehet új dolgokat is küldeni pl. neylon sál fejkendő ingnek való vagy menyasszonyi ruhának csipkék, ha ezt tudja értékesíteni Édes küldök.

Kedves jó Szüleim! Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségbe találja Magukat. Tudatom hogy fogok küldeni a keresztelő edényre terítőt, megnéztem van gyönyörű égszínkék selyem anyag és van csipke is. Ugye Édesanyám úgy írta hogy ha bársony van annak a szélére kell csak csipke de a selyemhez ugyanolyan területű csipke kell? Ha újra küldök harisnyát és kendőt azokból egyet Icának legyenek szívesek adni és egy pár harisnyát Zsófi nénémnek külön megjelölöm ezeket —

Még mikor inas vót Pesten, járt níha haza, ha nagyon kiéhezett gyött – hát ugye mi pízta kapott akkor ű? Semmit. Úgy egyyeztünk, hogy nem kűdözgetem nekik a csomagokat, mer itthon se vót akkor semmi. Itthagytak kettőnk, nígyőnkre vállalt dologba, nehezen bírtuk nagyon, aszt akkor még nekik kűdözgessek csomagot, hogy űk ott könnyen íljenek aszt elkanászodjanak – hát ugye ezt nem kezdtük. Gyött akkor haza szegín kisfiam, nem hozott semmit, hát mit hozott vóna? Gyött csak üres kézzel. Leült az asztalho, jóllaktunk, egyszer aszondja:

Jaaj, most jut eszembe, hoztam édesanyámnak valamit!

Előhúz a zsebhiből egy fertelmes mocskos zsebkendőt. Szíjjelbontja – benne van egy fél alma.

Hát a jegyen túl csak annyi píze maradt, hogy egygy almát tudott venni. De nagyon éhes vót. Gondolta elsőbb: ű megeszi az almát, míg hazaír. De aszt eszibe jutott: ha mind megeszi, nekünk nem tud mit hozni! Így oszt csak a felit ette meg. Itthon aztán elharapta ketté a másik felet, a szájából ideadta egygyik ríszit nekem, a többit meg az apjának.

– Na, – mondom – kisfiam, ha olyan nagy űr leszel is, hogy emeletes házat tudsz venni nekünk, palotát, akkor se adsz annyit mint ez a fél alma. Mert ezt a szádbul vetted el fiam!

– Hát, én se laktam vóna jól vele, – aszondja – aszt mégiscsak furcsa ha semmit se hozok!

Angliából kűdte aszt a sok szíp csomagot, kűdött rengeteget! Még akkor itt nagy újság vót a nájlontharisnya, nájlonthendő, nájloningek! Írtam neki:

– Olyan gyönyörű mindeneket kűdtél fiam, amilyeneket még én nem is láttam! De a fél almát még mindig nem gyalázza le ez se. Még mindig az a legtöbb!

Remélem hogy mire ez a levelem haza ér már megkapták a csomagot. Bizony sajnos 34 hét alatt ér oda és ez elég hosszú idő. Írta Édesanyám hogy nem tud nekem küldeni csomagot, hát mit küldene nekem. Hála Istennek van mindenem és ne is gondoljon arra hogy nekem valamit is küldjön, mert ami jó volna egy kis disznó szalonna kolbász magyar, úgy is megromlik az úton. Különben 11-én adtam jel egy másik csomagot. Van benne 4 narancs 5 citrom, füge 4, datolya 5, kakaó 5, bors, kb. félkiló kávé 1 nadrág 1 ing, a nadrág zsebbe tűzkő és 1 pár neylon harisnya. Remélem fog tetszeni Édesanyámnak és kívánom, hogy fogyasszák és viseljék egészséggel. Ja pamutot is küldtem nem tudom jó lesz-e és elég-e. Nagyon szeretnék sok mindent küldeni de egyenlőre még elég szegény vagyok mert még nem dolgozom —

— Tudatom kedves szüleim hogy a terítőt megvettem szerintem gyönyörű. Égszínkék selyem és hozzá fehér mintás és lyukacsos neylon marhaság álmom szép pont 4X olyan drága volt mint a selyem. De én úgy gondoltam hogy kellene hozzá 1 cm széles horgolt valami körbe mert habár így is jó de úgy talán még jobb lenne. Majd meglátom. Ezen a héten a pamutot veszem meg és csak akkor küldöm el, mert minél többet küldök annál kevesebb a vám. Ne aggódjon Édesanyám magamtól nem vonok meg semmit, de fölöslegesen se költök inkább haza küldök valamit és remélem annyit küldhetek hogy az 50 villanyt és 500 Ft napszámospénzt ki tudják árulni. A cigarettát megkaptam köszönöm —

Minden levelibe, mindig csak: most feladtam a csomagot, most jövő héten kûdöm, most gyûtok pîzt hogy kûdhessem a csomagot — mer az olyan jólelkû vót, mindent ideadott vóna nekünk! Csuda aranyos jó fiunk vót János.

Meg a sok szíp üdvözllet, minden ünnepre! „Drága Édesapám! Szívbből jövő szeretettel kívánok kellemes karácsonyt és boldog újévet! Szeretõ fia János”

— ez nekem nagyon szíp, havas karácsonyfa, de ezüstfestíkkal nyomtatva. Ez nekem a legszebb, pedig sok szíp van!

Kedves Jó Szüleim! Kívánom, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Tudatom, hogy a levelüket megkaptam aminek nagyon megörültem. Köszönöm ezt a szép levelet aminek minden szavából a szeretet csendül ki. Tudom hogy szeretnek drága Szüleim és éppen ezért fájdalmas, hogy ily nagy a távolság köztünk. De a jó Isten megsegít és remélem haza mehetek hamarosan. Tudatom, hogy eddig \$x kaptam a zsoltárból egy-egy

részt és nagyon örültem neki jó olvasgatni és énekeim néha. Tessék küldeni Édesanyám tovább és örömmel várom. Megünnepeltük március 15-ét Blackpoolba szép előadást rendeztünk. Volt ének szavalat tánc. Én is táncoltam. Nagyon tetszett az angoloknak az előadás. Egy ember gyönyörű magyar nótákat énekelt. De majdnem mindenkinek könnyes volt a szeme mikor azt énekelte hogy: Lent a rónák lágy tűzében ring a délibáb. És a másik nagyon szép dal A kanyargós Tisza partján ott születtem. De nem csak ez a 2, hanem mind szép volt mert magyar. Nagyon jó hallgatni ezeket csak fájdalmas mert hiányzik az otthon a haza. Ilyenkor érzem hogy milyen árvák vagyunk ebben az idegen világban. Örülök hogy megkapták a csomagot már azt gondoltam hogy elveszett vagy elkallódott. De azt nem írta Édes hogy öngyújtó volt-e benne? Én azt is küldtem, és banánt. A szállító levélen rajta volt pontosan minden de úgy is mindegy, ha kivették akkor úgy sem lesz meg. Pedig azt Bálintnak küldtem volna.

Az éghajlat itt elég pocsék ritkán van meleg legtöbbször köd és hideg eső nem szeretem ezt az időt. Az angol életmód nagyon furcsa és szerintem rossz— Igénytelenek az emberek általában semmit nem adnak az öltözködésre és a tisztálkodásra is keveset (nem általános). Ha valaki minden reggel megborotválkozik és nyakkendőt köt rendes ember, nem számít ha rossz a ruhája, vagy piszkos a cipője csak nyakkendő legyen rajta még ha nyakatlan ingbe van is. És ha egy kis pénzük van a bankba boldogok. Pl. az az angol akivel lakom együtt egy öltöny kopott ruhája van és amibe dolgozik, de elégedett, mer van 12 száz fontja a bankba. És a tejes teát isszák jobbizúen mint Édesapám ősszel a bort. Ne tessék haragudni hogy említem de tudom hogy jól esik és ízlik a bor Édesapámnak, no meg nekem is jól esne, mert itt vacak édes borok vannak. Jaj majdnem elfelejtettem köszönöm a képes lapot nagyon örülök ennek a képnek hiszen olyan jó legalább így látni a Tiszát az ismerős partot és a gát mögött képzeletben látom az egész falut és az utat egész hazáig.

— — A fényképeket megkaptam nagyon köszönöm megcsókolgattam sokszor Édesapámat és a gyerekeket is. Édesapám ott áll a ház előtt az ablaknál és erről eszembe jutott egy régi dolog. Mikor még Édesapám dalárdába járt és külön foglalkozott vele Rektor úr, ezt az ablakot ütötte be csendesen hogy Édesanyám észre ne vegye mikor jött haza. Csak az szomorít hogy Édesanyámról mért nem kaptam képet nekem Édesanyám ugyanúgy hiányzik és ugyanúgy szeretem mint Édesapámat hát szeretném mind a kettőjüket látni fényképen, hiszen mind a ketten az én drága szerető

jó Szüleim Maguk! Hát mért csak egyikőjüket láthatom? Nagyon kedves az a kép amin Édesapám eteti a tyúkokat és galambokat? Mikor megláttam a könny a szemembe szaladt és alig tudtam megállni hogy ne sírjak. Egy hét múlva lesz 1 éve hogy Magyarországról eljöttem. Egy hosszú és keserves év és sajnos nem tudom még hogy mennyi lesz? Lehet hogy karácsonykor veszek Úrvacsorát Manchesterbe, ott van református lelkész minden hó első vasárnapján tart Isten tiszteletet el szoktam menni. Most pengét nem küldök, mert tegnap elfelejtettem venni és ma vasárnap van december 1. És most ezzel zárom leveletem csókolom Magukat. Szeretettel János. A címem megint más ez a jó: Mr John Muharos 7. Alexandra Rd. Blackpool England. Nagyon várom azt a „micsodát” amin a hangjuk van magnetofon szallag a neve.

Írtam neki mindig, hogy „eggyetlen kisfiam!” Irta akkor vissza, hogy ne mondjam neki úgy. Mer Bálint az eggyetlen, ű akkor csak „kettetlen” lehet. Írtam akkor így. „Drága kettetlenem!”

Még míg kicsik vótak, ha nagyon haragudtam rajok, azt mondtam nekik, hogy „rühessek!” – evvel csíttam űket, ez vót a legcsúnyább szavam hozzájuk. Írta aszt Jánoskám Angliából, mikor olyan nagyon vágyott haza, hogy má meg az is nagyon jó vóna, ha mondanám neki hogy „rühes”. Írtam aszt neki: „Látod rühes, megin csomagba ölted minden pízedet, aszt az egízsígedre nem gondolsz!”

Míg kicsik vótak a gyerekek, minden reggel lejátsozódtott ez, hogy míg Bálint etetett – vagy ha ellős jószág vót, kinn hált az ólba, aszt míg be nem gyött – elbúttunk a dunna alá. Keresett aszt minket Bálint:

– Né, hát hun lehetnek? De frissek, anyástul eggyütt elmentek! Ez a vínasszony is, mikor szökött el ez mellőlem? – Felrántja aszt a fejemről a dunnát, nevet nagyon: – Itt van, megvan, nincs semmi hiba! – így megkereste sorba a többit is. Nízte elsőbb a sutba, kihúzta az ágy alól a teknőt, mírgelődött, ezek meg ott hemzsegték a lábom mellett. De így ment ez rígen minden reggel!

Nahát aszt mikor János utoljára vót itthon ötvenhatba, akkor is el játszottuk még ezt. No ugye Jánoskámnak rövid vót az ágy, a két lába ki vót féllábszárig. De azér a dunnát csak a fejire húzta, – Bújjunk el édesanyám!

Gyön be Bálint, aszondja:

Na níz! – aszondja. – Biztos a kútra mentek mán ezek! ilyen jókor reggel, hát nagyon eleven nípek!

Megtanált aszt engem elsőbb.

– Te má megvagy anyja! Hanem ez a gyerek hova lehetett? Mir nem vigyázol rá, hogy el ne kószáljon?

Akkor aszt meglátta Jánoskám lábát, ahogy kilógott majd a kályháig.

– Nízd hát, – aszondja – ez elment. Csak az a csepp báboujja maradt itt!

Hát úgy csókolta János az apját írté, de úgy nevette, hogy „csak a csepp báboujja maradt itt”!

Mikor aszt kinn vót mán Angliába, mondta neki az apja a magnetofonba:

– Hej fiam, de messzi elvitt az a csepp bábodujja!

Kedves Kis Fiam. Nagyon örülök ha arra gondolok hogy hallod a hangomat ugye Te is örülsz kettetlenem? Megnyugtat az a tudat is hogy egészséges vagy jelenleg bár ha kilátás van rá hogy megkell operálni csak az isten megsegítsen hogyha i7iár rászántad magad erre a hosszú útra abba bízva hogy ott talán biztosabban sikerül az, operálásod. Erre gondolva bocsájtom meg hogy itthagytál minket. Én azt tudtam hogy olyan magyar gyereket neveltem aki sem hazáját sem engem el nem hagy. De igazad van az egészségedért mindent megkell tenni. Ha eljön az idő gondolkodj rám erősen érezni jogod hogy most is melletted vagyok és jogom a kezedet mint már idehaza is ötször mikor operáltak én mindig csak Rád gondolok jiam. Minden este gondolatba megcsókollak és betakarlak mint eddig mindig tettem Fiam! Tudom Te komoly ember vagy vedd tisztelettel és komolyan az üzenetemet. Mindig magyar maradj. Amelyik ország kenyeret ad Neked, Te azért becsülettel megdolgozz, kegyelem kenyeret élne fogadj! Becsületesen viselkedj udvariasan? Mindenki szemből úgy mint itthon is. Fia újra egészséges leszel, amire sajnos tán ez az év is rámegy, amint ígérted is, azonnal eszedbe jusson hol születted! Ha esetleg kisebb darab kenyér jut is idehaza, de a magyar föld termi azt így édesebb.

25 éves voltál fiam máj 14-én eddig leszámítva az érted való aggodalmunkat, csak örömeinkre voltál, ezután is olyan legyél máshoz is hozzánk is, hogy halálom óráján boldogan mondhattam, ezért a gyermekért imádkoztam és megadta nekem az Isten. Mikor elsőosztályos voltál, egyszer mikorra hazajöttél iskolából kisütöttem 4 nagy szép kenyeret. Te a kezemet csókolva érte azt mondtad Édesanyám, kedves, olyan maga a háznál mint ez a szép jó kenyér. Nagyon szép lelkű voltál gyermeknek maradj is meg annak. Elhiszed e már fiam hogy én sok mindent előre megérzek? Ugye sokat mondtam hogy a Te jövődet nem látom a bátyádét már 15 éves korában úgy láttam ahogy lett is de téged nem tudtalak ilyennek vagyis itthon lakó családosnak látni, mindig úgy éreztem hogy rendkívüli lesz az életed nem

ilyen röghözkötött leszel mint mi és csakugyan tenger választ el tőlünk. Mikor nov. 16-dikán elmentél tőlünk csaknem 2 heti itthon léted után, haragudtál is talán rám hogy olyan nagyon sírtam és azt mondtam olyan mintha a szívemet vinnéd magaddal és érzem soha többé nem látlak ó de csak ez bene teljesüljön talán Isten megengedi hogy lássalak és még örüljünk is Neked a közeledbe élve. Azt is negmondtam hogy neked nem tudunk annyit adni mindenből mint Bátyádnak és ez nekem nagyon fáj. Persze attól féltem hogy nem bírunk már dolgozni és azért nein jut Neked annyi mint Bátyádnak és ugye ez is úgy lett. Te adol nekiünk, most is Te, én jó fiam.

Elfáradtam a beszédbe fiam át adom a szót apádnak. Ennek külön is örül Édesapád biztosan mert abizony ritkán esik meg hogy átengedjem a szót Neki.

Fiser doktoréknál csináltuk ezt a magnetofonszallagot Jánosnak, beszílt a magnetofonba mindenki. Bálint is, csak neki súgni kellett.

– Hát kisfiam, – aszondja – én nem is tudom mit üzenjek neked. Nagyon nagy bánatot okoztál te minekünk!

Súgom akkor neki: – Mondjad hogy nőszüljön meg!

– Nőszülj meg fiam, – mondja Bálint – aszt hozzá haza valami fáin asszont!

Súgom megint: – Mondjad neki, hogy de magyar jánt vegyen el!

Ne járjon a szád! – aszondja Bálint. – Ollyat vesz el amílyet akar! Mit beszílsz bele? Mán innét is beleszólnál!

Mikor játsszák a vígin visszafele – hát minden szó rajta van! Hát nem tudtuk mink, hogy azt is felveszi amit nem akarunk!

Üzent Jánosnak mindenki a magnetofonon, csak Zsuzsika unokám nem akart. Aszondta ű nem szereti Jánost, mer neki rondát mondott. „Lém londát!” Kíváncsi lett Fiserné, ugyan mit mondhatott János.

– Aszondta nekem, hogy lekvárospite!

Csakugyan ílyet mondott?! No hát azír szeretni kell, ha ezt mondta is!

Mikor aszt hallgattuk lefele, mondja Zsuzsika:

– Mm, János másnak is mondta hogy lekvárospite!

– Kinek mondta még?

– Most mondja egy kisjány, hogy neki is aszondta: lekvárospite!

Elküdtük azután a szallagot Angliába, de nagy bánatot okoztunk vele Jánosnak. Száz negyvenen laktak azon a szállón, aszt mind akarta hallani, szereztek hozzá magnetofont aszt vasárnap, hogy mindenki ott vót, kiültek

az erkélyre hogy hallgassák. De ötször is előlről kellett kezdeni, mer MINDENKI rítt! Úgy megbántam azután hogy elküdttem, mer azt írta János: rettenetes napjai vótak miatta. Meg hogy míllyen igazam van nekem! Hogy én még űt soha be nem csaptam, rossz tanácsot nem adtam neki, hát mir nem hallgatott ű mégse énrám!

– – *Milyen jó lenne otthon most tudnék sokat segíteni ha jól tudom most van az aratás cséplés és jó lenne lemenni a Tó Alá egy kis gyümölcsöt enni szőlőt kapálni megin ledobnák a szilva fáról locsos szilvát a kis Bálint orrára meg Zsuzsikáéra mint 3 vagy 4 évvel ezelőtt. Milyen édesen mondta mikor megdobtam Mamám már megint! Édesanyám pedig nevetett és mérgelődött rajta. Most itt is elég jó idő van 3 hét alatt alig esett az. eső azelőtt mindig esett. Mennyivel más itt minden mint otthon valamelyik nap az jutott eszembe hogy otthon aratáskor milyen érdekesen zümmögnek olyan nagy legyek itt pacsirta se szól és este nem ciripel a tücsök. Ha csak Szolnokon lennék haza mennék gyalog is de sajnos így túl nagy a távolság és maradni kell. Van-e már otthon dinnye ezt nem tudom mikor érik? Édesanyám most egy női problémát kérdezek nagyon szeretnék főzni habart babot de nem tudom hogy kell csinálni. Már próbáltam de nem volt jó. hegyen szíves Édes írja meg hogy kell. Most 4 fontot kapok egy hétre ez fél öltöny ruha ára és azon kívül lakás van és kaja, ami nagyon furcsa de jó. Az angol étellel van a legtöbb baj egyszerűen nem tudnak főzni a színes paprikát nem ismerik és én néha főzök és akkor mind a 10 ujjukat megnyalják, pedig nem jól tudok főzni csak úgy ahogy Magától láttam kedves Édes anyám. Bizony jobb lenne ha Szolnokon lennék onnan haza tudnék menni habart babot és mákos téstát enni. Örülök, hogy az a dal tetszett amit közvetítettek a rádióba én soha nem hallottam még csak most és szerintem egy marhaság és még most sem tetszik, mert amit akartam küldeni az sokkal szebb. De nem baj ha minden jól megy karácsonyra vagy Bálint napra újra fogok küldeni akkor talán közvetítik amit én akarok. De még nem biztos hogy lesz akkor pénzem. Megkapták-e a borotvapengéket a levélben? 10 darab volt most is küldök 6-ot –*

Hát nem vót könnyű szegín gyerekemnek, főképp eleinte – hát hiába Anglia, de sok vót akkor munka nélkül, nehéz vót helyet tanálni, kivált magyarnak. Tanúlt ű itthol angolul, Fülöp esperes úrtul, meg Borbí Gábor nagyságos úrnak az első házasságából való jánya, Sarolta tanította, Lottika, Haller grófnő. Adtam írté egy süldőt Lottinak, csak tanítsa. Nagyon jó

hasznát is vette János amikor kiment, de hát csak nem tudott eleget. Kínlódott szegén fiam ahogy lehetett.

Most nagyon jól élek sokat utazgatok. 3-4 gyár naponta amit megnézek de eddig sehol se kaptam munkát. Szívesebben lennék otthon, tudom hogy nagy szükségük volna rám de sajnos egyenlőre lehetetlen menni meg őszintén félek is

— — *A ruhámat nyugodtan eladhatják mert nekem nincs szükségem rá és ha hazamegyek akkor is lesz ruhám, tudok venni mer most elég jól keresek 15-18 fontot hetenkint. De szombat és vasárnap is dolgozok. Elég nehéz munka egy fatelepen hajóból rakunk ki bányafákat osztályozzuk és vagonba rakjuk. Az a baj hogy nagyon vizes és nyers a fa és borzasztó nehéz már a vállamat fel is törte. De azért csak csinálom mert jól fizetnek érte. Majd később keresek helyet a szakmába, ha már rendese?! tudok beszélni de, egyenlőre maradok míg egy kicsit összeszedem magam. Köszönöm Tímár Lacinak hogy olyan kedves hogy ír nekem régi nótákat és énekeket, nagyon fogok örülni ha megkapom —*

— — *Bocsánatot kérek hogy egy levélre nem válaszoltam röglön, de változtattam a lakásomat és ezért nem írtam. Leírom az új címemet: János Muharos, Marquis of Gronby, 53. Church St. Warrington England. Lehetséges hogy pár hónap múlva megváltoztatom a szakmámat is és paraszt leszek, mert jól lehet ott is keresni, teljes ellátás és 7 és fél font meg lakás. Jövő hónapba meg tudom mondani hogy tudok-e menyasszonyi ruhát küldeni, akkor még nem lesz késő. A következő levélben írok angolul Dr. Fisernénak habár az írás nem nagyon megy inkább beszélek azt is ROSSZUL —*

Még nem tudom hogy milyen lesz itt a munka és a fizetés 6 hétig 8 fontot kapok és azután adnak egy gépet és azon dolgozok. Bíztnak hogy 10-14 font meglesz majd meglátom. Ez egy drótkötélgyár, az biztos hogy a munka könnyebb lesz és az eddigihez képest a pénz is több. Öngyújtót egyenlőre nem fogok küldeni mert az nagyon drága. Most gyötröm magam hogy leszokjak a cigarettáról mert sok pénz elmegy rá egy héten 1 font elmegy cigire ez borzasztó sok és ha 10 sillinget teszek hozzá egész hétre ennivalóra elég lesz. A dohányzás itt luxus csak a nők bagóznak mint a nyavalya. Több mint valószínű hogy tovább vándorlok egy itt szerzett barátommal Brazíliába vagy Dél Franciaországba de feltétlen olyan helyre ahol meleg van. Nem bánom ha lusta leszek is csak ne fázzak. Éppen most rakosgattam össze a zsoltárokat már fele körülbelül itt van ha itt lesz mind az egész,

szépen beköttetem örülök hogy a terítő tetszett nekem is szép volt nagyon. Sokat gyönyörködtem benne volt időm rá tudniillik azért nem küldtem el ilyen hosszú ideig mert nem volt pénzem mert 5 hétig munka nélkül voltam és ez úgy visszavágott hogy még most sem vagyok teljesen rendben. De már hála Istennek nem kell arra gondolni hogy másik hellyel felcseréljem a mostanit igaz még most nem sok a pénz 10 font, de ha egy évig itt dolgozok 15 fontot kapok 44 órára és akkor már arra gondolhatok hogy jó lenne hazamenni Magukkal lenni. Itt olyan pocsék az időjárás hogy borzasztó. Most is nagyon náthás vagyok de vettem sapkát és azt hordom állandóan. Szeretném ha Pál Zsigának odaadnák a címemet hogy írjon, én nem akarok mert katona, hátha valami haza lesz hogy külföldről kap levelet. De ő fogja tudni hogy mit írjon, mit lehet és mit nem.

Ne haragudjon Édesanyám hogy ilyen soká nem írok, de ilyen mostoha körülmények közt nincs kedvem írni mert ha azt akarom megírni ami történik velem csak panaszkodni lehet jót nem tudok írni. egyelőre nincs haj mert van egy kis pénzem és majd fogok kapni munka nélküli segélyt és majd csak lesz valahogy. Minden esetre elhatároztam hogy februárba, vagy márciusba haza megyek, ha addig kapok munkát, hogy az úti költséget fedezni tudjam. Véglegcsen ezt határoztam, olyan kilátástalan itt is minden és rossz (mint otthon) hát úgy legalább Magukkal leszek tudok segíteni Maguknak. Ezért kérem Édesanyám írja meg az Édesapám és a Maga születési idejét pontosan Mert azt is be kell írni erre a kérdőívre, amit ki kell tölteni. Nem tudom milyen levelet emlegetnek amibe egy darab üres papír volt én ilyent nem küldtem. Én egy rendes levelet küldtem, és nem üres papírt a borítékba, még viccből sem csinállok ilyet.

– Egyelőre nem tudom mikor megyek haza. Írták Édesek hogy várjak és a többiek is mind ezt kapták otthonról így nem adtam be a kérvényt és nem is tudom mit csináljak. Vélek mert meg is sebesültem, habár ez véletlen volt de soha se lehet tudni hogy mit mondanak és úgy is az az igaz. Hát úgy gondolom még várok, bár nagyon szeretnék otthon lenni már. Még eddig csak volt valahogy, de most vettem ki az utolsó 3 és fél fontom a bankból és ezután csak annyi pénzem lesz hogy éppen a lakást és az ennivalót fedezi, ezt kapom a munkanélküli hivatalból. Most egyelőre nincs is kilátás hogy kapjak munkát mert most kezdődik a holiday a szabadság, általában mindenki ilyenkor veszi ki, mennek nyaralni és a gyárak is leállnak nincs felvétel. Különben is erre elég sok a munka nélküli egyelőre földművesnek sem tudok menni.

Van nagy csapat fénképünk az angol királynőre is! János küldte őket. Nem írta hogy szerezte, Pitók Gabi bácsitul tudom én ezt, aki hazagyött, ű mesélte. Hogy mikor a királynő kiment a nyaralójába, vót olyan nap: bárki mehetett hozzá. Nem vót akkor ípp munkájok Jánosnak se, Gabi bácsinak se, hát ráírtek, kimentek megnízni a királynőt. Ott a parkban aludtak, úgy várták hogy sor kerüljön rajok. Mikor oszt bemehettek, kérdezte őket a királynő:

– Önök kik?

János má jobban tudott angolul, ű felelt rá:

– Magyar menekültek vagyunk.

– Mibe lehetek segítségekre? – aszondja a királynő.

– Nagyon köszönöm, – azt felelte a fiam – semmibe. A munkám után megílek én Angliába, csak azír gyöttem hogy meglássam a királynőt, meg egybe a világ legszebb asszonyát! – De aszondja Gabi bácsi: térgyre esett János, úgy mondta ezt.

Gabi bácsi halálra vált az íjedtsígtül. – Az anyád istenit, – gondolta magába – még tán börtönbe is zárnak minket most ezír!

Meglepődött a királynő is, aszt valami ollyat mondott, hogy „csirkefogó”, vagy illyesvalamit, angolul. Aszt ahogy vót ott egy hatalmas asztal, rajta kinn a fénképek, belemarkolt,

– Na vigye, aszt gyönyörködjön benne!

Egy kicsi emberrel lakom együtt magyar ő is, ő szokott vigasztalni mikor elvagyok keseredve: Ne búsul) Jancsi vígan megyünk tönkre. Ezt olyankor mondja mikor nincs pénzem és neki sem, mert egyformáit állunk. Együtt is dolgozunk ha dolgozunk. Általában azért jókedvünk van vagy legalábbis elne vessük a szomorú és kellemetlen dolgokat, kine vessük a szegénységünket. Mikor lefekszünk mindig mesélek Gabi bácsinak, legtöbbet Magukról meg ami otthon történt dolog. Már úgy megszokta a mesét azon alszik el és ha nincs kedvem mesélni még veszekszik is. Sokat nevetek rajta mert komoly ember de szörnyű kicsi még Kerekes Imre bátyámnál is kisebb gondolhatják hogy nézünk ki együtt mikor moziba megyünk. De most inkább azért írok hogy bocsánatot kérjek Maguktól azért a szerencsétlenül sikerült dalosüzenetért. Reméltem meg lesznek elégedve a nótával nagyon régi volt és nekem tetszik ezért választottam azt hiszem ismerik: Báránnyelők ha majd egyszer kis falumhoz értek. Majd megütött a guta mikor meghallottam ezt a dalt amit helyette közvetítettek életembe nem hallottam és szerintem különben is pocsék nem ide illő volt. Hát bocsánatot

kérek amiért a nótám helyett ezt a vacak marhaságot küldték de nem én vagyok a hibás. Különbösen írok a rádióknak is de nem teszik zsebre azt a levelet. Még egyszer kérem ne haragudjanak hogy így sikerült ez a dolog. Ismét küldök 4 zsilett pengét –

Megoperálták aszt Jánost Angliába. Atomtűvel, három másodperc alatt megoperálták, felfűrták neki azt a tűt aszt az kiígette. Fél évig gondolkozott míg nekiment, fiit elsőbb, mer hogy közel vót az a szemihe, aszt nehogy a szemit is sértse. De jó lett aztán, tökéletes helyregyött.

– – *Kívánom, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. En is jól vagyok, nincsen semmi panasz az egészségemre. írja Édesanyám hogy lehel hogy belépnek a Tszbe. Az én véleményem az hogy jobb lesz ha belépnek kevesebbet kell dolgozniuk és annyit csak kapnak a Tszből hogy megéljenek ruházkodjanak belőle. Tudom nagyon fájó pont ez a maguk számára kiadni azt amiért egész eddigi életükben dolgoztak. De majd lesz valahogy én fogok küldeni csomagokat amiből ruhát és pénzt kaphatnak. Az bizonytalan hogy hazamenjek de ha ott lennék is nem sok haszna van már az, egyéni gazdaságnak és én nem hiszem hogy ez a helyzet változni fog. Es az a gondolatuk, hogy nekem hagyják amiért egész életen át dolgoztak ez minden szülőnek a vágya de már csak a saját helyzetüket nehezítik meg. És én mindig azt mondtam hogy nekem nem kell semmi. Mikor Bálint megnősült és ő kapott földet és sok minden mást Édesanyám sírt, mert nekem?7em tudtak adni és én akkor is azt mondtam nem baj az hiszen dolgozni tudok annyi mindig lesz, hogy megéljek és ha már dolgozni nem tudok úgy is mindegy hogy lesz és a Jó Isten mindig ad egy keveset amiből Maguknak is tudok adni. Tehát az, én véleményem az jobb ha bele mennek a Tszbe úgy kevesebb gondjuk lesz és főleg nem kell annyit dolgozni Maguknak. Amit lehet előbb értékesítsék ha lehet a Tóálját hagyják meg háztáji földnek, egyénileg gondolom a szőlőt is és utána nem kell aggódni miből fizetik az adót mikor jön a végrehajtó és mit visznek el*

– – *Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Tudatom bogy megkaptam azt a levelet amibe írta Édesanyám, bogy beléptek a Tszbe. Eltudom képzelni milyen fájdalmas és nehéz dolog egy olyan aláírás amivel elvesztik hosszú és fáradalmas munkás évek minden gyümölcsét de más lit nincs és sajnos bele kell nyugodni. Nem tudom, haza menni mikor fogok tudni és ha ebben az évben nem sikerül, lehet hogy jövőre megnősülök.*

De hiába mondta neki az apja az üzenetbe, hogy „nősüljél meg kisfiam”, nem nősült meg János. Hanem ott összegyőtt egy nővel, egy nemtommilyen gyárosnak a jányával. Margaret – így hittak ezt az angol nőt. Úgy hogy Margaret írtemen minden szombaton ahogy vígé lett a munkának, ment Jánosér autóval, aszt vitte magával minden fele. Hurcolta Jánost, elvitte hét vígin még Spanyolországba is. Hát aszt ugye mi sülhetett ki ebből? Hát egy gyerek. Egyszer bejelentette a jány, hogy terhes.

Azt mondta akkor a fiam, hogy ű tudja a kötelelessígit, ha így van, elveszi Margarétet. De aszondta ez a nő, hogy – hát hova gondol? Űneki nem az vót a célja, hogy fírjhememenjen! Ha az lett vóna, akkor egy gazdag angol urat keres, nem egy szegín magyar menekültet! Ű úgy akarta, hogy akit ű kiválaszt magának, attul gyereket kapjon, aszt majd azután il a gyerekeinek! Vegye tudomásul János, a gyerek se lessz az üvé, de ű se!

Erre aszt a fiam elment majd háromszáz kilométert lakni. Otthagytá azonnal a munkát, elment a közeliből is Margarétnak.

– – *Leírom az új címemet, egyenlőre most itt leszek: John Muharos, Scotia South, Miners Hostel Newton Road LOWTON, Nr Warrington Lancashire* —

A nő Líbe vot, János meg Lautonba. így vót leírva: LOWTON; egyszer nem dupla vével írtam, aszt visszagyőtt a levél, odatettek a véhe egy piros kérdőjelet. Hogy a guta üssön meg benneteket, gondoltam, kétféle vét írtok, egyet se mondtok ki, de ha én összecserélem, kiesz a baj!

Nagyon megsértődött akkor János, nem is akart többet tanálkozni az asszonnyal. De aszt ahogy meglett a kicsi, aszt látta Margaret hogy csupa apja, hát egyet gondolt – mikor hat hetes lett a kis Dzsoni, elvitte Jánosho megmutatni. Na persze akkor megin összeídesedtek.

Csak nem írta meg rögtön János, mán tíz hónapos vót a pici mikor megírta nekünk hogy hát fia van. Na akkor kapott egy jó kemény levelet tûlem. Hogy hát ez nagy meggondolatlanság vót egy ollyantul, akinek mondhatni se istene se hazája. Hát az ilyen nem alapíthat családot! Mer akkor ugye hogy gyön haza? Má most ugye kétfelé van szakadva a lelke, ha meg hazagyön, itt is csak úgy lessz! Meg mívellyen nő lehet az, aki így vállal egy gyereket? Egy illyentül, aki nem biztos hogy ottmarad?! – No hát jól legorombítottam akkor Jánost.

Még egyszer írt a fiam azután. Kûdött akkor fénkípet is a kicsirül. Írta, hogy most mán híjjá nagyon Margaret, hogy menjen oda lakni, ne dolgozzon, költözzön oda. Írta, hogy hát ha megesküdik vele, akkor

odamegy. De másképp nem megy, azt írta. Mer űtet ne tartsa el egy nõ. Inkább dagozik, keres magára, a fiára is, meg kűd nekűnk is, de még ha el is tunná tartani űt Margaret, akkor is ű teljes értíktelennek gondolná magát ha nem dolgozna. Űgy hogy ű nem megy. Ászt így megín haragba lettek.

Még akkor írtam neki vissza.

– Hát megértelek kisfiam, nagyon tisztcssígesen gondolkodói, de én most mégis helyesnek tartanám ha odaköltöznél. Hát annyira önérzetes ne legyél, mer más az, ha egy fiút eltart egy idős asszon. Mégiscsak a gyereked anyja, meg hát szerethetett is az tíged, ha mán így választott a gyerekeink apát. Hát csak eredj oda nyugodtan lakni, én is nyugodtabb leszek itthon ha tudom hogy jó helyt vagy. Meg valamikor még tán meg is eskűszik veled Margaret!

De erre a levelemre má nem gyött válasz.

– – *És most pedig zárom soraimat sok szeretettel csókolok mindenkit és Magukat is drága jó Szűleim: János.*

– – *Zárom ezzel leveletem, írjanak sűrűbben, PLEASE (– kérem szépen!). Most többet nem írok, kevés időm van mert állandóan dolgozom, 4 hét óta minden vasárnap is. Csókolom magukat szeretettel – János. Pengét most nem küldök, nincs nekem se nem vettem.*

– – *Köszönöm Édes a zsoltárt várom tovább is. Most pedig zárom leveletem. Hajas Ignác bátyámat és családját Tarkó Bálint bátyámékat Nagy Mihályékat és mindenkit aki írt és aki nem írt szeretettel üdvözlök és csókolok, mindenkire gondolok, sok volna felsorolni a neveket de keresztanyámékat külön is kiírom hogy szeretettel csókolom õket. ÉS Magukat is drága jó Szűleim sok szeretettel János.*

Zárom levelem drága Édesanyám és Édesapám. Nem kellett volna írniuk hogy paprikás csirke és dinka bor mert ilyen dolgokról én csak álmodom és nem jó emlegetni, de ha már emlegettűk kérem szépen hogy igyon meg Édesapám helyettem egy üveggel. És kérem írják meg hogy a kis gyerekek milyen magasak hogy tudjak nekik venni kis ruhákat, Bálintéknak is akarok küldeni csomagot. Soha el nem műló szeretettel csókolja Magukat fiuk János.

Nem is képzeled kis Fiam hogy én már mennyire a

műltnak élek. Olyan nekem mint ha a fiatalságom csupán csak a bennetek való örömbbe telt volna el, alig jut eszembe mennyi dolgom aggodalmam volt azzal a sok. rossz gyerekekkel. Milyen kicsit jut eszembe hogy mikor Téged vártalak, megörűltem, mert az volt a kilátás hogy Te már

nem élsz halva fogsz születni de az örömet még most is átérzem amikor édes apád csókolt engem Te érted így köszönt meg Tégedet.

Aztán milyen mulatságos voltál a kis belga nyelveddel mikor először mondtad, nekem: ipapám, apádnak meg: ipapám, aztán az a láng eszed, két éves korodba már végig tudtad Bolond Mihókot. Persze csak én értettem ezen a nyelven és bátyád. Emlékszel? öt éves korodba azt mondtad Édesanyám olyan szép, mint egy gyönyörű szép karácsony fa. Kérdeztem hogy hasonlíthatsz karácsony fához,? Mert az előtt is így állok meg mint édesanyám előtt és összetetted a kis kezedet mint mikor imádkoztál. Bocsáss meg fiam hogy utoljára nem köszöntem el Tőled és nem csókoltalak meg, de azt mondtam akkor is, amit most is: Áldjon meg az Isten.

Ugye meghalt a fiam?

Egyik ícaka felíbredtem, hogy János nekem valamit kiáltott. A fülemből vót, ahogy mondta: „Édesanyám!” – de hogy még mit mondott, nem hallottam, vagy nem emlékeztem rá mire észbe gyöttem. De felugortam az ágyról aszt kiáltottam én is neki:

Mi az kisfiam, gyere be, nyitva van az ablak!

Felébredt Bálint is, kérdi mér kiabálok.

– Jaj, – mondom – hát János hitt! Ez most meghalt!

– Aa, – aszondja Bálint – ugyan ne ábrándozz mán!

– De, – mondom – hidd el, meghalt János, ÉRZEM, hogy meghalt!

Kimentem az udvarra, ott álltam. Nem vót semmi gondolatom, csak álltam ott az ég alatt magamba. Jó darabig vótam kinn, mikor begyöttem, Bálint mán aludt. Megníztem az órát, két óra vót.

Másnap reggel Patonai Zsuzsanna gyött Derzsrül, mer az anyjáról való unokatestvőjinek az ura halt meg, azt temették. Elmentem aszt vele a temetésre. De én ott annyira rítam, meg egész nap is egyfolytába úgy rítam, hogy maj meg zavarodtam bele. Bálint má nem tûrhette, aszondta:

– Ide figyelj! Ha mán te megbolondulsz is, de engem ne bolondíts meg! Ez a bajjod neked, hogy megérzel mindent! De nekem ne mondjad!! Ne mondd nekem hogy meghalt János, hát ezt nem lehet túlílnü!

– Igen, – mondom – hát téged ettüi is kíméljelek meg. Jó, rendbe van, nem mondom többet, csak még most egyszer: MEGHALT JANOS, MOST, mikor nekem szolt! De nem mondom többet.

A testvőrem, Zsófi is csak rámförmedt:

Mit beszílsz! – aszondja. – Dehogy halt meg! Mindig ilyen bolond vótál, ilyeneket beszíltél

Nem szoltam akkor má semmit, csak hullott a könnyem mindig.

Dílelött vót a temetés, dílután Zsuzsanna elment a rokonokho.

– Mink meg kimegyünk addig – mondom neki –, leszedjük a szilvát a szőlőbe. Pedig ugyan kár elindulnom mondom – mer énnekem még sokminden lesz ma.

El is mentünk egy darabon, akkor gyött utánnunk a kisbíró.

– Muharos néni kérem, – azt mondja – telefonhívásuk van, három órára tessék begyönni a postára.

Mondom neki: – Külföldrül? Angliából? Aszondja nem tudja.

Mondom: – Ugye meghalt a fiam, azt telefonálták? Felült a biciklire, nem szólt rá semmit, csak indult vissza. Mán én akkor menni se tudtam, úgy reszkettem, csak álltunk ott az útba.

– Ugye mondtam Bálint, ugye hogy megmondtam!

– Ugyan, – aszondja ű még akkor is – dehogyis, biztosan megesküdik avval az asszonnyal! Ászt ezer hí a telefonho!

Elhíttam magammal Zsuzsannát, mondom neki:

– Gyere velem, nem merek magam menni. Hát az nekem szörnyű lessz, ha mondják maj hogy meghalt János.

Ahogy a postára bemegyünk, tele a kis előszoba. De rí mindenki. Mondom Zsuzsannának:

– Látod! Ezek mind engem siratnak!

De még akkor nem mondtak semmit. Menník egyik ablakho, másikho, harmadikho – mindnél rá van húzva a függöny. Kopogtatok sorba – nem húzzák el a függönyt. Mindenki elfordul, a falnak borúlnak, úgy rínak.

– Hát mér ríttok? Mondjátok meg! Mir vagyok én idehíva?!

De nem mondta senki.

Egyszer aztán elhúzták a függönyt. Kihajol Sütő Baba, azt mondja:

Eszti néni drágám! Csak meg kell mondanom: Az ícaka fél egykor meghalt a fia.

Mondom: – Fél kettőkor halt meg.

– Nem, – aszondja Sütő Baba – fél egykor.

– FÉL KETTŐKOR halt meg. Nekem akkor kiáltott! Aztán én nem tudom, mi lett még ezután. Várni kellett a három órát, addig nem szóltak Angliából. De nem emlékszek, mi vót tovább, még a doktor is beótot a postán, de arra se emlékeztem egy cseppet se, csak utólag mondták el. Kosári tanító úr gyött oda valamiér, meglát engem,

– Mi van Esztikém?

– Meghalt János az ícaka, – mondom Kosárinak – fél kettőkor.

Megin kiszól Baba, aszondja:

– Fél egykor, tessék elhinni!

– Dehogy hiszem, – mondom – hát fél kettőkor még hallottam a hangját!

Három órákkor aszt csakugyan jelentkezett Anglia. Kosári tanító úr beszílt aszt vélek, én kíptelen vótam, nem érttem meg egy szót se amit mondtak. Mondták, hogy motorszerencsétlenség érte, aszt belehalt. Valami Szabó Gyurka telefonált, Jánosnak barátja, ápolta azt János míg beteg vót, vizesruházta hogy meg ne haljon – na ez telefonált, meg is kérde Kosári a

címjít a telefonba – dehát evvel mind nem törődtem én akkor. Valahogy hazakerültem oszt, de úgy vezettek.

Drága Kettetlenem!

Élsz? írd azonnal képzeld azt a hírt kaptuk hogy meghaltál!!! De ugye kis fiam nem igaz? Vigyázol Te magadra, hisz tudod mennyire szeretünk és Te vagy a mi öregségünk reménye! Mi lesz velünk ha ez igaz? Azonnal írd csókolunk

Apád Anyád

RETOUR – Adresse recepted

Akkor két hónapig úgy vótunk: semmi hír nem gyött. De hogy gondoltam én ezt? Elsőbb senki nem mondta, mégis tudtam: János meghalt. Azután megmondták – akkor meg nem tudtam elhinni.

Elindultam fel Pestre az angol követsígre, hogy telefonáljanak, próbálják megkeresni. Az vót a baj hogy szombaton mentem. Hajnali vonattal utaztam, fél kilenc, kilencre írtam oda. Még akkor nehéz vót bejutni a követsígre. Egy postást kérdeztem meg, melyik az angol követség, a postás mutatta, hogy az ott, rendőr járkál előtte.

– De vigyázzon, úgy menjen be hogy a rendőr meg ne lássa, mert bekísírik az őrszobára aszt lehet hogy napokig is vallatják, hogy mit akart az angol követsígen! – Nem tudom aszt hogy igaz vót-e ez, csak így mondta az a postás.

No, figyeltem, elgyött a rendőr énfelém a sarokig, úgy megfordult – akkor mentem szípen utánna. Odaírtam a rendőr megett a kapuho – nagy vaskilincse van –, ott lesett ki egy férfi a kapúablakon. Megnyomtam a kilincset, amaz is húzta az ajtót, beugrottam, becsaptam magam megett hamar. Mikor újra elment a rendőr, csak akkor mondta a kapus:

– Asszonyom, legyen nyugodt, itt úgy veheti mintha Angliába vóna. Itt már nem bánthatja senki. Habár – aszondja – hivatalos napokon vannak itt detektívek, mer akkor gyön ide mindenki, de így szombaton azok sincsenek.

Kérdi aszt hogy mit keresek. Mondom neki.

– De nincs ám itt egy hivatalnok se szombaton! – aszondja. A nagykövet úr itthon van azér, hát menjen fel az emeletre aszt próbálja meg.

Ű nem gyöhetett velem mer ott kellett állnia, mentem akkor egyedül. Nagy, idegen épület, csak járkállok ott az ajtók közt, irodák minden fele, de sehun senki. Egyszer mondom magamnak, ele jó hangossan:

– Ó uram isten, hova megyek én itten?

Erre aszt kinyílt egy ajtó a folyosó végén, kigyött egy magos úr. Kérdezte az is, hogy mir vagytok ott, kit keresek. Mondom:

– Az angol nagykövet urat.

– Mit akar vele?

Elmondtam aszt annak is. Hogy már két hónapja telefonáltak hogy a fiam meghalt, de azóta meg hiába írunk, meg sürgönyöztünk is már, de semmi hír nem jön. Hogy való-e hát hogy a fiam meghalt, vagy nem, ezt szeretném megtudni.

Azt mondta előbb, hogy menjek a külügyminisztériumba.

Menjen az atyáisten! – mondom. – Onnat engem elküdenek, nem megyek én! Csak szóljon a nagykövet úrnak, mer én vele akarok beszélni!

– Nahát vele beszél – aszondja.

Hát ű vót a nagykövet. De tisztelettel legyen mondva, tudott elég jól magyarul. Nem JÓL, de mégis, kézzel-lábbal valahogy megértettük egymást. Olyan érdekessen beszélt, aszondja:

– Na jó, hát akkor ne verjük fel a nagy por, majd én intézkedni.

Kérdezte még, hogy vane a fiamról fénykép. Odaadtam neki a János képet amit kintről küldött, ottfogta, aszt elküldött. Mondta hogy szerdához egy hétre menjek újra, most nincs több ideje, ű is megyén el – hát fel is vót öltözve, indult volna már. A naptáron mutatta, hogy mikor menjek: jövő szerdán. Most nem bírunk tovább tárgyalni, nincs is miről, hát menjek.

Rákövetkező szerdán mentem újra. Akkor már sokan vótak.

Elsőbb akkor nem a nagykövet fogadott, csak ottan valaki, aki leültette az ügyfeleket aszt küldözte egyiket az egyik irodába, másikat a másikba, mer nem mindenkinek egyfajta ügye vót, hát ű csak elosztotta. Mondtam ennek, hogy én ilyen ügybe egyszer má vótam itt.

– Igen, tudunk róla – aszondja. – Mindjárt megérdeklődöm, hogy mi van.

Gyött akkor be egy vikon kis nő, hangosan az ajtótul mondott valamit angolul, de meghallottam benne a nevünket: „Muharosz”. Hát csakugyan, a nagykövet úr hívatott be.

Akkor már vót vele aki magyarul beszélt folyóssabban. Ott vót vélek a János fényképe, nagyra felnagyítva.

– Ki ez asszonyom? Mondom: – Az én fiam.

Mondták aszt, hogy nem tanálták Jánost. Nincs sehol, hacsak nem börtönbe.

– Aa, – mondom – hát ott nemigen lehet. Az én fiam, senem tolvaj, senem izgága ember, még innét se a börtönből ment ki, hát ott nem gondolnám hogy lenne.

De esetleg megsértette a királynőt! – azt mondja. Mer azér is bezárják!

– Bár sértette vóna! – mondom. – Mer akkor börtönbe van aszt í! Énnem még semmiféle retyerutyám nem vót börtönbe – Patonai Sándor nem jutott akkor eszembe –, de most nagyon boldog lennük ha a fiam ott lenne!

Nevette az angol nagykövet, megkérdezte hogy mi az a retyerutya, mer ű még ezt a szót nem hallotta. – Ez atyafiságot jelent, rokonságot – mondom – nípiessen mondva, tájszólásosan. – Köszönte a nagykövet, hogy most evvel is többet tud.

Kezet is fogott velem, nagyon udvariassan, de aszt tuszkoltak kifele, aszondták hogy menjek a Dorottya utcába. Ott van a nemzetközi értikesítő bank, a hagyatíki ügyeket ott tárgyalják.

Visszafordulok, mondom: – Hagyatíki ügyeket? Hát csak meghalt?

– Nem tudjuk kérem! Nem tudjuk!

Tudták. TUDTÁK. Csak nem mondta meg a nagykövet se.

Olyan összevissza vótam akkor. Csak a fejembe maradt azér, hogy hagyatíki ügybe megyek most a Dorottya utcába – de viszont ott se mondtak semmit!

Ott egy nő fogadott, doktor Sarkadi Sándorné, nagyon kedves, meg csinos, rokonszenves asszon vót, csak nagyon csúnya arcú – de gyönyörű két barna szeme vót. Látszott rajta, hogy úgy sajnál! Mondta, hogy nem tudják ugyan hogy a fiam meghalte, de majd azér a ruhájairul, meg amije maradt, majd intézkedni fognak.

Fiát tudta persze az is.

Mégis akkor én avval gyöttem haza, hogy nem halt meg János. Talán nem halt meg!

Írtam akkor még ennek a doktor Sarkadinénak. Úgy megszerettem akaratlan azt az asszont! De valóba olyan SZÍP vót a nízise, olyan megnyugtató! Írtam neki, hogy kérem szípen, járjanak utánna, aszt írja meg ű nekem az igazat!

Válaszolt is Sarkadiné, megköszönte hogy milyen kedvessen írtam neki, mer űneki még senki nem dícsírte se a szemit, se semmijét, hát ű tudja azt hogy ű egy nagyon csúnya nő – hát ezer is nagyon köszöni. Írta azután, hogy nem tudnak semmit a fiam sorsárul – újracsak így –, de a hagyatíkrul

intézkedés történt, kûdeni fogják a János ruháját meg a pízit. Mán akkor fel is vót leltározva a holmija.

Hát így aszt apránként megtudtunk mindent.

Mr. Balintné Muharos, Tiszatab, Hungary Kedves Uram,
válaszolva az on kedves levelére, amit Ön a Lowioni, Lancashire, Rendõrségre küldöt. Sajnálatal kel önt értesítenem hogy sajnos az on kedves Fia Muharos János, egy motor kerékpár baleset áldozata let, South Kirkbibe 1959 Augusztus íz. Szerdán a Ponte fracti Kórházban hunyt el. Az oÖn kedves Fia egy Német akna méjétdõ vállalatnal dolgozott, a South Kirkby szén bányánál. A Czeg neve Daniel es Leng, a kedves Fia munka társai gyûlést rendeztek, es az össze gyûlt pénz, es a fizetés ami járt a kedves Fiának, es az Állami Biztosításból járó segéj elegendõ volt ara hogy rendes temetése legyen, és egy kõ Fejfára is futja belõle. A munka adója fog egy fényképet küldeni a sírkõnek., Az összes adóságok ki fizetése után, csak 3 Angol Font marat a kedves Fia hagyatekabnl, amit a Czeg a mi tudtunkal haza küldött Önek, a ruha nemûkel együt. A motor kerékpár részletre let véve es a Czeg vissza vete.

Maradunk tiszteletel,

G. Metcalfe Hejetes Fõ Kapitány Nevében.

West Riding Constabulary P. O. Box 9 Wakefield, Yorkshire,
England 26th November, 1959.

Gyött akkor levél Pálházi Istvántul. is. Magyar ember, erdélyi, kinn il Angliába, út hívták meg hogy leltározza fel amije Jánosnak maradt. Küdte a leltárt ötvenkét kiló ruháiul meg valamennyi pízrül. Meg kûdött külön egy levelet, ez nem a hivatalos irattal gyött. Abba írta, hogy amikor a leltárt csinálta, elolvastatta ott a fiamnak a leveleit. Ászt neki meg három hónappal előbb halt meg az anyja, nagyon gyászolja, nagyon hiányzik neki, de a leveleimet olvasva úgy gondolja hogy én pótolni tudnám. Nagyon szípen megkér, hogy a fiunk helyett fogadjuk út fiúknak. Vületlenül û is ípp János, mert István után János a második keresztnéve, aszt írjam csak neki is úgy, hogy drága kis Jánoskám, meg amíllyen szípen csak írtain a fiamnak, úgy írjam neki is, úgy veszi mintha az anyja írta vóna, annak érez majd engem, meg mindenbe úgy is bánik velem.

Levelezgettünk aszt Pálházival. Irta mindig hogy menjek ki, majd û vendígül lát, meg Londonig elébem gyön, spórolja is mán a pízit, hogy maj nekem kûd fontot hogy tudjak utazni. Visszaírtam hogy szeretnék menni, meglátni János sírját, de ne kûdjön semmit, maj lesz nekem arra pízem. Ha

Londontul ű fizet írtam, meg ott eltart azt köszönöm. Sokat írtam neki. Azt hittem olyanforma idős lehet mint János fiam, úgy vettem valahogy, még írtam is hogy – Kedves kisfiam nősülj meg! De magyar jánt vegyél el, hát van odaki sok szíp magyar jány, meg azok talán jobbszívűek is mint az angolok! – írta aszt vissza Pálházi, hogy nősülne ű szívessen, venne is el magyart jánt, csakhát a felesége nem akarja. Hát nős vót mán. Angol nőt vett el. Ászt csak tíz évvel vót fiatalabb mint én.

Sokmindent megtudtam Pálházitul is, meg János barátaitul, akik így visszagyöttek Angliából, meg leveleket is kap tam azután mán, de vót azér amit csak Angliába tudtam meg pontosan, kisébb ahogy kimentem. No így aszt apránként minden kitudódott.

Horvát Györgynek hittak, aki elgázolta. Még mikor Líbe laktak, ötvennyócba, akkor csatlakozott hozzájuk ez a Horvát. De ez ott mindent elkövetett, ez ivott, garázdálkodott, erőszakoskodott, ami rosszat lehetett, ez mindent! Egy újság meg ugye kiírta mindig, hogy a magyarok megin ezt csinálták, megin azt csinálták. A MAGYAROK, ugye – közbe meg mindig csak ez vót! No János aztán többedmagával bement a szerkesztőségbe, aszt szólt, hogy ne foglalják így egybe a százötven magyart, írják ki a nevét, hogy ez meg ez vót, de egydőkír ne mocskolják be az egészet!

Ezer aszt úgy megharagudott Horváth György, hogy agyon akarta löni Jánost. Ezt Pitók Gábor mesélte nekem, pesti lakos, együtt lakott ott ű is a fiammal, de hazagyött még mielőtt János meghalt, aszt én írtam neki, megkerestem. No Gabi bácsi mesélte, hogy elment János egyszer vacsorát venni, kiment hogy hoz tejet. Megvette, kigyön a bótbul, megáll, eszibe jut valami, visszalíp – abba a pillanatba az ajtófélbe csapódott a golyó. Ez a Horvát a másik ódaion lesekedett, úgy lűtt rá Jánosra. Vót a botosnak egy nyomorík apóssá, kinn űlt mindig egy nádszékbe, az látta az egészet. Ha nem lip vissza hirtelen János, megöli Horvát!

Utánna egyszer még meg is verte János ezt a Horvátot, mikor megin ott Líbe garázdálkodott. Nagyon megverte jaj, hát kegyetlen erős ember vót a fiam! Hatalmas nagy keze is vót, olyan szíles kezeszáracsontja, hogy még az apja se érte át, ugye mint kovács, lakatos, erős munkát is vígzett, meg erőscsontú is vót, nagyon fáin ember vót János! Hát nagyon megverte Horvátot. Aszondta neki:

– Vedd tudomásul, – aszondja – hogy mindig meg foglak verni, valahánszor ilyeneket csinálsz, mindig megverlek! Mer látom hogy te nem született alkoholista vagy, ha szándékosan akarsz minket legyalázni!

Hát biztos ezer gyűlölte a fiamat Horvát.

Ífélkor gyött el a munkából János. Akkor akarta egy német barátját hazavinni Nansziba. Elindultak motoron, a német ült hátul. De csak lassan mentek, nem hajtott János sebessen. Ez a Horvát meg hátukul beléjük ment. Felborultak. A német vágódott ki jobban, az árokba esett, ott meg egy kûre, eltört a keze, de nem vót azér ez nagy esís, mer azt vallotta a német, hogy János még talpra akart állni! Hanem ez a Horvát akkor felkapott rögtön a motorjára, aszt ahogy a fiam még félig a földön feküdt, keresztülment rajta.

A bal ríszin ment át, a bal arca, feje balódala, a bal válla, bal térgye roncsolódott össze, meg az ódalbordák letörtek a gerincirül.

Horvát is felborúlt újra, ahogy Jánoson keresztülrobogott, elesett, elvesztette az eszméletit. De aszt mikor magáhotírt, elszökött a kórházbul. Úgyhogy nem bírták kihallgatni.

János meg meghalt.

Kaptam én aztán levelet Angliából, egy ismeretlen írta, nem tudom ki, csak ennyit: „Muharosné asszony, Horváth Györgynek ez és ez az új címje. Azóta már három embert elgázolt, kettő halálos lett szintén.” De nem vót aláírás. Meg még egyszer gyött levél, hogy a Horvát címje most meg megint új, itt és itt lakik, de a levélrül ne szóljak senkinek.

Nahát ugye akar egy detektívregény. Úgy vótam vele: valahogy nem tudott nagyon érdekelni. No érdekelt, persze – hát minden érdekelt engem ami a fiam dóga; de ez valahogy olyan távoli valami vót, úgy éreztem: nincsen ennek közzé Jánosho igazán!

Meg hát ugye mit is tehettem vóna?

Ahogy aztán kinn jártam Angliába, tanálkoztam a nyomozóval, aki a fiam ügyit intézte még akkor. Pálházi odahíttá, inán addigra feljebb avandzserozott, megyei kapitány lett. De a: t mondta, û nem nyomozhat csak a saját megyejibe, Jorksírbe. Ha másutt akar, Londonbul kell kérni engedílyt, de meg kell akkor is nevezni hogy hun akar nyomozni. Azt pedig û nem tudhatja, mert Angliába nincsen kötelező lakásbejelentő. Aszondja ez hozzá tartozik a szabadságho, hogy nincs bejelentő, mindenki oda megy lakni ahova akar. No így aszt ennyibe maradtunk.

Mikor Jánost a szerencsétícienség írtc, Margaret Írországba vót a nagynénjinél. Onnat ment haza egy hónap után, aszt nem várta levél. – Na ha te nem írsz, én se! – aszt úgy vette ugye, hogy megin haragba vannak. Nem törődött Jánossal, elment moziba. Ott tanálkozott a János barátaival. Aszondja ott neki az egyik:

Margaret! Ha én szeretnék valakit, aszt meghalna, én gyászolnám! Nem mennék moziba szórakozni!

– Mér? – aszondja Margaret. – Hát ki halt meg?

– Ki halt meg?! Hát János! Két hete vasárnap temettük! Ott összeesett Margaret, egy évig vót kórházba utánna. Csak kinn Angliába tudtam meg azt is, hogy mikor halt meg János. Fél egykor íjjel, csakugyan. De ott egy órahosszával hátrább jár az óra. Ahogy mentem ki, aszt igazítottuk át, úgy értettem meg. Idehaza fél kettő vót akkor. Kűdtík aszt haza a János holmiját, ötvenkét kiló ruháját. Ászt ahogy bontottam szíjjel a zsákokat, szedtem ott kifele az ötönyeit, ingjeit, pulóvereket, alsóneműt, kabátokat, sok cipőt – egyszer kezembe akad a vires ingje. Amibe vót, ahogy a szerencsétlenség írté. Összevissza vót szakadva, meg látszott ahogy úgy vágták le ollóval a fiamrul a kórházba – aszt merő vir az egisz, ráfagyva. Jó istenem, hát mit csináljak én most evvel? Ott ríttam ráborulva – hát ez a Jánoskám vire!

De hova tegyem ezt most? Elígessem? Nem szóltam Bálintnak se, csak elcsomagoltam elsőbb, betettem idesanvám ládájába alá. De én akkor megint egy szemhúnyást nem aludtam kaka, az szinte úgy ÍGETETT engem, hogy ott van!

– Aa, – aszondja Zsófi – hát mit csinálnál vele? Ássad be a ganyéba aszt jól van! Hát mire jó mán az?

De óó, hát azt ugye nem tehetem. Hát hogy a ganyé közzé lökjem – hát az nekem a fiam vire!

Addig-addig, hogy aszt kivittem a temetőbe. Összekötöttem kis csomagba, beleástam idesapám sírjába a Jánoskám ingit.

Hungarian visitors

HUNGARIAN VISITORS TO SOUTH KIRKBY, Mrs. M. Balintne, who is over to see her son's grave at Moorthorpe, and Miss B. Szuzy, a 10yearold laboratory assistant from Budapest. They are pictured being entertained by Mr. and Mrs. S. Brightman. (See story.)

Mikor János meghalt, utánna megkaptuk a holmiját csomagba, ötvenkét kiló ruhát. Nagyon sok szíp mindent, hát ugye azír ötvenkét kilóba nagyon sokminden van. Tizenkilenc szebbnél szebb inge, három megvan belûle az uramnak, vót benne selyem is, meg egyszerû gyócsing is – meg hát minden, minden. Meg kaptunk kétezer forintot is, hogy ez jár a János biztosítására.

No azután, másik évbe, februárba, kaptunk újra egy másik levelet. Az vót benne, hogy tívedís törtínt, mer Jánosnak nem heti biztosítása vót, egy nagyobb összegre vót biztosítva, megtanálták a hagyatíkába a biztosítást. Szóval hogy van még píz. Hogy én avval mit akarok, hogyan akarom én azt elrendezni.

Akkor én ezt a levelet elsikkasztottam, én errül nem szóltam akkor senkinek. Visszaírtam Angliába, hogy használják kamatmentessen azt a píz. Majd én ki fogok menni, má járok utánna hogy kimehessek, majd én oda elmegyek aszt odaadják nekem a píz.

De öt esztendõbe telt, mire kimehettem! Addig egyfolytába jártam utánna, tizenhétszer vótam benn Szolnokon az Ibusznál. Elsõbb semmikípp se engedtek. Azután – no jó, mehetek, ha szerzek fontot. Kérjek attul akihe megyek. Déhát én egy sírho megyek! Attul én hogy kérjek píz?

– De hun lesz megszállva?

– Hát, – mondom – az van, akinél megszállják, aki ott engem vendígül lát, dehát az nekem eggy olyan idegen ember, hogy én azt sose láttam, attul se kérhetek!

Hát, írtam én minden fele. Még Angliába is a magyar követnek hogy segítsen ki, inkább ottmaradok, főzök neki, jó magyar íteleket – meg így mindenkinek mindent megígértem, csak ki tudjak jutni. Még a királynõnek is írtam, de az se válaszolt. Víg, öt évre azt mondták, hogy ha gyövetmenet kifizetem, akkor repülõgépen kimehetek.

Akkorévbe vót utoljára két sörénk, hízó ökör. Rettenetes sok vót a dogunk, kimondhatatlan sokat kellett akkor dógozni. Bálint eljárt fuharba, rámmaradtak a sörék, fias disznó, hízók, azt etetni télen is, hogy majd megfagytam – de feltartott mindig az, hogy nekem píz kell az útra. Utánna

mán nem bírtam vóna újra kezdeni, akkor még vitt az akarás. De látta az uram is, hogy nekem ki kell mennem, mer egész kakákat az udvaron tötöttem, níztem, hogy ugyan merre lehet eltemetve János. Hogy merre kellene nekem menni, hogy én azt meglássam hogy hova temették! Nagy Zsigának hittak azt az embert, járt hajnalba, fél háromkor a lovakho, etetni, de engem mindig az udvaron tanált.

– Hát mi van teveled, hát te nem fekszel sose, nem alszol?

– De, – mondom – szoktam alunni, néha, egy kicsit. Úgy tizeneggy óra körül elaludtam, de má fél kettőkor felébredtem, mikor má az az idő elgyött hogy eztájon halt meg János, fél kettő, háromnegyed kettő, azt én mindig ébren, az udvaron tötöttem. Akkor aszt mán utánna ritka eset vót hogy elaludjak. Akkor mán én nem bírtam.

Mikor megvót mán az útlevelem, Pestre kellett még menni a beutazási engedélyit, az angol követsígre. Mondom ott annak az embernek, aki így minden ügyet intézett, mondom:

– Nagyon szípen megkérem, hogy – én beteges vagyok. Ne maradjon el az én utazásom szeptemberre! Mer akkor én el se indulok. Mán öt éve hogy vágyok arra hogy kimenjek a fiam sírjáho! Én mán ősszel, hidegbe, betegen nem tudok menni! De akkor meg még egy évet várjak? Hát gondolják el, hogy mtllyen rettenetes érzís az nekem!

Akkor ez bevitt egyg idős angol úrho. Az aszondja:

– Asszonyom, hat hét a rendes ideje annak, hogy a vízum meggyöjjön. De önnek meg fog gyönní augusztus tizedike körûire. Elhiszi ezt, ha én mondom?

– Ugyan, uram, hát hogyne! – mondom. – Tudom én, hogy úriemberrel állok szembe! Aki szavát állja!

Mindjár felállt, aszt kezet fogott velem. Köszöni az elismeríst.

Azután meg azt mondja hogy

– Van itt önnek font. Kûdtík Angliából. Hogyan kívánja felhasználni, az utazásho, vagy az ottani megíphetísihe?

Mondom: – Sehogy. Köszönettel visszautasítom. Mer én olyan adósságot, amit soha nem tudok meganni, nem szoktam felvenni. Nagyon örülök neki, hogy gondoltak rám Angliából, de nem fogadom el. Tessék szíves lenni visszakûdeni.

Erre megint aszondta, hogy – Minden elismerésem az öné asszonyom, nagyon becsûletessen jár el.

Még akkor csak egy dolog vót.

– Még vóna egy kérés. Egy kisján gyonne velem, hogy engem kikísíjjen, mert az uram egyedül nem enged. De még csak most van bent a útlevélkérelme! Megkapná-e az azt akkorra, amikor én, hogy engem kikísérhessen?

Hát ez vót ugye Barcikai Zsuzsika. Haajnye, de sok kérés, ugye! Nem mondta rá mindjár az öreg angol, hogy rendbevan, de emez, aki magyarul beszílt, bíztatott a szemivel, hogy várjak csak. Na utoljára aszondta az öregebb:

– Meglesz asszonyom. Letarthatja neki is a jegyet, maga mellett a repülőjegyet. Ha ki nem is fizeti, letarthatja.

No rendbe vót. De úgy elníztem, hogy akik ott kiabáltak, hogy – De nekem gyorsan kell, mer itt a beutazási engedély! – meg erőszakoskodtak, fölínyeskedtek – aa, mindnek elibevágtam az alázatossággommal! Meg avval, hogy a fiatalabbakat „kedves gyerekek”, meg „lelkem”, így szólólgattam. Hát mondhatom hogy olyan szívesen kiszolgáltak, hoztak feketekávé, sütemint, a követsígen teát! Ott tea vót, meg sütemíny; nem tettek egísz tállal elébünk, hogy aki akar egyen, csak olyan kevés kis nyamvadt sütemíny vót – nadehát megvót a szívessíg!

Na akkor kerestem a Malévirodát. Ott van nem messze a követsígtül. Ípp tatarozták, de megtanátam. Na ott: is, ahogy bemegyek:

Tessék helyet foglalni, asszonyom!

Jaj kedves gyerekek! – mondom a fiatal tisztnek. Ha ebbe a fotelba beleülök! Engem kávé kanállal kell ám kikaparni onnat! Mer én oan fáradt vagyok, hogy nem bírok belûle kigyönni. Adjanak nekem egy kemínyebb széket, ahho vagyok szokva!

Jaj, akar ídesanyámat hallanám! – aszondja. – Ide üljön, drága néném, üljön csak a fotelba! Kisegítsük majd belûle, pihenjen egy jó sort!

Rendbe lett a repülőjegy is. Nem úgy, ahogy szerettem vóna, mer augusztus tizenkettedikén vót az évfordulója Jánosnak, aszt csak tizenötödikére vót jegy, de megvót. Még meg azt kérdeztük, hogy megfelele nekem a másodosztály!

– Aa, kedves fiam, még ha kast köttök a repülő után, aszt abba ülök, akkor is megyek! Mindegy nekem, csak haladjak Anglia fele!

– Tán nem számít a néni visszagyönni?

– Dehonnem, – mondom – hát itthagynom az uramat, hát mi lesz avval, ha én nem gyövök vissza!

Na, két hét alatt el vót minden intézve. Minden el lett két hét alatt intézve! Zsuzsikáé is meggyött akkorra, tizenöt nap alatt. így aszt mehettünk.

A repülőgépen nagyon jól éreztem magam, vígtelen jól. Én ültem az ablakho, nizegettem ott kifele. Mondták hogy ne nizzek ki, nehogy szídüljek, de csak níztem ki. Maj nem nizek ha szídülök! De nem szídültem. Hazafelé csak – de az majd később gyön.

Brüsszelbe leszálltunk. Ki kellett mindenkinek szállni a gépbül, egy órahosszára, hát bementünk a társalgóba, bejártuk ott a termeket, mindet. Ragyogó vót, minden, de szinte SÜTÖTT, olyan hidegség vót ott! Nem hideg vót, hanem – hanem az a vígtelen udvariasság, hogy szinte úgy keresztülníztek rajtunk! Ott semmi kedves szót nem hallottam – nem szerettem ott a környezetet.

Még Pesten annyi történt, hogy elveszett egy csomagom. A Dorottya utcából indultunk, ott elszedték a csomagunkat, aszt hozták busszal utánnunk. Kiírunk a reptérre, vámolnak – hát az én csomagombul egy hiánzik. Pont amellyikbe a koszorúk vótak! János keresztanya is ilyen kis koszorút küdött, én is olyat vettem, egy szíles selyemszallag vót a keresztanyjátul, hosszú aranyrojtal, de gyönyörű, Kúnhegyesene vagy Szolnokon vette nem tudom, meg Bálintok is szallagot küdtek. Egy kis művirágcsokrot idegenek hoztak, egy kisfiú, gimnazista vot akkor, most mérnök. Mer aszondta űtet nagyon szerette János, mikor még kicsike gyerek vót. Utánna, mikor már utolsóéves mérnök lett, adtam is neki egyszer száz forintot, mondom – Kisfiam, ezt fogadd el tőlem, mer az nekem ezret megírt, hogy te idegen vagy hozzánk, nem vagy rokon, aztán a fiamrul mégis úgy megemlíkeztél!

Oszt ez a doboz elmaradt, akibe a koszorúk vótak. Nem tanálták sehun. Mondom ott a vámtisztnek:

– Hát uram, én nem megyek el. Én öt esztendő óta várok arra, hogy legalább egy szál virágot tudjak adni a fiamnak, hát ha ez nem lesz meg, én nem megyek.

Zsuzsika meg rítt! Kétségbeesett, hogy akkor űvele mi lessz!

– Kimísz fiam! Én meg ittmaradok!

– De ám – aszondja a vámtiszt – hátha nem lesz érvényes a jegyek másik járatra!

– Akkor se megyek! A lelkek rajta!

Aszt motorbiciklis hozta utánnunk a csomagot. Ottmaradt a Dorottya utcába.

Londonba írtunk, avval kezdődött: Minden csomagom elveszett. Mind! Senkié, egy se, az enyim mind a három elveszett. Hát, ott magyaráztuk kézzel-lábbal. Zsuzsika tanúlt három évig itthol, mondom neki:

– Eridj kisjányom, aszt mondjad, hogy elveszett! Te tudsz angolul! Mondd el hogy mik vannak benne!

De bizon Zsuzsika se nem értett, se beszélni nem tudott. Még én jobban elértettem! Próbáltam akkor németül. De én is csak szavakat tudok! Az angolok meg annyit se! Hát, nem boldogultunk. Annyit megértettek, hogy oda a csomagom, de tovább nem jutottunk. Mán csak mi vótunk ott, mindenki elment. Filtern, Pálházi is elunja, gondolja hogy nem gyöttünk, elmegy. Láttam egy ajtót, ez biztos a társalgóba vezet, hát kûdtem aszt Zsuzsikát:

– Nízd má meg, hátha ott van Pálházi. Nehogy itthagyon minket!

Kinyitja az ajtót Zsuzsika, begyön egy férfi. Rámmosolyog, odagyön, csókol nagyon. Mondom neki:

– Te vagy Pálházi István?

– Én – aszondja. – Megismertelek a fénkíp után.

– Mán aszitem, – mondom – valami rossz angol potyázik itt velem!

– Na, – aszondja – most má biztos te vagy Esztikém, a levél után ítílvé! Egyem meg a szádat, de jó is hallani ezt a jó magyar szót! – aszt csókolt újra. En meg csudálkoztam, mer egy fiatal embert vártam – hát János barátját – aszt egy időssebb vót.

– De ám – mondom Pálházinak – nagy baj van. Má mindenki elment, a csomagom meg odavan! – Na, û aztán odament a vámtisztekbe, aszt mondta nekik angolul, hogy ennek a hölgynek elvesztek a csomagjai. Most mán így értették. Elsorolgattam, hogy mik vótak a csomagokba, aszt mondták hogy nyugodtan menjünk el, majd utánnunk kûdik.

Este tizeneggy órakor hozták utánnunk, akkor lett meg! Nem mondták hogy a magyar gépen tanálták-e meg, vagy hunnat szedték elő, de csak meglett.

Aszondta Pálházi, most nem megyünk haza, ott hálunk egy hotelba. Már bérelt is ki szobákat, külön mindenkinek egy szobát. Mondom Pálházinak:

Istvánkám! – mondom. – Én jobban szeretném kedves, ha egygyütt lennénk Zsuzsikával! Fíl is egyedül!

– Nem baj, – aszondja – akkor majd kétszemélyes szobát váltok.

Vezetnek be – hát háromágyas. Azt mondja Zsuzsika:

– Eszti néni, hát István is velünk hál?

Tudja fene, – mondom – én magam t.e tudom! De mi ketten együtt vagyunk, ez má biztos. Majd leójtjuk a villanyt aszt levetkezünk, vagy valahogy megoldjuk!

De nem úgy vót, hanem nem kapott kétágyast Pálházi, csak egy családi szobát, ûneki meg megmaradt amit még délelõtt váltott.

Na, hát akkor fürödjünk meg. Egy hindu vezetett el minket, elkísztette a vizet – ott mind olyan színesbõrûek a kiszolgálók. De ez azér jóarcú vót, szíp fiatalember. Csak ahogy elkísztí a vizet, aszt vetkeznénk le, hát nekidûl az ajtófélnek aszt mosolyog, ott les.

– Hallode! – mondom. – Ez a koma itt ingyenelõadást akar látni! Mit csináljunk neki?

Aszondja Zsuzsika, û nem tudja, de û így nem vetkezik.

Persze hogy nem vetkezel, amíg itt van! – Szípen megfogtam a kezít a hindunak aszt kitettem az ajtón.

Így aszt jól telt az ícaka.

Este, meg másnap dílelõtt elvitt minket Pálházi Londonba. Nagyon messze vót még, harminchat kilométer vót London a reptértûl, busszal mentünk. Minden fele szíjjelníztünk, összejártunk ott mindent. Elmentünk a Temzepartra, ott vót a Tóerhíd, szembe vót rá a Parlament, azt is láttuk. Abba a negyedbe is vótunk, ahol a színházak vannak – ott nem úgy van, hogy ebbe a városrészbe is, amoda is egygy, szítszórva, hanem ott van egyrakáson. Nem tudom mindet kimondani, ahon jártunk, hát mind máskípp van az leírva! Az ügyetlen angolok annyi mindent leírnak, utánna a torkukbul szólnak egygyet, aszt kimondták az egíszet!

Meg vótunk abba a parkba is – Hidepark? –, ahol így beszíl, szónokol mindenki. No, legelõi ott beszílt egy nagyszakállú, vállig írt a sárga haja is, egy fiatalember. Mondom Pálházinak: ez olyan rosszul níz ki, kíváncsi vagyok mit beszíl, fordítsa mán le. Hát, aszondta a szakállas, hogy az idõsscbb generáció nem elíg inteligens. Mer ugye, – azt mondja – ha két kutya az úton összeragad, azt természetesnek veszik. De viszont lia két fiatalú úgy tanálnak, azon má megbotránkoznak!

Mondom: – Nincs itt õrültekháza?

– De van. Minek?

– Hát – mondom – ez vagy onnat szabadult, vagy oda kell vinni! De a helyyé ott van mindenkip!

Pálházi roppant nevette. Egy rendőr állt a hátunk megett, megkérdezte tûle, hogy mit mondtam. Na erre Pálházi kihirdette hangossan, hogy ennek a hungari hölgynek ez és ez a véleménye. Azt mondta rá a szakállas, hogy én is korlátolt vagyok. – Akkor a hungari hölgy is korlátolt!

– Az öregapád! – mondom neki.

Na níztük akkor a másikat, mer vót ott nígy szószék is. A következõbe szerezsen, vagy néger, vagy tudja fene mi vót. Mutogatta a kezit, így le vót neki vágva, magyarázta, hogy û a szabadságír harcolt.

– Hagyjuk ezt, – aszondja Pálházi – gyerünk tovább. Ahun egy most megy fel!

Na hallgattuk. Aszondta, hogy borzasztó fel van háborodva, mer most mán itt nincs szabadság, mindenbe beleszól a kormány. Fel kéne a kormányt a királynõvel együtt robbantani. Például neki van egy bérháza, de most mán nem úgy szabja meg a bért, ahogy û akarja, hanem elõírja a kormány, hogy mennyit kérhet. Ez micsoda disznóság, – aszondja – mer ott van például Lengyelország, Magyarország, ott milyen szabadság van, a gyárral a munkások rendelkeznek, meg a földdel, mindennel!

Na, akkor meg én mondtam Istvánnak, hogy gyerünk tovább.

Még azután nagyon messze mentünk, Szautkörbibe. Ott lakott Pálházi, meg ott halt meg János. Ez még kétszáz negyven kilométer vót vonaton, dílbe indultunk Londonbul, bizony este vót mikor odaírtunk.

Az a vidék nem szíp, ahun ûk laknak. Fémsalakbul valóságos hegyek vannak ott. Magyarázta Pálházi, hogy Magyarországaít várnak olyan gépet, ami feldolgozza majd a salakot valaminek – tán mûanyagnak, nem tudom.

Szautkörbibe má vártak minket. De Pálházi felesége, Olly olyan hidegen fogadott, hogy ahogy rámnízett, majd össze estem. Hogy mir is gyöttem én elõ! Kísõbb aztán jobb lett, de bizon az eleje nehíz vót. Ki vót tíve tányérra a sok sütemíny, meg datolya, banán – Tabon meg Pesten színit se láttuk még akkor – torták, cukorkák, nagy tányírokkal, de nem kínáltak minket. Mink meg nem mertünk hozzányúlni! Csak úgy meresztgettük a szemünket, hogy de jó vóna! Mer ha kínálta is Olív, ha mondtuk hogy köszönöm, „tenk jú”, akkor mán kapta el aszt vitte odább, nem írkeztünk venni belûle. Egyszer Zsuzsika fent vót az emeleten, mondom Pálházinak:

– Istvánkám, vigyél má fel Zsuzsikának egy narancsot, az elõbb azt mondta hogy ehetník.

– Aa, nagyon szívéssen! – Felvitte a narancsot, kísõbb felmegyek én is, mondom:

– Adjál egy kis narancsot, hamar!
– Jaj, – aszondja Zsuzsika – mind megettem!
Ejnye a fene egyen ki! – mondom. – Majd meghalok írté, aszt még íhes is vagyok!

– Azt hittem Eszti nénié odale van!
Van csudát! Hát azt nem mertem mondani, hogy én is ehetnék!
Hát ez napokig így ment. Olív rítt, hogy nem esszük meg amit készít, mink meg bögtünk íhen.

Én a banánt roppant szeretem. Mondom aszt Istvánnak:
– Istvánkám, mink NAGYON íhessek vagyunk! Én veszek egy banánt!
– Az isten áldjon meg, – aszondja Pálházi – itt van minden előtted!
De nem KÍNÁLJÁTOK! – mondom. – Nem mondod hogy vegyünk!
Mink hozzá nem nyúlunk, de a szemünk kopog íhen!

– Jaj, – aszondja – hát elfelejtettem én már azt, hogy minállunk úgy szokták!

Azután aszt kínált, meg mondta Olívnek is, hogy kínálja, tartsa oda nekünk. Hát Olív ugye ezt megszokni nem tudta, ha megköszöntük, rögtön elkapta előlünk. Megbeszítettük aszt Zsuzsikával:

– Zsuzsika, ha kínál Olív, ne köszönjük, míg ki nem szedtük – mondom.
– Mer hát ez BORZASZTÓ! Nem köszöngtünk, nem udvariaskodunk gyerekek, mer így íhen leszünk!

Így azér helyrerázódtunk lassan. De az ottani kosztot csak nem tudtam megszeretni. Nagy lapostányírt adtak, azon vót egy szelet hús. Birkafaggyúba belelükte Olív, összekapta, megfordította a másik ódaiára – belől csupa vir vót. Odatette a tányírunkra, mellette meg mint mikor a macska körülrakja a padkát, egy kis csimécsomó hagyma, bab, zöldborsó, de annyi féle körítés vót, hát most melyiket együk? A salátát csak megmosták a csap alatt, ott meg is ették. Nem szerettem a kosztjokat. Kétszer csináltam rakottkrumplit Pálházinak – nade tejfel nincs ott! A tejfelt nem ismerik. Vaj vót, nagy tömbök, gyönyörű jó vaj. De kenyerek nem vót! Kétszersültet ettek. Hát nekünk meg hiánzott a kenyér. Olyan kis francia zsúrkenyeret hozott aszt Pálházi, azt eszegettük.

Olív azér megváltozott, megszeretett utóbb. István azt mondta, nem tud magyarul, soha nem szólt egy mukkot se, hiába tanítja. Pedig kitartóan magyarul szokott hozzá beszólni, aszt utánna elmondja ugyanazt angolul. Ezt magyarázza nekem Pálházi ípen, nízem, Olív csak hallgatódzik.

Mondom neki: – Olív! Szeretsz?

Aszondja: – Igen. Szeretlek.

Megörül István, kérdi az is: – Olív, szeretsz?

– Nem – aszondja Olív. – Tíged nem.

– Na látod, hogy tud magyarul? – mondom. – Láttam én mindig a szemén, hogy mosolyogta ha beszíltünk, mer értette!

– Értettem – aszondja Olív.

De úgy panaszkodott aszt István, mikor magunkba vótunk. Hogy ű hiába kedveskedik Olívnek. nem hagyja! Ha ű mondja, hogy hát – Olív, én úgy szeretlek!

– Az természetes, mit kell azt mondogatni! – azt feleli.

– Férjem vagy, hát szeretsz! Meg mit simogatsz, nem vagyok én se kutya, se macska! Hagyj engemet, – aszondja – ne simogass!

O meg úgy van, aszondja, hogv ami szípet csak tud mondani, mindent mondana neki! Drága szívem, gyöngyvirágom – mer ű meg szinte szomjúhozza azt a kedves szavakat! Hiába, na. Az angolok ilyenek.

Hát, én nagyon műveltnek se tanáltam az angolokat! Pedig nem az aljanípekkel társalgott Pálházi – mán akkor járási tanácsstag vót. Vótunk például egy bányamérnökök is meghíva, uzsonnára. Vót ott egy zenész, zenekarba látszik, de az is valami technikus vót a bányánál, meg még másik úr is vót, felesígestül, vótunk vagy nyócan. Ez a zenész nagyon érdeklődött minden iránt, könnyen is tanúit, az spanyolul is tudott, hát ott nyaralt nihanyszor, meg egy pár szót megtanult magyarul is. Nahát ez azt kérdezte, hogy pólisok vagyunk-e mink, lengyelek? Elfutott a míreg, mondom:

Hát HOGY vónánk mink lengyelek! Hát magyarok vagyunk!

– Dehát, – aszondja – magyar, meg lengyel, as egyy.

– Hogy vóna egyy, dehogy egyy! Még azt – mondom megértem, ha az osztrákokkal mondják hogy egy vagyunk, mer ugye nagyon sok esztendeig mostohatestvírek vótunk, Ausztria-Magyarország, dehát hogy a lengyelekkel! Hát vígre az angolok is Európában laknak, oda tartoznak inkább, aszt ennyit nem tudnak?

Ott mindenki azt érti csak, amibül meg akar ílni. Egyebet nem. Meg én roppant csodálkoztam, hogy nem tutinak nyelveket. Kérdeztem is, hogy ez hogy lehet. Aszondták, az övéké világnyelv, nekik más nem kell. Aki velök akar beszílni, tanuljon meg angolul.

– Igaz – mondom. – Csak azért énszerintem a műveltséghe tartozna az is, tudni nyelveket!

No, én a nyelvtudással híres is lettem ott.

Elvitt egyszer Pálházi a virágkiállításra, Szautportba. A tengerparton van az, de hogy milyen tengernél, azt elfelejtettem megkérdezni. Órjási területen vót a virágkiállítás, körülötte autóbuszok, motorbiciklik, minden, rengeteg forgalom vót! Félmillió ember fordult ott meg naponta! Kilenc sátor vót, de mint a Vízügy mitülünk, olyan hosszú vót egy-egy sátor. Mindegyik sátor tömve virággal, közípen is vót virág, meg így menetelesen felfelé is, hát temérdek virág. De ott isteni szípek a virágok. Hát ugye minden ícaka kap egy kis langyos esőt, a színe ettül nagyon szíp, nem poros, nem kormos, meg nagyra nyõ hatalmas krizantínok, meg szarkaláb, méteres hosszú! Gyönyörû vót, hát én csak úgy haladtam, ha egyik húzott, a másik meg lökdösött, mer mindet annyira szerettem nízni!

Ahogy ottan lelkendeztem a virágnak, az egyik sátor õrizõje azt kérte, hogy milyen nemzetiségû vagyok. Mondta István hogy magyar. Hát, kis idő múlva, kiabálnak az ajtónál, a megafon, hogy a magyar hölgy fáradjon a kijárátho.

– Tíged keresnek! – aszondja István.

– Hogyne, – mondom – hát persze! Hát itt hasraesik elöttem mindenki! Tabon nem vesz észre a kutya se, hát akkor itt Szautportban hogy?

De csak ismetelte, hogy menjek a kijárátho! Hát kimentünk. Mondták aszt, hogy íram be a nevemet a vendíggönyvbe, mivel egyyetlcn magyar vagyok, aki kiment a virágkiállítást megnízni. Na persze, gondoltam, hát azér mentem ki íppen. Adtak ajándíkot is, szíp nagy könyvet, színessen benne a virágok – azt Zsuzsikának adtam. Meg adtak sok levelezõlapot, hatot-e, tízet-e, nem is tudom, meg egy páholyjegyet lóversenyre, meg három szál rózsát. Lila rózsát akartak adni, de annak nem szerettem a színit.

– Igaz hogy sírra viszem, – mondom – de sehogy nem tetszik a színe. Ezt köszönettel visszautasítom, adjanak helyette akar míllyet.

– De ez az aranyérmes!

Nem bánom. Olyan halott szín! – Most mán itthon is látom a lila rózsát, de most se szeretem.

De roppant örültek, hogy Magyarországaít is ment valaki a kiállításra. Kértík, hogy pontos címet írkak, mer majd kûdenek utánnam újságírót, gyön az újságíró beszélgetni velem.

No ahogy ott alkudozunk, odagyött egy társaság. Egy kis francia jány vót velõk, oan tizennígy éves körüli, aszt kérdi éntûlem, hogy francia vagyoke.

– Zsö non – mondom. – E tü ün pötít franszez fíj? Ászt mondja, aki ott a vendíggönyvvel van:

De csak mondja az újságíró, hogy fordítsa le István, ahogy én mondtam! No lefordította neki. Oszt így nízi Zsuzsikát az újságíró, nízi, hosszan, aszt aszondja:

– Öó, neem. Nincsenek ilyen szípek az angol jányok ...

During her short time here Miss Barcicay has already formed some definite opinions on the English and their way of life. She is „for” Blackpool, the Beatles and English icecream, and „against” the tight dresses of some of our girls and the long hair of the hoys. „Only hooligans have long hair in Hungary”, she said

Még ezután egyszer előgyött az az újságíró, azt mondta hogy csak mint magánember. De nem vót ípp otthol Zsuzsika, hát rögtön elment. En nem kellett nekí.

Hát, nagyon tetszett ott mindenkinek Zsuzsika. Szíp kisjány is, szíp barna kisjány. A tengerparton is, Blekpulba, minden pillanatba – pardon! – má fénképezték is le. Az a bányázmérnök is, akiné vótunk – nős vót pedig, Leila, úgy hittak a felesígit – hát az is nagyon szerelmes lett Zsuzsikába. Zsuzsika ült egy fotelba, a házigazda elibeült a szőnyegre, onnat nízte.

Csak azután – a vígin István is szerelmes lett.

Mindent vettek Zsuzsikának; û meg megörült, aszt mindig ugrott a nyakába Pálházinak, aszt csókolta boldogan. Mondtam aszt a kisjánnak:

Zsuzsika! – mondom – Ezt ne tedd többet. Köszönd meg szípen, de ne csókold. Mert Oliv nem elég fiatal hozzá, István meg nem elég öreg. Hát ennek nem lesz jó kimenetele!

Zsuzsika megértette, de későn mondtam. Gyön be hozzám egy este István, aszt elkezd panaszkonni. Hogy û nagyon megszerette Zsuzsikát. Hogy mit szóllok én hozzá.

– Hát, mit szólnék? – mondom. – Mintha a fellegekbe akarnál kapaszkonni! Hát hogy gondolsz illyet? Neked itt a felesíged! Haza nem gyöhetsz, Magyarországra nem hozhatod a vagyonodat, meg ott nem is keresel ennyit. Ez egy tizenennyóc éves jány, hozzád se menne mer sokkal öregebb vagy! Hát ez kíptelensig! – Ezt mondtam neki. – Hanem most annyit mondok neked, hogy ez a kisjány énrám van bízva. Én vagyok írté a felelős. Hát ha én megtudom, hogy te szemtelenkennél evvel a gyerekkel, én nyílt levelet írok neked! Vagy írok ezeknek az újságíróknak! Úgy gondolkozz!

Ó, nem, hát û a világír nem, meg se sértené – hát szabadkozott nagyon.

Zsuzsika tovább maradt Angliába, még egy hónapig. Megtanult még szípen angolul, úgy gyött aszt haza – nagyon jó államvizsgát is tett. Kérdeztem aztán tûle, hogy mi lett még odakint.

Ó, – aszondja Zsuzsika – nagyon illedelmes vót István, nem vót semmi. Csak mindig rítt. Hogy majd hogy hiánzik neki a szíp magyar szó is, ha elgyövök, û ezt mán soha többet az íletbe nem kapja meg. Nagyon rítt.

Így íltünk Angliába, így telt az idő.

A 2.500 mile return journey to make a pilgrimage to the grave of her son at Morthorpe has been made by a Hungarian woman. Yet it is a pilgrimage tinged with pleasure, for it is the first trip abroad for Mrs. Muharos Balintne, a farm worker of Tiszatab, in Eastern Hungary. Her son Janos, who came to England after the uprising, was killed in a motorcycle accident at South Kirkby five years ago.

Édesanyám, nyissa ki az ajtót

Akkor ícaka, hogy János meghalt, azt álmodtam, hogy János kiabál. Nem értettem, hogy nitt kiált, vagy csak elfelejtettem, ahogy hirtelen felébredtem – nem tudom. Csak felugortam, aszt kiáltottam én is neki:

– Nyitva az ablak, kisfiam, gyere be!

De nem tudtam megmondani, hogy mire feleltem én ezt.

Csak Angliába tudtam meg, mikor kimentem.

A detektív mondta el, aki ott vót Jánossal. Hogy ahogy bevittük, felfektették, eltömtük a bal arcát vattával, ahol kinyílt – akkor János kiáltott:

– Édesanyám, nyissa ki az ajtót!

Magyarul mondta, a magyarok értették meg, akik ott vótak mán akkor, összeszaladtak, akkor lett vége a munkájuknak, ott álltak mellette, azok fordították le a detektívnek: „Édesanyám, nyissa ki az ajtót!”

Nem értettem akkor, hogy mit kiált, de jól feleltem rá: Mi az, kisfiam?! Nyitva van az ablak, ugorj be!

Hogy megérkeztünk Szautkörbibe, másnap kimentünk a temetőbe. Pálházi meg Zsuzsika gyöttek velem. Ők gyöttek hátul, egy esernyő alatt, mer esett az esső, én mentem elől egyedül. Mondja István Zsuzsikának:

– Nízd milyen bátran megy! Azt se kérdi merre van!

Nem kellett hogy kérdjem. En szinte mindig magam előtt láttam a fiamat, úgy mentem, mintha csak a kezemet fogta vóna. Egyszer csak átcsapódtam a másik ódálra – de SIVALKODTAK, hogy elüt az autó! dudáltak, fikeztek! – én elmentem köztök, át a másik ódáira – ott vót a temetőkapu. Úgy mentem egyedül, égisz a sírig. Hát nem jártam én még ott soha. De nekem olyan vót, mintha a fiam vezetett vóna.

Még mikor mentünk a temető fele, elmentünk egy ipület előtt. Csupa üvegből vót annak a fala. Megállok, mondom Pálházinak:

– István! Ugye lakott itt az én fiam?

– Aa, dehogy, – azt feleli – hát ez nem is lakóház.

– De – mondom – énnekem az az érzísem, hogy János itten megfordult. Én ide szeretnék bemenni, meglásd, hogy akad itt aki ismerte!

– Nem, hát ne menj be, – azt mondja Pálházi – gyerünk a temetőbe. Majd ha gyövünk visszafelé a temetőből, megkérdjük, mi ez a ház.

Mikor gyövünk vissza, megin megállok. Mondom:

– István, kedves. Azt mondtad, nem lakóház. Mondd má meg, mi ez! Hát én nem bírok elmenni emellett a ház mellett! Hát mir vót itt János? Mit

keresett itt a fiam?

Azt mondja Pálházi:

– Esztikém, itt halt meg. Itt halt meg a fiad, ez az embulencia. Ide hozták be, itt halt meg. Én szinte filek tûled! A sírhoz is odatanáltál, most meg tudod hogy itt volt, hát én szinte filek, annyira mindent megérezel!

De mindígis úgy együttíreztünk mink János fiammal. Ollyan nagyon egygyek vótunk avval a gyerekkal, ha a határba vótunk is megéreztem hogy Jánosnak otthon valami bajja van. Egyszer – még kicsi vót – a Tóalól mentem haza szaladva, mer rítt nagyon, megígette a kiskezít. Mondtam az apjának:

– Megyek haza, mer rettenetes rí János!

– Ugyan, – aszondja Bálint – ide hallik?

– Hát, – mondom – ide hallik.

Szaladtam hazáig. Hát, leforrázta a kézít, merõ hólyag vót a ki s keze.

Egyszer meg – János má nagy vót, munkán vót Pesten –, hoztam be egy dîlbe az ítélt. Megálllok, jaj, – mondom – mit hallok? János rí nagyon! – De jaajgatott, ordított kegyetlen! Majd elejtettem a levest. Ugyan mi érhet?

Nevette az apja, hát mán aszondja abbul a sorbul kinyõtt!

Írtam neki akkorrhéten levelet, írom benne: „Kisfiam! Nem írkeztem akkor mindjárt írni, de kedden dîlbe, mikor enni akartunk, hallottam hogy rettenetes ordítol. Mi vót a bajjod?”

Hát aszt írta vissza János: „Édesanyám, miköztünk nincs távolság. Az elsõ rossz fogamat húzattam vóna ki, aszt a mellette valót húzták, a jót. De az úgy fájt, hogy ordítottam, ahogy a torkomon kifért.”

Gyönyörû nagy, erõs, nígysarkos fogai vót, hát fájhatott kegyetlen a húzás. „Elíggé ordítottál, kisfiam, mer hazáig hallott” – írtam neki.

Az elsõ hét Angliába nekem nagyon nehéz vót. Nagyon beteg is lettem, ahogy meglátogatott a detektív, nagyon rosszul lettem. Elgyött, elmagyarázni hogy hogy törtínt a baleset. Elmesélte, hogy nem vártak mentõt, mer közei vót az embulencia, û vette fel a hátára Jánost, úgy vitte be. Ászt ahogy vitte a hátán, mind a két kabátja csupa vir lett, az egygyik kabátbul nem is bírták kivenni a vírt. Ahogy ezt mondta, tovább nem bírtam hallgatni. Mindig az járt mán csak az eszembe, hogy ugyan megvane az a kabát, vagy hova tettík azt a kabátot, amellyik olyan vires lett a fiamtul. Ászt akar mit mondtak tovább, nem fogta fel az eszem. Olyan kínba lettem, fel is mentem az emeletre, minden szó nélkül felmentem, hát nem is bírtam

hallgatni, meg hiába is hallgattam, nem értettem meg tovább amiket beszéltek.

Bevittek aztán kórházba, ott ingyen megvizsgáltak – tán a vérnyomásomat, nem tudom, így magátul írt valamit felfele a gép. Meg adtak orvosságot. Egy ícaka nagyon rosszúl vótam, utánna aszt olyan megkönnyebbült lettem.

Azt mondta egyik reggel Pálházi István:

– Hallod-e, elutazunk, pár óra hosszára, egy városba, mindjár gyövünk vissza.

– Hova? – mondom.

– Ne törődj vele, majd ott megtudod.

Mentünk busszal vagy másfél órát, mint ide Szolnok. Ahogy beírnk, nem láttam a város nevét, de látom egyszer, ki van írva: „Oak sztet” így van leírva, nem tudom hogy kell kiejteni. Mondom magamba: János innét írt nekem. Megírta azt is, hogy ez azt jelenti: tölgyfa utca. Nízek szíjjel, hát a házakat is ismerem. Meg ott a kis üzlet, annak az ajtajába János le vót fénkípezve, angolokkal, a botossal meg a feleségivel – hát az üzletajtóba most is kinn áll az ember, akit a fénkíprül ismerek, fehér köpenyegbe!

Hát én leugrottam a buszról! Leugrottam, de a nyakam maj ki szakadt. Na lehet hogy má csendesedett a busz, mer egy negyvenötven méterre vót mán a megálló, de avval má nem törődtem, rohantam oda a bótho, veszem ki a ridiküloből a fénkípet, amit még János kûdött, mutatom az üzletesnek:

– Ez az én fiam, itt! Máj boj! Ez meg itt te vagy! Hát, az is csak meglepődött, nízi û is, aszondja:

– Dzsoni! János! Muháros! – aszt szalad he, hogy híjjá a feleségit.

Na akkor ért oda Pálházi.

– Mir ugrottál le?! A nyakad kitöröd!

– Nízd, – mondom – itt lakott János! Itt a fénkíp, ez a ház lett levíve!

– Eszti, – aszondja Pálházi – hát ide akartalak én is hozni...

Hát ott lakott János ezeknél, fél évig. Lí vót ez a város, „Leigh”, úgy van írva, Línek mondják. Onnat költözött nemrég Uptonba, fele holmija ott vót még, felit átvitte már.

Gyött aszt a botos felesége, az is rajtvan a képen, behíttak minket. Nekik is megvót majdnem ugyanaz a fénkíp, Jánossal, csak nagyobbá. Meg mutatták pár holmiját Jánosnak, ami még ottmaradt, vót közte inge, ruhája

is. Kérdezték kelle nekem – mondtam hogy hagy maradjon, nagyon jó szívvel adom.

De nagyon kedvesek vótak hozzánk, mer űk nagyon szerettük Jánost. Beszéltek aszt Jánosrul sokat, hogy milyen jó vót, kedves mindenkibe, meg nem ivott, de gyönyörűen danolt. Mer mulatós vót. Elmondták, hogy az ottani rendőrnek a felesége direkt eljárt abba a kocsmába, ahun János mulatni szokott. Ha János ott vót, a rendőr hazament, szólt a feleséginek hogy gyöjjön, mer a magyar Jancsi mulat – mer magyar vót a felesége. Hát GYÖNYÖRŰEN danolt János, ezt ezek a bótosék is mondták.

Így megtanáltamén minden helyet ahun János járt. Mintha vezetett vóna a fiam! Ahun Pálháziék laktak, ott is, járkáltam kinn az utakon, a város szílin – úgy tanált meg Pálházi egyszer odakinn.

– Mit keresel itt? – aszondja.

– Nem tudom, – mondom, – itt valamit. Csak ide ténferedtem. Úgy szeretnék itt leülni.

– Itt vót a szerencsétlenség – aszondja Pálházi. – Ez az a villanypózna.

Ezek magyarok, magyarok mind, akik itt vannak. Csak a pap nem, meg a minisztráns gyerekek. Ez nem katolikus szertartás szerint van, hanem anglikán szerint. Nekünk nagyon szokatlan az ilyen sír. Ez a menet, ez meg itt a Szent József Csörce. Ez a koporsója, itt látszik jól a neve. Olyan furcsa alakú koporsó. Itt hozzák kifele a templombul, itt is jól látszik hogy nemzetiszínnel van letakarva. Ez itt oly megható ez a kisgyerek, idegen, úgy gondolom csak az utcán ácsorgott, de olyan ájtatossan níz! Még a vállalat csináltatta ezeket a képeket, jó hogy levették, mégis tudok rólla. Itt van ahogy teszik be az autóba. Itt tartanak egy koszorút, meg a szalagját, ezt a vállalat adta. A többi koszorú, amit a magyarok vettek, mind piros meg fehér szegfűbül vót. Aki itt hátul emeli a koporsót, ez Szabó György, evvel együtt lakott János. Beteg vót egyszer tüdőgyulladásba, a fiam ápolta, meg ű tartotta el míg lábbadozott, hat hétig. Látszik is hogy ki van ríva nagyon az arca, szeme. A többi is magyar, mind magyarok. Azér ez is vigasztaló, hogy ott a magyarok úgy körülvették. Hát szítszaladt a híre, hát mire János az embulenciára került, mán nyóc magyar vót ott. Itt van ahogy eresztik a sírba. Le van szőnyegeivé még a kihánt föld is, nagyon szípen lett eltemetve. Nahát mondjuk hogy ez mind nem sokat ír, dehát mégis azér szípen lett eltemetve. Itt a sírja, hát ilyenek ott a sírok. „János Muharos”. Ezen a mellettevalón, itt a kerítésin ültem mindig, itt üldögéltem mindig míg ott vótam.

Elmentem ebbe a templomba is, úgy híjják „Szent József Csörce”. Ott vót felravatalozva János. Megálltam az ajtónál, istentisztelet vót, hát ugye én úgyse értek egy szót se, csak níztem be, hogy körülbelől merre vót a ravatal, így fénkép után megismertem hogy na ott lehetett, biztosan. Odagyött a harangozó – kisébb rágyöttem hogy ű vót –, aszt bevezetett a padba hogy üljek le. Hozta aszt a nyeles perselyt, hogy tegyünk bele píz. Száz forintot vihettem ki, fel kellett váltani azt is a repülőtéren, adtak vagy húsz forintot, harmincat égiesen apróba, az mind a zsebembe vót. Hát ha ezt most beteszem, az ríszbe ugye csalás. Mer űk avval esetleg gombozhatnak, egyéb hasznát nem veszik. De nekem itthol értik. Belemarkoltam a zsebembe, beletettem mindet. Mondta nagyon, hogy thenk jú, én meg szígyeltem magam. Beszíltem aszt a harangozóval istentisztelet után, mer odagyött hozzám, mondott valamit, én meg elkezdtem magyarázni, hogy itt vót az én fiam, meghalva. Má most nem tudom, hogy mondtuk, hogy halott. Megértette, úgy el tudtam azér magyarázni nekik. Emlíkezett is rá, hogy onnat egy magyar fiút temettek, ott vót felravatalozva.

Úgy lassan azér megnyugodtam valamennyire, különösen hogy Margaret meg a kisunokám elgyöttek.

Ahogy odaírtunk Szautkörbibe, írtunk Margarétnek, hogy most mán itt vagyunk, elgyöhet. Úgy gondoltuk, hogy még másnap nemigen gyön, de megkapta akkornap a levelet, aszt másnap korán reggel mán utaztak.

Reggel, hogy nem tudtam aludni, kiültem a kertbe egy nádszékbe, aztán ott gyönyörködtem az angol virágokba. Egyszer látom, hogy kinn az úton gyön egy fiatalasszon, kisgyerekkel. Ászt beszíl nagyon a kisgyerek, meg les az anyjára, de szakasztott mint János fiam nízett, így félrefordított fejjel – ha nagyon figyelt, úgy nízett.

– Óo, – mondom – de olyan ez, mint az én fiam vót! – kísétálok a kapuho, úgy nízem: – Hát csupa olyan, mint János vót kicsi korába!

Ahogy irántam írtek, rászóllok:

– Dzsoni!

Felníz a gyerek, níz rám. Mondom megin:

– Dzsonikám!

Intek neki, aszt szalad oda aszt mondja hogy „ómam”, vagy „godmam”, vagy ilyesvalamit mond, aszt csókol nagyon. Felkaptam a kisgyereket, vittem be, mondom:

– Pálházi István, kérdezd meg, ki ez a gyerek! Mer ez olyan mint az én fiam! Az útrul hozom be!

Beszílt aszt vele Pálházi angolul, aszt mondja nekem:

– Igen, kedvesem, ez a te unokád. Azér gyött Szautkörbibe, hogy keresi a magyar nagymamát.

Jaj de csókolt a kisgyerek, azt se tudtam hogy fogjam! Felszaladtam az emeletre, hoztam le neki a sok csokit, amiket vittem, raktam ki neki mindet a sezlonra, el is felejtkeztem az anyjárul. Margaret ott állt, att rítt az ajtófélen. Egyszer eszembejutott, mondom Pálházinak:

– Ez-e az anyja, István?

– Igen – mondja Pálházi.

De még akkor se szóltam hozzá, leült velem szembe, lehajtotta a fejét, hullott a könnye. Hogy ű mennyire szerette Jánost, aszt én még csak egy szóra se érdemesítem.

– Szóljál mán ehhe a fiatalasszonho valamit – aszondja István. – Azt mondja, te nagyon szigorú levelet írtál, mikor megtudtad hogy kisunokád van.

– Hát, – mondom – bizon nagyon haragudtam űrá is. Mer megírtam, hogy ha egy komoly gondolkodású nő vóna, nem vállalna gyereket egy ollyantul, aki tudja hogy hazagyon. Meg aszondta, hogy nem megy hozzá felesígül, hát akkor mir kellett neki gyerek tûle!

Na Pálházi aszt békítgetett engem. Hogy Margaret mindent feláldozott Jánosér, becsûletit, egízsígit – hát egyg évig beteg vót hogy János meghalt, – aszt én meg azt írom, hogy míliaen nő az aki íllyet tesz, meg nem szóllok most hozzá. Hát akkor úgy megsajnálta. Hogy olyan keservessen rítt. Csak összetette a kézit, úgy ült, hullott a kézire a könnye. Ászt akkor abba a percbe úgy megszerettem. Megfogtam a kézit, odaültettem mellém, aszt átöleltem, mondtam hogy köszönöm neki azt, hogy Jánost boldoggá tudta tenni, ha kicsi időre is, én azér is nagyon hálás vagyok. Akkor rárnborúlt, de az úgy rítt! Az maj meg szakadt.

Akkor meg ríttam én is vele. Hogy hát csakugyan, hát mir is szóltam én le úgy. Dehát nekem is igazam vót akkor.

Nagyon rosszul ment írjhe János után Margaret. János után majd két évre, egy aszisztens vette el, aki így orvos mellett van mikor operál. De az egyg évre rá vérmírgezísbe meghalt. Nevire vót íratva a kis Dzsoni, aszt így örökölt egy házat – nem tudom míliaet, nem láttam soha. Nem is érdekelt, nem is kérdeztem. Akkor ahogy ez meghalt, megin írjhemment Margaret. Úgy hogy két jánya vót má akkor a kis Dzsoni után. De ez a másik ura nem jó ember, rengeteg pízt keres de viszont lóversenyeznek, színésznők a

barátnőjei, úgyhogy elveri a píz aszt még Margaréttól is kéri amit a nagyanyja kûd. De most má nem adja oda, aszondja Margaret, mer gyûtt a kis Dzsoninak. Az a píz Dzsonié lesz csak.

Mondom neki: – Hát nem az apja után van az a píz Dzsoninak, hát ugyanúgy illeti a többit is, mér nem adsz belûle azoknak is? Az úgy igazságos!

Azt mondta rá, hogy éppen olyan vagyok mint János, az is mindig mindenbe az igazságot kereste. Ászt megin hozzáfogott ríni.

Úgyhogy csak megszerettük aszt egymást.

Ott vótak egísz nap. Mondta, hogy nem akarta az ura elengedni, mer hogy én csak bolonddá teszem, aszt elhozom a gyereket. Mer nagyon szereti a mostohaapja Dzsonit.

– Minek hoznám el – mondom – gûlyásbojtárnak? Mer gulyás vót akkor az uram, fejlös a téeszbe, hát nem hozhattam elõ a gyereket, nem vót semmink, hát mire? Meg nem is tud itt kivel beszílni. Maj megtanulna idõvel, de addig sokat szenvedne az a gyerek, míg nem tud jól magyarul.

Nagyon helyes kis asszonka Margaret, nagyon finom kis feje van, kis arca, szíp fekete haja, nagy zõd szeme, de mint az írek. Egy kicsit szeplõs. De jól áll neki azér az is. Sõt Dzsonin is van szeplõ! Hát ez ugye nekem szokatlan, ugye minállunk ez nem vót a családba, nem vót senkinek.

No azután Dzsonival baj lett. Ahogy ott beszélgetünk, látom: mindig jobban-jobban figyel rám. Látom: valami nem tetszik, gyanakszik. Ászt egyszer, ahogy adtam vóna neki még csokit, így eltolja a kiskezivel. Aszondja:

No. No mam! – hogy „nem mama”. Ászt nekifordúl az anyjának, hogy

– Mér hazudtatok nekem! Ez nem nagymamám nekem, nem értem mit beszílni! Beszíljen úgy hogy értsem, akkor elhiszem hogy ez a nagymamám!

Mondtuk neki, hogy én se értem amit û mond, mégis tudom, hogy û az én kis fiam. De nem gyött az többé hozzám, nem bírtam rávenni.

Aztán egyszer eszembejutott, mondom Pálházinak:

– Te most mán pihenj le István, majd mink Margaréttal kimegyünk a temetõbe.

– De hogy értitek meg egymást? – aszondja. Mondom: – Ott mán egy nyelven beszélünk, mind a ketten.

Hát, ott idõztünk a sírnál, nízegette Margaret a koszorúkat, szallagokat amiket vittem – akkorra jól elázott már, hát esett minden ícaka az esõ. Mikor kigyövünk a temetõkapun, elébeáll a kisgyerek az anyjának, feredûti

a fejét mint János szokta, aszt beszíl nagyon, összehúzza nagyon a szemét aztán beszíl, oan nagyon határozott hangon, meg kírdéz valamit. Margaret meg magyaráz neki. Ászt egyszercsak így a hátam megé kerül a gyerek, int az anyja hogy figyeljem – hát emez ódalra gyön aszt megfogja a jobbkezem. Ászt én meg akkor magamhoőleltem. Akkor mán nem ment el tûlem. Mondom neki:

– Eridj kedves, ott az árokba a virág, szedjél virágot, aszt vidd vissza az édesapád sírjáho. – Mutattam is neki, egy szálat leszakítottam, aszt magyaráztam, hogy vigye be.

Elértette, szedett még hozzá, beszaladt még a temetőbe, letette a sírra. Megcsókolta a táblát, az apja nevét, aszt gyött vissza aszt azután aa de vígan vót, fogta a kezem, lóbálta, játszott velem – nem vót má semmi bai.

Pálházit kértem aszt, tudia meg hogy hogy ídesedett vissza hozzám a kisgyerek. Elmondta aszt Margaret. Kérdezte Dzsoni, hogy én mér siratom az ű apját. Azt mondta neki Margaret:

– Mer az is olyan kisfia vót a nagymamádnak, mint te vagy énnekem. Ászt ű is nagyon szerette, mint ahogy te is meg én is nagyon szerettük. Aztán ládd, – mondja Margaret – olyan messzirül idegyött aszt siratja a te édesapádat!

Erre akkor odagyött hozzám vissza a gyerek. Úgy hogy mán a búcsúzás bár hidegebb lett vóna, akkor nem fájt vóna nekem olyan nagyon.

Még mikor köszöntünk el, Margaret könyörgött hogy hagy gyöjjön el. Szereti az urát, vagyis hát szerette, dehát annyira könnyelmű az az ember – ű inkább elgyönne Magyarországra. Hozná azt a píz, amit a nagyanyjátul kap. Kérdi, hogy itt megélnének-e abbul. Hát hogyne, ugye ötezer forint körül, hát abbul remekül meg lehet ílni, de hát. Mondtam neki:

– Ne gyöjj, mer ott csak én szeretlek! Más senki. Hát milyen árva lennél Magyarországon? Hát beszílni se tudunk veled! – Pálházi aszt fordította.

Dzsoni is, mikor ültek fel a buszra, úgy könyörgött, hogy hozzam el! Nyakamba csimpaszkodott, összecsípte úgy a bûröm, hogy egy hétig is meglátszott a kiskeze helyé, úgy rimánkodott! Hát az olyan elválás vót, hogy nem kívánok mégegyszer olyat.

Azután hogy Dzsoni ott vót, egy szerdai napon elmentünk Pálházival a céghe, ahol János dolgozott. Német érdekeltség vót ez, egy bányát nyitottak ott, hát mán éppen az utolsó év vót ez, mán akkor rendbe vót a bánya, úgyhogy a németek mentek mán haza. Egy gépet kezelt ott János. Vittem én a leveleket, igazolást, hogy a János biztosításáír megyünk. Olyan

kilencezer forint körül írõ píz vót az. Kifizették vóna ott nekem, de azt mondtam hogy én azt nem hozom haza, hanem átutaltatom a kis angol unokámnak. Adtak így aszt egy bankutalványt, egy kis könyvet, abba vót beírva. Rá vót írva a Dzsoni neve, Marca, meg Jonners, meg – mit tudom hány neve van! Minden, csak nem Muharos János. Mind a két mostohaapja a nevire íratta, úgy hogy neve van bûsígessen. Hogy egyebe vane, azt én nem tudom, nem érdekelt. Csak azért ezt a pízot otthagytam neki. De errül a pízrül nem szoltam én senkinek, itthon senkinek nem mondtam, hogy még ott píz van! Még ahogy hazagyöttem is, évek teltek el, mire megmondtam, hogy ott én pízot hagytam a gyereknek. Bár nem kapzsi Bálint fiam, de mégis valamikor gyöhetett vóna egy olyan ötlete, vagy ha neki nem, a feleséginek, hogy én ezt otthagytam egy idegenre. Ugye hát ûnckik az idegen. Hát én otthagytam igenis. Énszerintem ûtet illette. Azért az û apja dolgozott, hát maradjon a kicsinek. Ami ruhája Jánosnak hazakerûit, ötvenkét kiló ruha, gyönyörû minden, az úgyis majdnem mind Bálint fiamé lett, igaz adtunk is cl belûle, de a píz is csak az övé lett legtöbb – hát ez most maradjon a kicsire. Ezért engem nem vonhat felelõssígre senki.

No, aztán csak ott vótunk, hogy búcsúzni kellett, lejárt az idõ. Zsuzsika még maradt, énnekem gyõnni kellett. Kikísírtek Pálháziék a vonatig, harminchat kilométert vitt egy úr minket az autóján, hogy vonatot írjunk. Ugy aszt megin London, aztán megin repülõ.

Visszafeleúton viharba kerûltünk. Mikor Brüsszelbe felszálltunk, azt mondták hogy nem szabad leõddani a szíjrat, mer viharzónába érünk hamarossan, hát nehogy valami baj legyen – nahát össze vótunk csatolva. Fiát, lett OLLYAN vihar! A villám úgy járta KÖRNYETLEN KÖRÜL a repülõgépet! Vót velünk három pesti asszony, õregebbek még mint én, olyan hetven-nyócvan körüliek – de azt a sipákolást! Hogy û rosszul van, hogy neki vége, hogy û vécére kell menjen!

– Vígezze ott ahun van, de innét nem mozdul!

Hát nem lehetett, úgy dobált a gép! Meg zuhant!

Ászt egyszer olyan hosszan zuhant – elnevettem magam. Mer az vót az érzísem, hogy a fejem beleesett a hasamba.

Rögtõn odagyott az a kisjány – nem tudom kimondani a nevét. Sztuárdesz? Úgy valahogy híják.

– Kedves asszonyom, – aszondja – mondja meg min nevet! Árulja el, az isten áldja meg!

– Kedves gyerekem, – mondom neki – azon nevetek, hogy úgy éreztem: a fejem a hasamba esett. Hogy gyön ez ki onnat hónap? Hát ezen derülök!

Rögtön mondta a hangosbemondó, hogy mindenki úgy viselkedjen, mint az a fejkendő néni. Mer ha veszélybe vagyunk is, nincs azér közvetlen veszély, hát fogadja mindenki nyugodtan, meg inkább derűssen a dolgokat. Meg hoztak mindjár egy nagy pohár bort. Megiszom-e?

Meg én! Mikor iszok én itthol tokaji bort?! Hát persze hogy megiszom!

Meg kaptam kis csokoládékat is, rajta vót hogy íl tizennyócas, Lelkes Ferenc a kapitány, meg hogy hatezer méter magossan vagyunk – mondom a sztuárdesznak:

– Hát én ebbül nem egyet veszek kedves gyerekem! Három unokám van otthol, én mindegyiknek viszek egyet!

– Kedves néni, akar az egíszet kiveheti! Szopogattuk a cukorkát, nyeltük, hogy a dobhártyánkat be ne szakítsa a zörej. Olyan nagy zörejt azért én nem hallottam, de viszont amikor ZUHANT! Az szörnyű volt. Bejelentették aszt, hogy na most mán kikerültünk a zónából, felrepültünk föléje, hétezer méterre. Akkor egy kicsit összeszedhettük magunkat. Ki lehetett nyitni az övet, meg hozták az uzsonnát is. Valami olyan szíp rózsaszínt hoztak. Vágnám – nem fogja a kés. Beveszek egy kis darabot – csak csiszog a fogam alatt. Mi a nehézség ez? Beleköptem a nájlonszacskóba. Mellettem ült egy hölgy, kértem tüle:

– Mi ez, asszonyom?

– Rák – aszondja.

– Ejnye hogy a rák egye meg! De szörnyű!

Adja nekem, – aszondja – odaadom a sült csirkét!

– Ide vele! Az való az én paraszthasamba, nem a rák! Úgy hogy cseréltünk, ű inkább a két rákot ette meg, én a két csirkét.

Na így aszt hazaírtem.

Hoztam sok szíp mindent, amiket kaptam Istvántul. Sokminden ott is maradt még összepakolva – nem bírtam hozni mindet.

Ötven éves vótam, hogy János meghalt. Ötvenöt vótam, hogy megjártam Angliát.

Mikor én hazagyöttem, utánna aludtam ÚGY, ahogy soha íletembe nem aludtam. Olyan nyugodtan, olyan hosszant! Máskor egísz évbe nem alszok annyit, mint akkor őszön aludtam. Azóta is úgy van, hogy arra az időre mindig felébredek, ezer nagyonis hálás vagyok a jóistennek, hogy ez így megmaradt, hogy én akkor mindig ébren vagyok. De utánna általába alszok,

van úgy: a két órát se hallom már elütni. Nem mindig azér, mer van hogy reggelig se alszok többet – de most már azér sokkal többet alszok, mint azelőtt hogy Angliába mentem.

Ezt elvígéztem, hála istennek, többet nem kívánczok oda se. Pálházi megígírtette velem, hogy ha ű nagybeteg lesz, kimegyek megint aszt ápolom. Könyörgött, hát nagysokára megígírtem, mert Olív is kérte. Mer vót ű már többször operálva, a vastagbeliből vágta el Pálházinak, úgy hogy elég nehéz operálláson ment keresztül. De már én nem hiszem most, hogy lenne még erőm egy utazásho, nem állom már a szavamat. Ezer, hogy egyszer ott lehettem, hálát adok a jóistennek – megnyugodtam tőle. Mégegyszer nem megyek.

Jut eszembe Szitás Eszti néni, Zsódos Andrásné, Szitás sógorom nénje. Pesten vót rendőr András bátyám a tizennégyes háború után, úgy ismerkedtek meg, ott szolgált Eszti néném valakinél, onnat hozta el András bátyám. Úgy meglátta az utcán Eszti nénémet, aszt úgy megszerette, mer nagyon szíparcú vót. Amúgy nem vót csinos, meg olyan csúnya meníse vót, még az unokája is mondta, hogy – Nagyanyám, már nem vagy olyan topa, mint tavaly vótál! – Nevette a nagyanyja, – Még topább vagyok kedves, mer híztam ís, – mer olyan jó erős asszon vót, de ARANYOS JÓ! Nagyon szerettem Eszti nénémet, az tudott OLY GYÖNYÖRŰEN beszólni, meg oly okossan, vigasztalón, hogy igazán szinte megkönnyebbült az ember! Mikor János meghalt, mindenki itt tolongott, mondták mind:

– Ne ríjjál! – Meg: – Ne is emlegesd! DE RÍJJÁL kedves! Ríjjál, – azt mondta Szitás Eszti néném – rídd ki magad! Maj meglásd, úgy megkönnyebbülsz. – Meg: – Majd nem fáj ez mindig ilyen nagyon, majd szíp emléked lessz a fiad, boldog leszel vele!

Ászt csakugyan, ez igaz lett. Mer olyan nagyon jó rá visszaemlíkezni! Rettenetes, amikor elfog a fájdalom, de az nem soká tart – hát olyat nem is lehetne sokáig bírni. Úgy elszorítja olyankor a szívemet – aztán, gyön egy sóhajtás, megkönnyebbülök.

Ilyen nagy rívás, meg nagy megkönnyebbülés vót nekem Anglia is, hogy láttam a sírját.

Hát, megnyugvás, az ugye nincsen azér. Nemreg történt ez is; magam vótam itthol egy hajnalba, Bálint oda vót, ōrködött a kastélyba; feltérgepeltem itt az ágyamon, aszt úgy níztem a fénkípjít Jánosnak a falon. Hát egyszer látom, hogy – hull a könnye. De azt hittem, belehalok. ÜGY ríttam! Nem bírtam moccanni se onnat, térgyepeltem aszt SZAKADT

a könnyem. A szomszédbul gyött át egy fiatal ember, ment vóna vásárba aszt egy kötelet akart kérni, az tanált meg így.

– Eszti néném, – aszonclja – mi baja, hogy ennyire rí?

Hát nízzed, – mondom – hogy hull a könnye!

Nízi, leakasztja a kípcet, – Ó, – aszondja – csak a por gördült le. Hogy poros vót, az görgött le, aszt maga a könnyein keresztül úgy látta hogy ű is könnyes! – De az úgy megfihiredett!

Másnap újra előgyött, akkor mondta meg: bizon azért vette le a képet, hogy megnízze közelrül. Mer bizon ű is úgy látta, hogy hull a Jánoskám könnye.

Hát csak nem hullott, ugye, úgy láttuk csak. Hát az lehetetlen, hogy a könnye – por vót csak.

Nem jönnek soha

Ahogy idesapám meg idesanyám meghaltak, hogy mink azt hányszor elmondtuk: Hogy csak még legalább öt évet ílt vóna mindegyik! Hogy érte vóna meg csak a hetven esztendő! Hogy még annyira kellett vóna is, meg annyira ilhettek vóna, még annyi öröm lett vóna nekik!

Most úgy elgondoltam: vajon lesz-e valaki, aki róllunk ezt így elmondja? Hogy csak még egy kicsit is íltunk vóna! Hát én roppant szeretném, ha nekem az az öregség jutna mint idesanyámnak, olyan bánás ahogyan én bántam vélek. Dehát úgy látszik az isten az én mértékemet elhatta. Nekem má mással mérnek, nem amivel én mértem.

Mikor a gyerekek kicsik vótak, nagyon szerettem őket. Akar milyen fáradt vótam, annékül nem múlhatott el nap, hogy én egy mesét el ne mondjak nekik. Még ott aludtak el, körültem, ahogy meséltem, aszt úgy raktam őket helyre. Idesanyám mondta is sokszor:

– Heej fiam! Nem lessz abbul semmi jó, hogy te ennyire szereted a gyerekeket!

Na ugye az én válaszomnak vót is egy kis éle, mer má meguntam hogy sokszor mondja, kiszaladt a számon:

Idesanyám! Hát ha bûven mirek, tán adnak vissza belûle ha szûken is! De idesanyámnak VISSZA hogy adnak, mibûl?

Becsapta rám az ajtót, kiment.

De bizon jut eszembe ez! Mer mit kapok vissza? Kitûl?

Még mikor idesanyám firjhement, harminckét éves vót nagyanyám, aszt még szoptatott. Nahát ez még ugye nem olyan nagy eset, de aszt idesanyámnak hogy az első gyereke meghalt, nagyanyámnak még azután is születet fia, idesanyám még úgy szígyellte is – Sándor bátyám két héttel vót idõsebb mint a testvérem, Zsófi, harmincnyóc éves vót akkor nagyanyám. Ahogy aszt Sándor bátyám meghalt harminchat éves korába, öt árvája maradt, nekem unokatestvéreim – de ez olyan érdekes vót, hogy olyanidõsek vótak csak, mint az én gyerekeim.

Öt fiú maradt ott árván, tizenkét éves vót a legöregebb, tíz hónapos a legkissebb. Hát csak a legöregebbet meg a legkissebbet nem gondoztam, a másik három mind az én fiam lett. Vót úgy, kettõ is egyszerre itt vót, de egy majdnem mindig, hát az anyjok elállt cselédnek, nehezen vót, nem érkezett nevelni őket. Ruhát is mindig mink vettünk nekik, ángyomnak meg minden

évbe kúdtünk egy kocsi tűzrevalót, meg beöllettünk egy mázsa búzát – csak a korpáját fogtuk itt, mer mindig sok jószág vót, kellett a korpa.

Sanyi, Péter, Zoli – hát hála istennek mindnek nagyon jól megy a sora. Misa lett csak bányász – Petőfiaknán van –, a többi mind tanúit: Dani tanácselnök most Kisújszálláson, mint ezelőtt vót a polgármester, Zoli mérnök Pesten, kettő katonatiszt lett – ugye mint árvákat, űket az állam is jobban taníttatta, de jóeszű is vót mind. Jól megy soruk, Zsuzsannának vesznek is gyönyörű kendőket, meg olyan szíp fehér csempét a kályháho, hogy ne a falat csapkodja össze, könnyebb így letörölni, meg nagy tábla csokoládékat – de énhozzám sose gyönnek el.

Sanyi elsőbb suszterinas vót. Beállott aszt katonának, de tanúit ott is, tiszt lett. Beiratkozott a pártba is, nagyon felvitte azután.

De nagyon összepereltünk Sanyival, ha ott nincs az apóssá, felpofozom. Mer azt mondta: csalással kerestük amink van.

– Na, – aszondja – csalhattak ottan eleget, míg ennyi földet összeszedtek!

– Csaltam fiam! – mondom neki. – Mer becsaptam az uramat, hogy nektek tudjak adni. Ez vót a csalásunk! Mikor nekem a bátyád rossz csizsmáját fejtük meg karácsony szent napjára, hogy abba menjek templomba, úrvacsorát venni, teneked új sárga csizsmát vettem, meg prémes kabátot! Akkor nem fájt, hogy nekem nem jutott – de most fáj!

Nyomozó őrnagy most Szolnokon – de nem gyön sose hozzánk.

Zoli meg előgyött egyszer Derzsrül – egyem meg: gyalog. Egyetemre járt tán akkor mán. Nahát ugye örültem neki nagyon, tettem elé mindjén az ítélt, aszt ahogy ett, úgy kérdeztem, mi újság, hogy vannak otthol. Elkezdett aszt mesélni, magyarázni. Hogy jól vannak, meg egyre jobb lesz mán – vót ugye ötvenhárom, ötvennég, úgykörűl. Elkezdi aszt dicsérni nagyon a kommunizmust, aszondja egyszer:

– Meglássza ides, akkor lesz jó mán, ha minden kispasztát felhúzgáltunk a lámpavasra!

Elvettem elűle a tányírt.

Tegyed le fiam a kanalat, aszt indulj hazafele! Majd akkor gyere be a házamho, ha ezt a szót megbántad! Azokat kötnéd fel, akik má valamit spóroltak össze, nemcsak megették-itták! Hát haladj hazafele!

Elment a gyerek, azúta se vót nállunk.

Mérnök lett aszt Zoli. Oroszországba tanúit, a felesége is orosz nő, mérnök az is.

Az anyjok, Margit ángyom is olyan vót, így hirtelen megszúrta az embert szóval. Mikor Jánoskám meghalt, aszt odaát vótam Derzsen, annyi vót akkor is a vigasztalása, aszondta:

– Jól van neki! Mir ette a fene külföldre!

Ászt közbe az û fia is ípp külföldi ösztöndíjas vót! Kinn tanúit még akkor Zoli, a felesége mán itthon vót, keveset tudott még magyarul, akkor vót pici fiók.

Péter fiam – azt szerettem legjobban. Pétert nagyon szerettem! Olyan betegen hoztuk elő mikor az apja meghalt, skarlátba vót meg sarlahba, nagyot hallott utánna is, hurcoltuk sokat doktorho, Szolnokra is, rendbegyött aszt szípen. Meg nagyon kedves jó fiam vót, János is nagyon szerette Pétert! Még mikor ötvenhatba itthon vót János, akkor mondta egy este ahogy lefeküdtünk:

– Édesanyám biztos mosolyogja amit mondok, – aszondja – de én még minden este imádkozok most is. Úgy hozzászoktam, ha lefekszek mindig tudom, hogy valamit nem csináltam még meg! Magam is nevetek, – aszondja – de azér elmondom minden este hogy „vigyázz édesanyámra, édesapámra, Bálintra, Petire” –

Ahogy aszt vittem át Derzsre a fénképeket a János temetísirül Zsuzsánnáho, mondja Margit ángyom, hogy Péter is itthol van ípp.

– Itthol van? Hát mir nem gyött át Péter is akkor? Három éve nem láttam a kisfiámat! – mer katonatiszt vót mán akkor.

– Aa, hát fáradt, – aszondja ángyom – lefeküdt mer fáradt.

Utóbb hallottam aszt meg, hogy aszondta akkor Pétéi. Míg mindenünk vót nem irigyelt, most meg nem sajnál minket, aszt így rendbe vagyunk.

Felvittem egyszer Pestre a két unokámat, Bálintot meg Zsuzsikát, ez vót nekik egyik évbe az ajándík. Pitók Gabi bácsi, János angliai barátja vitte el ûket a Vidám Parkba én nem mentem be vélek – nem vót kedvem, hát két éves halottam vót akkor Jánoskám –, kinn vártam meg ûket a Ligetbe, ültem addig egy lócán. Gyön egyszer arra három katonatiszt – látom hogy a középső az én Péter fiam. Odaértek addigra hozzám, nem tudott mán kitérni, aszt meglepődött û is hogy ottanált, felkiáltott:

– Édesanyám! Hogy kerül ide?! Felállók, mondom neki:

– Patonai Petit, az én kisfiámat nagyon szerettem. De a százados urat nem ismerem, meg nem is akarom!

Visszaültem a lócára aszt elfordultam, nem szóltam ennél többet. Meglepődött nagyon Péter, de a másik két tiszt is, láttam még ahogy odébb

beszélgettek – hát nem tudom hogy magyarázhatta ki Péter hogy mér kapta ezt.

Nagyon szerettem Pétert, mind közt űt a legjobban. Hát neki nem tudnék megbocsátani! Nem is szeretném ha előgyönné, nem óhajtom látni. A többinek örülnék – de nem gyönnék azok se soha.

Gondolkoztam én mán ezen – lehet hogy én vagyok hibás? Zsuzsanna azt mondja, tán filnek túlem. Dehát nem eszem meg én űket! Nem gyönnék. Az egy Dani, az üzent, meg jóegízsíget kívánt az itteni tanácselnöktől, mondta az elnökünknek hogy nagyon szereti meg sokra becsüllí a tabi nagynénjit, hát ez is jólesett na – de ide nem gyön ű se el.

Mikor Miklós fiamat kereszttekettük, akkor is nállunk vót Zoli, úgy mentünk a templomba Gönciné komaasszonyommal, nígy fiamat vezettük, vittük. De haj, csak úgy ZÚGTAK a templomba ahogy belíptünk, mer egyke vót akkor is a divat, ritka vót ennyi gyerek nagyon! Tiszteletes úr meg de szípen prédikált, hogy milyen szíp öregsígem lessz, a sok szíp gyerek közt.

Na van akkor még ugye Bálint fiam.

Kicsi gyerek korába Bálint – hát az olyan egy kedves, udvarias, aranyos teremtis vót! Még nagyon is el vót nyomva János, hogy ílyen okos meg jótermíszetű kisgyerek vót Bálint. János kísön is kezdett beszílni, két éves vót mán de olyan selypen beszílt hogy csak mink értettük, aszt valahogy azt hittük, hogy nem lessz olyan okos mint Bálint. Akkoriba Bálint vót a minden. János rosszabb is vót, sírós is nagyon, éjjel ordított, nyavalygott, avval annyi bajjom vót – Bálinttal soha nem vót! Úgyhogy szinte úgy el is vót nyomva János. Még a szomszídok is, ha öltek, vót hurka, vagy más ílyen jobb kínálós ítel vót: behítták Bálintot, János előtt elzárták a kaput. Olyan nagyon sokkal kedvesebb kisgyerek vót Bálint! Csak lassan gyöttünk aszt rá, hogy hát János is okos, lehet azt is ugyanúgy szeretni.

Nagyon aranyos gyerekem vót Bálint míg kicsi vót. Mikor ott vót hogy vártuk hogy na szülessen János – hát nem írkezett Bálinttal senki foglalkozni, csak álldogált szegín gyerekem egyedül az udvarba, el vót hagyatva nagyon. Ment aszt eggy ember az utcán, idegen, azt szólította meg Bálint:

Bácsi kérem, tessék má begyönni énhozzám játszani!

– Hát – aszondja az ember – nem mehetek kisfiam, megyek a Gyepre a lúér!

Tessék má gyönni kicsit! Nincs nekem kistestvérem aszondja – akivel játszunk! Most majd tán hoz a gólya, de addig játsszon má velem!

Meg úgy meghatott az is, ahogy szeretett engem! Pestre kellett mennem, az összes fogaim kihúzatni mer el vót tályogosodva az ínyem – oda vótam egy jó hétig. Mikor aszt hazagyöttem, másnap Bálint fiam, ahogy a kisasztalnál ett, leteszi a kanalat egyszer, aszondja:

Édesanyám! Mámmá olyan világos van! Míg oda vót édesanyám Pesten, biztossan nem sütött a nap, mer én alig láttam!

De úgy elgondolkoztam rajta, hát ugye rossz hangulata lehetett hogy nem vótam itthol, aszt ahogy szoktuk is mondani, hogy „sötíten lát az ember”, úgy lehetett ű is, úgy érezte hogy tán nem süt a nap. Dehát most má jól lát, hogy ittvagyok de úgy meghatódtam ezen!

Kisőbb aztán, hogy nagyobb lett Bálint, más lett valahogy. Mint az apja! Nem hogy nem szeretett vóna – szeretett az, csak nem tudta a szeretetét se olyan szípen kimutatni mint János! Hozott nagy öl virágot nekem. A Gyendai Rítrül gyöttek, János hajtott, Bálint meg leszállt a kocsirul, gyalog ment vígig a kubikokon, szedte azt a nagy vadgyöngyvirágot – nagyszemű virág, fehér, aszt zödpettyes minden szirmának a vígé, gyönyörű! Sokat lehet azt szedni a kubikokba. Hozta aszt, nagy öllel, lelükte elém az asztalra:

– Na itt a dudvája, örüljön!

– Örülök is kisfiam – mondom neki. Mer akar hogy adod ide, csak azér szedted ezt, mer engem nagyon szeretel!

– Ajjaj, – aszondja – csudára!

Úgyúgy! – mondom. – Mer ha nem szerettél vóna, nem gyalogoltál vóna nígyöt kilométert, hogy ezt nekem összeszedd! Hát ne akarj ilyen durva lenni szántsándíkkal, mikor úgyis a jó szíved diktálta hogy ezt most nekem idehozd!

Szóval ű mindig inkább letagadta vóna hogy szeret! Ilyen vót hogy nagyobb lett. Az ha megcsókolt is, majd össze törte a csontomat! Ugye mint az apja – hogy mintha két ember lett vóna. Az egyik nagyon jó. A másik – nem is tudom míllyen. Olyan valami kemínysíg van benne!

Nagyobb korába mán elkerült otthonrul Bálint, tizenennyóc, tizenkilenc éves vót hogy elment Pestre dógozni akkor má nem az én kezem alatt nevelődött, olyan nagyon nem is ismertem akkor. Má mint felnőtt embert nem is nagyon ismertem én a fiamat! Hazagyött azután, de akkor meg nőült, mindjá különment lakni. Elsőbb mikor sorozták, nem vették be,

akkor őszön megnûsult – másik őszön mégis bevitték. Itt vót akkor a menyem, elvitték Bálintot novemberbe, februárba született meg Bálint unokám, Zsuzsika meg másik évbe áprilisba, az is itt. Örültünk hogy itt vannak, miénk lesz a két kis unoka – hát csudára szerettük a gyerekeket!

Ahogy aszt Bálint fiam leszerelt, a szomszídba vettünk ki nekik haszonbéres házat. Hazagyött Bálint egy reggel, rögtön vitte vóna el a felesége.

– Na gyerünk, – aszondja Ica – ne ülj le, ha megyünk haza!

– Hogy gondolsz olyant, – aszondja a fiam – hát itthol vagyunk! Dehogy megyek, hát beszélgetünk!

– Gyere na, készítettem odaát fröstököt!

– Hát, – aszondja Bálint – most mán azér se megyek estig! Nem megyek én, hát én itt nagyon jól érzem magam!

Bosszankodott a menyem, de Bálint csak nevette. Nahát ugye csak nem várt estig, elmentek hamarább.

Elmentek, külön lettek akkor. Megvettük azután azt a házat, adtunk bele egy tehén árát mink is, meg mégegyszer ötezer forintot, a többit már ük keresték azután hozzá.

Nem is tudom. Bálint fiam ugye nagyon becsületes – az az egy biztos. Meg csak szeret is bennünket, hát még most is mindig hazagyön, ha úgy van ideje, minden nap is elgyön. Rendes, dógos ember a fiam, hát kilenc év alatt kifizették a ház árát, még meg akkor a menyem nem is dógozott, mer otthol vót a gyerekekkel, csak a fiam kereste azt ki. Ilonkának is megvót ugye a maga haszna otthol, aprólikot nevelt, kecskét tartottak, hordta be a tejet, malaccal foglalkozott, bornyúval – de csak Bálint vitte azúr előre a családot. Nem is tudom ...

Mondta má többször Bálint fiam, hogy én Jánost szeretem jobban. Mer azt emlegetem.

Hát ugye aki il, akivel beszélhetünk, azt nem kell emlegetni. Meg azután – mondtam is Bálintnak – hát egy halottal ű nem veheti fel a versenyt! Más se, ű se!

– Még ha János százszor rosszabb lett vóna mint te, mondom – hát akkor is most ű vóna jobb! Hát ez téged kisfiam ne sértsen!

Hát ez valóba így is van, a halott mindig a jobb. Okosabb is, szebb is mint a másik, mint aki megvan. Nem azér, hogy Bálintot nem szeretem úgy – csak mert amaz nincsen már, halott.

Te kisfiam nem akarhatsz az lenni! Hát hallgasd csak szípen türelemmel, hogy Jánost emlegetem. Őt má megsimogatni nem tudom!

Mondta azt is Bálint fiam, hogy legyek nyugodt, ű énnkem mindenhogyan gondomat viselli. Ollyan nem törtínhet, azt mondja, hogy ű engem hagyjon magamra. Meg nem is hagy másra se, akkor mán ha ágybafekvő leszek, nem fog az se számítani hogy asszon vagyok.

– Az nem is számított soha – mondom neki. – Ez nem áll fenn köztünk, hogy „mer én asszony vagyok”. De azt is hidd el nekem fiam, hogy mégse adom magam a te kezedre. Mer bizon oda is kerülhet a sor ugye, hogy annyira tehetetlen leszek hogy engem mosdatgatni kell – hát ezt nem fiam, ezt soha! Mer te CSAK a gyerekem vagy, nem asszon vagyok én teelötted, hanem anyád! Bizony nem tárulkozok fel előtted!

De hogy ű ebbe nem tud belenyugonni!

– Ebbe pedig nyugodj bele – mondom. – Nekünk gondvisellő kell! Mégpedig nőszemíly, idegen! Most má mink erre gyűjtögetjük a pízünket, hogy azt ki tudjuk fizetni, mer mink téged nem akarunk a házbul kisemmizni, az a tied lessz! – Mer mondjuk ugye ezt a házat nem mink szereztük, hát akkor ezt tovább is kell adni. De a píz meg mink keressük, az nem fájhat a fiamnak, hát az megy majd idegennek, aki gondoz.

Aszondja Bálint fiam, ű senem a házír, senem a pízír csakhát ű nem bírja elviselni hogy idegen gondozzon!

– Ehhe a gondolatho pedig hozzá kell szoknod fiam, aszt megbecsülni azt aki majd gondozónk lessz! Nem ám hogy maj háborgatni! Mer az téged nem csonkít!

Nagy gond ám ez mindenütt, az öregek, így megy ez legtöbb helyen bizony. Mer ugye a fiataloknak mán egísz gyerekkoruktól van megíllhetísek, nem függenek a szülőkötül! Ha várnak is valamit még, mán az nem íletszüksíget, ha kapják, kapják, ha nem – úgy is jó. Sehogyan sincsenek az öregekre ráutalva, így aszt bizon se a tanácsot nem fogadják el, se a dorgállást – na legtöbbször aszt a gondozást se. Még ahun jók a gyerekek, ott is ez a probléma. Legtöbbbször is nem egy faluba laknak. Mint Patócs Lajos szomszíd is: nagyon jó gyerekei vannak! De mind szanaszíjjel. Most ha űk betegek, mellyik gyön haza gondozni űket? Mellyiket vegye ki az állásbul? Pedig ilyen házír mint az övé, nagyon sokat kellett ám dolgozni, ű is majd hatvan éves koráig ípítette, most lett teljessen rendbe, hogy bekötöttík a vizet – na most ugye mit kezdjen vele? Egymagukba betegen itt nem lehetnek. Hogyha ezt eladja, Szolnokon ezer nem kap csak ollyan

házat, hogy kezdhethné előlrül – ha vóna ereje meg ideje még rá. így van ez a legtöbb helyt. Mer mán a fiatal nem röghökötött. Az öreg még az. Ha máskípp nem, az érzelmivel: nem bír elmenni. Ezelőtt ugye mind azok vótunk, röghökötöttek, mink parasztok. Mer az iparosníp rígen is vándorolgatott – majd a szülővel lessz ami lessz –, de minállunk a rög, ami szállt apárul fiúra, kötötte a fiatal, védte az öreget. Most nincs ez.

Zsuzsika unokámba vót nekünk nagy bizalmunk, rája számítottunk. Dehát – ide se gyön. Szerettük nagyon, mindent csak neki tartogattunk, az aranygyûrûmet, ami a jegygyûrûm vót – akkor gyött divatba ez a keskeny karikagyûrû, má nem hordom, nem fér az ujjamra –, két kövesgyûrûmet, Angliába kaptam egy kis gyönyörû mokaszint, azt is – nahát mindent, mindent! Dehát lassan elvándorol minden másnak. Hát ide se gyön Zsuzsika, hogyan adjam neki, mikor?

Még mikor konfirmált, hozattam neki aranyfûlbevalót Pestrül. Elögyött Zsuzsika elötnenap hogy úrvacsorát vett, odaadtam neki.

– Azér nem ruhát vettem kisjányom, – mondom neki nehogy az anyád megsértôdjön hogy hát az az û kötelessége. Ű megveszi biztossan a szíp ruhádat, éntûlem ezt kapod. De hónap gyere be elötte, hogy lássalak meg – mer akkor is beteg vótam, feküdtem.

– Elgyövök mamám! – még akkor nagyon szeretett.

– De – mondom – ne kontyba legyen a hajad!

Mer kontyba hordta akkor – nagyon jól állt neki, szíp vót nagyon a kisjány, dehát mégis ugye az első úrvacsorára menjen csak leeresztett hajjal.

– Igen, – aszondja – a tiszteletes bácsi is mondta, nehogy kontyot tegyek!

Mégis akkor ezer úgy megharagudott az anyja. Hogy szóltam! Hogy nekünk ahhoz semmi közünk, hogy teszi az û jánya a haját! Nem is engedte el ide a kisjánt.

Na aztán, mindig ritkábban-ritkábban gyött mán Zsuzsika, míg aszt egyszer egész elmaradt.

Tizenkét esztendős korátul a téeszbe dolgozott a kisjány. Azon vótunk hogy elhelyezzük jó helyre. Kijártuk neki hogy egízsziügyi iskolára mehetett vóna ápolónőnek. Szedő Piriék elintézték hogv bentlakó lehessen. Fnvszcr meg tiszteletes asszon tanált jó helyet, meg Zsódos Zsófi Pesten, nagykereskedísbe lehetett vóna árúkiadó Zsuzsika, ellakott vóna Zsódosék – – de mind hiába. Sajnáltuk a kisjánt, nehíz is vót a munkája, alig is

keresett – de az anyja nem engedte. Aszondta: keres az u jánya annyit, hogy nem áll a mi ajtófelünkre pízír. Na.

Pálházinak kûdtem fénkípet Zsuzsikárul. Azt írta vissza, hogy — Nagyon bájos a kisunokád, én remílem hogy õ a mi kisjányunk lesz! Majd kicsalogatom én ûtet ide Angliába! írjon nekünk, írja meg azt is hogy mi kell neki, kûdünk! – ezt írta. Hát kûdött másnak is, idegennek, a Pan Emmának egész kosztûmre való gyönyörû pamutot, hímzett blúzt meg mittudom mit kûdött – mer ugye az szíp leveleket írogatott! De Zsuzsika nem irt. Azt mondta az anyja, hogy ûk arra nem érnek rá hogy firkáljanak. Gyött aszt Pálházi tul a levél, hogy hát nem ír Zsuzsika? csak nem ír? Egyszer aszt megírtam hogy ne kérdezze többet. Mer nekem ez csak fáj.

Zsuzsikáho vót nagy bizalmam, de csak azér mer vakon szerettem. Most mán én ûbelûle semmi jót nem látok magamra nízve.

János unokám kedves nagyon. Most keveset látjuk, oda van Egerbe iskolán, de ha gyön haza, sokat van itt. Van amibe hasonlít is a modora János fiamého. Abba is hogy minden érdekli! Mikor a hétszáz éves ünnepíly vót Tabon, kérte hogy íriak Egerbe a tanári karnak egy levelet, avval a különleges bílyeggel.

– Jó kisfiam, megteszem a kedvedír, – mondom – háthogyha valamibe elõnyõdre lessz.

– De – azt mondja – meg mondanék valamit. Tessék mán odaírni az aláíráscho hogy „néprajzi író”!

– Hát ezt nem tehetem meg kisfiam!

– Dehonnem, – aszondja – hát meghítták a néprajzi gyüllísbe!

– Nahát – mondom – én olyan kicsit írtam, hogy azt se értem mér hittak! Hát ez kíz csalás! Énnem azt senki nem mondta, hogy én „néprajzi író” vagyok! Azt se tudom, vane olyan!

Nem is írtam persze oda. Csak mikor megkapták a levelet Egerbe, beszélgetísórán megkérdtík, hogy kinek a nagymamája írta ezt, akkor János jelentkezett aszt elmondta hogy az üvé. Meg hogy má rengeteget írtam – el is sorolta ott, hogy miket adtam be pályázatba, a disznótort, lakodalmat, dohányozást, mindet – mer ám én néprajzi író vagyok! Köszöntik aszt neki a levelet, meg kitették a faliújságra.

Szóval Jánost érdekli ez nagyon, büszke rá – nem úgy mint Bálint. Annak ha mondom is – nem, neki nem kell, ût ez nem érdekli. No jó.

Kicsi korába is aranyos gyerek vót János unokám, olyan kis akkurátus. Ílt még akkor Szitás sógorom, szerette az is nagyon. Bálint unokám kapott

egyszer egy bornyút. Aszondta akkor Szitás sógor:

– Na János, legyen neked is bornyúd, eladom neked az cnyimet ötven forintér!

Nem vót annyija Jánoskámnak, gyött akkor ide. Drága nanám! – aszondja. – Tessék má adni ötven forintot! Szitás sógorom elánná nekem a bornyúját!

Hat hetes vót a kisbornyú, persze nem ötven forintot ért az. Kapott aszt valamennyit János, nem mindet, de valamennyit adtunk bele. Aszondta a nagyapja:

– Hát alkudjál kisfiam! Háthogyha odaadja kevesebbír! Összeszedte aszt a gyerek mind az ötvenet, ment boldogan a bornyúér. De aszondta elsőbb sógoromnak:

– Szitás sógor! Nem lessz ez drága? Aszondta papó hogy ideadhatná ócsóbban is!

– Majd adok én nagyapádnak, ne filj! Nem adom alább! – azt mondta sógorom.

Kifizette akkor a gyerek az ötvenet. Akkor meg rítt Zsuzsika, hogy csak neki nincsen bornyúja – megvette akkor az uram Balog Sándor bácsiét neki, nígyszáz forintér. Alig vót pízünk, nem tudtunk magunkra se kötneni

– Minek nekünk mán? – aszondja Bálint. – Ne ríjjon az a kisjány!

De nagyon szerettük űket, istenem ...

Most azér meg van változva János, most olyan kamasz lett – de ű jó azér. ű még tán szeret minket. Ha ű most abba a korba vóna, hogy nősülne, akar mennyire nem akarná akar ki, űneki csak elmennénk az esküvőjire. Legalább a templomba, oda biztos. Mer az a gyerek megérdemelné ahogy még most viselkedik.

Bálint unokám – hát ű má vített többször miellenünk, de szeret azér minket. Gyön ű is sokszor, jó hozzánk. Van úgy hogy haza se megy dologbul, gyön elsőbb ide.

Nekem oszt beszélhetnek, én csak gyövök! – aszondja.

Mir, – mondom – hát ki beszíi neked, hogy ne gyöjj?

– Senki – aszondja.

Nahát ezt se kérdjük tovább, nem feszegetjük, jól van.

Gyön, van úgy hogy csak megcsókol minket, – Jól vannak? – Jól. – Na megyek – újra megcsókol. – Mir sietsz úgy? – Kiszedtem az ítélt, – aszondja – hagy hûljön, nem is tudják hogy elgyöttem.

Kicsi korába Bálint még kedvesebb vót mint János unokám. Meg nagyon értelmes! Most má masabb ű is – mint a nagyapja: hogy két ember van benne. Az egyik nagyon jó. A másik meg kemény, nem akarja hogy űt szeressék.

Most katona szegín gyerekem. ír, többször ír – nem azt mondom hogy szíp leveleket, mer ugyanaz mint a nagyapja: kérdi hogy hogy vannak a halak, meg lerajzolja nekem az egeret – az ugye nevezetes, mer kiskorába úgy hította, hogy „segér”; mondtuk neki hogy *kisegér*; ű meg a lelke az hitte, hogy oda jár az az es betű az elejihe. Szóval ilyeneket tud ű írni csak. Nincs miről írjon. Azt szereti nagyon amit én írok! Azt mondja nagyon várja, senkitől olyan szípét nem kap mint tûlem. Bálint napra nem írtam neki mer nem jól vótam, csak egy kis pízta küldtem, akkor írta, hogy nagyon hiányzik neki a levelem.

Mikor olyan nyóc éves vót a kis Bálint, azt mondta egyszer:

Mama, elmegyek a kútra, hozok vizet magának!

– Jól van, kisfiam, eridj!

Akkor gyött elő az anyja. De mint a bõszült! Hogy nem nevelt ű nekem vízholdót!

– Én pedig azt hittem, – mondom – hogy még bilihordót is te nevelsz nekem!

– Azt oszt nem!

Nahát akkor ugye mire számítsunk?

Még a legtöbb remínyünk így is Bálint unokámba van. Ha minden jól megy, ű Tabon marad. Hogy Zsuzsikáék a Szitásféle házat kapták, Bálintnak a másik nagyanyja portájára csinálnak új házat, közel ide. El szeretett vóna menni elsőbb Bálint, de hogy aszt így alakúit, azt mondta:

– Jól van, így má Tabon maradok. Legalább közel leszek papóikho!

Hát nekünk ez a szó nagyon sokat jelent. Hogy aztán űneki mennyit, meg hogy milyen lesz majd a felesége ezt ugye nem tudjuk. Az én természetem se nagyon szerencsís, roppant érzékeny vagyok, mindjár minden fáj mostanába, énvelem se lehet könnyen kigyonni. A nagyapja jobban is ráhagyja, meg hát nem is annyira érzékeny – hát nem tudom, mi lessz a sorsunk.

Nem is tudom mi lesz ha betegek leszünk. Ha az agyvérzís ágyba tesz! Van egy kicsi pízünk, ha csak hónapokra kell, bírunk gondozót foganni. De ha évekig kell? Gondoltam: tán szeretetházat ha kapnánk. Dehát –

Ahogy Zsuzsika eljegyzése akart lenni, elögyött az anyja, hitt bennünket csigát csinálni. Mondtam Bálintnak: Ne duzzogjunk, nem olyan sok van mán, nem üthetjük fel az eget, gyerünk el. Elmentünk. Nahát aszt az is ollyan vót –

Nem szólt hozzánk Zsuzsika. Nem is mellém ült az unokám, egy székkal odébb ült, aszt nem szólt eggyet se. Tele vót a pohár öntve, Zsuzsika felvette az üvét, koccintott az urával, ittak – de a nagyapjának senki nem mondta hogy igyon. Nekem se, dehát az ugye jól van, mindeggy – de a NAGYAPJÁNAK! Nem szólt érte Bálint, nem mondta hogy na kínálják mán ût is, û is szereti a bort – nem szólt semmit se.

Így azután nem mentünk a lakodalomba. Még akkor akartunk menni, de hogy azt mondta a kisjány is: ha megyünk megyünk, ha nem, ûtet az se érdekli – hát akkor mán ugye nincs ott semmi helyünk. Bondor Lacit, az öreg tiszteletes úr unokáját kértem meg:

Ugyan tegyen má meg egy szívessíget! Gyöjjön el ebídre! A jó isten áldja meg, ne legyünk magunk! – Elgyött Laci, itt ebídelte akkornap hogy a lakodalom vót.

Zsuzsika anyóssá hétfûn, lakodalom után elgyött, hozott csigalevest, nígyliteres lábossal birkapörköltet, egygy üveg bort, hatalmas tál sütemínt, tortákat, sok szíp mindent hozott. Hogy ûtet nagyon bántja hogy nem vótunk. Û ismert engem, szeretett, közel is laktak, sokat kûzködött ü a sok aprós gyerekivel, mindig sok bajjal vótak – azt mondja hogy û nem felejtí el nekem hogy mindig jó szót adtam neki, mellette vótam, ût nagyon bántja hogy most így lett ez. Juhász a téeszbe a Zsuzsika ura, de nagyon jól keres. Háromnígyezer forintja van havonta, de a három biztos hogy megvan, meg még tizennyóc anyabirkája, szabadon tarthatja – hát nagyon nagy lakodalom vót. Mindeggy ugye. Mit mondjunk rá? Jót nem tudok, rosszat nem akarok.

Mán azúta meglett a pici. A dédunokám. Elötte Zsuzsika sokat vót kórházba, vesegyulladással, több hetet. Bementem akkor hozzá. Nem vót látogatási idő, kinn vót ípp a folyosón, úgy látott meg.

– Jaj – aszondja – mamám ... Mondom: – Nem vártál ugye kisjányom? Nem szólt semmit rá.

– Látod, megin én gyövök utánnad. Kiparancsolja így az isten, hogy nekem kell gyönni. De ugye kedves elgyössz majd te is?

Nem szólt semmit arra se, csak hullott a könnye. Megcsókolt aszt rítt.

Nem gyött Zsuzsika azóta se. Most egy hónapos a fia, a dédunokám.

Öreg vagyok

Fiatalabb koromba tiszteletes úrék ha vendígsíg vót, be szoktak híni főzni. Ha kiesz lettem a vacsorával, betálaltam, akkor én is beültem hozzájuk vacsorázni. Egyszer, mire így megvacsoráztunk, borzasztó nagy esső lett, mán úgy kilenc óra után. Hát Bálint meg elgyött írtem. Begyön tiszteletes úr, aszondja:

– Na, aki a babáját igazán szereti, az csak felkeresi! Itt az urad Eszti! De nem akar begyönni, aszondja nagyon vizes.

– Nem baj, – mondom – akkor megyek haza.

De rettenetes nagy esső vót hirtelenibe, elállt mán ugyan, de mindenütt állt a víz. Járdá még akkoriba nem nagyon vót, csak egy szál palló, dehát az is elmerült a sárba. Ahogy meg itt a sarokra értünk, hát olyan sík víz vót, hogyhát én megálltam. Fehér cipő vót a lábomon, fehér zokni, kis világoskík aljam vót, fehér blúzzal – hát én nem tudok tovább menni! Aszondja akkor Bálint:

– Tudod mit? Átviszlek a hátamon!

Felvett a hátára. De nem érte jól el a lábomat mer szűk vót a szoknyám, aszt elkezdtem nevetni, hogy ott erőlködik, nyúlkál, én meg fenn kapállódzok.

– Hallode! Ni ne vess, – aszondja – hanem a lábod vesd szíj jel jól!

Dehát csak annál jobban nevettem ugye. Még meg észrevettem, hogy gyönnék utánnunk, nagy társaság a setítbe, aszt hallják! De mondani nem bírtam Bálintnak a nevetístül semmit! Ű meg mírges vót, nehéz is vótam neki, rámförmedt:

– Értsd má meg, hogy ne a hasad nyomkodd, ha a lábod vesd szíj jel!

Én meg csak nevettem, nem tudtam szólni. Míregbc gurult Bálint, oszt lehajintott a vízbe. Ott álltam féllábszárig a pocsolyába, de ott is csak nevettem. De akkor má Bálint is.

Másnap gyön elő Szalóci szomszíd.

Jaj halljátok! – aszongya. – Mi vót az úton az este! Ahogy gyöttünk anyáméktul, egy fiatal pár odaki, csak hallgattuk: az ember egyre hajtotta az asszonnak hogy „vesd szít jól a lábod, ne a hasad mozgasd!”

– Hát, – mondom – szomszíd, azok mink votunk!

– Magok? – aszondja. – De mir az úton?!

Nevettük aszt újra mégegyszer, alig bírtam abbahagyni.

Csak azért hozom fel ezt most, hogy – milyen messzi van. Milyen rég vót!

Mennyi bolondságot megcsinál az ember életbe, aszt hogy elneveti, meg még a másét is hozzá – aszt ez elmúlik. Öregszek, aszt egyre kevesebbet nevetek. Meg máskípp nevetek! Ollyat mán én nem nevetek sose, mint akkor Bálint hátán.

Ezelőtt sokszor, ha Bálint múlathatnák vót,

– Ne menj el kedves, majd én inkább hívok elő valakit, aszt itthon!

Még akkor bírtam tüdővel, türelemmel még jobban, danoltam neki én aszt itthol maradt, itthon mulatgattunk.

Most aszt az van köztünk, má mindig az a baj, hogy én nem danolok vele. Ű még tán jobban bírja kicsivel – de én má nem bírom magam.

– Hát nem – mondom. – Ha rögtön megnyúzol, akkor se. Értsd meg! Ha teneked jókedved van, danolj! Énnem mán olyan kedvem nincsen.

Most húsvítkor a második szomszédunkba cigányok gyöttek lakni. Hogy hogy csámforodott oda Bálint, nem vettem észre, utánna tudtam meg hogy ott azoknál danolt, táncolt.

Azután meg híttá vóna át űket, hogy majd itten – neem.

Annyira má nem mulatunk, ez az idő mán elmúlt.

Van azért tán haszna is az öregsígnék. Tudja fene – valahogy szabadabb az ember, kevesebbre kell vigyázni! A télen vót egy előadás a rádióba, hogy nincsenek még felvilágosítva eléggé a gyerekek, még jobban fel kell világosítani űket, főképp a jányokat. Mondom aszt Szobotka tanár úrnak:

– Hallottam egy érdekesset. Gyakorlatba kell ezután bemutatni az iskolásjányoknak! Mán hetedik-nyócadik osztályba meg kell kezdeni, aszt aki tanár nem bírja, kérni kell a nyugdíjaztatását!

Szobotka tanár aszondta, ű inkább nyugdíjba megy. Kértem Kosáritul is:

– Na mi lesz tanár úr? Nyugdíjba megy vagy vállalja? Aszondja rá doktor Kosári – kis öreg, oan kis hegyessen:

– Én inkább vállalom!

– Ee, nem hiszem én azt el! Kéne mán oda segédtanító is! Tizediknél megszökne!

– Hát, csak úgy beosztva! – aszondja. Nevették nagyon. Aszondja a veje:

– Mindig ilyen hamis asszon vót Eszti néni? Kosári felelt rá:

– Deehogy vót, nem lehetett! Most huncutabb mán, hogy öregebb!

No hát igen. Nem kell ám azt hinni, hogy mink mindig így társalogtunk! Ezelőtt ollyal nem tûrhettem el, míg fiatalok vótunk, mer akkor rettentõ belemerültek vóna a játékba! Úgy hogy ám tilos vót valami viccet elmondani, nem is mondták sose! Ma mán ez is változott, de mink bizon hajnalig el vótunk úgy, hogy egy kél értelmû szó el nem hangzott!

Csak hát, az öreg má mit vigyázzon magára?

Bálintnak ez is más, û ezelőtt is többet engedhetett magának. Szitás sógorom szólt egyszer, hogy vigyázzak Bálinttal. Mer még azt is elmeséli másutt, hogy mikor hál velem.

– Ugyan má, – mondom – illetet û nem csinál! Hát vannak viccei, de illyesmit hát nem!

– De bizony, – azt mondja sógorom – kérdjed csak meg tûle!

Elõszedtem aszt Bálintot.

Igaz! – aszondja. – Tennap ahogy esett az essõ, ott vótunk sokan, elbújva egy fészert alá a téesztanyán, ott tanyáztunk aszt mondtam nekik: – Hagy essen, bár villámlana, zengene, én annak örülök! – Csudálkoztak, – Hát más fíl tûle, te meg örülsz? – Persze, – mondom – mer ollyankor azt mondja a felesígem: „Gyere mán ide kedves a hátam megé, mer nagyon fi leld” De mihelyst eláll a villámlás, aszondja: „Na most mán eridj a helyedre!” Hát ezír örülök ha zeng!

Hát igazat beszílt, fene a bûrit, így vót csakugyan!

De most mán nekem is nagyobb a szám: Rác Józsi, a hentes – nagy erõs ember, úgy bazsalyog lefele – aszondja nekem egyszer:

– Kedves Eszti néném! Kérdenék valamit, ha meg nem haragszik! Érdekel, mer én is fele íletem biztos leíltam mán: Mondja meg, mennyire ember még Bálint bátyám?

– Hát fiam, csak a fejit figyeld – mondom.

– A fejit? Hogyhogy?

– Csak a fejit! Mer ha sokat sumákol, mind kitépem a haját! Ha kopasz lessz, tudhatod hogy semmit se ér mán!

Azóta ha megyek az üzletbe, mindig kérdi:

– Eszti néném, papó haja?

– Remek! – mondom. – Bûsígcs még mindig!

Nahát azér megvagynak valahogy, az õregsígbe is. Nem bûven ugye. hát bûven nem – mer õtszáz forint a Bálint nyugdíjjá. Nígyszáz a nyugdíj, meg száz asszontartás. Kérdezte is tûlem:

– Na, hogy ílsz meg a száz forintodbul? – mer úgy próbálta vóna, hogy csak ennyi ami engem illet.

– Hát, – mondom – ülj le öreg. Maj most én beszámolok vele, hogy hogy ílek meg. A százat beteszem a takaríkba, azt ugye nem is ílem fel. Majd amér a gatyát kimosom, meg főzök neked, majd azér eltartasz! Hogyha meg ezt te sokallod, akkor megyek olyan helyre, ahun jobban fizetnek!

– Hát, – aszondja Bálint – ez így nem jó lessz, akkor te felíled az én nígyszázamat is!

Várjál még, nincs vígél! – mondom. – Mer te nekem ezelőtt soha egy fillért nem adtál. Most behajtom! Hát mit gondolsz, ingyenbe vót az? Visszamenőleg negyvenöt esztendőre minden tanálkozásír egy forintot fizetel!

– Aa, – aszondja – hát ne számoljunk akkor, nem futja ki a ház!

– Pláne nem, mer fele az enyim!

Nahát akkor inkább itt van az egísz ötszáz, vigyed! aszondja.

– Hát én is azt ajánlom!

No szóval hát ötszáz. Most ugyan emeltík, ötszáz hetven, meg újbul emelni fogják, de a szenet lefogják, ötszáz húszat kapunk. Abbul akkor házadó, a vizet fizetni, villanyt ! Akkor ugye százötven kell neki pájinkára. Minden reggel itt az öt forint az asztal sarkán, az muszáj meglegyen. Aztán a pipa, az is rámegy százra! Tavalyig jó vót, járt Bálint őrnek egy romkastélyba, hétszáz, kilencszáz, nyócszáz gyött onnat, hát úgy még jól ment nekünk! De így most nehíz. Kétezer hetven forintot adnak eggy évre földjáradíkot, de az nekünk hatalmas píz! Abbul van még amire van.

Mer a fiatalnak most nagyon jó. Mondjuk az eleje, ötvenhatig nagyon nehíz vót, de most igazán jó. Nem kívánja most má vissza senki a rígit, mink se! Jó nagyon ami most van – csak ám az öregnek hiába. Ahogy ezek a maszek mesterek kizsarolják az embert, hogy kémínyigazításra – nem lukszusdolog! – elkéri az ötszázat, három óra munkára! Meg ugye a téeszokocsisok, ahogy a forintos csutkaszárat elhozzák ugyanannyiér – ingyen adja a téesz a fuhart, csak ípp a kocsis megkért az árát! –, hát ez ugye nem nekünk való, minekünk ez bírhatatlan!

Na jó, ugye csak megvagyunk azér. Bálint csak jól keres most is. Az a baj csak, hogy – éntülem. Eltojnak a tyúkok, akkor û megkeresi, behozza a tojást, – Na ezír kapok egy forintot! – Kap. Vagy hoz egy kanna vizet az udvari kútbul – az is egy forint. így szinte játszva etzsarolja tülem a páj

inkáralót! Mondom is neki hogy má rendőrt hívok, annyira zsarol! Ha a falubul hoz artézivizet, az még többbe van nekem, az má féldeci! Ha csak három centet fizetek, képes rá hogy félig hozza a kannát! Mán annyira tudják a faluba is, nízik mindig:

– Na teli van vagy félig?

– Rendbe van most, teli van, – aszondja – megkaptam a féldecit!

Virágvasárnap – ivott ugye, aszt valahogy eszibe jutott, hogy ű most tapaszt. Nem szerettem én meg, mondtam neki hogy hát ennek semmi értelme, mér pont virágvasárnap, hát máskor is ráír! De nem, ű most. Hogy ű megtapassza a kamrát belülről, tíz forintér. No jó, csináld. Megcsinálta. De közbe a fejibe szállt, hogy ű maj most meggazdagszik! Gyön be, hogy megtapassza kívülről is, ha adok másik tízet. Szípen megcsinálta kívől is! Egyszer gyön: vegyem át a munkát mer kiesz van. Megnízem, mondom:

– Hát valóba, szípen megcsináltad, megíri a húsz forintot. DE! Megszámoltam, háromszor gyöttél be a nagyházba közbe, megittál két liter bort. Az csak úgy könnyedén számolva harminc! Hát adjál akkor tíz forintot, annyival tartozol.

Hát nagyon zokonvette, nagyon. Meg hogy miből adja, hát nincs neki píze!

Tízszer begyútol írté, – mondom – avval letelik az adósság!

így elszórakozunk. Hát játik ez, gyereknek meg öregnek való.

Tavaly egyszer vót kilenc kacsám, kértem Bálintot, segítse ki a piacra. Jó, kíségíti, de ugye nem ingyen.

Persze, – mondom – fél decit kapsz Lénártnál.

Hát, útbaesik a piacnak az – de ahogy mentünk, gondoltam maj visszafele fizetek többet, alig is vittem aprópízt. Ahogy aszt odaírtunk, ű rögtön benyomult hogy na iszik.

– Hát – mondom – még oda se vittük a kacsát!

– Mindeggy, – aszondja – jobban halad ha iszok! Kértem neki akkor három centet. Nem szólt írté semmilyen, mentünk is még a kacsával két házzal tovább, ott aszt letette Bálint a kast, aszondta:

– Na eddig tartott három center! – Otthagyott.

En ott magyarázhattam neki, hogy maj visszafele, könyöröghettem, ríhattam – szóba se állt velem. Úgy húztam-vonszoltam magam a kast a piacig.

Hát ugye Bálint még jobban bírja magát, ű játszik. Az az öröme éppen, ha űtet nevetik! Horgászatbul gyövet bemegy az Utasba, rögtön körülállják,

û meg meséli: hogy állnak a halak, milyen a rekordlistája, leadja hogy két órai fárasztással olyan törpeharcsát fogott hogy egy gyufáskatulyába alig firt el – így. Szeretik érte. Ott aszt vesz egy sült keszeget négy forintár, elhozza nekem hogy azt fogta.

Csak azért nehéz ám vele is. Hálaistennek û egészséges, de vót már azért tüdőgyulladásba kétszer is – nahát az is egy kínszenvedés. Mer rettenetes doktort is híni, fenyeget hogy agyonüt ha közelviszem azt a rühes doktort! Ha én beteg vagyok, azt se tûri:

– Na mi lelt má megin! Megin valami bajjod akar lenni?! Nem akar, má van! – De olyan sokára merem csak kimutatni – filek tûle. Idcsanyám amikor beteg vót, olyan jó vót hozzá Bálint, csuda aranyos vót! Engem meg nem szeret betegen. Pedig csak sokszor elhagyom magam! Télen van úgy hogy összeroppanok, napokig nem bírok szólni, csak rívok:

– Hát most ne bánts, se jót se rosszat ne szólj hozzám, hagy pihenek én, hagy feküdjek, hagyjál nyugodtan!

Most jó vót Bálint nagyon a télen. A teli hordó mellett igazán nagyon szípen viselkedett. Ászt én ezt úgy megköszönöm neki, minden nap!

– Jaj de köszönöm kedves ezt a napot is! Hogy ilyen szípen múlt el! Ugye csak jobb neked is ha nem rúgol be!

Ugyan, mivel jobb! – Szóval hát nehéz neki, dehát biztosan sajnál is engem.

Eljár pecõzni Bálint ha nincs dolog. Űneki az az öregsége. Ugye û a betût sose szerette, û nem olvasott. Míg a kastélyba õrködött íjjel, oda vittem neki újságokat, Nők Lapját, ilyesmit, abba úgy belegyött, szerette nézegetni – de elhatta azt is. írni se írt azúta hogy váltónk nincs. Addig ha píztt vettünk fel, a váltót mindig keresztüllyukasztotta, de most hogy ez sincs, ípp mondta a múltkor: ûneki nem jut eszibe, hogy milyen az a nagy böbctû. Na. Ügyhogy pecõzik. Hozza aszt a sült keszeget, vagy hoz valami ajándíkot a Tiszáru. Mondjuk egy kagylót. Hogy az hamutartó!

– Hallod-e, nem vót semmi, nem haraptak. De nem baj, nízdz, milyen értéket hoztam neked! Van most szíp hamutálcád! Vigyáztam hogy el ne törjön!

No én aszt köszöntem neki nagyon.

Egyem meg a szíved, hogy még ott is rám gondoltál! De szíp is, – mondom – hát többet ér ez mintha halat hozol!

Na így.

Rosszul alszok, ez is nekem nagyon nehéz. Örökké álmodok mindig, ez is a baj. Vagy csak fekszem, gondolkozók. Mindenem annyit rágódok, mindenből oly nagy lelkiismereti kérdést teszek – ez is az öregség. Csak fekszek aszt azon eszem magam, hogy minek is szóltam a szomszédéknak hogy elveszett a tyúkom. Mir is szóltam – hát hogyha megették, odavan, jó! De szóltam. Ászt utánna meglelt a tyúk. Hát mir kellett evvel megbántani őket! Vagy hogyha engem valaki megbánt, hogy én azt hányszor átílem!

Ugye rosszul a természetem. Ezelőtt én mindenkit oán jónak tanáltam – míg magam is jobb vótam. De most mán ez nagyon rossz bennem, hogy túl érzékeny vagyok. Mindjárt nagyon fáj minden! Ezelőtt mást is csak jónak gondoltam, nem hittem én ha valakiről rosszat mondtak! Mindenkinek csak pártját fogtam, főképp aki nem vót ott. De most mán No ezer se jó megöregedni, mindenből kiábrándulok. Sokszor úgy is vagyok: szinte nem merem felvenni az úrvacsorát. Mer érzem: má nem csak nekem vit más, mán én is van akit nem szeretek, akire haraggal vagyok. Tanálkozok valakivel az úton, aszt akkor veszem észre, mennyire haragszok rá. Nahát ugye –

Valahogy nekem túl sok csalódás jutott. Aztán bizony ezer mán a hitem se a rigi. Ugye hogy az ílétem arra tettem, hogy sok jó gyereke legyen – aszt hogy ez ennyire nem sikerült! Pedig én mindent megtettem, szerettem őket, imádkoztam értük – – hát ha mán az ember ennyire jót akar, aszt az isten valóba törődik mindenkivel, akkor hát mir nem látja meg azt a jóakaratot?! Nem tudom má hogy vagyok vele. Mer filek, nagyon, úgy vacog a fogam! Olyan filelem van bennem! Átérezem a gyarlóságunkat, bűnösségünket, aszt nagyon filek! De ez még nem a szeretet.

Meg fekszek az ágyba, nem bírok aludni, aszt gondolkozók a világról. Hogy hogyan vót. Mivé lett mostanra. Merre megy tovább. Az nem bai hogy kommunizmus maradt, mer most mán mégis úgy látszik hogy hozott jót. Nem nekünk mán – de úgy mindnyájunknak igen. Idesaoám favágó vót ahogy a maga két kézire jutott, de mink hiánt nem láttunk: nem vót pazallás se. mer bizon reggel kenyérszalonna, este bögre tet, dílbe egyfajta ítel – de ez mindig mesvót. Nahát most ugye nem így ílnek mán. Most. lehet mondani, sok van mindenütt. Akkor is azért aki szorgalmas vót. ha cseléd vót is, mire a gyerekek felcseperedtek, akkorra tudott egy házat venni. Most se sokkal hamarabb vesz valaki házat! No persze, de ez a ház is másfajta. Mes most ruhára is telik jobban – ilyen, mer földet nem vehetnek! Hát ez a föld helyett is van! Mee az asszon nem nevelheti a maga gyereket, dolgozni

kell, úgy telik rongyra! Ezelőtt egy ember kereste a kenyeret, szûkösseu, de az anya maga tanította a gyereket az elsô szóra, elsô lépésre, hogy micsoda öröm vót az, – Gyere ide kicsikém! – aszt oda tipegett az a kisgyerek, odaszaladt, aszt jaj de öleltük magunkho! Most ez a bölcsödébe van. Az anya közbe – ha falusi is – ultrát csomagol, klórmeszet – – sok ódala van ennek, lehet rajta gondolkozni reggelig.

Meg énnekem az is az érzisem, hogy a magyar szokások, viselet, jellem – minden úgy elmosódik! Ugye, én nagyon magyar vagyok. Idesapám vót ilyen, biztossan útüle tanultam ennyire magyarnak lenni. Mint ahogy reformátusnak az egybe is tartozik, valahogy a reformátust magyarabb vallásnak veszem. Gyengébbek is vagyunk mint a katólikusság, kevesebben vagyunk a világon, azoknak van hová tartozni, az jobban nemzetközi vallás. Nohát én református vagyok meg magyar; én mindent szeretek ami így magyaros; aszt mindent sajnállok, ami most elmúlik ebbül. Ugye a tájszóllást is. Kár lesz ha ez megszûnik, mindenki egyformán beszíl! Szíp nekem az irodalmi nyelv is, hát tiszta magyar az is – csak valahogy az is mint a nemzetközi, olyan: egyforma! Hogy aszt csakugyan értíke ez, amit így filtek, vagy csak hogy ebbe nyöttem fel – ki tudja. Úgy gondolom, sokkal műveltebb lesz majd a níp, meg többmindene lesz – csak azt a gazdag íletet, szíp, igazi, nyugodt íletet többet nem tanálja fel.

Nahát erre kell mán az öregnek az ícaka, ezen gondolkozni. Mindeggy ugyan – úgysincs ez rámbízva!

Szerencse ugye: minekünk má nem kell semmi se. Szerezni nem tudunk, lusták \^agyunk, nem dógozunk, hát mán nem várhatjuk hogy pízrt rakunk össze aszt autót veszünk vagy nem tudom mit – de szükségít se látjuk viszont. Egyre még kell a píz nekünk: hogy a gondviscllönket megfizessük.

Ezelőtt a föld vót a föld, amin nyugodtan pihen az de hát most az nincsen. Dehát maj lessz azér valahogy.

Ilyenkor mán ugye nagyon összeszedné az ember magának akije van, aki maradt. Nohát, vót tizenegy keresztgyerekem. Egy kicsi korába halt meg. Egy Franciaországba, olyankörül mint János fiam – azér imádkoztattam is, mer hogy az apja kommunista, nem imádkoztatott, de az anyjának elmondtam azután, örült nagyon. Kilenc élő van: nígy keresztfiam meg egy keresztjányom Tabon, egy keresztfiam egy keresztlányom Pesten, két keresztjányom nem is tudom hun van most. Gondoltam is, ha tudok összegyűteni pízrt, odaadnám tiszteletes úrnak, meg a névsort a címekkel, hogy tudja hogy kiknek sürgönyözzön.

Van akkor Dzsonikám Angliába, tizennégyszer éves most. Írt most is karácsonyra szíj lapot, „to máj darling – ”, nem tudom olvasni tovább, biztos a nagymamát akarta írni magyarul. Lehet azért hogy űt elhíjuk nyárra, nem tudom, valamennyit tán tudnánk áldozni rá. Mondjuk ha az anyja idefelé fizetné az újtát, visszafele fizetnénk mi. Vagy ruhát vennénk neki, vagy valamit – hiába ha neki akar mennyi van, valamit csak adni kell! Nem tudom még, filek is; ugye nem is tud magyarul, hogy beszélünk vele? Meg – újra el kell válni! Az aszt borzasztó lessz. Ha most előgyön is, azután mán BIZTOS hogy többet SOHA nem látom!

Gondolok én olyan sokat Verára is, a Jánoskám régi menyasszonyára. Üzentem neki Rákospalotára, ott varrónő, a kishányával van. Mink nem ismerjük, itt van a sok szíj levele amit Jánosnak írt – hát én nem olvastam, valahogy nem tudnék ahho nyúlai, át van kötve csomóba –, de Verát nem láttuk sose, csak üzentem most neki: gyöjjön elő nyáron aszt pihenjen itt. Amennyi ideje van, legyen velünk! Úgy szeretném megismerni. Biztossan jó lenne hozzánk, hát nagyon szerette Jánost, úgy gondolom akkor tán minket is szeretne!

No, hát ki van még? Van a hét kis csirkém, olyanok most ezek mint a zabigyererek, nem ültettem, csak ahogy eltojtak a tyúkok, nem jól szedte össze Bálint, ráült a tyúk. Még meg két tyúk! Egyszer hallom, hogy kotló kotyorászik a jászol alatt – hát ketten ültik a hét tojást, szípen megegyeztek rajta! Egyszer csak aszt ott szaladgáltak a kiscsirkék az istállóba. Mind a két kotló beszélget nekik! Kihíttam íiket az udvarra, itt alszanak most a padjázat alatt – de ó, mennyi szeretetet kapnak, minden ítelbűl esznek! Nagyon szeretem amúgyis a jószágot. A hasznáír nem érdemes mán ugye tartani, de olyan aranyossak! Meg kell valaki, akit szerethet az ember!

Az is nagyon nehéz mán az öregsígbé, hogy úgy fogynak el körültem a többiek. Mennek el mind, akiket úgy szerettem! Sok, sok a halott.

Az unokatestvéremnek az ura – hát rákos vót Tót Sándor sógorom. Szitás Lajos úgy híttá csak: „Hosszú sógor”, mer nagy, víkony ember vót. Tűrhetetlen szenvedett a gyomorrákkal, pedig olyan jókedílyű, víg ember vót szegíny. Fennjáró vót, még előttenap megszólítottam:

- Hogy van má sógorom, hallom kórházba is vót!
- Aa, – aszondja – meghalok nemsoká.
- Hát azt nem maga szabja meg – mondom.

Azt mondja rá: – Elsősorba is én szabom meg. Ammellett meg gyógyíthatatlan bajjom van.

Hát mán ugye a mai embert nem teszik bolonddá, tudta ű is hogy gyomorrákos. Fogott aszt egy drótot, rákötözött egy harapófogót hogy súllyá legyen – még a téeszbe ment be, ott kérte –, felhajította a magasfeszültségű vezetíkre aszt ott ígett meg. Ahogy majd levették rólla az áramot, nem vót az egísz faluba villany – de jócskán elígett sógorom akkorra.

Hagyott levelet, hogy ne sirassa a felesíge, tudja ü hogy jó gondozója lett vóna, mint amíllyen nagyon jó felesíge vót mindig, de hát ü nem vár, nincs értelme szenvedni. Siratni meg nem kell mer ü azt nem érdemli – mer rossz vót szegíny, nyugodjon, ivott nagyon. A felesígit azt nagyon szerette – oan picike az meg, aszt hogy az ura oly nagy vót, hogy esküdtek is jó magosra tettík a koszorúját. De nem ért az se semmit, így se ért válláig sógoromnak. Mondtuk is még neki:

– Jaj Róza, hogy mehetsz ehhe a nagy csúnya emberbe? Mm – aszondja – hát ha ezt szeretem! Micsináljak? De olyan áldott jó is Matvej Róza, olyan idesapámfajta.

Nahát most özvegy ű is.

De meggy sok fiatal is, nállam sokkal fiatalabb! Meghalt az uram unokatestvírjinek a menyé is, negyven éves asszony. Mán két év óta hogy ágyba feküdt, egygy éve hogy a maga erejibül enni se tudott. Három fiúgyereke maradt, picike hetedikés fia, de pici nagyon! – apja-anyja nem nagy vót –, de nagyon nagy részvíttel temették, vót vagy száz férfiember a sírját behúzni.

Elfogytak a valamikori urak is – egy hete halt meg Zitás Istvánné Kazinci Nagy Mária, kilencven éves vót. Itt vót a kastélyok a Nagyúton, a cigányok fele ahogy megyünk, százvalamennyi hódjuk vót csak a vígin mán, hivatalnok lett az ura – no ű vót még jeles mostanába.

Meg a harangozónk. A harangkötíltre akasztotta fel magát. Tanúlt fiú vót, de harangozó lett csak, aszt így vígezte. Egyszer egy dílután elkezdett kongani a nagyharang. De olyan furcsán! Mondom Bálintnak:

– Hallod! Ez a Géza megin be van rúgva. Harangozgat! El is hagyta mán – de aszt megint. Mi lehet? Hát felakasztotta magát a harangkötíltre Bartuc Géza. No ugye ez nagyon furcsa módja vót a halálnak. De szinte úgy megijed az ember!

Még meg Simonyi Mátyás – belefűlt az árokba! Pocsolya vót csak, nem nagy víz, inkább sár – ott tanálták arccal lefele, mellette a biciklije ott feküdt – meg vót fűlva Mátyás. Azt mondják, most nem vót ittas se – dehát

én nem is láttam soha másnak! Nem sokat hurcolta zsebbe a píz, amije vót, használta û! Háborúzott a feleségivel is eleget czér – de aszt most! Azúta ha meglát az úton, rámesik Julis:

– Jaaj drága jó Eszti néném! Jaaj odavan az én jó uram! Jajajajaj –

Hát ugye, mondtam is Bálintnak: ilyenre ne számítson. Én bizon nem ordítok majd! Nem azt mondom, hogy nem fogom siratni, nagyon is! – magamba. De hogy én vígigjajgassam az utat, hogy

– Kikaparom a két kezemmel!!

Aa, hát ezt nem. Aki meghal, oda való. Ha ott van, jól van. Mán az ugye furcsa is vóna, meg rettenetes, ha valaki onnat kigyönne aszt újrakezdené! Különössen ha nem is fiatal mán – hát akármennyire hiánzik is ugye elsőbb, idővel csak helyreáll utánna minden, ugyanúgy megy előre az élet aszt nincs rá szükség tovább. Az a nagy ordítás nem való!

Nem tudom, ugyan én is meddig megyek még. Ípp Bálinttal is beszélgettük, hogy hogyan is lessz ez. Azt mondta, ha én meghalok, û lesz három hétig a menyországba, nem én. Mer akkor mind megissza azt a kis píz, amit én összeraktam – ó de boldog is lesz míg az kitart! Nahát ezt ugye én se kípzelem máskípp, úgy is lessz az biztosan, egyíbre nem is megy az a píz!

Megegyeztünk arrul is, hogy sírkû nem kell. Másnak, jobbnak se csináltatnék, nem vóna olyan kedves halottam, miúta láttam a temetőárokba a kihánt sírokat – kilükték hogy árulják tovább a helyit : nem jó az semmire. Úgyis mire egy akácfafejfa elkorhad, a hótt el van felejtve. Még ha addig emlegetnék! A jó ódalárul! De aa! – nincs abbul semmi. Nem engem, mást se, sokkal jobbat se!

Most hogy áprilisba nagyon rosszul lettem, eszembe jutottak a János fiam levelei. Mer azt itt nem hagyom, hát az senkinek nem érdekes, el akarom ígetni ûket – ne maradjon utánnam semmi. Segített Bálint is összekeresni, cgybehordtuk mindet hogy na elígetjük, itt olvasgattuk aszt ûket három este. Aszondja egyszer Bálint:

– Ne ígessük el...

Na jó, várjunk meg vele, maj ha még betegebb leszek de csak el fogom ígetni! Nem hagyok magam után fénkípet se. Hát az nem is sok van, hogy mindig csak azt hallottam csúnya vagyok, nem szerettem ha levesznek, egykettõ van csak, a Kípesújságtul vótak itt, azok csinálták – akar az arzénosasszony. Elígetem, nem kell az se, aki szeret megtart úgy emlékibe, aki meg nem, úgyse szeret ránízni.

Azt mondták rígen, ha férfigazda hal meg a háztul, akkorévbe a nagyjószágho nincsen szerencse, ha gazdaasszony hal el, akkor meg az aprójószágho. Mikor idesanyám meghalt, akkor vótunk így a kacsával. Összegyött egisz évbe hét kiskacsánk, csirke meg semmi, ami lett is a geríny^[13] mind elvitte. Beteg vót mán idesanyám, azt mondta akkor:

– Na fiam, úgyis tudtuk hogy halálos bajjom van, de most má biztos hogy meghalok. Azér nincsen semmibe szerencse!

Két szíp csikónk meg akkor pusztult el, hogy idesapám meghalt – kifakadt a térgyök, agyon kellett lûni ûket, két gyönyörû csikót – akkorévbe meg is halt idesapám.

Ez jutott eszembe most egyyik éjjel. Hogy így eldöglöttek a tyúkjaím, meg rosszul kelt a csirke, se csirkém, se kacsám, nincsen hozzá szerencse – hát tán ez is azt jelenti

Jaj, egyyik íj jel meg azt álmodtam: egyyik rokonunk háza tiszta romba vót! Má meghalt az, rígen, Matvej Erzsi néném, húga idesapámnak – aztán most û is ott vót, tapasztotta a romos házat. Rámnízett, azt mondta:

– Azír itt hálhattok!

Bementem akkor, hát valahogy tiszteletes úr hált a konyhába, de rajta a palást. Zsuzsika kisján vót, ott aludt mellette.

Olyan rossz, zavart álmom vót, nem tudtam mit jelent, de harmadik hete hurcolom mán, úgy belémfíszkelt valahogy!

Nahát ugye nem tudjuk.

Dehát egyszer abba kell hagyni.

Mit mondjak a vígirc?

Amit a kállátóba mondtak a vígin, azt mondom én is.

Ahogy a lakodalom vót, utánna való nap visszamentek mégegyszer a vendígek, összegyûltek újra a lakodalmas házho – úgy mondták: megyünk *kállátóba*.

– Na meggyöttünk kállátóba! Mi kár esett komámasszony?

– Mit tudom én, – azt mondta rá a háziasszony – kérdjék meg a menyasszont!

Na ott lebzseltek még akkor egisz nap, segítettek összerámolni, az asszonyok mosogattak, scprcgettek, az emberek borozgattak, beszílgcttek, ha kedvök vót még visszahíttak egykét cigánt is, mulatgattak még, ott tanyáztak estig. Fistefcle aszt a gazdaasszony – jó fáradt vót û is akkorra! aszóndda nekik:

– Nahát most má hagyják abba, aszt menjen el mindenki haza mer fáradt. Adjon az isten nyugodalmas jóicakát.

Utószó

Kedves Zsolt!

Szeretettel írott levelem találja jó egészségbe. Mi is jól vagyunk. Elnézést hogy már most írok ilyen hamar az elutazása után, igazán nem azért mert szeretek írni, hanem elfelejtettem mondani hogy a mákot megkell mosni kiteríteni hogy jól megszáradjon és csak úgy jó használni, mivel azok a kis rozsdás szemek most közte vannak és kesernyés tőle a mák, de a víz felveti a rozsdás szemeket és ha a víz felszínéről leszedik a szemetjét tisztán igazán jó lesz. És az is eszembe jutott amit elfelejtettem mutatni az eper fánkba költ évek óta a fekete rigó és most is van 7 rigóm csoda szépen füttyöngetnek kora reggel bár csak ezért nem írtam volna –

Kedves Zsolt!

Szeretettel írott levelem találja mindnyájukat jó egészségben. Mi elég jól vagyunk. Legelőször is megköszönöm a bírálatot amit a pálya munkámról írt, nagyon szépen van írva csak én úgy érzem talán túlságosan is agyon dicsért. Mikor hozzáfogtam pálya munkát írni tanácsot kértem Dr Kosári úrtól ő azt mondta irodalmi nyelven írjak eleinte itt ott ment is de aztán írtam úgy ahogy könnyebb tájszólással azért olyan kétféle az írásom. Úgyhogy nagyon is tudatába vagyok annak hogy nem tökéletes. Hanem jaj de nagy baj van! Mióta a bírálatot olvastam nem merek írni! Nem tudom hogy lesz jó az epika meg az ökonómia! Evvel úgy jártam mint egyszer a főztömmel vendégségbe volt nálunk Szedő Antal úr aki most a budapesti levéltár igazgatója, mikor ebédeltünk így szólt: Na Eszterkém ilyen finom ragulevest még Bécsbe sem ettem! En nagyon elcsodálkoztam hiszen még azt a szót sem hallottam soha azt meg éppen nem vállaltam volna hogy olyat főzni is tudok! Most egy újságot írok. A Magyar Néprajzi Társaság meghívott engem Sárospatakra, találkozóra! Honnan tudnak róllam mikor én csak a Néprajzi Múzeumnak írtam és annak sem annyit hogy ezt a meghívást kiérdemeljem. Leakartam mondani de a Tanácselnök rábeszélte menjek el fizeti a kultúrház a költségemet, én is szólnak hozzá a beszédekhez, „az én tájszólásommal és kedves humorommal”. Hát azért ilyen sokat ne várjanak tőlem és félek is olyan nagy nevek az előadók és én magam leszek ott bekötött fejjel. Egyéb nálunk nem történt egy zeter felborult és agyon nyomta a traktorost, nagyon sajnálom az Édesanyját jó idősek már a szülei. Esküvőre kaptunk meghívót és személyesen is

meghívtak Tiszteletes úrék a lányuk Zsuzsika esküvőjére, szombaton ,t8án.
Nagyon megkönnyebbültem mert már a levelem végére értem mindenkit
szeretettel üdvözlök

Eszter néni

Kedves Zsolt!

Engedelmet kérek hogy levelemmel zavarom de szinte félek mi történhetett hogy ilyen soká nem ír és nem jön. Ha odahaza vette észre hogy amit magnóra mondtam az nem használható semmire, csak nyugodtan írja meg én azért nem haragszom hisz az nekem nem létkérdés. Úgyhogy ha nem akarja már a könyvet csinálni akkor is tessék ide jönni hozzánk pihenni akár pár hétre is. Láttam már nálunk ilyenkor tavasszal a Tisza partot a szép jegenye nyárfákkal? és a szomorú fûzekkel? A megye fa párnappal múlva virágba borul, az eper fánkba meg egy család fekete rigó fészkelte azt az éneklést hallanám minden reggel. Ha nem ír könyvet az én részemről igen mindegy én nem sokat várok az egésztől csak Magát sajnálom kedves hisz olyan sok munkája és fáradtsága van benne. Hacsak lehet jöjjön úgy gondolnám mint a saját gyerekeimet az öreg Bálint is szeretettel hívja pecőzni

Muharosék.

Kedves Zsolt!

Kívánom hogy ez a szeretettel írott levelem a legjobb egészségbe találja mindnyájukat. Tudatom hogy az iratokat megkaptam még múlt szerdán köszönöm szépen. Most hogy elolvastam az írását már el tudom képzelni hogy lesz ebből az én elbeszélésemből könyv eddig úgy gondoltam úgysem tudja azt úgy sorba szedni hogy könyv legyen. Csak 10-dike körül küldöm az iratokat vissza már ugyan átnéztem mindet de fogok hozzá még írni nem csak a végére hanem közbe is lesz megjegyzésem. Nem tudom hogy akarja összerakni vagy hogy kell, de nézetem szerint a Jánosra vonatkozó dolgokat egybe és utána az angliai utamat bár úgyis úgy lesz ahogy akarja. Kár hogy már nem jön többet Tabra úgy érzem sokat megtudnánk együtt csinálni. Jánosról is volna még néhány történetem még most sok a dolgom de már a héten meg lesz a szünet is és azután már jobban rá érek csak az őszi takarítás lesz. Ha lesz még kész lejegyzet azt tessék elküldeni szeretném elolvasni és esetleg átírni ami nem jól van mert nem akarok senkit megbántani. Zárom is ezzel levelemet szeretettel

Eszter néni

Kedves Zsolt

sok minden van amit jó volna együtt megbeszélni de sajnos erre talán már késő is van. Azért amit kihúzgáltam talán kárpótolja hogy most leírok pár elmaradt dolgot talán hasznát veszi. Nem írtunk az eladólány koromról. 14 éves voltam mikor haza kerültem Salgótarjánból és idesapámék nagyon örültek mert így segítettem kapálni már akkor nyáron markot is vertem persze csak idesapám után a magunk kis földjén. Két szép tehenünk volt azt fogta be idesapám úgy jártunk ki dolgozni. Akkoriba még 23ba majd mindenkinek lovas kocsija volt csak vagy 4 embernek volt tehen fogata ezek mind olyan kevés földűek voltak mint mink. De azért én úgy ültem a tehenkocsi ülésén olyan büszkén mint király a trónusán. Minden reggel ballagtunk ki 45 óra közt hajnalba. Szélen volt a Lovas féle föld minden dülőbe a mienk meg legszélső volt amit Lovas Sára nagyanyámtól örökölt idesapám és ha ott dolgoztunk mindenki kiabált hozzánk. De jókor hozzáfogtak kendtek Miklós bátyám, meg Mir kötötte még fel kend a lányát bátyám hisz eltörik még ennek az a vékony dereka, evvel engem csúfoltak, meg ki tudná elsorolni mimindent kiabáltak még hozzánk, hol neveltünk hol bosszankodtunk sokszor fogadtunk is ugyan a következő mit fog szólni hozzánk. Bizony nem volt könnyű az aratás de azért vígan csináltam. Mikor a föld végén kifogtunk idesapám letámasztotta a földre a kaszát leemelte a kalapját és így fohászkodott: Ides jó Istenem adjál erőt hogy az Hetet letakaríthassuk meg egízsíget hogy bikiével elfogyaszthassuk. Ámen. Csak ezután fogtunk az aratásho. Levágott idesapám egy fél rendet, akkor megmutatta hogy szedjem a búzát marokba. Jobbkézszel felszedtem balkézszel szorítottam magamhoz míg csak azt nem láttam hogy ez már lesz egy jó kive, akkor letettem a földre de annak ám olyannak kellett lenni mint egy gyufás katulya. Mink nem siettünk úgy mint az urasági aratók de ügyeltünk rá hogy szép munkát csináljunk. Legtöbb bajom a bocskorommal volt tele hullott szemmel és ezt gyakran kiöntöttem, de némám a földre! Hogyis ne, idesapám ezért szólt volna, azt mondta amit egyszer felszedtünk a földről azt viasszázorni nem lehet, belekellett önteni a kalapácsos tarisznyába. Fröstökre ha nem hosszú volt a föld 5 rendet csináltunk meg. Akkor szalonnát sütöttünk ha jóllaktunk pihenés nélkül dolgoztunk tovább délfeléig, akkor főzéshez készülődtünk, mert miutánunk nem hozott idesanyám ételt. Vittünk magunkkal a kocsi derékba tűzre valót idesapám

meggyújtotta a tüzet én meg főztem. Ó de finom öreglebbencset főztem! Uzsonnára vagy fejtünk annyit amit megittunk tejet vagy vittünk tejfeles túrót, a vacsorát otthon ettük meg bizony jó későn 9 óra fele. De volt úgy is hogy nem kellett kint főzni vittünk valami tejfeles ételt azt beleállítottuk egy veder hideg vízbe ástunk neki gödröt abba tettük. A habart ételhez rendszerint volt sült tészta féle, pampuska pogácsa vagy kifli ez mind jó falós laktató étel. Hej de keserves dolog ennyit írni! Abba is hagyom, szeretettel búcsúzom a viszontlátásig

Eszter néni

Szombat este van egész este olvastam és javígtattam és nem tudok aludni úgy félek hogy mi lesz ebből? Hiszen ha ez így megjelenik könyvbe engem agyon vernek a benne szereplők! Milyen más elmondani mint leírva látni ezeket kedves Zsolt, mind kihúzgálom, mert Maga csak könnyen van elmegy az ország túlsó végére de én itt maradok! Nem az lesz a baj hogy valami nem igaz benne hanem hogy igaz! Ezt megértheti és meg is érti de talán tudtam is pótolni azzal amit oda adtam pálya munkát „Képek Tiszatabról” vagy azt bele sem írja? A Tanácselnök mondta hogy hallotta hogy egy pesti úrral könyvet írok Tabról és megkért hogy írjam azt is mennyit változott Tab és mennyi minden épült itt mostanába, szabadkoztam hogy én csak a múltból tudok és nincs is aki ezt nekem legépelje azt mondta az nem baj ő majd készen legépelve adja ide és nagyon szeretné ha legalább ami az ő idejébe épült szépült az le lenne írva. Én nem tudom elképzelni ezt jó befejezésnek inkább én írtam volna egy rövid befejező részt mit csináljak? Erre is választ kérek! Tegnap este olvastam a Jánosról szóló részt a János leveleivel de nem haladtam mert az urammal együtt sírtunk ezeket is leközlí? Nem baj csak tessék. így legépelve még szebbek a János levelei mindegyikből az ő gondoskodó szeretete árad ó de szívszorítóan érzem mit vesztettem én vele! Olvasta a Keresztanyja is és megsiratta ő is kérte adjam neki a legépelt leveleket dehát mondtam hogy ez az írat már nem az enyém. Most látom Bálint fiamról alig mondtam ezt is pótolni szeretném a héten is írok amikor időm lesz és a jövőhét utolján elküldöm jó lesz? Búcsúzom szeretettel mindnyájuktól

Eszter néni

Szeretettel írott levelem találja mindnyájukat jó egészségbe. Mi is jól vagyunk. Sok a dolgom kevés időm marad olvasásra és sokat is kínlódom

vele mert az Uram nagyon felbőszült azon ami másról van írva én meg azon amit róla diktáltam jó volna ezt együtt megbeszélni dehát ha Magának nincs ideje utazni akkor áthúzogatom lesz ahogy lesz. Arra nagyon komolyan kérem, hogy amit Vas Ignác fináncról meséltem ne írja bele hátha él még valahol nem akarom sérteni ezt komolyan tessék venni! Nagyon félek ettől a könyvtől mert nem akarok senkit megbántani. Szégyelem hogy elfelejtettem a legutóbbi beszélgetésen említeni az Uram unokatestvérét hogy meghalt Muharos Róza Lőrinc Istvánné 64 éves volt szelíd jólelkű asszony, rokon és vendég szerető a faluba talán csak az ő házában volt annyi vendég mint minálunk. Lőrinc István sógorom mint egy gyerek úgy kesereg siratja mindig az ő jó kis feleségét pedig van két jó lánya Margit és Róza már családok asszonyok jók mint az édesanyjuk volt de hát ez nem vigasztalás. Meghalt Szûrszabó Bálint is az Uram unokabátyja alacsony termetű volt, olyan akire azt szoktuk mondani töves kis magyar, igen szép arcú és nagyon jó hangú énekes 30 évig dalárda tag és gyerek korától halász, vadász még tavaly télen 75 éves korában is legjobb lövő volt soha nem tudnám elfelejteni az ő szép mosolygós arcát kedves huncutságát. Zárom ezzel soraimat nem írok többet szeretettel üdvözlök mindenkit

Eszter néni Bálint bácsi

Kedves Uram

kétségbe vagyok esve az iratokon amiket küldött haragszom magamra és elcsodálkozok rajta hogy én aki szeretem az embereket és szeretek jót mondani mindenkiről én ezt beszéltem! Legjobban szeretném az egészet átírni nem vagyok meglegedve a könyvvel itt kellett volna hogy elrendezze, összeírja ahogy tanácsoltam nem azért hogy én jobban értenék hozzá hanem a helybeli dolgokat jobban ismerem! Igaza van kedvesem hogy a valóságot kell írni csak ám a valóság nem engedi magát megírni! És látja-e kedves Uram maga is hagyott el abból amit én elmondtam a cigányoknál Hortinál beadásnál, kulákoknál uraknál no ugye abból meg én nem akarok engedni mert az is valóság vagy legalább is én így látom!

Mindennek szinte más az értelme elmondva mint leírva én nem tagadom hogy így mondtam nem vonom kétségbe és örültem is hogy jött és szívesen beszéltem de most el vagyok rajta borzadva hogy az egészből semmi szép dolog nem jött ki Tabra. Ezt az egészet elkeli dobni és újat írni megtetszik látni hogy sokkal szebb könyv lesz mint így –

Kedves Zsolt

halálra vagyok rémülve mert azt mondta Tiszteletes úr hogy azért amit Varga Vendel Tiszteletes úrról mondtam beperelhet engem és mégis nyeri mivel az Állam is úgy veszi hogy a papi hivatás erkölcsi vonalon fut és nem engem fognak pártolni! Nekem azt írta kedves Zsolt hogy amit én nem engedek azt nem adja ki és én még mindig bízik Magába! Elhiszem hogy máshol az írók híresek lehetnek egy őszintén írt könyvvel de én itt a falumba csak halálra ítélt leszek ezt csak nem akarja velem tenni? Sajnálom ha elszomorítom de tessék belátni hogy milyen rettegésbe vagyok! Úgyhogy amit Varga Vendel Tiszteletes úrról is mondtam hogy mikor esperes úr meghalt nem érte imádkozott hanem Rákosiér, meg mindent amit Varga Tiszteletes úrról mondtam kihúzom mintha ő nem is lett volna Tabon meg még sok minden mást is kihúzok kérem ezt értse meg! Leírtam magamnak amit kihúztam nem lehet csalni! Kérem, kérem jöjjön el utazzon ide és öntsön belénk lelket az uram se én se aludtunk az éjjel úgy félünk hogy valami bajunk lesz az írás miatt

Kedves Zsolt tudatom hogy sokkal jobban vagyok már szépen húzódik lefele a szememről a vér hétfőn jön ki orvos de biztos hogy nem visznek már kórházba a vérnyomásom már csak 220 mi is megvoltunk ijedve de az orvos azt mondja a harmadik hullám jöhet 1 óra múlva is és 3 év múlva is –

Kedves Eszter néni!

Kívánom hogy szeretettel írott levelem találja a legjobb egészségben. Én is jól vagyok. Tudatom, hogy kész a könyvünk.

Ma jár le a kiadótól kapott, meghosszabbított határidő, és ma reggel leütöttem az utolsó betűt.

Ha megkérdezi most tőlem, hogy tetszik nekem ez a könyv, elég összevissza fogok válaszolni. Fáj a szívem a sokmindenért amit kihagytunk – sok esetben nem is értem hogy miért. Annyiból legalább eredményesen alkudtunk, hogy ami megmaradt, az szépítetlen igazság – ez is valami. A csonkításoknál kevésbé bánt az a sok apró és nem apró kérdés, amelyben nem értünk egyet. Ebben a mostani ünnepélyes pillanatban nem akarom már felmelegíteni makacs vitáinkat, úgyis tudja Eszter néni hogy nem győzött meg Horthy magyarságáról, hogy a lányok nemi felvilágosításáról nagyon más a véleményünk, hogy – – sorolhatnám tovább. Sokmindenben nem értünk egyet, de ez nem túl fontos most, pontosabban: ennek nincs sok köze a könyvhöz. Ez a könyv arra való, hogy megmutassa: hogyan látja

magát, faluját, a Világot egy tabi parasztasszony. Ha valamiben vitatható ahogyan látja, vitassuk majd a könyv után – éppen erre is jó lesz ez a könyv.

No persze: így látja Eszter néni – ezt talán sikerült most leírnunk. De hogy hogyan látja a másik, a harmadik, a többi, arról továbbra sem sokat tudunk. Ezért is nem gondolom, hogy a könyvünk tökéletes lenne, hogy most már minden fontosat felderítettünk volna. Sebaj: kellenek majd még más könyvek is!

De azért még egy fontos dologban nem értünk egyet. Azt írta Eszter néni, hogy most úgy érzi: végülis nem mondott semmi szépet Tabról. Lám, nagyon más az ízlésünk és ezen majd még a magunk örömeire sokat gorombáskodhatunk egymással –, mert én sok nagyon szép dolgot tudok ebben a könyvben – és most nem magamat dicsérem. Gratulálok hozzá Eszter néninek!

Ezzel zárom soraimat. („Hej de keserves dolog ennyit írni!”) Szeretettel köszöntök mindenkit és kívánok jó egészséget – Bálint bácsinak meg ezen felül jó fogást, akkora harcsát hogy feje-farka lelógjon a szekérről!

Zsolt Budapest 1973. május 10.

Tartalom

[Régi Matvejek, Patonaiak](#)

[Legfontosabb a Tisza](#)

[Idesanyám története](#)

[Idesapám, idesanyám](#)

[Paraszt maradtam](#)

[Ennyi Tab](#)

[Ez egy kedves emlék](#)

[Boldogok vagyunk?](#)

[Iszik az uram](#)

[Többel jó](#)

[Ezelőtteni parasztok](#)

[Érdekes uraságok](#)

[Urak szeretői](#)

[Én vagyok a legfáinabb asszony](#)

[Nevelem a fiaimat](#)

[Nem magunkban élünk](#)

[Idesapám halála](#)

[Idesanyám estéje, halála](#)

[Sok kutyaság elfolyik](#)

[Történelem](#)

János elmegy

János Angliában

Ugye meghalt a fiam?

Hungarian visitors

Édesanyám, nyissa ki az ajtót

Nem jönnek soha

Nem jönnek soha

UTÓSZÓ

{1}. * *láger*: faluszéli közös szérûskert

{2}. levestészta, a Lakodalmi húsleves hagyományos tartozéka, melyet a lakodalom előtt a meghívottak közösen készítettek el

{3}. *kukás*: dohánymunkás

{4}. *tippan*: vadon termő növény, bolyhos szárát csomóba kötve mcszelőként használták

{5}. *rudas*: boglyaszerű széna– vagy gabonarakás, melyet két ember két rúdon szállított

{6}. *kóla*: kétkerekű, egylovas kocsi

{7}. hidas: komp

{8}. négyellő: az ökörfogat gyepleje

{9}. A hiedelem szerint ha a várandós anya „rácsodálkozik” valamire, születendő gyermeke arra fog hasonlítani

{10}. A hiedelem szerint a különleges tudással rendelkező „táltos” foggal születik – illetve aki foggal születik, tudós „táltos” lesz.

{11}. *koppo*: kopasztóvíz

{12}. *sergettík*: forgatták

{13}. *gerimy*: görény